

IRANISTA SUOMEEN MUUTTANEIDEN NAISTEN SOSIAALISET SUHTEET JA NIIDEN MERKITYS YHTEISKUNTAAN KIINNITTÄMISESSÄ

Riti Esberg

TURUN
YLIOPISTO

**IRANISTA SUOMEEN
MUUTTANEIDEN NAISTEN
SOSIAALISET SUHTEET
JA NIIDEN MERKITYS
YHTEISKUNTAAN
KIINNITTÄMISESSÄ**

Riti Esberg

Turun yliopisto

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Sosiaalitieteiden laitos
Sosiaalityön oppiaine
Yhteiskunta- ja käyttäytymistieteiden tohtoriohjelma

Työn ohjaajat

Professori, VTT Merja Anis
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Sosiaalitieteiden laitos
Turun yliopisto
Turku

Dosentti, YTT Riitta Granfelt
Tutkija
Y- Säätiö
Helsinki

Tarkastajat

Professori, VTT, Aini Pehkonen
Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden
tiedekunta
Yhteiskuntatieteiden laitos
Itä-Suomen yliopisto
Kuopio

Dosentti, FT, Elli Heikkilä
Tutkimusjohtaja
Siirtolaisuusinstituutti
Turku

Vastaväittäjä

Professori, VTT, Aini Pehkonen
Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden
tiedekunta
Yhteiskuntatieteiden laitos
Itä-Suomen yliopisto
Kuopio

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck-järjestelmällä.

ISBN 978-951-29-8177-9 (Painettu/Print)
ISBN 978-951-29-8178-6 (Sähköinen/pdf)
ISSN 0082-6995 (Painettu/Print)
ISSN 2343-3205 (Verkkajulkaisu/Online)
Painosalama Oy, Turku, Suomi 2020

TURUN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Sosiaalityöiden laitos

Sosiaalityön oppiaine

RITI ESBERG: Iranista Suomeen muuttaneiden naisten sosiaaliset suhteet ja niiden merkitys yhteiskuntaan kiinnittymisessä

Väitöskirja, 174 s.

Yhteiskunta- ja käyttäytymistieteiden tohtoriohjelma

Lokakuu 2020

TIIVISTELMÄ

Väitöskirjassa tarkastellaan, millaisia sosiaalisia suhteita ja millaisia sosiaalisten suhteiden solmimiseen vaikuttavia tekijöitä on Iranista Suomeen muuttaneilla naisilla, millaista tukea iranilaiset naiset sosiaalisten suhteiden kautta saavat ja millaiset tekijät vaikuttavat iranilaisten naisten integroitumiseen sosiaalisten suhteiden kautta. Suomalaisen yhteiskunnan moninaisuuden lisääntyessä maahanmuuttajanaisten onnistuneesta integroitumisesta on tullut yhä ajankohtaisempi kysymys. Erityisesti islamintaustaisten maahanmuuttajanaisten yhteiskunnan ulkopuolelle jäämisen ja sosiaalisen syrjäytymisen riski näyttää olevan suuri. Tämä on tärkeä lähtökohta tälle tutkimukselle.

Väitöskirjassa tutkitaan iranilaisten naisten sosiaalisia suhteita ja niiden tärkeyttä yhteiskuntaan kiinnittymisessä naisten omista näkemyksistä ja kokemuksista käsin. Väitöskirja on toteutettu laadullisella tutkimusotteella. Tutkimuksen empiirinen aineisto on kerätty vuosina 2008–2009 puolistrukturoitua teemahaastattelumenetelmää käyttäen ja koostuu kahdentoista iranilaisen naisen haastattelusta. Haastatteluaineiston analyysimenetelmänä on teoriaohjaava sisällönanalyysi. Aineiston analyysin taustalla vaikuttaa integraatiota käsittelevä kirjallisuus, joka on analyysille suuntaa antavaa. Aineiston analysointiin on saattanut vaikuttaa läsnäoloni iranilaisten naisten arjessa aineiston tuottamisen prosessin aikana sekä havainnoinnin ja muistiinpanojen kautta syntynyt ymmärtämys.

Tutkimuksessa nousevat esille yhteiskuntien, ihmisten ja kulttuurien erilaisuus, kulttuurin konkretisoituminen elämän eri alueilla, torjuvat asenteet, yksinäisyys, etäiset ja läheiset sosiaaliset suhteet sekä niiden kautta saatava sosiaalinen tuki. Iranilaisilla naisilla sosiaalisten suhteiden solmimiseen olivat vaikuttaneet heidän edellytyksensä, mahdollisuutensa ja halukkuutensa luoda sosiaalisia suhteita. Eniten sosiaalisia suhteita oli luotu oman etnisen ryhmän naisiin sekä kulttuurisesti ja uskonnollisesti itsensä kaltaisiin maahanmuuttajanaisiin. Iranilaisten naisten kulttuurisesti orientoituneet ja naisvaltaiset sosiaaliset suhteet kertovat arvoperustoista ja kulttuurisista merkityksistä sosiaalisten suhteiden solmimisessa. Suomessa asuessa iranilaisille naisille oli muodostunut kaksi erilaista sosiaalisen verkoston mallia, joista toinen oli perinteisen iranilaisen naisen sosiaalinen verkosto ja toinen modernin iranilaisen naisen sosiaalinen verkosto.

Sosiaalisten suhteiden kautta iranilaiset naiset olivat saaneet monenlaista sosiaalista tukea, kuten käytännön apua arkeen sekä taloudellista, informatiivista ja emotionaalista tukea. Eniten sosiaalista tukea oli saatu omalta etniseltä ryhmältä. Oman

ryhmän tarjoama tuki perustui yhteiseen kulttuuriin ja kieleen, samaan etniseen taustaan ja yhteisesti jaettuihin arvoihin. Iranilaisten naisten integroitumiseen sosiaalisten suhteiden kautta olivat vaikuttaneet kulttuuri, uskonto, suomenkielentaito, naisten halukkuus, mahdollisuudet ja edellytykset integroitua sekä suomalaisen yhteiskunnan integroitumiselle luomat puitteet. Kaikki iranilaiset naiset eivät kokeneet integroitumista mahdollisuudeksi, vaan pakon sanelemaksi. Iranilaisten naisten integroituminen näyttääytyy kulttuuriin sidottuna monitahoisena prosessina, jonka eteneminen ja vaiheet eivät ole ennustettavissa.

Iranilaiset maahanmuuttajanaiset tarvitsevat paljon neuvoja ja tukea integroitumiseen suomalaiseen yhteiskuntaan. Naisten integroitumisen onnistumiseksi tarvitaan monia pitkäjänteisiä kotouttamistyön tukitoimia. Niiden toteutuksen painopisteiden pitäisi olla naisten elämänhallinnan ja omatoimisuuden tukemisessa sekä yhteiskunnallisen osallisuuden lisäämisessä. Sosiaalityön keinoin voitaisiin lisätä naisten voimavaroja, parantaa heidän osallistumismahdollisuuksiaan ja ehkäistä siten heidän yhteiskunnasta syrjäytymistä. Eniten pitäisi tukea iranilaisten naisten mukaan pääsemistä valtaväestön sosiaalisiin verkostoihin. Entistä enemmän olisi luotava paikkoja ja tilaisuuksia monikulttuuriselle toiminnalle, jotta naisten arjen kohtaamiset valtaväestön kanssa mahdollistuisivat.

Tutkimuksen tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää islamintaustaisille naisille suunnattujen kotoutumista edistävien palvelujen suunnittelussa, nykyisten palvelujen toimivuuden arvioinnissa sekä monikulttuurisen asiakastyön kehittämisessä. Jatkotutkimuksessa voitaisiin tarkastella, minkälaisia sosiaalisia suhteita iranilaisille naisille on muodostunut työyhteisössä, koska tässä tutkimuksessa aihetta sivuttiin.

ASIASANAT: integraatio, iranilaiset naiset, kieli, kulttuuri, maahanmuuttajanaiset, sosiaalinen tuki, sosiaaliset suhteet, sukupuoli, uskonto

UNIVERSITY OF TURKU

Faculty of Social Sciences

Department of Social Research

Social Work

RITI ESBERG: The significance of social relations on the integration of women who have moved from Iran to Finland

Academic dissertation, 174 pp.

Doctoral Programme of Social and Behavioural Sciences

October 2020

ABSTRACT

This dissertation examines the kinds of social relations Iranian women living in Finland have, the kinds of factors that influence social relations of Iranian women in Finland, the kinds of support Iranian women receive through social relations and the effect that social relations have on the integration Iranian women. With the increasing diversity in Finland, the successful integration of immigrants has become an ever more important issue. Women with Islamic background especially seem to be at a high risk of social and societal exclusion. This is an important basis for this study.

The aim of this study is to investigate the social relations of Iranian women and the significance of these relations for integration from the women's point of view. This dissertation has been made with a qualitative research approach. The empirical data of the study was collected between 2008–2009 using a semi-structured interview method and consists of an interview of twelve Iranian women. The method of analysis is theory-guided content analysis. The background of this analysis is influenced by other integration literature, which provides guidance for this analysis. My presence in the womens daily lives during the data collection, via observation and notes may add understanding and deeper knowledge of topic and may also influence the analysis of the data.

This research deals with topics such as: differences between societies, people and their culture, rejecting attitudes, perceived loneliness, the concretization of culture in different areas of life, distant and close social relations and also the social support these women receive from the close and distant relations. The things that may influence the establishment of new social relations are the circumstances of the women, their opportunities and their overall willingness to try and establish new social relations. Most social relationships had been established with women of their own ethnic group as well as culturally and religiously similar women. The culturally oriented and female-dominated social relations of Iranian women tells us their values and the cultural significance they have to creating social relations. According to the research results, there were two different social network models developed for Iranian women living in Finland. One was the traditional Iranian woman's social network and the other was the modern Iranian woman's social network.

Through social relations these women can obtain many different benefits, for example: domestic help, economic assistance, informative advice and emotional support. Social support for women had mostly been generated through their own

ethnic group. The support provided came from people who share a similar culture and language, the same ethnic background and shared values. The integration of Iranian women was influenced by cultural difference, religion, women's willingness for integration and the requirements created for integration by Finnish society and government. One of the key findings of the study is that Iranian women did not see integration as an opportunity, but as an obligation. The integration of Iranian women is a culturally complex process, of which the progress and its stages are unpredictable.

Iranian immigrant women need a lot of advice, help and support to integrate into Finnish society. To integrate women successfully into Finnish society, requires many long-term support programs. Its priorities are to support life management, self-reliance and to increase social inclusion. Social work can help increase women's chances and resources, improve their chances of participation into societal life and prevent their exclusion from society. The biggest support should be given to Iranian women's access to mainstream social networks. More locations and opportunities for multicultural activities should be created to enable women's everyday encounter with the majority population.

The information provided by the study can be used to create integration services designed for women with an Islamic background, evaluating the functionality of existing services and developing multicultural client work. Further research could be done about the social relations that Iranian women have in workplace, because in my own research the topic had little representation.

KEYWORDS: integration, Iranians, language, culture, migrant women, social support, social relations, gender, religion

Esipuhe

Aivan aluksi haluan kiittää tutkimukseen osallistuneita iranilaisia naisia, koska ilman heitä tätä väitöskirjaa ei olisi olemassa. Osoitan lämpimät kiitokset kaikille haastattelemilleni iranilaisille naisille luottamuksesta minua kohtaan ja suostumuksesta osallistua tutkimukseen.

Suurimmat kiitokseni kuuluvat väitöskirjan ohjaajille Turun yliopiston professorille Merja Anikselle ja Y-Säätiön tutkijalle Riitta Granfeltille, jotka neuvoivat minua käsikirjoituksen työstämisessä tutkimustyön eri vaiheissa. Heidän asiantuntemuksensa oli korvaamattomana apuna väitöskirjan valmistumisessa. Samoin haluan kiittää kaikkia aikaisempia ohjaajia väitöskirjatyötäni koskevista kommentteista.

Väitöskirjan esitarkastajille Itä-Suomen yliopiston professori Aini Pehkoselle ja Siirtolaisuusinstituutin tutkimusjohtajalle Elli Heikkilälle esitän parhaat kiitokseni saamastani kommentteista. Heidän palautteensa on auttanut suuresti käsikirjoituksen loppuun saattamisessa. Itä-Suomen yliopiston professoria Aini Pehkosta kiitän lämpimästi myös suostumuksesta toimia vastaväittäjänä.

Väitöskirjan työstämisprosessin aikana minulla oli mahdollisuus kuulua Turun yliopiston akateemiseen tiedeyhteisöön. Akateemisessa ympäristössä virisi innovatiivisia ajatuksia, josta oli paljon hyötyä väitöskirjaa tehdessäni. Kiitän Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitoksen henkilökuntaa työkaveruudesta. Tein tutkimustani osittain Turun yliopiston sosiologian oppiaineen ja Turun yliopiston tutkijakoululta saamieni apurahojen turvin, josta kiitän suuresti. Yliopisto tarjosi käyttööni työskentelytilat tutkimuksen tekemisen ajaksi, josta esitän lämpimät kiitokseni.

Hyvästä tahdosta ja pyyteettömästä avusta kiitän maahanmuuttajayhdistysten työntekijöitä, jotka auttoivat tutkimuksen kannalta välttämättömien kontaktien luomisessa. Persian kielen tulkille osoitan suuret kiitokset arvokkaasta tulkkauksavusta ja antoisasta yhteistyöstä. Väitöskirjan valmistumisesta olen kiitollinen hyvin monelle ihmiselle. Mielelläni muistelen vuosien aikana tapaamiani ihmisiä, ketään erikseen mainitsematta ja ketään myöskään unohtamatta, joista monien kanssa olen käynyt mielenkiintoisia keskusteluja tutkimuksen aiheista. Heidän myönteisestä suhtautumisestaan tutkimustyöhöni sain rohkeutta jatkaa eteenpäin, joten haluan esittää kiitokset heille kaikille. Lukuisten ihmisten antama panos on vienyt työtäni eteenpäin.

Lokakuu 2020
Riti Esberg

Sisällysluettelo

Tiivistelmä	3
Abstract	5
Esipuhe	7
1 Johdanto	10
2 Tutkimuksen yhteiskunnallinen konteksti	15
2.1 Maahanmuuttajat uudessa kulttuurissa	15
2.2 Muslimitaustainen väestö Suomessa	20
3 Sosiaaliset suhteet ja yhteiskuntaan kiinnittyminen tutkimuksen valossa	25
3.1 Sosiaaliset suhteet tieteellisessä ajattelussa	25
3.2 Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa syntyvät suhteet.....	28
3.3 Aikaisempi tutkimus maahanmuuttajien sosiaalisista suhteista	31
3.4 Maahanmuuttajien sosiaaliset suhteet valtaväestöön.....	33
3.5 Transnationaaliset sosiaaliset suhteet.....	34
3.6 Sukupuolen merkitys sosiaalisissa suhteissa	35
3.7 Sopeutumisteoriat ja kotouttamisen linjaukset.....	38
4 Tutkimuksen toteutus	47
4.1 Empiirisen aineiston tuottaminen.....	47
4.2 Empiirisen aineiston esittely	48
4.3 Tutkimukseen osallistujat	52
4.4 Aineiston analyysimenetelmä ja analysointi.....	53
4.5 Tutkimuseettisiä näkökulmia	56
5 Iranilaisten naisten sosiaaliset suhteet ja niiden merkitys yhteiskuntaan kiinnittymisessä	58
5.1 Iranilaisten naisten sosiaaliseen elämään vaikuttavia tekijöitä.....	59
5.1.1 Asettuminen suomalaiseen yhteiskuntaan.....	59
5.1.2 Haasteena suomalainen kansanluonne.....	72
5.1.3 Uskonnon merkitys.....	79
5.1.4 Pukeutumisen monimuotoisuus.....	82
5.1.5 Ateriointi yhteisöllisenä elementtinä.....	87
5.2 Etäiset sosiaaliset suhteet.....	92
5.2.1 Viranomaissuhteet	92

5.2.2	Asumisen kautta syntyneet sosiaaliset suhteet.....	98
5.2.3	Ystävät, kaverit ja tutut	105
5.3	Läheiset sosiaaliset suhteet	113
5.3.1	Sukulaisuussuhteet	113
5.3.2	Perhesuhteet	118
5.4	Haavoittavat ja jännitteiset suhteet	121
5.4.1	Torjuvien asenteiden kohtaaminen	121
5.4.2	Yhdessä yksinäisenä.....	125
5.4.3	Äitinä olemisen vaikeus uudessa kulttuurissa	129
5.5	Sosiaalisten suhteiden kautta välittyvä sosiaalinen tuki	134
5.5.1	Etäisten sosiaalisten suhteiden kautta välittyvä sosiaalinen tuki.....	134
5.5.2	Läheisten sosiaalisten suhteiden kautta välittyvä sosiaalinen tuki.....	139
6	Päätäntö	145
6.1	Sosiaaliset suhteet, niiden solmimiseen vaikuttavia tekijöitä, sosiaalinen tuki ja integroitumiseen vaikuttavia tekijöitä.....	146
6.1.1	Iranilaisten naisten sosiaaliset suhteet	146
6.1.2	Sosiaalisten suhteiden solmimiseen vaikuttavia tekijöitä.....	149
6.1.3	Sosiaalisten suhteiden kautta välittyvä tuki.....	151
6.1.4	Iranilaisten naisten integroitumiseen vaikuttavia tekijöitä.....	153
6.2	Lopuksi.....	157
	Lähdeluettelo	159
	Liitteet.....	174
	Liite 1: Haastattelurunko.....	184

1 Johdanto

Maailmalla tapahtuneiden kriisien vaikutus alkoi näkyä Suomeen suuntautuneessa maahanmuutossa 1970-luvulla. Turvapaikanhakijoiden ja kiintiöpakolaisten määrät pysyivät pieninä 1980-luvun loppuun asti ja lähtivät nousuun 1990-luvulla, kun Afrikan levottomuudet sekä Irakin-Iranin sota toivat Suomeen lisää pakolaisia. (Räty 2002.) Suomen liittyminen Euroopan Unionin jäsenvaltioksi vuonna 1995 johti maahanmuuton vilkastumiseen (Vartiainen-Ora 2005). Maahanmuuttajien lukumäärä jatkoi kasvua 2000-luvulle tultaessa. Turvapaikanhakijoiden määrän noustua kaikkialla Euroopassa vuonna 2015 myös Suomeen saapui lähes 32 500 turvapaikanhakijaa, valtaosin islaminuskoisista maista. Tämä oli Suomen siihenastisen maahanmuuttohistorian ennätys. (Dahlgren 2016; Pakolaisneuvonta 2016b.) Vaikka nykyisin monikansallinen kirjo erilaisine kielineen, uskontoineen ja kulttuuritaustoineen on osa suomalaista yhteiskuntaa, on Suomessa varsin vähän maahanmuuttajia muuhun Eurooppaan verrattuna (Väestöntutkimuslaitos 2016).

Maahanmuuttajien onnistunut integroituminen on tärkeä yhteiskunnallinen kysymys. Maahanmuuttajanaisten, erityisesti perheellisten maahanmuuttajanaisten, yhteiskunnan ulkopuoliseksi jäämisen ja sosiaalisen syrjäytymisen vaara on suuri (Julkunen 2010, 211–212). Yhtenä maahanmuuttajien integroitumista edistävänä tekijänä on pidetty sosiaalisia suhteita valtaväestöön. Niillä on merkitystä valtakielen oppimisessa, arjessa toimimisessa ja uuteen kulttuuriin sopeutumisessa. Integroituminen uuteen yhteiskuntaan on pitkäaikainen prosessi, joka edellyttää valtaväestöltä myönteistä asennetta maahanmuuttajia kohtaan. Tärkeitä positiivisen vuorovaikutuksen lähteitä ovat avoimuus uusille ajatuksille ja ihmisten erilaisuuden arvostaminen. (Pentikäinen 2012; Valtioneuvosto 2013.)

Kokkosen (2010) mukaan maahanmuuttajat toivovat enemmän arjen kohtaamisia suomalaisten kanssa. Aikaisemmissa tutkimuksissa ei ole erityisemmin paneuduttu siihen, mikä on sosiaalisten suhteiden merkitys maahanmuuttajien yhteiskuntaan kiinnittymisessä, keitä heidän sosiaaliseen verkostoonsa kuuluu ja miksi heidän kontaktinsa kantaväestöön jäävät vähäiseksi (emt). Maahanmuuttajien sosiaaliset suhteet eivät useinkaan ole olleet tutkimuksissa keskeisenä teemana, vaan yhtenä

aiheena tarkasteltaessa heidän elinolojaan, hyvinvointiaan, työllistymistään ja integroitumistaan (esim. Jaakkola, T. 2000; Forsander 2002; Pohjanpää ym. 2003; Arajärvi 2009; Veistilä 2016; Heino 2018).

Islamilaisista maista Suomeen muuttaneiden naisten sosiaaliset suhteet ovat olleet vähän esillä sosiaalitieteissä. Kirjallisuuskatsaus osoittaa, että iranilaisten naisten sosiaalisista suhteista ja niiden merkityksestä naisten integroitumiselle ei juurikaan ole aikaisempaa kotimaista tutkimusta. Siinä he näyttävät jääneen vähemmälle huomiolle kuin muiden etnisten ryhmien naiset. Suomeen tulleista muista maahanmuuttajanaيسista, kuten somalialaisista, venäläisistä ja virolaisista, on tehty lukuisia tutkimuksia (esim. Alitolppa-Niitamo 1994; Tiilikainen 2003; 2007; Pohjanpää ym. 2003; Liebkind ym. 2004; Pentikäinen 2005a; Martikainen & Tiilikainen 2007a; Pöhlänen 2013). Tämä on tärkeä lähtökohta omalle tutkimukselleni, jolla pyrin täyttämään tätä vajetta.

Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella, millaisia sosiaalisia suhteita ja millaisia sosiaalisten suhteiden solmimiseen vaikuttavia tekijöitä on Iranista Suomeen muuttaneilla naisilla, millaista tukea iranilaiset naiset sosiaalisten suhteiden kautta saavat ja millaiset tekijät vaikuttavat iranilaisten naisten integroitumiseen. Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että sosiaalisilla suhteilla on tärkeä merkitys maahanmuuttajien yhteiskuntaan integroitumiselle (esim. Valtonen 1994; 1998; 1999; Salminen 1997; Martikainen & Tiilikainen 2007a). Tässä tutkimuksessa painottuvat naisten omat käsitykset ja kokemukset sosiaalisten suhteiden solmimisesta ja yhteiskuntaan integroitumisesta. Selvitän, mitkä tekijät vaikuttavat sosiaalisten suhteiden solmimiseen sekä sosiaalisten suhteiden kautta saatavan tuen merkitystä naisten sopeutumiselle muuttuneeseen kulttuuriseen ympäristöön. Sosiaalisten suhteiden kautta saatava tuki on erityisen tärkeä suurissa elämänmuutoksissa (esim. Pohjanpää ym. 2003; Alitolppa-Niitamo 2005; Kokkonen 2010).

Tarkastelen iranilaisten naisten sosiaalisia suhteita ja niiden merkitystä integroitumiselle seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

1. Millaisia sosiaalisia suhteita on Iranista Suomeen muuttaneilla naisilla?
2. Millaisia sosiaalisten suhteiden solmimiseen vaikuttavia tekijöitä on Iranista Suomeen muuttaneilla naisilla?
3. Millaista tukea Iranista Suomeen muuttaneet naiset saavat sosiaalisten suhteiden kautta?
4. Millaiset tekijät vaikuttavat Iranista Suomeen muuttaneiden naisten integroitumiseen sosiaalisten suhteiden kautta?

Valitsin iranilaiset naiset tutkimuksen kohteeksi monestakin syystä. He ovat saapuneet Suomeen islamilaisesta yhteiskunnasta, joka on hyvin erilainen suomalaiseen

yhteiskuntaan verrattuna. Tällä voi olla merkitystä sosiaalisten suhteiden solmimiselle Suomessa, samoin yhteiskuntaan kiinnittymiselle. Joissakin tutkimuksissa (esim. Naumanen 2002; Tiilikainen 2003; Työ- ja elinkeinoministeriö 2012) on tuotu esiin, että maahanmuuttajanasilla ei ole paljoakaan kodin ulkopuolisia sosiaalisia suhteita ja että he ovat sijoittuneet koulutukseen ja työelämään maahanmuuttajamielisiä heikommin. Naisiin keskittyvä tutkimus on tärkeä, koska maahanmuuttajista tehdyissä tutkimuksissa on usein tarkasteltu molempia sukupuolia tai vain miespuolisten maahanmuuttajien kokemuksia ja elämäntilanteita (Martikainen & Tiilikainen 2007a, 15).

Tutkimukseen osallistuneista iranilaisista naisista käytän sanoja naiset, iranilaiset naiset, maahanmuuttajanasit, muslimitaustaiset naiset, tutkimukseni naiset, haastattelemani naiset ja haastateltavat. Käytän heistä myös käsitettä maahanmuuttaja yleiskäsitteenä, koska iranilaisten naisten taustat ja maahantulosityydet ovat moninaisia. Maahanmuuttajista käytän tässä tutkimuksessa käsitteitä pakolainen, ulkomaalainen ja siirtolainen. Käsitteellä sosiaaliset suhteet tarkoitan kaikkia niitä kontakteja, joita luodaan muihin ihmisiin. Iranista Suomeen muuttaneiden naisten sosiaalisista suhteista käytän termejä suhteet, ihmisten väliset suhteet, vuorovaikutussuhteet, ihmissuhteet, keskinäinen kanssakäyminen, sosiaalinen kanssakäyminen, sosiaaliset verkostot ja suhdeverkostot. Vaikka hyödynnän sosiaalisten suhteiden tarkastelussa erilaisia synonyymejä, keskityn tutkimuksessani iranilaisten maahanmuuttajanasien sosiaaliin suhteisiin. Käsitteellä suomalainen yhteiskunta tarkoitan Suomea ja Suomessa asuvia ihmisiä, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään.

Integroitumisesta käytän sanoja sopeutuminen, kotoutuminen, yhteiskuntaan kiinnittyminen ja asettuminen. Integroitumisella tarkoitan yhteiskuntaan asettumista ja mukaan pääsemistä yhteiskunnalliseen elämään. Osallisuudella tarkoitan osaksi tulemistä, kuulumista johonkin yhteisöön ja osallistumista yhteiskunnan toimintaan. Osallisuus syntyy ihmisten välisen vuorovaikutuksen ja toimijuuden kautta. Osallisuudella tarkoitan myös tasavertaisuutta ja luottamusta sekä mahdollisuutta vaikuttaa omiin asioihin. Osallisuuden puuttuminen ilmenee osallistumisen ja mukaan pääsemisen vajeena eli yhteiskunnasta syrjään jäämisinä.

Tarkastelen Iranista Suomeen muuttaneiden naisten sosiaalisia suhteita laadullisella tutkimusotteella. Tavoitin iranilaiset naiset avainhenkilöiden kautta eli lumipallogen menetelmällä. Haastateltaviksi valikoituivat työikäiset ja Suomessa vähintään kolme vuotta asuneet iranilaiset naiset. Oletuksena oli, että siinä ajassa naisille olisi kertynyt kokemuksia suomalaisesta yhteiskunnasta ja he olisivat solmineet sosiaalisia suhteita. Tutkimuksen empiirinen aineisto on kerätty vuosina 2008–2009 ja koostuu kahdentoista Iranista Suomeen muuttaneen naisen haastatteluaineistosta. Aineisto on kerätty puolistrukturoitua temahaastattelumenetelmää käyttäen. Haastatteluaineistoon tukeutuen selvitin, millaisia sosiaalisia suhteita ja millaisia sosiaalis-

ten suhteiden solmimiseen vaikuttavia tekijöitä iranilaisilla naisilla on, millaista tukea he sosiaalisten suhteiden kautta saavat ja millaiset tekijät vaikuttavat Iranista Suomeen muuttaneiden naisten integroitumiseen sosiaalisten suhteiden kautta. Analysoin haastatteluaineiston teoriaohjaavalla sisällönanalyysimenetelmällä. Aineiston analysointiin saattavat vaikuttaa aineiston tuottamisen aikana naisten toiminnasta tekemäni havainnot ja muistiinpanot sekä tätä kautta syntynyt ymmärtämys ja syvämpi tieto.

Iranilaisten naisten sosiaalisten suhteiden taustalla vaikuttaa integraatiota käsittelevä kirjallisuus, joka on analyysille suuntaa antavaa (esim. Berry 1990; 1992; 1997; Ekholm 1994; Bauböck 1995; Forsander 2000a; 2001a; Ager & Strang 2004; Liebkind ym. 2004; Valjus & Nirvi 2006; Pyykkönen 2007b; Suokonautio 2008; Mammon 2010; Mäkisalo-Ropponen 2012; Saukkonen 2013). Aikaisemman tutkimustiedon valossa tarkastelen iranilaisten naisten yhteiskuntaan kiinnittymistä sosiaalisten suhteiden kautta. Tutkimuksessani painottuu sosiaalisen integraation näkökulma, johon kuuluu sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta tapahtuva kulttuurinen muutos. Tutkimus rikastuttaa sosiaalitieteessä tehtävää suomalaista maahanmuuttajatutkimusta uudella tiedolla iranilaisten maahanmuuttajanaisten sosiaalisista suhteista. Tutkimustiedon avulla voidaan kehittää islamintaustaisille maahanmuuttajanaisille suunnattuja palveluja ja naisten kanssa tehtävää sosiaalityötä.

Työn rakenne etenee siten, että johdantoluvun jälkeisessä luvussa kaksi käsittelemme tutkimuksen yhteiskunnallista kontekstia ja integroitumiseen vaikuttavia tekijöitä, kulttuuria, kielitaitoa ja uskontoa. Lisäksi keskityn huomioni aikojen saatossa Suomeen muuttaneeseen muslimiväestöön. Kolmannessa luvussa tarkastelen sosiaalisia suhteita tieteellisen ajattelun näkökulmasta ja keskityn sosiaalisessa vuorovaikutuksessa syntyviin suhteisiin. Esittelen maahanmuuttajien sosiaalisista suhteista tehtyjä tutkimuksia, tarkastelen maahanmuuttajien sosiaalisia suhteita valtaväestöön, transnationaalisia sosiaalisia suhteita ja sukupuolen merkitystä sosiaalisten suhteiden solmimisessa. Nostan esille myös sopeutumisteorioita ja kotouttamisen linjauksia. Luvussa neljä paneudun tutkimuksen toteuttamiseen. Esittelen siinä tutkimusmenetelmiä ja -aineistoa, tutkimukseen osallistujia ja tutkimuseettisiä näkökulmia.

Luku viisi muodostaa tutkimuksen empiirisen osuuden. Tarkastelen tässä luvussa kulttuurin merkitystä sosiaalisten suhteiden solmimisessa ja yhteiskuntaan integroitumisessa. Tuon esille suomalaisen ja iranilaisen yhteiskunnan erilaisuuden sekä suomalaisen ja iranilaisen kulttuurin erilaisuuden, joka näkyy ja saa merkityksen arjen kohtaamisissa. Tutkin, millaiset tekijät vaikuttavat iranilaisilla naisilla sosiaalisten suhteiden solmimiseen. Sosiaalisten suhteiden solmimiseen saattaa vaikuttaa suomalainen sosiaalinen ympäristö, jonka naiset kohtaavat asetettuaan suomalaisen yhteiskuntaan. Siinä korostuvat suomalainen kansanluonne sekä uskonnon, pukeutumisen ja aterioinnin merkitykset. Tarkastelun kohteena tässä kappaleessa ovat

myös iranilaisten naisten etäiset sosiaaliset suhteet, kuten viranomais-suhteet, asumisen kautta syntyneet sosiaaliset suhteet sekä ystävä-, kaveri- ja tuttavuussuhteet.

Etäisten sosiaalisten suhteiden lisäksi tutkin luvussa viisi iranilaisten naisten läheisiä sosiaalisia suhteita, joihin lukeutuvat sukulaisuus- ja perhesuhteet. Paneudun muun ohella naisten yllirajaisiin sosiaalisiin suhteisiin, kuten yhteydenpitoon entisessä kotimaassa tai maailmalla asuviin sukulaisiin ja perheenjäseniin. Tarkastelen naisten kokemuksia haavoittavista ja jännitteisistä suhteista, joita syntyy heidän kohdatessaan torjuvia asenteita, kokiessaan yksinäisyyttä ja äitinä olemisen vaikeutta itselleen vieraassa kulttuurissa. Näillä tekijöillä saattaa olla vaikutusta iranilaisten naisten integroitumiselle. Integroitumiseen saattaa vaikuttaa myös sosiaalisten suhteiden kautta välittyvä sosiaalinen tuki, jota tarkastelen tämän luvun viimeisessä alaluvussa. Päättäntöluvussa etenen tutkimuskysymysten pohjalta siten, että esitän tutkimuksen keskeiset tulokset ja johtopäätökset, pohdin tulosten merkitystä ja tuon esiin jatkotutkimuksen tarpeen.

2 Tutkimuksen yhteiskunnallinen konteksti

Tarkastelen tässä luvussa maahanmuuttajien sopeutumista uuteen yhteiskuntaan sekä siihen vaikuttavia tekijöitä, kulttuuria, uskontoa ja kielitaitoa. Kiinnittyminen omaan kulttuuriin ilmenee iranilaisten naisten asetettua suomalaiseen yhteiskuntaan ja konkretisoituu naisten arkisissa tapaamisissa. Lisäksi paneudun tässä kappaleessa Suomessa asuvaan muslimitaustaiseen väestöön. Suomalaisessa yhteiskunnassa islam ei niinkään ole uusi, vaan vähemmälle huomiolle jäänyt ilmiö. Kuvailen islamin pääpiirteitä, koska tutkimusaineistosta nousee kauttaaltaan esiin islamin etiikka sekä islamin mukaiset sukupuoliroolit ja -normit. Haastattelemieni naisten kautta islam on tutkimuksessa läsnä monella tavalla. Islamiin liittyvällä taustatiedolla on keskeinen merkitys tätä tutkimusta tehdessä, koska se vaikuttaa aineiston ymmärtämiseen ja tulkintaan. Tulkinta monipuolistuu, kun islamintaustaisten naisten sopeutumista tarkastellaan useista näkökulmista. Siksi olen käsitellyt myös sopeutumiseen liittyviä muita tärkeitä tekijöitä, kuten valmiutta oppia uuden asuinmaan kieli ja luoda suhteita valtaväestöön. Iranilaisten naisten oma kulttuuri suhteessa uuden asuinmaan kulttuuriin saa merkityksen sosiaalisessa kanssakäymisessä ja määrittää naisten sopeutumisen mahdollisuuksia.

2.1 Maahanmuuttajat uudessa kulttuurissa

Kulttuurin määrittelemisen on ollut vaikeaa, koska käsitteellä on luonnehdittu kulttuurin monia muotoja, kuten esimerkiksi korkeakulttuuria, alkuperäiskansojen kulttuuria ja kaupunkikulttuuria (Ylänkö 2000, 38). Rajatussa mielessä kulttuurilla on 1800-luvun lopulta alkaen tarkoitettu yksinomaan korkeataidetta, musiikkia, teatteria, kirjallisuutta, maalaustaidetta ja kuvanveistoa sekä niille asetettuja esteettisiä kriteereitä (Sevänen 1998, 135–136; Häyrynen 2015, 45–47). Kulttuurin klassisena määritelmänä on pidetty antropologi Tylorin määritelmää, jonka mukaan ”kulttuuri on kompleksikokonaisuus, joka sisältää tiedon, vakaumuksen, taiteen, moraalin, lait, tavat sekä ominaisuudet ja tottumukset, jotka ihminen on hankkinut yhteisön jäsenenä” (Tylor 1871, 1; Anttonen 1999). Tylorin näkemystä kulttuurista luonnehtii ihmisten elämäntavan ymmärtäminen kokonaisuudeksi (Anttonen 1999, 198).

Monien tieteenalojen tutkijat ovat yrittäneet paikantaa kulttuuria kehittämällä siitä tieteenalakohtaisia määritelmiä. Antropologiassa kulttuurin on katsottu ilmenevän tietyn yhteisön elämäntavan sosiaalisina, henkisinä ja aineellisinä käytäntöinä. (Knuutila 1994, 9–16; Häyrynen 2015, 22–23.) Tähän näkökulmaan on sisällytetty olettaen kulttuurien erilaisuudesta. Kulttuuri on ollut eniten käytetty käsite humanistisessa tutkimuksessa ja sittemmin sen käyttö lisääntyi myös yhteiskuntatieteissä. (Knuutila 1994, 9–16.) Sosiologit ovat määritelleet kulttuurin toiminnaksi, joka ei itsestään nouse luonnosta, vaan on ihmisen aikaansaama (Kalhama ym. 2006, 21).

Allardtin (1983, 20) mukaan kulttuuria ovat kaikki ne tiedot, uskomukset, mielikuvat, arvostukset, tunneilmaisut, tavat ja normit, jotka siirtyvät ihmisiltä toisille symbolien avulla ja yhdistävät tietyn yhteisön jäseniä. Kulttuuri yleisimmillään tarkoittaa omaksuttua elämäntapaa, joten se voidaan ymmärtää ihmisen toimintana ja toiminnan tuotteena, osana yhteiskuntaa ja arkea (Hautaniemi 2001, 14). Kulttuuri on aineellista ja aineetonta, jotakin ihmisen tekemää, ilmaisemaa tai ajattelemaa (Kupiainen & Sevänen 2013, 7). Kulttuuri on kaikkien älyllisten ja tunnepohjaisten ominaispiirteiden monimutkainen kokonaisuus, joka on tunnusomaista jollekin yhteiskunnalle tai yhteiskuntaryhmälle. Siihen sisältyvät erilaiset elämänmuodot, ihmisen perusoikeudet ja arvojärjestelmät. (Vartiainen-Ora 2005, 6–11.)

Kulttuurin käsite sai erilaisen sisällön, kun yhdysvaltalainen sosiologi Parsons (1937) yhdisteli erilaisia funktionalistisia käsityksiä ja kehitti mentalistisen kulttuurikäsitteen. Parsons selittää kulttuurin ja materiaalisen välisen jaon yhtenäisen kokemuksellisen maailman näkökulmasta. Hänen näkemyksessään kulttuuriksi ymmärretty voi toimia perustana jollekin sosiaaliselle funktiolle. Käytännön tekijät ja materiaaliset intressit, jotka liittyvät aineellisen hyvinvoinnin ulottuvuuksiin, ohjaavat voimakkaasti kulttuurisia sisältöjä ja ilmiöitä. Mentalistisessa kulttuurikäsitteessä kulttuuri on sosiaalisen toiminnan tilannetekijä, johon kuuluvat yhteiset arvot, uskomukset ja merkitykset. (emt.)

Kulttuuriteoreetikko Hallin (1992, 273–326) mukaan kulttuuri muodostuu arvoista, asenteista, uskomuksista ja ajatuksista, mutta kulttuuria on myös kieli ja käsitteet, joiden avulla ajatellaan ja ilmaistaan itseään. Kieli ja kulttuuri linkittyvät tiiviisti toisiinsa, koska kulttuuria ja siihen kuuluvia elementtejä välitetään eteenpäin kielen avulla (esim. Kalhama ym. 2006, 21; Paavola & Talib 2010, 77). Kieli on tapaa puhua ja ajatella sekä siten myös kulttuurin ilmentäjä. Kieli on paikallisen kulttuurin ilmaisin ja sen puhujan ilmaisin. Kulttuurinen tieto omaksutaan ympäristöstä ja siihen sisältyy toimintatapoja, ajattelutapoja ja tuntemisen tapoja. (Thomas 1988, 153.)

Sosiaaliantropologi Barth (1995, 65–68) katsoo kulttuurin tärkeimmäksi ominaisuudeksi tiedon. Tietona voidaan tarkastella kieltä, juhlapyyhiä ja rukousta (emt). Kulttuuri tietona on joukko ihmisten aikaansaamia, sukupolvelta toiselle siirtyviä muistitietoja, traditioita ja olotiloja (Kalhama ym. 2006, 21). Tiedon ja esineellisyys-

den pohjalta kulttuurin voi jakaa näkyvään ja näkymättömään osaan. Näkyvää kulttuuria ovat ruoka, vaatteet, rakennukset ja ihmisten välinen vuorovaikutus. Näkymättömään kulttuuriin kuuluvat arvot, normit ja käsitykset. Näkymättömissä olevien kulttuuristen elementtien tunnistaminen ja niiden merkitysten tulkitseminen on vaikeampaa kuin näkyvissä olevien ja ne myös muuttuvat hitaammin kuin näkyvissä olevat. (Vartiainen-Ora 2005, 10.)

Konstruktioismin kentässä vaikuttaa ajatus, että kulttuurin muuttuvuus ja pysyvyys ovat sidoksissa ihmisen toimintaan (Hannerz 2003, 224–225). Esimerkiksi erilaiset ylläpidettävät perinteet ovat kulttuurin sosiaalisia tapoja, joiden kautta kulttuuriperinnettä siirretään eteenpäin. Kulttuurin siirtyminen muuttumattomana sukupolvelta toiselle ei kuitenkaan ole jälkiteollisessa yhteiskunnassa enää itsestäänselvää. (Kalhama ym. 2006, 12, 17.) Kulttuuria kuvastaa jatkuva muutos, sillä ihmiset muovaavat ja uudistavat kulttuurista ympäristöä muodostamiensa merkitysmallien avulla (Fornäs 1998, 11).

Barthin (1995, 65–68) määritelmän mukaan kulttuuri on perinteiden, esineiden ja rajattujen yhteisöjen sijaan jatkuvasti muuttuva vuorovaikutuksellinen prosessi. Ajatus kulttuurin staattisesta olemuksesta liittyy aikaisempaan näkemykseen kulttuurista itsenäisenä kokonaisuutena, jolla on tietty yhtenäinen, aitouden, alkuperäisyyden ja totuuden muuttumaton ydin tai olemus (Anttonen 1999, 203–204). Käsityksen taustalla vaikutti oletamus yhteisöstä rajattuna kokoonpanona, kuten kansana. Kansan yhteiseen tietovarantoon katsottiin sisältyvän jaettuja uskomuksia ja moraalisia arvoja, jotka yhtenäistävät ja koossapitävät kansaa ja koko yhteiskuntaa. (Häyrynen 2006, 38; 2015, 18–19.) Modernisaatiokehityksen myötä kulttuurisen yhtenäisyyden näkemystä alettiin kyseenalaistaa (Anttonen 1999, 199).

Kulttuurista yhtenäisyyttä arvioitaessa on jouduttu toteamaan, että ihmisryhmien ollessa pitkäaikaisessa kontaktissa toistensa kanssa niiden väliset kulttuuriset erot vähenevät (Anttonen 1999, 199–201). Kulttuurit yhtenäistyvät, koska kansat eivät ole täysin eristyksissä toisistaan, vaan niiden välillä tapahtuu liikettä, lainailua ja omaksumista (Häyrynen 2015, 42). Erilaisten kulttuurien ja ihmisten kohdatessaan kulttuurit muuttuvat ja saavat toisenlaisia sisältöjä, kun ihmiset neuvottelevat uudellisista tavoista toimia (Hall 1992, 273–326; Hautaniemi 2001, 28). Kulttuurien keskinäinen kanssakäyminen mahdollistaa tiedonvaihdon, uuden oppimisen ja vieraseen sopeutumisen (Kim 2001). Kulttuuri on muuttuva, koska se reagoi ihmisen elinympäristössä tapahtuviin muutoksiin, poliittisten ja taloudellisten kausien aaltoliikkeisiin, teknologisiin vallankumouksiin ja ihmisryhmien suhteissa tapahtuviin muutoksiin (Häyrynen 2015, 43–44).

Nykyään kulttuuria ei enää nähdä yhtenäisenä kokonaisuutena, vaan prosessina, jossa se luo itsensä yhä uudelleen (Anttonen 1999, 206). Kulttuuri muuttuu toteuttamisen kautta, kun ihminen lisää siihen uusia aineksia. Kulttuuri on luovaa ja toiminnallista ja pitää sisällään ajankohtaisia merkityksiä ja tulkintoja. (Häyrynen 2015,

42–44.) Kulttuuriseen muutokseen kuuluu kulttuuristen mallien jatkuvaa tulkintaa, ristiriitatilanteiden ratkaisemista, improvisointia, sääntöjen rikkomista ja niistä luopumista (Huttunen ym. 2005, 29). Kulttuuri vaikuttaa ihmiseen sekä tietoisella että tiedostamattomalla tasolla. Ihminen kantaa mukana omaksuttuja kulttuurisia aineksia, mutta hän voi myös tietoisesti valita käyttöönsä elementtejä muista kulttuureista. (Kalhama ym. 2006, 30–31.)

Kulttuuri on käsite, joka saa merkityksiä haastattelemieni naisten puheessa. Kulttuuri on aineistosta nouseva teema ja tutkimuksen keskeinen käsite. Kirjoitan tutkimusta aineiston ehdolla ja siitä näkökulmasta, miten naiset kulttuurista puhuvat. On erilaisia tapoja käyttää ja ymmärtää sanaa kulttuuri. Siksi puhun kulttuurista sekä muuttavana että muuttumattomana ilmiönä. Aineiston valossa ymmärrän kulttuurin omaksuttuna elämäntapana, arkisena toimintana, näkyvänä ja näkymättömänä elementtinä, joka muuttuu maahanmuuton myötä, mutta pitää sisällään myös muuttumattomia ainesosia.

Asettuminen toiseen maahan tarkoittaa maahanmuuttajalle kontakteja itselleen vieraaseen ympäristöön ja niiden aikaansaamia muutoksia hänen elämässään (esim. Forsander 2004, 196; Martikainen & Tiilikainen 2007b, 28). Sopeutuminen uuteen ympäristöön saattaa olla haasteellista ja aikaa vievää, koska siinä on läsnä kulttuurinen ulottuvuus (Ward 1996, 124–147). Sisäistetyn kulttuurisen tiedon pohjalta tulkitaan sosiaalisia ilmiöitä ja muodostetaan käsityksiä niiden olemuksesta. Tietämys siitä, miten asiat ovat tai miten niiden tulisi olla, perustuu oman kulttuurin tuottamiin tulkintoihin. Kulttuuri näkyy ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja saa erilaisia ilmenemismuotoja arjen käytännöissä. (Vartiainen-Ora 2005, 10; Paavola & Talib 2010, 77.) Iranilaiset naiset olivat kohdanneet Suomessa hyvin erilaisen kulttuurisen ympäristön kuin mitä oli Iranissa. Naisten kulttuurisella taustalla saattaa olla vaikutusta heidän yhteiskuntaan sopeutumiselleen.

Kulttuuriin sopeutumisen tarve ilmenee heti ihmisen saavuttua erilaiseen kulttuuriseen ympäristöön. Silloin saattaa tulla eteen tilanteita, joissa joudutaan soveltaamaan täysin uusia toiminta- ja ajatustapoja. Mikäli koettavana on liian paljon epätavallista ja ennakoimatonta käytöstä, jota ihmisen on vaikea selittää itselleen, hänen kulttuurisidonnainen sosiaalinen ymmärryksensä lakkaa toimimasta. Tilannetta luonnehditaan kulttuurishokiksi. Käsitteellä tarkoitetaan ärtymystä ja orientoitumattomuutta, jota koetaan asetuttua vieraan kulttuurin vaikutuspiiriin. Kulttuurishokki on lähes väistämätön reaktio, kun joudutaan pidemmäksi aikaa kosketuksiin ennestään tuntemattoman kulttuurin kanssa. (Oberg 1960, 177–182; Kaikkonen 1993.)

Perimmäinen syy tälle tunnereaktiolle on arvoriistiiriita ja omien kulttuuristen arvojen loukatuksi kokeminen. Vieraan kulttuurin arvojen ja normien ymmärtäminen ja oppiminen edellyttää kulttuuristandardien erilaisuudesta ja oman käyttäytymisen epävarmuudesta johtuvan henkisen ristiriidan sietämistä. (Oberg 1960, 177–182;

Kaikkonen 1993, 29–45.) Kulttuurishokki ja kulttuurien erilaisuuden aiheuttama sopeutumisvaikeus voivat kestää kuukausia, jopa vuosia (Bottas 2009, 137). Elämä vieraan kulttuurin keskellä kuitenkin altistaa sen vaikutteille, eikä sopeutumista siten voida täysin välttää (Kim 2001, 26). Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ihminen tuottaa tietoa ympäristölleen, mutta luo myös sisäisiä merkityksiä ympäristöstä saamaansa tiedolle ja palautteelle. Kohdatessaan toisenlaisia kulttuurisia arvoja, toimintamalleja ja asenteita yksilöt ja ryhmät reagoivat niihin muuttamalla olotilaansa, rakennetaan tai kokoonpanoan. (Kim 2001, 72–73.) Uudessa kulttuurissa identiteetti, perinteet ja tavat tulkitaan uudelleen (Turtiainen 1998, 63).

Kulttuuri ja kieli ovat sidoksissa toisiinsa, koska kieli on kokonaisuus, joka pitää sisällään kulttuurisia merkityksiä (Kalhama ym. 2006, 21–22). Tällä on merkitystä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaan viestintään. Sosiaalisen vuorovaikutuksen edellytyksenä on viestintätaito, johon kuuluu sanallista ja sanatonta viestintää (Kauppila 2005; Oksi-Walter 2009, 78–79). Ihmisten väliseen kanssakäymiseen liittyy monenlaisia tavoitteita, joista viestitetään toiselle osapuolelle. Viestintä on sekä tarpeellisten tietojen välittämistä että vuorovaikutuksellista sosiaalista toimintaa. Viestinnässä sanoille annetaan erilaisia merkityksiä ja niitä ymmärretään eri tavoin, mikä viittaa viestinnän tulkinnallisuuteen. (Räty 2002, 66–69.)

Kaikilla sanoilla ei ole yhtä täsmällistä merkitystä, joten aina ei voi olla täysin varma, tarkoittaako keskustelukumppani käyttämillään sanoilla samaa kuin toinen osapuoli sen ymmärtää. Sanojen merkityksen määrittely saattaa olla ongelmana samaakin kieltä puhuvien ihmisten välisessä viestinnässä. Sanojen merkityksen monitulkintaisuuden aiheuttama epävarmuus nousee selvemmin esiin eri kulttuurista olevien ihmisten välisessä viestinnässä, koska heiltä puuttuu keskinäistä ymmärrystä tukeva yhtenäinen kokemusmaailma. Kulttuurien kohdatessa tarvitaan erityistä halukkuutta ymmärtää ja tulla ymmärretyksi, jotta viestintä onnistuisi kielivaikeuksista ja kulttuurieroista huolimatta. (Räty 2002, 66–69.)

Kielen hallinta ei yksistään ole riittävä perusta onnistuneelle viestinnälle, vaan tietämyksen täytyy olla syvällisempää pyrittäessä ymmärtämään kulttuuritaustaltaan erilaisen ihmisen sanomaa. Viestinnän näkökulmasta katsottuna puhujan on tunnettava myös se tausta, joka ohjaa vieraan kulttuurin toimintaa. Tähän sisältyy ajatus, että tietyn yhteisön arvot ja normit muodostavat perustan siihen kuuluvien toimintatavoille ja käyttäytymiselle. (Kaikkonen 1993, 27–98; Kalhama ym. 2006, 21–22.) Kielessä ilmenevät ihmisten välisen sosiaalisen kanssakäymisen muodot sekä niiden mekanismit. Kieli toimii ympäristön hahmottamisen ja todellisuuden jäsentämisen välineenä. Kielen avulla ihmiset tuottavat ja uudistavat sosiaalista elämää. (Kalhama ym. 2006, 21–22.) Vuorovaikutus ympäröivän yhteiskunnan kanssa ja elämänmahdollisuudet perustuvat suurelta osin juuri kielitaitoon (Valtonen 1999, 32).

Osallistuminen yhteiskunnalliseen toimintaan edellyttää maahanmuuttajalta maan virallisen kielen hallintaa. Maahanmuuttaja tarvitsee kielitaitoa selviytyäkseen

arjessa, osallistuakseen koulutukseen ja työelämään. (Liebkind ym. 2004, 79–80; Arajärvi 2009, 98.) Pohjoismaisen integraatioajattelun perusoletuksena on ollut, että heikko valtakielen taito ja vajaa koulutus hidastavat maahanmuuttajien yhteiskuntaan kiinnittymistä. Vastaavasti on oletettu, että kielitaito edistää maahanmuuttajien sopeutumista, koska se antaa mahdollisuuden kouluttautua, työllistyä ja luoda suhteita valtaväestöön. (Paananen 2003b, 83; 2005, 4; Joronen 2005, 64–69; Hiltunen & Havi 2012, 90–91.) Kielitaidon ansiosta voi saada työ- tai opiskelupaikan, kun taas työssäolo ja opiskelu parantavat kielitaitoa (Pohjanpää ym. 2003, 83).

Erilaiset esteet saattavat viivästyttää kielen oppimista ja aiheuttaa maahanmuuttajille monenlaisia jännitteitä (Pohjanpää 2003b, 128). Kielitaidon puute tarkoittaa käytännössä sitä, että ihminen ei pysty edustamaan itseään, eikä käymään keskustelua ilman tulkkia (Valtonen 1999, 32). Kielitaito on tärkeä tekijä uuteen yhteiskuntaan ja kulttuuriin sopeutumisessa. Valtakielen heikko taito saattaa estää osallistumisen yhteiskunnalliseen elämään. (esim. Valtonen 1999, 31; Kauppila 2005, 25–26, 129–130; Koskinen ym. 2012, 199–200.) Valtakieltä osaamattomat joutuvat seurustelemaan vain omaan etniseen ryhmään kuuluvien kanssa. He ovat riippuvaisia muista ihmisistä hankkiessaan tietoa itselleen tärkeistä asioista. (Smits & Gunduz-Hosgör 2003, 829–853.) On huomattu, että maahanmuuttajien keskuudessa tiedon löytäminen on erityisen vaikeaa luku- ja kirjoitustaidottomille sekä kotiäideille ja vanhuksille (Etnisten suhteiden neuvottelukunta 2005, 11–16).

Luku- ja kirjoitustaidottomat maahanmuuttajat tulevat sellaisista olosuhteista, joissa koulunkäynti ei ole ollut mahdollista tai sitä ei ole kaikilta vaadittu. Entisessä kotimaassa lukutaidolla ei ehkä ole ollut niin suurta merkitystä kuin Suomessa, jossa se on edellytys itsenäiselle toimimiselle. (Lindroos & Lähdesmäki 2006, 10.) Vieraan kielen omaksumiseen vaikuttaa oleellisesti oppijan motivaatio. Suuriin maahanmuuttajaryhmiin kuuluvilla valtakielen oppimismotivaatio saattaa olla vähäistä, koska etnisen yhteisön sisällä toimitaan omalla kielellä. Pitäytyminen oman etnisen yhteisön verkostoissa voi lopulta muodostua liikkuvuusloukuksi. (Chiswick & Miller 1999, 66–67, 82.) Porterin (1987) mukaan suhde omaan kulttuuriseen ja etniseen taustaan vaikuttaa sosiaalisen liikkuvuuden mahdollisuuksiin. Mikäli etniseen vähemmistöön kuuluva kiinnittyy omaan etniseen yhteisöön, sosiaalinen liikkuvuus vähenee (Chiswick & Miller 1999).

2.2 Muslimitaustainen väestö Suomessa

Muslimiväestön Suomeen suuntautuneessa muutossa näkyy muuttosyiden monikirjaisuus. Maahanmuuton historiassa muslimitaustaisten maahanmuuttajien tulo Suomeen ajoittuu näkyvimmin 1800-luvun loppuun. (Leitzinger 2002, 225–229, Muhammed 2011, 9.) Venäjän keisarikuntaan kuuluneen autonomisen Suomen varus-

kunnissa oli 1800–1900-luvulla islaminuskoisia sotilaita, jotka palvelusajan päätyttyä saivat jäädä asumaan seudulle. Venäjältä kotoisin olevia islamintaustaisia tataarikauppiaita alkoi saapua Suomeen 1860-luvulla. He asuivat Venäjällä ja palasivat takaisin kauppamatkojen jälkeen, mutta asettuivat lopulta pysyvästi Suomeen. 1900-luvun alussa tataariperheitä asui Helsingissä, Järvenpäässä, Kotkassa, Kuopiossa, Oulussa ja Turussa. 1960-luvulle saakka Suomen muslimiväestö koostui lähes yksinomaan Venäjältä muuttaneista tataareista. (Leitzinger 2002, 225–229.)

Muslimien lukumäärä alkoi Suomessa kasvaa 1990-luvulla, kun Somalian ja Jugoslavian sisällissotien seurauksena maahan saapui suuria pakolaisryhmiä näistä maista (Räty 2002, 7). Lähi-Idän ja Afrikan levottomuudet toivat Suomeen enenevässä määrin islamintaustaisia pakolaisia. Islamin maista saapuneiden maahanmuuttajien myötä muslimien määrä on Suomessa monikymmenkertaistunut 1990-luvun alkuun verrattuna. 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä pakolaisuutta ovat aiheuttaneet Syyrian, Afganistanin, Irakin ja Somalian kriisit. Vuonna 2015 Suomeen suuntautunut pakolaisaalto oli Syyrian sisällissodan synnyttämä. (Pakolaisneuvonta 2016a; Tilastot eivät kerro...2017, 47.)

Muslimieja on asettunut Suomeen paitsi pakolaisina, myös perhesyistä ja työn takia (Muhammed 2011). Lisäksi muslimien määrä on kasvanut heille Suomessa syntyneiden lasten sekä islamiin kääntyneiden suomalaisten vuoksi (Martikainen 2008, 71). Suomessa arvioidaan nykyisin olevan noin 75 000 muslimia, joista 13 000 kuuluu rekisteröityihin islamilaisiin yhdyskuntiin (Tilastot eivät kerro...2017, 47). Tätä suhteellisen pientä jäsenmäärää selittää muslimien maallistuminen ja islaminuskon epämuodollinen hallintorakenne (Martikainen 2008, 71; Muhammed 2011, 59–60). Muslimien lukumäärästä on ollut vaikea saada tarkkaa tilastollista tietoa, koska tilastokeskuksen väestörakennetilasto ei vastaa todellisuutta islaminuskoisten määrän suhteen (Sakaranaho & Pesonen 1999, 10–11; Salmi 2018).

Suomen muslimiväestön määrää voitaisiin arvioida tarkastelemalla muslimieita äidinkielen perusteella, mutta sekään ei ole ongelmatonta, koska esimerkiksi Irakista, Egyptistä ja Libanonista on Suomeen muuttanut arabiaa äidinkielenä puhuvia kristittyjä (Martikainen 2008, 71; Muhammed 2011, 59–60). Ulkomaalaiset luettelaa tilastoissa maittain, niinpä voitaisiin olettaa, että Iranista, Irakista, Turkista, Algeriasta, Marokosta, Pakistanista, Somaliasta, Bosniasta ja Lähi-idän arabimaista saapuneet maahanmuuttajat ovat muslimieita. Heidän joukossaan on kuitenkin myös muihin uskontokuntiin kuuluvia. (Sakaranaho & Pesonen 1999, 10–11; Salmi 2018.) Islam ei siis ole lähtömaahan tai kieleen sidottua, mikä kertoo islamin monikulttuurisuudesta.

Iranin epävakaa sisäpoliittinen tilanne nosti iranilaisten pakolaisten lukumäärän Euroopassa huippuun 1980-luvulla. On arvioitu, että näinä vuosina islamilaisen vallankumouksen sekä Iranin ja Irakin välisen sodan takia Iranista lähti pakoon noin kolme miljoonaa ihmistä. Pakokohteina olivat enimmäkseen Iranin naapurimaat

Turkki ja Pakistan, mutta myös Länsi-Eurooppa ja Yhdysvallat. Monelle iranilaiselle Länsi-Eurooppa oli välietappi, josta pääsi jatkamaan Yhdysvaltoihin. Saksan liittotasavallassa iranilaiset olivat 1980-luvulla suurin ryhmä turvapaikkaoikeutta hakevien joukossa. Suurin osa silloisista pakolaisista oli korkeasti koulutettuja tekniikan ja tieteen asiantuntijoita sekä taitelijoita. (Vihervuori & Schreiberhuber 1989.)

Suomessa iranilaisten lukumäärä alkoi lisääntyä 1970-luvun alussa. Enemmistö Suomessa asuvista iranilaisista pakolaisista on lähtenyt Iranista maan epävakaa sisäpoliittisen tilanteen, puutteellisten elinolojen, öljykriisin, väkivaltaisten konfliktien, sodan, teokraattisen hallinnon ja islamilaistamisen takia. Osa pakolaisista on kokenut vainoa ja pidätyksiä uskontonsa tai mielipiteensä takia. (Iranilaiset 2011, 1–2; Pakolaisneuvonta 2016b.)

Suomeen muuttaneet iranilaiset eivät ole taustaltaan yhtenäinen joukko, koska Iranin väestö koostuu erilaisista uskonnollisista ja etnisistä ryhmistä (Kinnunen 1999, 77). Iranilaiset suhtautuvat eri tavoin islamiin, heillä on monenlaisia poliittisia näkemyksiä ja he eroavat sosiaalisilta lähtökohdiltaan (Sakaranaho & Pesonen 1999, 15–16). Suomessa asuvat iranilaiset ovat pääasiassa muslimeja, mutta heidän joukossaan on myös kristittyjä, bahaita ja zarathustralaisia (Räty 2002, 95–96; Iranilaiset 2011, 1–2). Maahanmuuttajat säilyttävät oman uskontonsa usein vieraassakin ympäristössä, joten heidän elämässään uskonnolla saattaa olla tärkeä merkitys (ks. Räty 2002, 72–73).

Islam on suurista uskonnoista nuorimpia sekä kaikkein nopeimmin leviävä uskonto. Yleistyessään se saa enemmän vaikutusvaltaa maailman asioihin ja siten myös lisää kannattajia. Herätteitä islamin synnylle ovat antaneet juutalaisuus ja kristinusko. Islamissa on monia piirteitä niistä uskonnoista sekä merkkejä satojen vuosien aikana tapahtuneesta kehityskulusta. (Keene 2004, 120, 144.) Islamista on lähtöisin erilaisia uskonnollisia suuntauksia, joille kaikille on yhteistä usko ainoaan Jumalaan Allahiin ja hänen lähettilääseensä Muhammadiin (Hattstein 2008, 90). Islam elää monimuotoisena eri etnisten ryhmien ja eri uskontoja tunnustavien ihmisten keskuudessa (Allahwerdi 2002, 15–16).

Vahvan uskonnollisen perinteen takia islam on juurtunut syvästi ihmisten mieliin (Liimatainen 2009, 87). Islam säätelee muslimien elämää monella tavalla uskonnollisista rituaaleista perheen perustamiseen ja yhteiskunnassa toimimiseen. Islam on kaiken kattava elämäntapa, joka vaikuttaa niin hengellisillä kuin maallisilla elämäntilanteilla. (Keene 2004, 120; Hattstein 2008, 7.) Islam ei kuitenkaan ole yhtenäinen kokonaisuus, vaan siinä on erilaisia koulukuntia, jotka kaikki noudattavat omaa lainopillista traditiotaan (Hämeen-Anttila 2001, 34–49; 2004, 173).

Islam jakautuu kahteen päähaaraan, sunnalaisuuteen ja shiialaisuuteen. Shiialainen islam on vallitseva uskonto Iranissa ja Irakissa. Määrällisesti shiioja on paljon myös Jemenissä, Afganistanissa, Pakistanissa, Intiassa ja Saudi-Arabiassa. Iranissa shiiamuslimeita on arvioitu olevan noin 70 miljoona eli yli kolmannes maailman

shiiioista. Maailman suurin muslimimaa on Indonesia, jossa vallitsee islamin pääsuuntaus sunnalaisuus. Maan väestöstä yli 88 prosenttia on muslimeja. (Mapping the Global Muslim Population 2009). Vaikka islam yhdistää maailman kaikkia muslimeja, he eivät muodosta yhtenäistä uskonnollista tai poliittista yhteisöä (Muhammed 2011, 39–41).

Eri maissa, ryhmissä ja yksilöissä islam ilmenee eri tavoin (Paavola & Talib 2010, 86; Leitzinger 2011, 156). Esimerkiksi joissakin islamilaisissa maissa, kuten Turkki, Uzbekistan, Albania, Bosnia ja Hertsegovina, valta on ollut maallisen johdon käsissä (Allahwerdi & Hallenberg 2002, 246–255). Valtioissa, joissa islam on virallisena uskontona, islamilaisen kulttuurin vaikutuspiirissä asuu muihinkin uskonnollisiin ja etnisiin ryhmiin kuuluvia ihmisiä ja myös heidän tavoistaan heijastuvat islamin käsitykset oikeasta ja väärästä. Toisaalta islam ei ainoastaan ole muokannut paikalliskulttuureja, vaan on mukautunut vallitseviin olosuhteisiin ja omaksunut paikallisia tapoja. (Allahwerdi 2002, 15–16; Öhrnberg 2005, 109–112.) Muualla kuin islamin vaikutusalueella asuvien muslimien elämään vaikuttavat paikallinen kansallinen kulttuuri ja maan yhteiskuntajärjestelmä (Moallin 2005, 98).

Muslimit ovat epäyhtenäinen joukko, eikä siten voida puhua kaikille yhteisestä muslimikulttuurista. Eri ihmiset poikkeavat toisistaan hyvin pitkälle sen suhteen, millä tavalla ja miten tiukasti he noudattavat uskontoaan, joten muslimien elämäntapa vaihtelee suuresti. (Sakaranaho 2004, 219; Paavola & Talib 2010, 86–87; Leitzinger 2011, 156.) Islamissa painotetaan ihmisen vapaata tahtoa, harkintaa ja vastuuta elämästään, niinpä jokainen muslimi voi valita islamin mukaisen hyvän ja pahan väliltä (Hattstein 2008, 16–21).

Islamissa korostetaan korkeaa velvoitetta yhteisöllisyyteen ja yhdessä toimimiseen. Muslimien elämän olisi oltava käytännönläheistä ja tukeuduttava islamin viiteen pilariin: uskontunnustukseen, rukoukseen, almuveroon, paastoon ja pyhiinvaellukseen. Muslimien velvollisuudet on kirjattu Koraaniin ja ne merkitsevät velvollisuuksia niin Jumalaa kuin lähimmäisiä kohtaan. (Hattstein 2008, 21–23.) Koraani ymmärretään Jumalan sanaksi ja siihen perustuvat uskonnolliset käsitykset ovat islamin vahvinta ydintä (Hämeen-Anttila 2004, 90–96). Muslimit etsivät koraanista apua ja neuvoja elämässä eteen tuleviin haasteisiin. Pulmatilanteissa pyritään Koraanin tekstien pohjalta päättämään, mikä on islamin mukainen ratkaisu. Viime kädessä voidaan tukeutua islamilaisessa yhteisössä hyväksytyyn käytäntöön. Yhteisön yksimielisesti hyväksymää ratkaisua pidetään islamin mukaisena käytäntönä. (Hjärpe 1992, 7, 95–96.)

Islamin näkyvyys on korostunut tiedotusvälineissä sekä yhteiskunnallisessa ja poliittisessa keskustelussa (Melasuo 2011, 45). Tähän on vaikuttanut kansainvälinen politiikka, jossa uskonnot ovat nousseet yhä tärkeämpään rooliin. Poliittisen islamin nousu on vaikuttanut monien Eurooppaa ympäröivien maiden tilanteeseen ja näistä

maista tulleiden maahanmuuttajien myötä myös Eurooppaan. (Martikainen & Sakanaho 2011, 7.) Muslimien Eurooppaan suuntautunut maahanmuutto sekä heidän osuutensa Euroopan unionin jäsenmaiden väestöstä on ollut koko ajan kasvussa (Mapping the Global Muslim Population 2009, 4–29; Muhammed 2011, 52).

Eurooppaan suuntautuneen maahanmuuton myötä Länsi-Eurooppaan on muodostunut melko suuria muslimiyhteisöjä. Ranskassa ja Alankomaissa muslimien osuus asukasluvusta on huomattava. Myös Sveitsissä, Itävallassa ja Saksassa asuu merkittävä määrä muslimeja. Samoin Britanniassa ja Belgiassa asustaa paljon muslimitaustaista väkeä. Britanniaan on syntynyt varsin suuri pakistanilainen, Ranskaan pohjoisafrikkalainen ja Saksaan turkkilainen vähemmistö. Ruotsissa ja Tanskassa muslimien osuus väestöstä on suhteellisen vähäistä. (Mapping the Global Muslim Population 2009, 4–29; Muhammed 2011, 52.)

Suomen muslimiväestö on ollut varsin hajanainen sekä uskonnollisesti että etnisesti, kuitenkin islamista on kehittynyt yksi Suomen merkittävimmistä vähemmistöuskonnoista. Vuonna 2007 perustettiin Suomen Islamilainen Neuvosto, jonka tehtävänä on edustaa muslimeita kansallisella tasolla. Uskonnollisten yhteisöjen keskinäisissä verkostoissa muslimit ovat vakiinnuttaneet asemaansa ja esimerkiksi Suomen evankelisluterilaisen kirkon islam-työryhmä on harjoittanut säännöllistä vuoropuhelua muslimien kanssa. (Martikainen 2011, 100–114.)

3 Sosiaaliset suhteet ja yhteiskuntaan kiinnittyminen tutkimuksen valossa

Tässä luvussa tarkastelen sosiaalisia suhteita tieteellisen ajattelun näkökulmasta. Paneudun sosiaalisiin suhteisiin ja niistä muodostuviin verkostoihin, jotka tarjoavat monenlaisia resursseja ja ovat siten merkittäviä yhteiskuntaan integroitumisen kannalta. Toimivat ihmissuhteet perustuvat keskinäiseen luottamukseen, ja mahdollistavat sosiaalisissa verkostoissa tarjolla olevien resurssien käyttämisen (ks. Silvennoinen 1999, 7). Ylläpidettävät merkitykselliset ihmissuhteet ovat tärkeitä hyväksynnän ja arvostuksen antajia ja sosiaalisen voimavaran lähteitä (ks. Kokkonen 2010). Tarkasteltaessa perhe- ja sukulaisuussuhteita, ystävä-, kaveri-, tuttavuus-, naapuri- ja viranomaissuhteita nämä suhteet voidaan jakaa etäisiin ja läheisiin suhteisiin. Käsitteet etäiset ja läheiset sosiaaliset suhteet luonnehtivat haastattelemini naisten sosiaalisia suhteita, joten avaan ja selvennän tässä luvussa näitä käsitteitä.

Tarkastelen tässä luvussa myös aikaisempaa tutkimusta maahanmuuttajien sosiaalisista suhteista. Käsitelen maahanmuuttajien sosiaalisia suhteita valtaväestöön, transnationaalisia sosiaalisia suhteita ja sukupuolen merkitystä sosiaalisten suhteiden solmimisessa. Paneudun tässä luvussa myös sopeutumisteorioihin ja kotouttamisen linjauksiin. Maahanmuuttajan saavuttua uuteen maahan hänelle syntyy kontakteja valtaväestöön, mutta hän saattaa ylläpitää yhteyksiä myös entiseen kotimaahan jääneisiin tai eri maihin ajautuneisiin perheenjäseniin ja sukulaisiin. Uudessa maassa luodut vuorovaikutussuhteet kiinnittävät maahanmuuttajan yhteiskuntaan, kun taas olemassa olevat tarjoavat tukea ja apua vaikeissa ja kuormittavissa elämäntilanteissa. Vuorovaikutuksen näkökulmasta sopeutuminen ilmenee ja tapahtuu vuorovaikutussuhteissa, joten maahanmuuttajien olisi pidettävä yhteyttä jo olemassa oleviin ystäviinsä ja sukulaisiinsa sekä tutustuttava uusiin ihmisiin. (ks. Kokkonen 2010.)

3.1 Sosiaaliset suhteet tieteellisessä ajattelussa

Varhaisten yhteiskuntatieteilijöiden tutkimuskohteina olivat yhteiskunnalliset rakenteet sekä jaetut kokemukset ja normit. Yhteiskunnallisia ilmiöitä tutkittiin kokonaisuutena, koska niiden nähtiin olevan sidoksissa keskenään. Tutkimusintressit koh-

distuivat myös ihmisten välisiin vuorovaikutussuhteisiin, joita tarkasteltiin psykologisesta näkökulmasta. 1900-luvun alussa yhteiskunnallisia järjestelmiä tutkittiin suljetun kokonaisuuden näkökulmasta. Tuolloin keskeisiksi tutkimuskohteiksi valikoituivat kansakunta, kulttuuri ja kieli. Ihmistieteissä yhteiskunnallisia ilmiöitä pyrittiin ymmärtämään ihmisten välisen kanssakäymisen ja ihmisten ilmiöille antamien merkitysten kautta sekä eläytymällä tutkimuskohteen ajatusmaailmaan. (Eriksson 2015, 16–19.)

1900-luvun alkupuolella tieteenharjoittajien keskuudessa vallitsevaksi nousseen käsityksen mukaan tieteelliset tulokset voidaan saavuttaa vain sijoittamalla inhimilliset ilmaisut niiden historialliseen syntykontekstiin. Näkemyksen taustalla vaikutti käsitys, että mitään kulttuuriin ja yhteiskuntaan liittyvää ei voida ymmärtää irrallaan niistä olosuhteista, joissa se on muotoutunut. Ihmisen todettiin olevan vuorovaikutuksessa kaiken ympäröivän kanssa ja kuuluvan jatkuvasti muuttuvien sosiaalisten suhteiden verkostoon. Tämän aikakauden tieteilijät pitivät ihmissuhteita jatkuvassa muutoksessa olevina moderniteetin kokemuksina ja tärkeinä yhteiskuntatieteiden tutkimuskohteina. Tieteellisessä ajattelussa sosiaalisen vuorovaikutuksen eri muodot saivat korostetun merkityksen. (Eriksson 2015, 17–19.) Ihmissuhderakennelmien ominaisuuksia alettiin varsinaisesti tutkia vasta 1940-luvulla (Seikkula 1996, 24).

Ihmisten välisten sosiaalisten suhteiden on todettu olevan kiinteä osa verkostodynaamiikkaa (Ryan ym. 2008, 675). Sosiaaliin verkostoihin kuuluvilla on jaettuja pyrkimyksiä, sitoumuksia ja odotuksia (Faist 2000, 101). Sosiaalisten verkostojen tutkimuksen varhaisvaiheita voidaan jäljittää 1800-luvun lopun ja 1900-luvun puolivälin sosiologeihin ja antropologeihin. Tuolloin verkostot ymmärrettiin muodostelmaksi, johon kuuluu toisiinsa kytköksissä olevia aineettomia ilmiöitä, tapahtumia ja prosesseja. (Liebkind ym. 2004, 88; Eriksson 2015, 15.) Sosiaalisia verkostoja tarkastelevat tutkimukset ovat saaneet alun sosiologian perinteisestä kysymyksenasettelusta, yksilön ja yhteisön välisen suhteen merkityksestä (Kankainen & Salminen 2016).

Käsitys yhteiskunnan kiinteästä ja muuttumattomasta rakenteesta alkoi heiketä 1950-luvulla. Vaikka näkemys yhteiskunnasta yhtenäisenä kokonaisuutena on väistynyt, tutkitaan yhteiskuntia edelleen rakenteina. Siinä, missä yhteiskunta nähdään eri ihmisryhmien toimintaympäristönä, ilmaistaan verkostokäsitteellä yhteiskunnan sosiaalisia rakennelmia. Verkostokäsite on antanut mahdollisuuden tutkia järjestelmiä, joissa yhteiskunnalliset merkitykset saavat muotonsa. (Eriksson 2015, 19–20.) Tältä pohjalta on voitu tarkastella myös sosiaalisten prosessien ja yksilön käyttäytymisen välisiä yhteyksiä (Seikkula 1996, 24).

Verkostatutkimuksessa on selvitetty ihmisten asenteiden ja toimintatapojen samankaltaisuuksia sekä niihin vaikuttavia tekijöitä. Tällöin on pyritty joko selittämään jaettuja asenteita ja toimintatapoja samankaltaisilla verkostoympäristöillä tai

tutkimaan, miten asenteet ja toimintatavat leviävät vuorovaikutuksessa. Sosiaalisia verkostoja koskevissa tutkimuksissa tarkastelun kohteina ovat olleet myös toimijoiden rakenteelliset verkostoasemat ja verkostoissa saatavilla olevat resurssit. Rakenteellisia verkostoasemia käsittelevässä tutkimuksessa on paneuduttu ihmissuhteiden nivoutumiseen erilaisiin verkostoihin ja niistä muodostuvaan laajempaan verkostokokonaisuuteen, kun taas resurssihin keskittyvässä tutkimuksessa on tarkasteltu verkostojen tarjoamia hyödykkeitä. (Kankainen & Salminen 2016.)

Ihmisten väliset sosiaaliset suhteet ja niistä muodostuvat verkostot perustuvat ihmiselämän sisällöllisiin merkityksiin. Toimivat ihmissuhteet mahdollistavat sosiaalisissa verkostoissa tarjolla olevien aineellisten ja aineettomien resurssien käyttämisen. (Silvennoinen 1999, 7.) Sosiaaliset verkostot tarjoavat henkistä tukea, materiaalista apua, palveluja, tietoa ja uusia sosiaalisia suhteita (Seikkula 1996, 16; Eriksson 2015). Verkostoilta saatavan tuen arvo kuitenkin vaihtelee. Suljetut verkostot, joissa on runsaasti resursseja, ovat myönteisiä monessakin mielessä, kun taas suljetut verkostot, joissa on vähän resursseja, vahvistavat huono-osaisuutta ja estävät sosiaalista liikkuvuutta. (Ryan ym. 2015, 10.)

Sosiaalisten suhteiden tarkastelu voimavarojen näkökulmasta on osoittanut, että yksilön saaman tuen määrän ja laadun kannalta on ratkaisevaa, keitä henkilöitä tunnetaan ja minkälaisissa suhdeverkostoissa ollaan. Verkostoissa tarjolla olevat mahdollisuudet määräytyvät ensisijaisesti siihen kuuluvien yhteiskunnallisen aseman ja arvovallan perusteella. Tuen saaminen sosiaalisten suhteiden kautta riippuu verkostoon kuuluvien käytössä olevista resursseista sekä verkostojen laajuudesta. (Liebkind ym. 2004, 89–95.) Mahdollisimman monipuolisen tuen saanti edellyttää kuulamista erilaisiin sosiaalisiin verkostoihin (Walker ym. 1994, 53–78). Ihmisten mahdollisuudet liittyä sosiaalisten verkostojen jäseneksi ja käyttää niissä saatavilla olevia resursseja ovat riippuvaisia heidän käytettävissään olevasta ajasta, heille tarjoutuneista tilaisuuksista ja heidän voimavaroistaan. Viimeksi mainittu on sidottu luokkaan, sukupuoleen, etnisyyteen ja muihin sosiaalisiin jakoperusteisiin. (Ryan ym. 2015, 5.)

Tämän tutkimuksen kannalta tärkeä näkökulma on sosiaalinen verkosto yksilöllisenä muodostelmana. Se on henkilön itsensä tärkeäksi kokema ihmissuhdejärjestelmä, jonka hän rakentaa mielensä mukaan. Iranilaisten naisten sosiaalisilla verkostoilla tarkoitan tässä tutkimuksessa ihmissuhdeverkostoja, jotka ovat syntyneet naisille heidän omista sosiaalisista suhteistaan. Vaikka sivuan tässä tutkimuksessa sosiaalisia verkostoja, on tutkimuksen pääasiallisena tarkastelukohteena ja käytettävänä käsitteenä sosiaaliset suhteet.

3.2 Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa syntyvät suhteet

Arjen kohtaamisiin kuuluu vuorovaikutusta taustaltaan erilaisten ihmisten kanssa. Ihmissuhteet vaihtelevat perheenjäsenistä ja läheisistä ystävyys-suhteista satunnaisiin ihmiskontakteihin. (Laine 2005, 9–10.) Kaikki sosiaaliset kontaktit, joissa ollaan vuorovaikutuksessa muiden henkilöiden kanssa, voidaan ymmärtää sosiaalisten suhteiden kokonaisuudeksi (Kauppila 2005). Ihmisten välisistä suhteista käytetään ilmaisuja sosiaaliset suhteet, ihmissuhteet, vuorovaikutussuhteet ja sosiaaliset verkostot. Tarkasteltaessa sosiaalisia suhteita puhutaan usein liittymisestä, toisten kanssa toimimisesta, toisiin yhteydessä olemisesta, toisista tietoisena olemisesta ja molemminpuolisesta vaikutuksesta. Sosiaaliset suhteet perustuvat mielikuviin, joita tulkitaan oman historian ja kokemuksen kautta. Sosiaalisten suhteiden voidaan siten ajatella olevan ihmismielen tuotteita. (Kokkonen 2010, 18.) Yhtä lailla ne ovat tuotosta ihmisen omasta toiminnasta ja hänelle auenneista mahdollisuuksista (Ryan ym. 2008, 675).

Sosiaalisten kontaktien luominen on sidoksissa ihmisen persoonallisuuteen, johon lasketaan kuuluvaksi identiteetti, itsearvostus ja luonteenpiirteet (Oksi-Walter 2009, 78–79). Myönteisellä asenteella on vaikutusta sosiaalisten suhteiden solmimiselle ja niiden toimivuudelle. Ulospäin suuntautuneille henkilöille sosiaalisten suhteiden solmiminen on luonteenomaista ja he tulevat toimeen erilaisten ihmisten kanssa. (Silvennoinen 1999, 59, 87.) Lisäksi sosiaalisten suhteiden luomiseen vaikuttavat ympäristön asettamat puitteet, yhteiskunnassa vallitseva yleinen ilmapiiri ja viestinnän mahdollisuudet (Oksi-Walter 2009, 159). Menestyminen ihmissuhteissa ja vuorovaikutustilanteissa perustuu myös sosiaalisiin taitoihin ja elämäkokemukseen (Laine 2005, 9–10).

Ihmiset ovat vuorovaikutuksessa yhteisön muiden jäsenten kanssa ja kiinnittyvät yhteisöön sosiaalisten siteiden kautta (Kauppila 2005). Ihmissuhteiden toimivuus perustuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa syntyneelle keskinäiselle luottamukselle (Liebkind ym. 2004, 89–95). Luottamus lisää mahdollisuuksia kartuttaa tietoa ja saada sosiaalista tukea. Se edistää tiedonkulkua, kiinnittää yksilön yhteisöön sekä luo ja ylläpitää turvallisuuden tunnetta. (Pehkonen 2006, 42.) Luottamuksen ominaisuuksia ilmaistaan käsitteillä annettu ja ansaittu luottamus. Annettu luottamus kuvaa sitä luottamusta, joka on olemassa ennen kuin ihmistä on tavannutkaan. Tällöin henkilöön luotetaan etukäteistiedon ja -olettamuksen perusteella, kun taas ansaittu luottamus syntyy pidempiaikaisessa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Haré 1999, 249–272.)

Luottamuksen käsite korostuu tässä tutkimuksessa, koska iranilaisten naisten kohdalla sillä voi olla merkitystä sosiaalisten suhteiden solmimiselle, niiden toimivuudelle ja integroitumiselle suomalaiseen yhteiskuntaan. Luottamukselliset sosiaaliset suhteet nähdään voimavarana, jolla on myönteisiä vaikutuksia yksilölle.

Käsitys perustuu ajatukseen, jonka mukaan sosiaalisten suhteiden luonne, yhteisöjen epäviralliset ja viralliset toimintatavat, arvot, sosiaaliset normit ja rakenteet sekä erilaiset taidot muodostuvat sosiaalisista suhteista saatavaksi voimavaraksi. (Pehkonen 2006, 39, 41–42.) Etnisten ryhmien välistä onnistunutta vuorovaikutusta voidaan selittää sosiaalisiin normeihin ja luottamukseen liittyvillä tekijöillä (Oksi-Walter 2009).

Sosiaalisia suhteita on luonnehdittu vahvoiksi ja heikoiksi suhteiksi. Vahvat suhteet integroivat yksilön ensisijaisesti ryhmään ja heikot yhteiskuntaan. Vahvojen suhteiden merkitys liittyy ihmisten väliseen sitoutumiseen, ja niitä pidetään tärkeänä sosiaalisen tuen lähteenä. (Pehkonen 2006, 43–44; Smith-Lovin 2007, 108, 117.) Vahvoja sosiaalisia suhteita luonnehtivat tiivis vuorovaikutus, emotionaalinen voimakkuus ja luottamus (Granovetter 1973; 1982). Vahvoihin siteihin toisiinsa kytkökissä olevat yleensä tuntevat toisensa ja heidän välilleen muodostunut verkosto on kiinteä ja suljettu (Walker ym. 1994, 53–78; Smith-Lovin 2007, 115). Tiivis kanssakäyminen vahvistaa yhteenkuuluvuutta ja tarjoaa tietoa molemminpuolisista tarpeista ja resursseista (Laine 2005, 145–164). Vahvoiksi sosiaalisiksi suhteiksi luokitellaan suhteet sukulaisiin ja ystäviin (Himberg & Jauhiainen 1998, 172). Vaikka vahvoihin sosiaalisiin suhteisiin kiinnitytään emotionaalisesti, voi suhteiden merkitys muuttua elämän aikana (Pehkonen 2006, 44).

Vahvojen sosiaalisten suhteiden lisäksi ihmisillä on vuorovaikutusta sellaisten henkilöiden kanssa, joita he eivät tunne kovin hyvin tai joita he kohtaavat satunnaisesti. Vuorovaikutussuhteet, joihin ei sitouduta, luokitellaan heikoiksi sosiaalisiksi suhteiksi. Heikoille suhteille on ominaista velvoitteiden vähäisyys sekä verkostojen avoimuus siten, että verkoston jäsenet eivät tiedä, keitä muita siihen kuuluu. (Granovetter 1973, 1360–1380; 1982; Smith-Lovin 2007, 107, 116.) Heikot sosiaaliset suhteet kuitenkin auttavat tiedon hankkimisessa ja uusien näkemysten omaksumisessa (Himberg & Jauhiainen 1998, 172). Heikot suhteet yhdistävät pienryhmiä ja toimivat tiedon leviämisen väylinä. Henkilöt, joilla on harvemmin ylläpidettyjä sosiaalisia suhteita, liikkuvat yhteiskunnan eri alueilla, kuuluvat erilaisiin sosiaalisiin viiteryhmiin ja saavat monenlaista tietoa. (Pehkonen 2006, 43; Smith-Lovin 2007, 107.) Granovetterin (1982, 107) mukaan heikot suhteet ovat resurssija, jotka ovat ”elintärkeitä yksilön integroitumiselle moderniin yhteiskuntaan”.

Iranilaisten naisten vuorovaikutussuhteita koskevan aineiston analyysissä käytän jaottelua, josta puhun käsitteillä etäiset ja läheiset sosiaaliset suhteet. Sosiaalisten suhteiden jaottelu etäisiksi tai läheisiksi on perusteltua, koska tarkastelen tutkimuksessani iranilaisten naisten perhe- ja sukulaisuussuhteita, ystävä-, kaveri-, tuttavuus- ja naapurisuhteita sekä viranomaissuhteita. Jaottelen suhteet etäisiksi ja läheisiksi suhteiksi, koska nämä käsitteet kuvaavat parhaiten aineistosta esiin nousseita sosiaalisia suhteita.

Sosiaaliset suhteet käsittävät vastavuoroisia ihmissuhteita, joita luonnehtii jatkuva muuttuminen (Seikkula 1996, 16–17). Asettuminen uuteen maahan saa usein aikaan muutoksia ihmisen sosiaalisissa suhteissa. Aina muuttuvaa sosiaalista todellisuutta rakennetaan kussakin vuorovaikutustilanteessa, jossa toiminnalla on kontekstisidonnainen merkitys. Varsinaisista sosiaalisista suhteista voidaan puhua, kun vuorovaikutus on toistuvaa ja vastavuoroista ja toimintaan liittyy toista osapuolta koskevia odotuksia. Myönteiset odotukset ja aiheet muita ihmisiä kohtaan luovat perustan hyvälle ihmissuhteille. (Laine 2005, 140.)

Odotukset ja kuvitelmat, joita ihmisillä on toisista ihmisistä ja sosiaalisista suhteista perustuvat sisäistettyjen normien mukaisiin käsityksiin siitä, miten erilaisissa tilanteissa tulee käyttäytyä. Suuri osa sosiaalisesta kanssakäymisestä on sääntöjen mukaista toimintaa, mikä luo puitteet yleisesti hyväksytylle vuorovaikutukselle. (Laine 2005, 140.) Ihmissuhteet ja niihin liittyvät säännöt ovat kuvauksia yhteisön normeista ja käyttäytymiskaavioista. Sosiaaliset normit vaihtelevat kulttuureittain, joten eri kulttuuriin kuuluvilla saattaa olla erilaisia näkemyksiä sosiaalisista suhteista ja niiden luonteesta. (esim. Kokkonen 2010, 20.)

Tiettyyn kulttuuriin kuuluvilla on tietämystä siinä kulttuurissa vallitsevista normeista sekä käsitys sosiaalisten suhteiden määrittelemisestä tietynlaisiksi (esim. Kokkonen 2010, 20). Kulttuuriset erot ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ilmenvät siinä, minkälaisiin asioihin kiinnitetään huomiota ja miten havainnot tulkitaan. Ympäristöstä saadun tiedon suodattamiseen vaikuttavat oman kulttuurin muovamat, mutta myös yksilölliset käsitykset, joten tilanteiden tulkinta ja arvottaminen ovat niiden mukaisia. (Oksi-Walter 2009, 78–79.)

Sosiaalisten suhteiden kokoonpanoa luonnehtivat vaihtuminen, kehittyminen ja taantuminen, joten ne eivät ole pysyviä rakennelmia. Erilaisilla sosiaalisilla suhteilla on omat merkityksensä ihmiselle hänen elämänsä eri vaiheissa. Monen tekijän vaikutuksesta joistakin suhteista tulee läheisempiä ja pitkäkestoisempia, kun taas toiset jäävät lyhyeksi ja hiipuvat. Elämäntilanteiden muuttuessa myös ihmisten väliset suhteet uusiutuvat monin tavoin. (Silvennoinen 1999, 40–41.) Lisäksi suhteiden hierarkisuuden paikat voivat vaihdella siten, että joitakin tasoja voi tulla lisää tai poistua elämän aikana (Pehkonen 2006, 44).

Toisessa maassa asuessa maahanmuuttajan suhde lähtömaahan jääneisiin perheenjäseniin ja sukulaisiin voi muuttua. Samoin hänen aiemmin omaksumansa ja itsestään selvänä pitämänsä normit, roolit ja käyttäytymistavat saattavat menettää merkityksensä sekä eri sukupolvien ja sukupuolten roolit joutua uudelleenjärjesteltyiksi. (esim. Alitolppa-Niitamo 2005; Martikainen & Tiilikainen 2007a; Siim 2007.) Myös iranilaisten naisten sosiaalisissa suhteissa on saattanut tapahtua muutoksia Suomeen asettumisen myötä. Nämä muutokset saattavat vaikuttaa naisten sosiaalisilta suhteiltaan saamaansa apuun ja tukeen sekä oman kielen, kulttuurin ja uskonnon säilyttämiseen.

3.3 Aikaisempi tutkimus maahanmuuttajien sosiaalisista suhteista

Lisääntyneen maahanmuuton myötä Suomessa alettiin tehdä yhä enenevässä määrin suurempia maahanmuuttajaryhmiä koskevaa tutkimusta (Sakaranaho 2008, 24–28). Monessa tutkimuksessa sosiaaliset verkostot on nähty osana sopeutumisprosessia ja integroitumista edesauttavana resurssina (esim. Ekholm 1994; Salminen 1997; Pohjanpää ym. 2003). Maahanmuuttajien sosiaalisia verkostoja ja vuorovaikutussuhteita käsittelevät tutkimukset ovat usein perustuneet pienehköihin aineistoihin. Useat niistä ovat väitöskirjatutkimuksia. (esim. Süräl 2008; Kokkonen 2010, 17–18; Koskela 2012.) Maahanmuuttajien sosiaalisista suhteista aikaisemmin tehdyt tutkimukset taustoittavat tässä tutkimuksessa käsiteltäviä aiheita. Ne selventävät tutkimusnäkökulmia, menetelmällisiä valintoja, teorioita ja tutkimustuloksia.

Maahanmuuttoa koskevissa tutkimuksissa (esim. Valtonen 1994; 1998; 1999; Jasinskaja-Lahti ym. 2003) tuodaan esiin, että vuorovaikutussuhteilla ja sosiaalisilla verkostoilla saattaa olla myönteistä vaikutusta maahanmuuttajan sopeutumiselle muuttuneeseen elämäntilanteeseen ja uuteen ympäristöön. Tutkimukset ovat osoittaneet, että sosiaalisissa verkostoissa maahanmuuttajille välittyy erilaista tukea ja apua (esim. Valtonen 1994; 1998; 1999; Kokkonen 2010). Sosiaalisten suhteiden kautta saatava tuki katsotaan integroitumista edesauttavaksi tekijäksi (esim. Valtonen 1994; 1998; Forsander 2000a; Hautaniemi 2004; Ahmad 2005).

Toimiva sosiaalinen verkosto ja sen tarjoama tuki näyttävät vaikuttavan myönteisesti ihmisen jaksamiseen (esim. Seikkula 1996; Forsander 2000a). Maahanmuuttajien psyykkistä hyvinvointia tarkasteltaessa vuorovaikutussuhteiden olemassaolo on pidetty tärkeänä suurista elämänmuutoksista selviämisessä. Läheiset ihmissuhteet lisäävät hyvinvointia, ja niitä pidetään keskeisinä ihmisen toimintakykyyn ja terveyteen vaikuttavina tekijöinä. (Castaneda ym. 2012a; 2012b.) Vaikka maahanmuuttajatutkimuksissa on monesti tuotu esiin sosiaalisten suhteiden myönteinen vaikutus maahanmuuttajien psyykkiselle hyvinvoinnille, ovat sosiaalisten suhteiden monenlaiset merkitykset jääneet vähälle huomiolle (Kokkonen 2010).

Maahanmuuttajien sosiaalisia suhteita on enimmäkseen tutkittu osana heidän työllistymistään ja integroitumistaan käsittelevää tutkimusta. Tutkimuksissa, joissa on keskitytty maahanmuuttajien asemaan työmarkkinoilla, on toisinaan tuotu esiin islaminuskoisista maista saapuneiden henkilöiden sopeutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan. (esim. Jaakkola, T. 2000; Forsander ym. 2001; Forsander 2002; Pohjanpää ym. 2003; Ahmad 2005; Vartiainen-Ora 2005; Arajärvi 2009.) Maahanmuuttajien sosiaalisia suhteita on tarkasteltu myös yhtenä osa-alueena tutkimuksissa, joissa aiheena on ollut valtaväestön suhtautuminen maahanmuuttajiin (esim. Talib 1999; Jaakkola, M. 2000; 2005; 2009; Virrankoski 2001; Suurpää 2002; Jasinskaja-Lahti ym. 2003). Samoin valtakielen taidosta tehdyissä tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota maahanmuuttajien sosiaalisiin suhteisiin (esim. Pälli & Latomaa 1997).

Sosiaalisten suhteiden tutkimuksessa on monesti keskitytty pääkaupunkiseudun somalipakolaisten sosiaalisiin suhteisiin ja verkostoihin, Suomessa asuvien somalia-laisten perhesuhteisiin sekä klaanijäsenyyden merkitykseen (esim. Alitolppa-Niitamo 1994; Tiilikainen 1999; 2003; 2007; Hautaniemi 2004; Al-Sharmani ym. 2019). Etnisten ryhmien sosiaalisia suhteita on muun ohella tarkasteltu osana maahanmuuttajien elinoloja kartoittavaa tutkimusta. Näissä tutkimuksissa sosiaaliset suhteet nivoutuvat yksinäisyyteen, ystävyys-, naapuri- ja sukulaisuussuhteisiin sekä maahanmuuttajien sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen. (Pohjanpää ym. 2003.)

Vain joissakin yksittäisissä tutkimuksissa on paneuduttu maahanmuuttajien vuorovaikutussuhteisiin. Kokkosen (2010) tekemässä tutkimuksessa näkyvät vuorovaikutussuhteiden viestinnällinen luonne, etäsuhteiden ylläpito, pakolaisten kokemukset omista vuorovaikutussuhteista sekä menetettyihin suhteisiin kytkeytyvät merkitykset. Kokkonen (2018) käsittelee tutkimuksessaan myös pakolaisten saamaa sosiaalista tukea viranomaiskohtamisissa ja sen merkitystä integroitumiselle. Omalla tutkimuksellani on joitakin yhtymäkohtia Kokkosen (2010; 2018) tutkimukseen tarkasteltavan aiheen osalta.

Lähelle omaa tutkimustani sijoittuu myös sosiaalitieteiden kentällä tehty tutkimus Taistelusta taisteluun, iranilaisten pakolaisnaisten matka islamilaisesta vallankumouksesta Suomeen (Turtiainen 1998). Tutkimuksessaan Turtiainen on tarkastellut iranilaisten pakolaisnaisten mahdollisuuksia aloittaa Suomessa uusi elämä rakentamalla itselleen uusi identiteetti (emt). Kinnusen (1999) tutkimuksessa on tarkastelukohteena Turun iranilaisten muslimipakolaisten uskonnollisen elämäntavan muuttuminen pakolaisuuden jälkeen.

Pohjoismaissa on tehty lukuisia iranilaisiin liittyviä tutkimuksia. Tutkimukset sijoittuvat useille eri tieteenalueille ja tarkastelevat monia elämänalueita. Tutkimusta on tehty muun muassa iranilaisten perheiden sisällä syntyneistä konflikteista (esim. Darvishpour 1999), sukupuoliroolien muutoksesta (esim. Darvishpour 2002), aviomiehen asennoitumisen vaikutuksesta vaimon työssäkäyntiin (esim. Brekke 2013) ja kahden palkansaajan perhemallin hyväksymisestä (esim. Kavli 2014). Tutkimukset ovat käsitelleet myös iranilaisten sosiaalisia ongelmia (esim. Naghdi 2010), sairauden kokemista (esim. Emami 2005), traumakokemusta, kykyä selviytyä, palautua ja sopeutua (esim. Ghazinour 2003) sekä diasporakokemusten ja -merkitysten suurta vaihtelevuutta (esim. Khosravi 2018).

Pohjoismaissa on tehty useita iranilaisia koskevia väitöskirjoja, mutta niissä on tutkittu muita aiheita kuin integroitumista. Monen väitöskirjan teemat ovat paikantuneet Iraniin. Niissä on keskitytty islamilaiseen vallankumoukseen (esim. Gavahi 1987; Elling 2010), uskontoon (esim. Zangenehpour 1999; Hjerrild 2003), naisten asemaan (esim. Kamalkhani 1996; Hamzeh 2009) ja taiteisiin (esim. Mathiesen 1992; Zahedi 2006).

Pohjoismaissa iranilaisista maahanmuuttajista tehdyistä tutkimuksista voidaan tuoda esiin kaksi tutkimusta, jotka koskevat sopeutumista. Toinen niistä on Norjassa julkaistu *Iranian immigrants and refugees in Norway* (Kamalkhani 1988). Tutkimuksessaan Kamalkhani tarkastelee Norjassa asuvien iranilaisten maahanmuuttajien sosiaalista sopeutumista ja tekijöitä, jotka edistävät heidän integroitumistaan norjalaiseen yhteiskuntaan. Kamalkhani tutkii iranilaisten keskinäistä kanssakäymistä, heille muodostuneita sosiaalisia verkostoja sekä heidän yhteyksiään entiseen kotimaahaan. Erityisesti Kamalkhani on kiinnostunut bahaiden ja shii-ojen välisistä suhteista. Iranilaisten sopeutumista norjalaiseen yhteiskuntaan Kamalkhani tarkastelee identiteetissä tapahtuneiden muutosten kautta. (Kamalkhani 1988, 9–13, 188–202.)

Toinen Pohjoismaissa tehty iranilaisten sopeutumista koskeva tutkimus on ruotsalaistutkimus *Iranians in Sweden: economic, cultural and social integration* (Hosseini-Kaladjahi 1997). Siinä Hosseini-Kaladjahi paneutuu Ruotsissa asuvien iranilaisten taloudelliseen, kulttuuriseen ja sosiaaliseen integroitumiseen. Taloudellisten resurssien osalta mainitaan, että iranilaisten taloudellinen tilanne on huomattavasti heikompi kuin ruotsalaisten. Taloudellisen epätasa-arvon syyksi todetaan ruotsalaisilla työmarkkinoilla vallitseva syrjintä, jonka takia työnsaanti on iranilaisille vaikeaa. Hosseini-Kaladjahi tarkastelee iranilaisten kulttuurista sopeutumista ruotsalaiseen yhteiskuntaan akkulturaatioon kuuluvaan kognitiivisen ja normatiivisen osa-alueen kautta. Tutkimustulosten mukaan iranilaisten maahanmuuttajien sosiaaliseen integraatioon vaikuttaa eniten se, miten suuri kulttuurinen etäisyys heillä on valtaväestön kulttuuriin. Maahanmuuttajien ja vastaanottavan maan suuri kulttuurinen eroavuus tekee integroitumisesta vaikean. (Hosseini-Kaladjahi 1997, 155–162.)

3.4 Maahanmuuttajien sosiaaliset suhteet valtaväestöön

Tässä tutkimuksessa sosiaalisten suhteiden luominen konkretisoituu iranilaisten naisten mahdollisuuksiin luoda ja ylläpitää sosiaalisia suhteita suomalaisessa yhteiskunnassa. Sosiaalisten suhteiden solmimiseen ja ylläpitämiseen tarvitaan monenlaisia sosiaalisia taitoja. Kontaktien luominen vaatii aloitteellisuutta ja halukkuutta tutustua muihin ihmisiin, taitoa tulkita heidän ajatuksiaan ja tunteitaan, hallita erilaisia tilanteita sekä ratkaista ristiriitoja. (Silvennoinen 1999, 45.) Maahanmuuttajilla sosiaalisten suhteiden luomisen vaikeus voi olla lähtöisin sosiaalisessa ympäristössä tapahtuneista muutoksista ja siitä, että uudessa ympäristössä omalle käyttäytymiselle ei ole saatu vahvistusta (Kauppila 2005, 26).

Uudessa elämäntilanteessa maahanmuuttajilla ei aina ole mahdollisuuksia harjoittaa sosiaalisia taitoja, mikä voi johtaa syrjäytymiseen (Kauppila 2005, 129–130).

Mikäli lähtö- ja kohdemaan välillä on merkittäviä kulttuurieroja, saattaa sosiaalisten suhteiden luominen viivästyä (esim. Alitolppa-Niitamo 2005; Martikainen & Tiilikainen 2007a; Siim 2007). Yhteiskunnallisen toiminnan kautta maahanmuuttajat voivat tutustua valtaväestöön kuuluviin ja luoda heihin sosiaalisia suhteita (Pehkonen 2006, 37–38). Vastaanottavassa maassa sosiaaliset suhteet ja niiden muodostamat verkostot toimivat maahanmuuttajille epämuodollisina tukiryhminä (Kokkonen 2010, 17).

Maahanmuuttajista tehdyt tutkimukset ovat osoittaneet, että vuorovaikutussuhteet ovat tärkeitä sopeutumisessa muuttuneeseen elämäntilanteeseen (esim. Kokkonen 2010, 16; 2018). Sosiaaliset suhteet auttavat maahanmuuttajia selviytymään uudessa yhteiskunnassa ja ovat merkittäviä varsinkin maahanmuuton alkuvaiheessa. Mikäli maahanmuuttaja onnistuu solmimaan ystävyysuhteita, edistää se hänen kiinnittymistään yhteiskuntaan. (Laine 2005.) Ystävät opettavat maan tavoille, auttavat arjen sujumisessa vieraassa ympäristössä ja helpottavat yksinäisyyttä. Samoin suhteet maanmiehiin ovat maahanmuuttajille tärkeitä. Heidän kanssaan voi ylläpitää oma kieltä ja kulttuuria, kun taas tutustuminen paikallisiin kehittää valtakielen taitoa. (Pohjanpää 2003b, 128.) Toimivat ihmissuhteet on nähty keskeiseksi voimavaraksi uuteen ympäristöön kiinnittymisessä (Pohjola 1989, 67).

Ystävyys valtaväestöön kuuluviin voi olla merkki hyväksynnästä, mutta vastaanottava yhteiskunta ei aina tarjoa mahdollisuuksia sosiaalisen tukiverkoston luomiseen (Pohjanpää 2003b, 128). Suhteiden solmimisessa muihin ihmisiin keskeisessä roolissa ovat etnisuus, yhteiskunnallinen luokka ja sukupuoli (Ryan ym. 2015, 9). Maahanmuuttajista tehdyissä tutkimuksissa on todettu heidän verkostojensa olevan perhekeskeisiä, etnisesti homogeenisiä ja paikallisia. Toisaalta maahanmuuttajat, jotka ovat asuneet yhteiskunnassa kauan, ovat luoneet sosiaalisia suhteita taustaltaan erilaisiin ihmisiin ja päässeet mukaan monenlaisiin verkostoihin. Vaikka maahanmuuttajat pääsisivätkin mukaan verkostoihin, he eivät ole samanarvoisia toimijoita verkostojen arvojärjestyksessä, eivätkä välttämättä saa tasavertaisesti käyttöön niiden tarjoamia resursseja (Martikainen & Tiilikainen 2007a; Peltola 2014.)

3.5 Transnationaaliset sosiaaliset suhteet

Tutkimukset ovat osoittaneet maahanmuuttajien sosiaalisten suhteiden ulottuvan eri maihin ja alueisiin (esim. Wahlbeck 1999; 2014; Huttunen 2002; Hautaniemi 2004; Pentikäinen 2005a; 2005b; Toivanen 2014). Maanpaossa elävien ihmisten kontaktiverkoston entisen kotimaan ja uusien isäntämaiden välillä voidaan luonnehtia käsitteellä diaspora (esim. Wahlbeck 1999, 29). Diasporassa elämisessä sukulaissuhteiden olemassaolo ja toimivuus sekä perheenjäsenten toisilleen tarjoama tuki saavat entistä tärkeämmän merkityksen (Vega ym. 1991, 154–162).

Transnationaalisuutta ja diasporaa koskevissa tutkimuksissa on tarkasteltu maahanmuuttajien yhteydenpitoa entiseen kotimaahan jääneisiin sekä eri puolille maailmaa ajautuneisiin perheenjäseniin. Niissä on todettu, että eri maissa asuvien perheenjäsenten valtioiden rajat ylittävät sosiaaliset verkostot perustuvat taloudellisiin, sosiaalisiin, kulttuurisiin, uskonnollisiin ja poliittisiin yhteyksiin. Transnationaalisissa verkostoissa välitetään hyvinvointia edistävää tukea suoraan ja välillisesti. (Tiilikainen 2007, 266–267.)

Tutkimusten mukaan etniset ja emotionaaliset siteet yhdistävät maahanmuuttajia useisiin maantieteellisiin paikkoihin. Maahanmuuttotutkimus on tarkastellut ylirajaista liikkumista sekä määritellyt pakolaisyhteisöjä enimmäkseen suhteessa omaan ryhmään. Ylirajaisia suhteita käsittelevissä tutkimuksissa on käytetty paitsi diasporan, myös ylirajaisuuden ja transnationaalisuuden käsitteitä. Tällöin huomiota on kiinnitetty ylirajaisten suhteiden rakentumiseen sekä kuulumiseen suhteessa yhteiskuntaan, asuinympäristöön ja lähtömaihin. (esim. Wahlbeck 1999; 2014; Huttunen 2002; Hautaniemi 2004; Pentikäinen 2005a; 2005b; Toivanen 2014.)

Diasporatutkimuksissa on paneuduttu muun ohella kotimaasta lähtemisen syihin ja elämään uudessa asuinmaassa (esim. Wahlbeck 1999; 2014; Huttunen 2002; Hautaniemi 2004; Pentikäinen 2005a, 2005b; Toivanen 2014). Ylirajaisten sosiaalisten suhteiden tutkimisessa on keskitytty ihmisten väliseen vuorovaikutukseen, jaettuihin tarpeisiin ja sosiaaliseen asemaan (esim. Ryan ym. 2008, 672–690; Ryan 2011, 707–724). Sosiaalisia suhdeverkostoja koskevat tutkimukset ovat osoittaneet, että transnationaalisissa verkostoissa vuorovaikutussuhteet ovat usein etnisyyteen sidottuja (Ryan ym. 2015, 9).

Tässä tutkimuksessa transnationaalisuus luonnehtii iranilaisten naisten perhe- ja sukulaisuussuhteita. Transnationaalisten sosiaalisten suhteiden kautta naisille saattaa järjestyä heidän hyvinvointinsa ja integroitumisensa kannalta tärkeää sosiaalista tukea. Sosiaalisista suhteista tehdyissä tutkimuksissa on todettu, että maahanmuuttajien hyvinvoinnin ja integroitumisen kannalta oleellista on monenlaisten sosiaalisten suhteiden olemassaolo (Coffé & Geys 2008, 358).

3.6 Sukupuolen merkitys sosiaalisissa suhteissa

Sukupuoli on ihmisten maailmaa hyvin kattavasti jäsentävä ominaisuus. Sukupuoli sosiaalisena käytäntönä kategorisoi ja järjestää yhteiskuntaa monella tavalla ja tasolla. (Naumanen 2002, 102–103.) Sukupuolen sosiaalisella määräytymisellä on pitkä historia. Niin pitkälle kuin historiaa tiedetään, on naisella ja miehellä ollut roolinsa. Tämä on perustunut oletukseen biologisesta, kahtiajakautuneesta sukupuolesta. (Hyypää 1995, 17.) Sukupuoleen liittyvien kysymysten tarkastelu on osoittanut sukupuolen olevan monitahoinen kokonaisuus, jossa on eri painotuksia ja vivah-

teita sekä sisäisiä ristiriitaisuuksia (Ylitapio-Mäntylä 2012, 15). Siinä, missä sukupuoleen liittyvät käsitykset ovat aikojen saatossa muuttuneet, on raja nais- ja mies-sukupuolen välillä pysynyt siitä huolimatta, että sukupuoli nykyisin ymmärretään monimuotoisempana (esim. Hyypä 1995, 17). Myös islamilaisessa maailmassa sukupuoli luokitellaan kaksijakoisen sukupuolijärjestelmän mukaan mies- ja naissukupuoleksi (esim. Alavi 2007; Akar & Tiilikainen 2009; Liimatainen 2009).

Aiheena sukupuoli on kauan ohjannut yhteiskunnallista keskustelua ja tutkimusta (Ylitapio-Mäntylä 2012, 15). Kun tutkitaan etnisiä ryhmiä, yhteiskuntaluokkia tai ikäryhmiä, huomio keskittyy pääasiassa niiden miespuolisiin edustajiin, silti tämä seikka tehdään harvoin näkyväksi sukupuolen ulottuvuutena. Kun taas tarkastellaan naisia tai naisiin liittyviä kulttuurisia ilmiöitä, keskeisenä näkökulmana on lähes aina sukupuoli. (Fornäs 1998, 297.) Yhteiskuntatieteissä on tutkittu, miten sukupuoli ilmenee yhteiskunnan normeissa, instituutioissa ja käytännöissä. Tutkimuskohteena on ollut myös se, miten miehen ja naisen oikeuksia ja velvollisuuksia on määritelty. Tutkimuksissa naisia on usein tarkasteltu kodin velvollisuuksien kantajina, jolloin tutkimuksen näkökulma on ollut lähtöisin yhteiskunnassa vallitsevista normatiivisista asetelmista. (Koistinen 1999, 81.) Naistutkimuksen piirissä on muun muassa tutkittu naisten sukupuoliroolikokemuksia, ammatillista kehitystä ja perhe-elämää suhteessa yhteiskunnan eri alueisiin (Puhakka 1998, 33). Sukupuolentutkimuksessa sukupuoli on nostettu esiin teoreettisena käsitteenä ja tarkasteltu, miten sukupuoli jäsentää maailmaa (Naskali 2010, 279).

Sukupuolentutkimuksessa on keskitytty muun ohella sellaisten yhteiskunnallisten kerrostumien tarkasteluun, kuten etnisyyden, rotu ja luokka. Maahanmuuttajia koskevia kulttuurisia kysymyksiä on lähestytty enimmäkseen kulttuurisen moninaisuuden sekä erilaisten kulttuurien kunnioittamisen ja tunnustamisen näkökulmasta. Monet maahanmuuttajiin liittyvät yhteiskunnalliset keskustelut ovat koskeneet sukupuolta ja aiheuttaneet yhteiskunnallisia kiistoja, joiden keskipisteessä on ollut nainen. Sukupuolentutkimuksessa maahanmuuttajanaiset on usein nähty patriarkaalisen vallan uhreina, jotka on saatava tasa-arvon piiriin. (Julkunen 2010, 211–212.) Peltolan (2014, 140–141) mukaan erilaiset sukupuoleen liittyvät tekijät ja sosiaalinen asema altistavat tiettyjen etnisten ryhmien naiset syrjäytymiselle.

Sukupuoli yhteiskunnallisena ilmiönä on saanut erilaisia merkityksiä riippuen ajasta, paikasta ja kulttuurista (Ylitapio-Mäntylä 2012, 15). Ihminen syntyy tiettyyn yhteiskuntaan, jonka kulttuuriset säännöt ja tavat muokkaavat ja ohjaavat hänen toimintansa (Jokinen 2004, 288). Sukupuolen sosiaalinen rakentuminen perustuu kulttuurissa opittuihin toimintamalleihin, sukupuolirooleihin ja niihin sisältyviin sukupuolieroihin (Rossi 2003, 12; 2010, 27). Sukupuoli saa merkityksen siinä kulttuurissa ja sosiaalisessa kontekstissa, jossa sitä rakennetaan. Yhteiskunnassa näkyvä jako nais- ja miesalueisiin perustuu sosiaalisesti rakennettuun feminiinisyteen ja

maskuliinisuuteen (Mahler & Pessar 2006, 50; Lutz 2010, 1658). Sukupuoli vaikuttaa monilla elämän alueilla, politiikassa, työelämässä, vanhemmuudessa ja kasvatuksessa (Saresma ym. 2010).

Sukupuoli sanelee, millaisia rooliodotuksia naiselle tai miehelle annetaan ja millaisiksi toiminnallisiksi velvoitteiksi ne muotoutuvat yhteiskunnassa ja sen instituutioissa. Sukupuoli asettaa ehdot yksilön käytössä oleville resursseille ja vaikuttaa siten hänen mahdollisuuksiinsa toimia. (Ojala ym. 2009, 27.) Sosiaalisen kansalaisuuden tarkastelussa kohteiksi nousevat niin yhteiskunnan jäsenyyttä koskevat viralliset ja epäviralliset normit kuin kysymykset siitä, mitkä ovat sen jäsenten mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa yhteiskuntaa koskevien asioiden hoitamiseen ja päätöksentekoon (Naumanen 2002, 44). Sukupuoli on henkilökohtainen ja kokemuksellinen, sosiaalisesti tuotettu ja ruumiillinen. Se muotoutuu yhteiskunnallisten ja kulttuuristen käytäntöjen ja normien määräämissä puitteissa. (Saresma ym. 2010.) Tällöin sukupuoli voidaan käsittää ajassa ja paikassa muovautuvaksi jatkuvassa muutoksessa olevaksi historialliseksi rakennelmaksi (Ojala ym. 2009, 17–18).

Kun arkisissa rutiineissa ja toistoissa tuotetaan ja ylläpidetään omaa ja toisten sukupuolta, tuotetaan ja ylläpidetään samalla myös sukupuolten yhteiskunnallisia ja kulttuurisia järjestyksiä (Ojala ym. 2009, 18–19). Yhteiskunnassa muodostuneet sukupuoliluokitukset pitävät yllä naisten ja miesten välisiä hierarkioita. Näissä luokituksissa ilmenevät yhteiskunnan valtasuhteet ja kulttuuriset käsitykset sukupuolesta. (Kinnunen 2001.) Tämä näkyy siinä, että naisten minäkuvaan sisältyvä käsitys omasta itsestä kytkeytyy kulttuurisidonnaiseen näkemykseen naiseudesta (Silvennoinen 1999, 14–16). Kulttuuriset, materiaaliset, yhteiskuntapoliittiset ja sosiaaliset resurssit sekä tietyt toiminnat ja teot muokkaantuvat kokemuksiksi, joiden kautta ihminen oppii, millainen hän on, mitä osaa ja mihin pystyy (Ojala ym. 2009, 27).

Erilaiset risteävät tekijät, kuten sukupuoli, etninen tausta ja luokka, vaikuttavat yhdessä naisten yhteiskunnalliseen asemaan ja sosiaaliseen elämään. Naisista puhuttaessa nousee usein esiin kysymys sukupuolten tasa-arvosta ja stereotyyppisistä ajatuksista, joiden mukaan naiset ovat eräillä tavoin miehiä huonompia. Tähän perustuen naisten yhteiskunnallinen rooli on ollut heikompi kuin miesten, mikä näkyy yhä yhteiskunnallisissa instituutioissa ja organisaatioissa. Huipputason tehtävissä harva nainen on päässyt miesten veroiseen asemaan, kun taas kotiin ja perheeseen suuntautuneessa toiminnassa naisen rooli on korostunut. Sosiaalinen epätasa-arvoisuus syntyy eriarvoisista mahdollisuuksista, lähtökohtien epätasa-arvoisuudesta, syrjinnästä sekä ulkopuolelle jättämisestä. (Good, Dweck & Aronson 2007.)

Naisten kohdalla perheellistymisen on todettu olevan eräs sosiaalisten suhteiden luomiseen vaikuttava sukupuolisidonnainen tekijä. Lasten syntyminen ja heidän kanssaan kotiin jääminen voi asettaa naisten ja miesten sosiaaliset piirit erilleen, mikä saattaa uusintaa ja ylläpitää sukupuolieroja. Lapsen panostettu aika saattaa

vähentää naisten mahdollisuutta luoda ja ylläpitää kodin ulkopuolisia vuorovaikutussuhteita. (Puhakka 1998, 33, 48.) Lisäksi ikä, uskonto ja ammatti voivat vaikuttaa naisten mahdollisuuksiin luoda sosiaalisia suhteita (McPherson ym. 2001, 429). Naisilla sosiaalisten suhteiden solmiminen on ollut sidoksissa yhteiskuntaluokkaan, koulutukseen, sukupuoleen ja naiseuteen liittyviin muihin tekijöihin (Peltola 2014, 35–37).

Maahanmuuttajanaisten sosiaalista kanssakäymistä ohjaavia tekijöitä ovat kulttuuri, rotu ja etnisyys (Peltola 2014, 35–38). Esimerkiksi etnisyyttä pidetään naisten sosiaalista vuorovaikutusta muovaavana tekijänä, mikä ilmenee niin avio-, ystävyyskuin työsuhteissakin (McPherson ym. 2001, 429). Omassa tutkimuksessani sukupuoli nousee esiin valitsemani kohderyhmän kautta. Islamilaisissa maissa jako naisten ja miesten maailmaan, sukupuolisidonnaisiin tehtäviin, rooleihin ja mahdollisuuksiin elää yhä vahvana (esim. Brooks 2001). Suomalaisessa yhteiskunnassa islamin maista tulleet naiset kohtaavat naiseuteen ja sukupuolirooleihin liittyvän toisenlaisuuden, mikä voi aiheuttaa ristiriitaisuuksia ja jännitteitä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Iranilaisten naisten mahdollisuus ja halukkuus solmia sosiaalisia suhteita saattaa olla sidoksissa heidän kulttuuriseen ja uskonnolliseen taustaansa ja siten myös sukupuoleen, koska heidän islamista omaksumansa arvot vaikuttavat siihen, millaisia sosiaalisia suhteita voi luoda.

3.7 Sopeutumisteoriat ja kotouttamisen linjaukset

Tässä tutkimuksessa käsite integraatio liittyy tarkasteltavana olevaan aiheeseen, joka on Iranista Suomeen muuttaneiden naisten sosiaaliset suhteet ja niiden merkitys yhteiskuntaan kiinnittymiselle. Tarkastelen tutkimuksessa, millaisia merkityksiä ja muotoja integroituminen saa Iranista Suomeen muuttaneiden naisten elämässä. Yksilön sopeutumista itselleen vieraaseen kulttuuriin on monesti tarkasteltu Berryn kehittämän akkulturaatioteorian avulla. Berryn akkulturaatiomallin keskeisiä muuttujia ovat akkulturaatioasenteet, joita ovat assimilaatio, integraatio, separaatio ja marginalisaatio. (Berry 1997, 5–68.) Berryn näkemyksen mukaan akkulturaatiostrategian valinnalla on merkitystä uuteen kulttuuriin sopeutumiselle (Berry 1992, 69–85). Sopeutumisen kannalta parhaana vaihtoehtona pidetään integraatiota, koska siihen kuuluu oman kulttuurin säilyttämistä sekä uuden kulttuurin omaksumista (Berry ym. 1992, 278–279).

Berry (1997; 1990) kuvaa akkulturaatioasenteiden muodostumista kahden akkulturaatioasenteen kautta. Ensiksi on pohdittava, ovatko oma kulttuurinen identiteetti ja tavat arvokkaita ja pitäisikö ne säilyttää. Toiseksi on harkittava, hakeutuisiko vuorovaikutukseen valtaväestön kanssa ja osallistuisiko yhteiskuntaelämään. (Berry 1997, 5–68.) Mikäli vastaus ensimmäiseen kysymykseen on myönteinen, mutta jäl-

kimäiseen kielteinen, yksilö on valinnut separaatiostrategian. Tällöin hän haluaa pitää kiinni alkuperäisestä kulttuuristaan, välttää kontakteja valtaväestöön ja pysyä sivussa yhteiskunnan toiminnasta. Marginalisaatio on kyseessä silloin, kun vastaukset molempiin kysymyksiin ovat kielteisiä, jolloin yksilöllä ei ole halukkuutta säilyttää omaa kulttuuria, tutustua valtaväestöön eikä osallistua yhteiskuntaelämään. (Berry 1990, 217.)

Mikäli yksilö vastaa kieltävästi ensimmäiseen ja myönteisesti toiseen kysymykseen, hän on valinnut assimilaatiostrategian. Tällöin hän ei katso tärkeäksi säilyttää omaa kulttuuria ja aikoo osallistua valtaväestön tavoin yhteiskuntaelämään. Jos yksilö vastaa molempiin kysymyksiin myöntävästi, hän on valinnut integraatiostrategian, jolloin oma kulttuuri säilyy ainakin osittain samalla kuin yksilö osallistuu yhteiskuntaelämään. (Berry 1990, 217.) Integraatio sanan varsinaisessa merkityksessä tarkoittaa kokonaistumista ja yhdentymistä (Pyykkönen 2007b). Integraatiota ilmiönä on selitetty kahdella tavalla. Sillä on tarkoitettu joko eri osista koostuvan järjestelmän sisäistä kiinteyttä tai ulkopuolisten osien liittymistä järjestelmään. Järjestelmän sisäinen kiinteyts viittaa integraatioon tilana, kun taas ulkopuolisten osien yhdistyminen osaksi järjestelmää sen prosessiluonteeseen. (Forsander 2001a, 32–41.)

Integraatiota pidetään prosessina, jonka aikana maahanmuuttaja mukautuu muuttuneeseen ympäristöön ja sen käytäntöihin, mutta säilyttää myös oman etnisen ja kulttuurisen identiteettinsä, kieltensä ja uskontonsa (Saukkonen 2013, 65). Integraation prosessiluonnetta korostavan näkemyksen mukaan maahanmuuttajat liikkuvat yhteiskunnan reunoilta lähemmäksi sen keskiötä osallistumalla yhteiskunnan toimintaan. Tältä perustalta integraatio voidaan ymmärtää tietyn suuntaiseksi kehityskuluksi. (Suokonautio 2008, 22.) Yhteistä kaikille integraationäkökulmille on ollut käsitys maahanmuuttajien lisääntyvästä osallistumisesta yhteiskunnalliseen elämään (Valtonen 1997, 20–27; Suokonautio 2008, 22).

Sosiaalitielijöiden keskuudessa integraatiota on pidetty vaikeasti määriteltävänä terminä (Ekholm 1994, 11). Sillä ei ole yksittäistä, yleisesti hyväksyttyä määritelmää, teoriaa tai mallia, mikä on aiheuttanut ymmärtämis- ja tulkintavaikeuksia. Lisäksi käsitteestä on puuttunut yksilö- ja yhteisötason selväpiirteinen erottelu, minkä vuoksi nämä tasot on sekoitettu keskenään. Muun ohella ongelmana on ollut integraation eri tasojen määrittelemine. (Forsander 2000a, 72–76; 2004, 205.)

Vaikka käsitteen sisällöstä ja käyttökelpoisuudesta alettiin suomalaisessa maahanmuutto- ja vähemmistötutkimuksessa keskustella jo 1980-luvulla, oli vielä 2000-luvun alussa aiheen problematisointi vähäistä (Vartiainen-Ora 1996, 91; Forsander 2000a, 72–76; 2004, 205). Koska käsitteelle ei ole löytynyt yksiselitteistä määritelmää, ovat tutkijat luopuneet määrittely-yrityksistä ja ottaneet sen annettuna tai he ovat kehittäneet oman työmääritelmänsä (Forsander 2000a, 74–76; Forsander ym. 2001, 38). Käsitteen ongelmallisuuden vuoksi on ehdotettu, että maahanmuuttajien

integraatiota pitäisi tutkia suhteessa johonkin tiettyyn elämänalueeseen, joka on tarkasti rajattu (Schierup 1995, 10–29).

Maahanmuuttoa ja etnisten ryhmien välisiä suhteita voidaan tarkastella integraationäkökulmasta käsin erilaisin painoituksin, jotka ulottuvat yksilön psyykkisistä prosesseista ideologisiin lähtökohtiin (Mähönen & Jasinskaja-Lahti 2013, 247). Wahlbeck (1999, 12–15) on suositellut integraatiokäsitteen käyttöä tutkimuksissa, joissa tarkastellaan jonkin kansanryhmän osallistumista valtakunnan toimintaan. Silloin akkulturaatio- ja assimilaatiokäsitteet jäisivät kuvailemaan identiteettinäkökulmaa, johon kuuluvat yksilöpsykologinen asennoituminen omaan etniseen taustaan sekä valinnat siitä, minkä verran halutaan toimia vuorovaikutuksessa ympäröivän yhteiskunnan kanssa. (emt.)

Integraatio näyttäytyy erilaisena sen mukaan, onko tarkastelukohteena maahanmuuttajan asema vastaanottavan yhteiskunnan oikeudellisessa, poliittisessa, taloudellisessa tai sosiaalisessa järjestelmässä (esim. Bauböck 1995, 15–43; Valjus & Nirvi 2006, 5–7; Saukkonen 2013, 65–66). Oikeudellinen ja poliittinen integraatio kuvastavat maahanmuuttajan oikeudellista asemaa ja yhdenvertaisuutta. Ne tarkoittavat maahanmuuttajan osallistumista uuden yhteiskunnan poliittiseen toimintaan seuraamalla tiedotusvälineitä, hakemalla kansalaisuutta, äänestämällä ja järjestäytymällä. (Bauböck 1995; Saukkonen 2013, 65–66.)

Taloudellinen integraatio merkitsee maahanmuuttajan uudessa kotimaassaan saavuttamaa valtaväestöön verrattavaa koulutusta, työllisyyttä, tuloja ja asumistasoa (Valjus & Nirvi 2006, 5–7). Sosiaalisen ja taloudellisen integraation osa-alueita ovat koulutus, työllisyys, asuminen, kielitaito ja sosiaaliset suhteet valtaväestöön (esim. Bauböck 1995, 15–43; Valjus & Nirvi 2006, 5–7; Saukkonen 2013, 65–66). Sosiaalista integraatiota voidaan tarkastella myös etnisten ryhmien välisten suhteiden näkökulmasta (Matinheikki-Kokko 1997, 21).

Integraatio voidaan jäsentää myös rakenteelliseksi ja asenteelliseksi integraatioksi. Rakenteellinen integraatio tarkoittaa vähemmistöryhmien jäsenten sijoittumista yhteiskunnan eri alueille, sen taloudellisiin rakenteisiin, työmarkkinoille, opetuksen ja koulutuksen järjestelmiin. Siihen kuuluvat myös kansalaisuuden saaminen, poliittinen osallistuminen ja yhteiskunnassa vaikuttaminen. Rakenteellisen integraation katsotaan olevan sidoksissa asuinalueeseen, kielitaitoon, paikallisväestön ja maahanmuuttajien keskinäiseen kanssakäymiseen sekä valtaväestön asenteisiin. (Ekholm 1994, 18–19; Mammon 2010, 13–14; Saukkonen 2016, 66.) Asenteellinen integraatio kuvastaa valtaväestön arvojen omaksumista. Asenteelliseen integraatioon lasketaan kuuluvaksi maahanmuuttajan tiedot, taidot, odotukset ja itsearvostus, mutta myös länsimaalaistuminen. Viimeksi mainittu koskee tyypillisesti pakolaismaista Suomeen muuttaneita. (ks. Ekholm 1994, 18–19.)

Integraatiota on jaoteltu myös sisäiseksi ja ulkoiseksi. Ulkoisessa integraatiossa maahanmuuttaja sopeutuu uuteen ympäristöön ja sen käytäntöihin valtakulttuurin

ehdoilla. Siihen kuuluu valtion yhteiskuntapolitiikan noudattamista, uuden asuinmaan kulttuuristen ja sosiaalisten normien ja arvojen hyväksymistä sekä yhteiskunnallista osallistumista. Tämä vaatii maan kielen opettelemista, kouluttautumista ja sosiaalisten suhteiden luomista valtaväestöön. Kielitaidon kartuttua maahanmuuttajalla on mahdollisuus omaksua vastaanottavan yhteiskunnan normeja sekä kokea osallisuuden lisääntyneen. (Forsander 2001b; Suurpää 2002; Mammon 2010.)

Sisäinen integraatio tarkoittaa vähemmistöryhmän yhtenäisyyttä ja solidaarisuutta. Sisäistä integraatiota ilmentää muun muassa oman ruokakulttuurin ja äidinkielen ylläpitäminen. Sisäinen integraatio edistää samasta kulttuurista tai samasta etnisestä ryhmästä olevien maahanmuuttajien asettumista vastaanottavaan yhteiskuntaan yhteisönä. Yhteisöllä on enemmän painoarvoa, kun se vähemmistön asemassa ollessaan vastustaa syrjintää ja taistelee paikasta yhteiskunnassa. (Forsander 2001b; Suurpää 2002; Mammon 2010, 13–14.) Maahanmuuttomaassa voidaan integroitua paitsi omaan etniseen yhteisöön tai valtaväestöön, myös interkulttuuriseen yhteisöön (Forsander ym. 1994, 45).

Kulttuurinen integraatio on integroitumista itselle tärkeäksi koettuun kulttuuriin, mikä edellyttää, että valitaan viiteryhmä ja kulttuurinen identiteetti, johon halutaan samastua (Bauböck 1995, 15–43). Kulttuurisessa integraatiossa kyse on myös asuinmaan kielen oppimisesta. Maan kielen osaaminen on edellytys itsenäiselle pärjäämiselle. Kulttuurista integraatiota on paikallisten arvojen ja normien sekä yhteiskunnan toimintatapojen omaksuminen tai ymmärtäminen. Kulttuurinen integraatio edellyttää vuorovaikutusta valtaväestöön. (Saukkonen 2016, 66–67.)

Sosiaalisten suhteiden rakentuminen valtaväestöön tarkoittaa vuorovaikutuksellista integraatiota. Maahanmuuttajien integroitumisen kannalta pidetään myönteisenä, että heillä on suhteita moniin väestöryhmiin ja erilaisia sosiaalisia verkostoja. (Saukkonen 2016, 66–67.) Sosiaaliset suhteet ovat maahanmuuttajan integroitumisprosessissa ensisijaisen tärkeitä. Niihin kytkeytyy oman etnisen ja uskonnollisen kuuluvuuden määrittäminen, vuorovaikutus valtaväestön ja muiden etnisten ryhmien kanssa sekä suhde viranomaisiin. Mikäli lähtömaan ja maahanmuuttomaan elämänarvot eroavat suuresti, asettaa se haasteita maahanmuuttajan integroitumiselle. (Ager & Strang 2004, 3–4, 13–14, 18–23.)

Bauböck (1995) ja Saukkonen (2016) erottavat myös identifioivan integraation, joka tarkoittaa tunnetta kuulumisesta uuteen asuinmaahan. Identifioiva integraatio etenee samastumisen ja identiteetin muuttumisen myötä, ja toteutuu, kun maahanmuuttaja kokee itsensä uuden asuinmaansa täysivaltaiseksi ja tasavertaiseksi jäseneksi. Integroitunut maahanmuuttaja tuntee yhteenkuuluvuuden tunnetta yhteiskunnan muiden jäsenten kanssa ja näkee uuden kotimaansa pääasiassa myönteisessä valossa. (emt.)

Aikaisemmissa tutkimuksissa (Forsander ym. 1994, 48–49; Valjus & Nirvi 2006) on todettu, että maahanmuuttajan integroitumiseen vaikuttavat maahantulosityy, hänen

sosiaalinen taustansa ja aktiivisuuteensa, lähtömaan kulttuuri ja yhteiskuntapolitiikka, maahanmuuttomaan vähemmistöpolitiikka sekä maan yhteiskunnallinen ja taloudellinen tilanne. Yhteiskuntaan kiinnittymiseen vaikuttavat myös maahanmuuttajan perusoikeudet, kulttuuriset taidot, sosiaaliset suhteet ja vastaanottavan maan elämänarvot. Maahanmuuttajien perusoikeuksiin pitäisi kuulua asuminen, koulutus, työskentely ja terveydenhuolto. Kulttuuristen taitojen hallitseminen tarkoittaa maan kulttuurin tuntevista, kielen osaamista, tapojen ja käyttäytymismallien oppimista, turvallisuuden ja jatkuvuuden tunnetta. (Ager & Strang 2004, 3–4, 13–14, 18–23.)

Maahanmuuttaja on integroitunut uuteen yhteiskuntaan, kun hänellä on sosiaalisia suhteita omaan etniseen ryhmään ja valtaväestöön. Hän arvostaa omaa kulttuuriin ja pitää yllä omia tapojaan, kieltään ja uskontoaan. Toisaalta hän ei halua eristäytyä uuden asuinmaansa kulttuurista, vaan omaksuu myös sen piirteitä ja valtakieltä. Integraation on katsottu toteutuneen, kun maahanmuuttaja osallistuu vastaanottavan yhteiskunnan sosiaaliseen, taloudelliseen, oikeudelliseen, kulttuuriseen ja poliittiseen toimintaan, hänellä on tasa-arvoiset lähtökohdat suhteessa valtaväestöön sekä mahdollisuus ylläpitää omaa kieltä ja kulttuuria. (Vartiainen-Ora 1996, 91; Valtonen 1997, 22.)

Integraatioprosessin aikana maahanmuuttaja sopeutuu omilla ja ympäristön ehdoilla muuttuneeseen kulttuuriseen ympäristöön (Saukkonen 2013, 65–66). Integraatiota voidaan tarkastella myös psyykkisenä prosessina, johon kuuluu tasapainon etsimistä suhteuttamalla oma kulttuuri valtakulttuuriin. Maahanmuuttajan elämä kahden kulttuurin piirissä on jatkuvaa identiteettineuvottelua siitä, missä määrin sopeutua valtakulttuuriin ja missä määrin säilyttää omaa kulttuuria. Uuteen maahan sopeutumiseen kuuluu kulttuurierojen aiheuttama stressi, jonka voimakkuus vaihtelee. (Valjus & Nirvi 2006, 5–7.) Tässä tutkimuksessa integraation psyykkinen ulottuvuus liittyy iranilaisten naisten kokemuksiin suomalaisesta yhteiskunnasta sekä tasapainoiluun oman ja suomalaisen kulttuurin välissä.

Maahanmuuttoon liittyvissä integraatiotutkimuksissa maahanmuuttajia on useimmiten tarkasteltu yksilö- tai yhteisötasolla suhteessa valtayhteisöön, koska heidän on ajateltu integroituvan osaksi valtaväestöä (esim. Bauböck 1995, 15–43; Forsander 2001a; Saukkonen 2013, 65–66). Myös omassa tutkimuksessani painottuu tämä näkökulma, koska tarkastelen Iranista Suomeen muuttaneiden naisten integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Integraatiosta käydyssä keskustelussa integroituvien vähemmistöjen ja integroivan valtayhteiskunnan yhtenäisyys on kuitenkin asetettu kyseenalaiseksi (Suokonautio 2008, 23). Siinä, missä aikaisemmin valtayhteisön ja vähemmistöjen oletettiin nivoutuvan toisiinsa ja muodostavan jakamattoman kokonaisuuden, on postmoderni aika muuttanut käsitystä yhtenäisen yhteiskunnan ja kulttuurin olemassaolosta (Forsander 2000a, 72–76; 2001a, 39; 2004, 205).

Integraatiossa vaikutteita siirtyy enemmistöstä vähemmistöön, mutta myös vähemmistöstä enemmistöön, sillä kulttuuriset merkitykset sekoittuvat ja muuttuvat.

Näin ymmärrettynä integraatio on kaksisuuntainen prosessi. Integraatiokäsitteen moninaisuus ja käsitteeseen liittyvät ymmärtämis- ja tulkintavaikkeudet ovat saaneet tutkijat suhtautumaan siihen kriittisesti. Integraatiokeskustelussa on kyseenalaistettu yhteiskunnan kokonaisuutta sekä siihen liittyvää keskiön ja normaaliuden ihannetta, johon maahanmuuttajien toivotaan sopeutuvan. Lisäksi on pohdittu, onko yhtenäistä yhteiskuntaa olemassakaan ja milloin ollaan täysin integroituneita. (Suokonautio 2008, 23.)

Yhteiskunnan keskiössä integraatio mielletään saavuttamisen arvoiseksi päämääräksi. Sen vastakohtaksi nähdään syrjäytyminen, joka kytketään integroivien tekijöiden puutteeseen. Integroivien toimenpiteiden avulla syrjäytyneet on autettava reunoilta keskiöön, jossa he osallistuvat yhteiskunnalliseen toimintaan. (Helne 1998, 232.) Ne, jotka eivät ole päässeet yhteiskunnan keskiöön, olisi saatava sinne, ja jos ei muuten, niin integroinnin tukitoimin. Yhteiskunnan reunoille jääminen ei ole suotavaa, koska marginaali edustaa järjestäytyneen vastakohtaa eli epäjärjestystä ja normien vastaisuutta. (Forsander 2001a, 42.) Keskiöstä katsoen esiin nousee kysymys integroitumisen välttämättömyydestä, mikä viittaa yhteiskunnassa vallitseviin valtarakenteisiin (Helne 1998, 232; Wahlbeck 1999, 14–15). Keskiössä ratkaistaan, keitä hyväksytään siihen kuuluvaksi ja ketkä jäävät kuulumattomuuden vuoksi ulkopuoliksi ja mikä on heidän asemansa yhteiskunnassa (Forsander 2001a, 39).

Integroituminen ei kuitenkaan ole itsestään selvä tavoite kaikille maahanmuuttajille, vaan se saattaa tuntua vieraalta, omiin suunnitelmiin kuulumattomalta asialta. Lisäksi yksilölliset ominaisuudet, kuten ikä, sukupuoli ja ajatusmaailma, vaikuttavat siihen, millaiseksi integraatio ymmärretään ja miten se etenee. (Suokonautio 2008, 23.) Maahanmuuttajien halukkuudessa integroitua on eroja johtuen myös siitä, muutetaanko maahan tilapäisesti vai pysyvästi. Mikäli maassa asutaan väliaikaisesti, silloin ei välttämättä pyritä samastumaan uuteen yhteiskuntaan eikä hakeuduta pysyviin ihmissuhteisiin. (Berry ym. 1992, 278–279; Berry 1997, 5–68.) Ajatus ja tahto integroitua voi syntyä vasta, kun ihmisellä on varmuus siitä, että hän voi tai hänen täytyy asettua uuteen maahan (Aden 2009, 26).

Suomalaisen maahanmuuttopolitiikan tavoitteena on ollut maahanmuuttajien onnistunut integroiminen suomalaiseen yhteiskuntaan. Suomalainen integraatiopolitiikka alkoi muotoutua 1990-luvun lopussa, kun maahanmuuton lisääntymisen myötä suomalaisessa yhteiskunnassa ryhdyttiin tarvittaviin lainsäädännöllisiin ja hallinnollisiin toimiin. (Saukkonen 2013, 86–90.) Maahanmuuttajien vastaanottoon liittyvää lainsäädäntöä laadittaessa päätettiin integraatio kääntää kotoutumiseksi ja integraatiopolitiikka vastaavasti kotouttamiseksi. Kotouttaminen on yhteiskuntaan kiinnittymisen monialaista edistämistä ja tukemista viranomaisien ja muiden tahojen toimilla ja palveluilla. (Lehtonen 2009, 109–115.) Tässä tutkimuksessa puhun kotouttamisesta viranomaiskielellä, koska kotouttamispolitiikan linjaukset ovat antaneet suunnan maahanmuuttajien integroitumiselle.

1990-luvulla suomalaista yhteiskuntaa lähdettiin kehittämään siitä näkökulmasta, että maassa tulee olemaan pysyvästi tai määräaikaisesti yhä enemmän ulkomaalaistaustaisia ihmisiä. Kotouttamisperiaatteisiin kuului maahanmuuttajien tarpeiden huomioon ottaminen yhteiskunnan palveluja ja toimenpiteitä suunniteltaessa ja järjestettäessä. Suomalaisen kotouttamispolitiikan olennaisin linjaus oli normaali-palveluperiaate eli se, että maahanmuuttajapalveluita varten ei perustettu erillisiä organisaatioita, vaan palvelut järjestettiin siten, että viranomaiset huolehtivat niistä omilla toimialoillaan. (Pakolaisasiain neuvottelukunta 1989, 38–39.)

Suomalaisen kotouttamispolitiikan taustalla vaikuttaa käsitys kulttuuristen oikeuksien arvosta ja merkityksestä sekä monikulttuurisuusihanne. Suomalaisen käsityksen mukaan maahanmuuttajan integroitumista edistää parhaiten yhteiskunnassa tarvittavien tietojen ja taitojen omaksuminen. Niitä ovat kansallisten kielten oppiminen, koulunkäynti, työmarkkinoille pääsy ja yhteiskunnallisten normien sisäistäminen. Suomalaisen integraatiopolitiikan tavoitteena on maahanmuuttajan osallistaminen yhteiskunnan toimintaan tasavertaisena jäsenenä hänen säilyttäessään etnisen ja kulttuurisen identiteettinsä. (Saukkonen 2013, 91–92.)

Maahanmuuttajien integraatiota ja turvapaikanhakijoiden vastaanottoa koskeva laki, niin sanottu kotouttamislaki, astui voimaan vuonna 1999 (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 9.4.1999/493). Kotouttamislain tavoitteena oli tukea maahanmuuttajien osallistumista työelämään ja yhteiskunnan toimintaan omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen (Saukkonen 2013, 87). Laki turvasi turvapaikanhakijoille välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon. Muut maahanmuuttajaryhmät laki velvoitti integroivaan toimintaan, kuten koulutukseen ja työharjoitteluun sekä osallistumaan kotouttamissuunnitelman tekoon. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 9.4.1999/493.)

Maailmalla käynnissä olleet konfliktit kasvattivat Suomen maahanmuuttajaväestön määrää, joten kotouttamislaki kaipasi uudistamista. Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) tuli voimaan syyskuussa 2011 ja sen soveltamisalaan sisällytettiin kaikki Suomessa asuvat maahanmuuttajat. Kotoutumislaki velvoittaa panostamaan maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen edistämiseen maahanmuuton alkuvaiheessa. Kotoutumista pyritään nopeuttamaan ja tehostamaan alkuvaiheen tiedottamisella, ohjauksella ja neuvonnalla sekä rakentamalla kotouttamisesta johdonmukainen toimenpidekokonaisuus. Jokaisen maahanmuuttajan kohdalla kotoutumista edistävät toimenpiteet määritellään yksilöllisesti, tarvelähtöisesti ja toimenpidekohtaisesti. (Mäkisalo-Ropponen 2012, 22–23.)

Kotoutumislakiin perustuen maahanmuuttajan tilanteesta tehdään alkukartoitus, jossa arvioidaan, millaisia palveluja ja toimenpiteitä hän tarvitsee. Kotoutumissuunnitelmaan voi sisältyä osallistuminen kotoutumiskoulutukseen ja selvitys maahan-

muuttajan tarvitsemasta tuesta. Maahanmuuttajan on noudatettava kotoutumissuunnitelmaa sekä osallistuttava säännöllisesti siinä sovittuihin toimenpiteisiin ja palveluihin. (Saukkonen 2013, 88–89.)

Kotouttamisen keskeisenä tavoitteena on maahanmuuttajien työllistymisen edistäminen, mutta kotoutumisen kannalta tärkeitä ovat myös valtakielen osaaminen ja sosiaaliset taidot. Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan kykyä kommunikoida muiden ihmisten kanssa. Sosiaaliset taidot vaikuttavat sosiaalisten suhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen ja ryhmässä toimimiseen. Sosiaaliin taitoihin kuuluvat myös viestinnän taidot. Kotoutumiskoulutukseen kuuluu suomen- ja ruotsinkielen opetusta sekä muuta koulutusta, esimerkiksi maahanmuuttajan oman äidinkielen opetusta. Maahanmuuttajien kotoutumiskoulutusta on tehostettu entisestään kehittämällä kielen opetusta sekä tukemalla työelämän monimuotoisuutta. (ks. Mäkisalo-Ropponen 2012, 24–29.)

Yhtenä maahanmuuttajien kotoutumista koskevana ongelmana on ollut kotiäitien ja iäkkäiden henkilöiden jääminen kotouttamistoimenpiteiden ulkopuolelle. Varsinkin puolisoina maahan saapuneet ja lapsia kotona hoitavat äidit eivät useinkaan hakeudu julkisten työvoimapalvelujen piiriin, eivätkä siten ole mukana kotouttamistoimenpiteissä. Kaikkein hitaimmin ovat työllistyneet perhesyistä Suomeen muuttaneet kouluttamattomat naiset. (Mäkisalo-Ropponen 2012, 24–29.)

Kotouttamisen tarkoituksena on edistää maahanmuuttajan mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010). Vastuu kotouttamisen käytännön työstä ja toimenpiteistä on kunnilla. Paikallisuudella on suuri merkitys ihmisten viihtymiselle ja hyvinvoinnille, siksi kunnilla on tärkeä asema ja tehtävä kotouttamisessa. Kuntien ohella kolmannella sektorilla on merkittävä rooli kotoutumista edistävän toiminnan järjestämisessä. (Saukkonen 2010, 39–41; 2011, 1–2; 2013, 89–90.)

Vuori (2015, 398–399, 404) on analysoinut kriittisesti kotouttamispoliittisia näkökulmia ja käytäntöjä. Hän toteaa, että kotouttamispoliittisessa keskustelussa on usein korostettu vain tiettyjä maahanmuuttajien kotouttamiseen liittyviä toimenpiteitä, kuten tiedon jakamista yhteiskunnan virallisesta järjestelmästä, kielenopetusta sekä ohjausta koulutukseen ja työelämään. Tällöin kotouttaminen saattaa kaventua erillisiksi toimenpiteiksi, jotka ovat melko yksinkertaisesti toteutettavissa, ja joiden puitteissa ammattilaisten ja maahanmuuttajien kohtaamiset voivat jäädä pinnalliseksi. Lain mukaan kotouttamistyön viralliset toimenpiteet kuuluvat sosiaalityöntekijöille, työvoimaviranomaisille ja Kelan virkailijoille. (emt.)

Ammattilaisten työn lisäksi maahanmuuttajien kotouttamista tapahtuu epävirallisissa yhteiskunnallisissa instituutioissa, kuten kansalaistoiminnan parissa, samoin kaikissa niissä paikoissa, missä maahanmuuttajat asioivat. Kansalaistoimintaan osallistumisella ei silti ole tunnustettua paikkaa kotouttamisessa. Maahanmuuttajajärjes-

töjen rooli kotouttamistyössä on nähty lähinnä viranomaisten kotouttamistyötä tukevaksi. Vuori on todennut, että kotouttamispolitiikassa ja kotouttamistyön käytännöissä tuotetaan usein sukupuoleen ja perheasemaan liittyviä ongelmia. Kotouttamispolitiikassa vieläkin näkymättömämpiä kuin sukupuoleen, perheasemaan ja maahanmuuttajanaisten elämään liittyvät seikat, ovat etniset suhteet ja rasismi. Yhteyksiä niiden välillä ei nähdä, mikä heikentää kotouttamistyön tuloksia. (Vuori 2012, 239–240, 252, 261–262.)

4 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa tuon esille tutkimuksen metodologiset valinnat. Esittelen empiirisen aineiston tuottamisen menetelmää sekä empiirisen aineiston tuottamisen prosessia käytännössä. Kuvailen tutkimukseen osallistujia, aineiston analyysimenetelmää, analyysiprosessia ja tutkimuseettisiä näkökulmia. Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, jossa aineiston tuottamisen menetelmänä on puolistrukturoitu teemahaastattelumenetelmä. Aineiston analyysimenetelmänä on teoriaohjaava sisällönanalyysi. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin taustalla vaikuttaa integraatiota käsittelevä kirjallisuus, joka on analyysille suuntaa antavaa. Valitsin laadullisen tutkimusstrategian, koska se antaa mahdollisuuden iranilaisten naisten arjen ainutkertaiseen tarkasteluun naisten omista näkemyksistä ja kokemuksista käsin. Keskityn tutkimuksessa Iranista Suomeen muuttaneiden naisten sosiaalisiin suhteisiin, joita tutkin naisten näkökulmasta.

Valitsemani tutkimusstrategian avulla tarkastelen iranilaisten naisten sosiaalisia suhteita, sosiaalisten suhteiden solmimiseen vaikuttavia tekijöitä, sosiaalisten suhteiden kautta saatavaa tukea ja tekijöitä, jotka vaikuttavat iranilaisten naisten integroitumiseen sosiaalisten suhteiden kautta. Idea tutkimuksen aiheesta syntyi maisteriopintojeni loppuvaiheessa, jolloin ajatukseni ja kiinnostukseni kohdistuivat islamintaustaisten naisten yhteiskuntaan sopeutumiseen. Tohtoriopintojen vaiheessa aihe valikoitui koskemaan iranilaisten naisten sosiaalisia suhteita ja niiden merkitystä integroitumisessa. Väitöskirjan tekemisen aikana tutkimuksen toteutukseen liittyvät valinnat tarkentuivat ja saivat lopullisen muodon.

4.1 Empiirisen aineiston tuottaminen

Valitsin aineiston tuottamisen menetelmäksi puolistrukturoidun teemahaastattelumenetelmän, jota varten laadin puolistrukturoidun teemahaastattelurungon. Puolistrukturoidun teemahaastattelumenetelmän valintaan vaikutti sen tarjoama mahdollisuus olla suorassa vuorovaikutuksessa haastateltavien kanssa. Samoin tieto siitä, että puolistrukturoitu teemahaastattelu sopii aineiston tuottamisen menetelmäksi, kun olettamuksena on tutkittavien alhainen osallistumismotivaatio, vähän tutkittu tai sensitiivinen aihe, puolsi tätä valintaa (esim. Kylmä & Juvakka 2007; Tuomi & Sarjärvi 2013). Puolistrukturoitu teemahaastattelu antaa runsaasti tilaa haastateltavan

kerronnalle. Menetelmä soveltuu empiirisen tutkimusaineiston keräämiseen henkilöiltä, jotka ovat kohdanneet vastoinkäymisiä, koska heillä saattaa olla ennakkoluuloja yksityiskohtaisia kysymyksiä kohtaan. (emt.)

Puolistrukturoidussa teemahaastattelumenetelmässä koin oleelliseksi, että siinä edetään keskeisten teemojen varassa. Menetelmä tekee mahdolliseksi laajemmankin aineiston tuottamisen, mutta haastattelu rakentuu silti tiettyjen aihepiirien ympärille. Tutkimuksessani puolistrukturoidun teemahaastattelun käyttäminen oli paras vaihtoehto, koska keskustelu eteni teemojen puitteissa vapaasti ja oli siten avoin kaikille mahdollisuuksille (esim. Hyvärinen 2017, 20–24). Puolistrukturoitua teemahaastattelua voidaan soveltaa strukturoidusti, mikäli haastateltavien vähäinen kielitaito on esteenä sujuvalle ja laajalle keskustelulle.

Valitsin puolistrukturoidun teemahaastattelun siitähän syystä, että sen avulla voidaan tutkia haastateltavien kokemuksia. Katsoin tämän aineiston tuottamisen menetelmän mahdollistavan tiedon saannin suoraan haastateltavilta. Puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla empiirinen aineisto voidaan kerätä henkilöiltä, jotka tietävät aiheesta eniten (Kylmä & Juvakka 2007, 58). Puolistrukturoidun teemahaastattelun valinnan puolesta puhui sekin, että menetelmä mahdollistaa tutkimusaiheen kannalta oleellisen tiedon saamiseen joustavasti ja hienovaraisesti.

Määrittelemällä haastattelussa käsiteltävät teemat etukäteen pyrin siihen, että haastattelu etenisi suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti aiheiden mukaisesti. Valitsmani haastattelumenetelmä takasi vastaamisen vapauden ja jätti tilaa myös omaehtoiselle puheelle. Haastatteluteemojen valintaan on toisaalta vaikuttanut tutkittava aihe, mutta toisaalta tekemäni valinnat, jonka vuoksi olen voinut tiedostamattomasti rajata haastattelun ulkopuolelle tutkimuksen kannalta tärkeitä asioita.

4.2 Empiirisen aineiston esittely

Tutkimuksessa käytetty empiirinen aineisto koostuu vuosina 2008–2009 kerätystä kahdentoista Iranista Suomeen muuttaneen naisen haastattelusta. Tutkimusaineisto on sidottu silloiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja siinä näkyvät haastattelemini naisten kokemukset ja ajatukset sinä ajankohtana. Vaikka aikaa on kulunut, ovat nämä tutkimusaiheet yhä yhteiskunnallisesti ajankohtaisia ja tärkeitä, joten niiden tarkastelu on perusteltua.

Tutkimusaineiston keräämiseen liittyvät seikat nousivat esiin jo tutkimussuunnitelman laatimisen vaiheessa, koska haastateltavien saannista tutkimukseen ei ollut varmuutta. Tavoittaakseni kohdehenkilöitä otin yhteyttä viranomaisiin, maahanmuuttajajärjestöihin ja yhdistyksiin, jotka tekevät työtä monikulttuurisuuden parissa. Kävin maahanmuuttajanaisille tarkoitettussa keskuksessa kertomassa tutkimuksistani ja siitä, keitä toivon löytäväni tutkimushenkilöiksi. Persian kielen tulkki oli mukana tilaisuudessa ja välitti tiedon paikalle tulleille maahanmuuttajanaisille. Jotkut

tilaisuuteen tulleista iranilaisista naisista olivat kiinnostuneita osallistumaan tutkimukseen, ja heidän kautta tavoitin muitakin iranilaisia naisia, jotka olivat halukkaita lähtemään mukaan tutkimukseen.

Haastateltavien valinnassa yhtenä ehtona oli, että he olisivat asuneet Suomessa vähintään kolme vuotta, koska oletin, että siinä ajassa haastateltaville olisi kertynyt kokemusta suomalaisesta yhteiskunnasta. Lopulta haastateltaviksi valikoitui iranilaisia naisia, jotka olivat asuneet maassa neljästä vuodesta 18 vuoteen, ja joiden ikähaarukka vaihteli 28:sta 64 ikävuoteen. Kaikilta naisilta varmistin heidän suostumuksensa osallistua tutkimukseen. Haastattelujen tekemisen ajankohdista sovin hyvissä ajoin etukäteen. Haastattelujen toteuttamisympäristön koin tärkeäksi aineiston saantiin vaikuttavaksi tekijäksi, joten päätin tehdä haastattelut naisille tutussa ympäristössä. Valinnan puolesta puhui se, että tuttuun paikkaan on totuttu ja että se on helposti saavutettavissa. Tähän perustuen haastattelin kahta naista oppilaitoksessa, jossa he olivat koulutuksessa ja kahta heidän työpaikallaan. Loput haastatteluista tein maahanmuuttajanaيسille tarkoitettussa keskuksessa.

Haastatteluaineisto pitää sisällään naisten kertomuksia omasta elämästään. Niissä näkyvät naisten ajatukset ja omakohtaiset kokemukset sosiaalisista suhteista, sosiaalisten suhteiden luomiseen vaikuttavista tekijöistä, sosiaalisten suhteiden kautta saatavasta tuesta ja kiinnittymisestä suomalaiseen yhteiskuntaan sosiaalisten suhteiden kautta. Osan tämän tutkimuksen haastatteluista toteutin ryhmähaastatteluina ja osan yksilöhaastatteluina. Yksilöhaastattelut on tehty suomeksi niiden haastateltavien kanssa, joiden kielitaito riitti haastattelussa pärjäämiseen, kuitenkin suomea heikommin osaavien naisten kerrontaa pyrin tarkentamaan lisäkysymysten avulla.

Suomea taitamattomien tai huonosti osaavien naisten haastattelut toteutin persian kielen tulkin välityksellä. Näiden naisten puhe on muotoutunut aineistoksi tulkin välittämänä. Ryhmähaastattelumenetelmän valinta aineiston tuottamisen menetelmäksi johtui siitä, että haastatteluihin mukaan pyydetty persian kielen tulkki koki työskentelyn ryhmän kanssa itselleen parhaiten sopivaksi työskentelymuodoksi. Tulkin käyttäminen asetti omat ehdonsa tutkimuksen tekemiselle ja toi myös omat erityisyytensä tähän tutkimukseen. Kaikille ryhmähaastatteluun osallistuneille tulkki oli ennestään tuttu, koska hän toimi maahanmuuttajanaisten keskuksessa. Tulkki oli mukana iranilaisyhteisön toiminnassa osana yhteisöä, ei ulkopuolinen henkilö, mikä on saattanut vaikuttaa keskustelujen sisältöön.

Yksilöhaastattelu on ollut tieteellisen tutkimuksen aineiston tuottamisen menetelmänä käytössä jo kauan, mutta myös ryhmähaastattelumenetelmä on vakiinnuttanut paikkansa tieteellisessä tutkimuksessa. Vaikka molempien haastattelutyypin käyttö on yleistä yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa, ei niiden hyödyntäminen samassa tutkimuksessa ole aivan tavallista. Ryhmähaastattelussa vuorovaikutusprosessit korostuvat toisella tavalla kuin yksilöhaastattelussa. Ryhmähaastattelussa

osallistujia on enemmän, joten keskustelusta tulee monimuotoisempaa, polveilevampaa ja toisinaan myös yllätyksellisempää kuin yksilöhaastattelussa. (Pietilä 2014, 212; 2017, 111–115.)

Ryhmässä tehdyissä haastatteluissa oli mukana viisi naista ja tapaamiskertoja heidän kanssaan yhteensä neljä. Ryhmän haastattelemiseen kuului kaikkiaan noin kymmenen ja puoli tuntia. Ensimmäinen tapaaminen kesti neljä tuntia, seuraava vajaan kaksi tuntia, kolmas kolme tuntia ja neljäs puolitoista tuntia. Ryhmähaastattelumenetelmä osoittautui käytännölliseksi ja tehokkaaksi tiedontuottamisen menetelmäksi. Ryhmähaastattelua luonnehti teemojen yhtäaikainen käsitteleminen ryhmän kaikkien jäsenten kanssa sekä tutkimusaineiston saanti useilta henkilöiltä samanaikaisesti. Pietilä (2017, 114–115) näkee ryhmähaastattelun etuna samanaikaisen tiedon tuottamisen prosessin.

Yksilöhaastatteluun osallistui seitsemän naista, joita haastattelin suomeksi. Yksilöhaastatteluissa korostui vuorovaikutuksen joustavuus, koska haastattelukulkua oli mahdollista säädellä tilanteen mukaisesti vastaajaa myötäillen. Haastattelutilanteissa kävin teemat haastateltavien kanssa läpi, mutta jokaisen haastateltavan kohdalla niiden käsittelemisen laajuus vaihteli sitä mukaa, kuin asioista haluttiin kertoa. Yksilöhaastattelujen kesto vaihteli puolesta tunnista kolmeen tuntiin. Metsämuuronen (2006, 112) on todennut, että haastattelutapahtuma on monivaiheinen prosessi, jonka kesto ei voi tarkalleen ennustaa.

Yksilöhaastatteluissa olin kiinteässä vuorovaikutuksessa haastateltavien kanssa ja pystyin paremmin keskittymään aiheisiin ja haastateltaviin kuin ryhmähaastatteluissa. Ryhmähaastatteluissa roolini vuorovaikutuksen ohjaajana oli yksilöhaastatteluja heikompi johtuen siitä, että haastateltavia oli monta ja mukana oli myös tulkki. Yksilöhaastattelussa haastattelijalla on keskeinen rooli vuorovaikutuksen ohjaamisessa, kun taas ryhmähaastattelussa se ei ole yhtä vahva, koska huomiota on kiinnitettävä moneen henkilöön samanaikaisesti (Pietilä 2014; 2017). Ryhmähaastattelujen vuorovaikutustilanteissa toimin haastattelujen kulkua ohjaavana osapuolena.

Ryhmähaastattelussa tutkijan on varauduttava siihen, että haastattelua varten suunnitellut teemat eivät sellaisenaan toistu tai ne saavat erilaisia painoarvoja. Osa teemoista voi jäädä jopa vaillinaisesti käsitellyksi. (Pietilä 2014, 219.) Tekemissäni ryhmähaastatteluissa haastateltavat kertoivat vuoroin käsiteltävistä aiheista. Valtonen (2005, 223–241) katsoo vastaavanlaisen ryhmähaastattelun yksilöhaastatteluksi ryhmätilanteessa, koska siinä vuorovaikutus pelkistyy. Myös oman tutkimukseni ryhmähaastatteluja voidaan luonnehtia yksilöhaastatteluiksi ryhmätilanteessa, sillä toteutin ne samalla tavalla kuin yksilöhaastattelut.

Pyrin ryhmähaastatteluissa suuntamaan keskusteluja siten, että erilaiset mielipiteet ja näkökannat nousisivat esiin. Tolonen ja Palmu (2007, 98–101) ovat todenneet, että haastateltavat eivät aina ole valmiita kertomaan asioistaan. Haastattelutilantei-

den lähtökohdat saattavat olla erilaisia, jonka lisäksi tutkijan ja tutkimukseen osallistuvien elämäntapojen ja puheen kaukaisuus tai heidän välisensä valtaepätasapaino saattavat aiheuttaa epävarmuutta ja hämmennystä haastattelutilanteessa (emt).

Ryhmähaastattelun anti oli haastateltavien välisessä vuorovaikutuksessa syntynyt yhteisesti jaetun tiedon tuottamisen prosessi, johon kuului ajatusten vaihtoa ja kokemusten jakamista. Ryhmähaastatteluun osallistuville muodostuu yhteisesti jaetua tietoa yksilöllisistä kokemuksista, käsityksistä ja uskomuksista (esim. Alasuutari 1999, 152; Pietilä 2017, 114–118). Monelle ryhmähaastattelussa olleelle muiden naisten tarinat muistuttivat mieleen samankaltaisia tapahtumia omasta elämästä, niinpä kertomuksia syntyi myös toisten haastateltavien muistojen kautta.

Ryhmähaastattelussa kävi näinkin, että jotkut naisista jatkoivat omalla kerronnalla toisten tarinaa. Muistojen ja tarinoiden jakamisen kautta tuotettu kerronta rikastutti tutkimusaineistoa aiheiden kirjolla. Puheliat naiset pyrkivät ohjaamaan keskustelun kulkua, joten haastattelujen aikana tuli eteen sellaisiakin tilanteita, että muilta vietiin puheenvuoroja tai puhuttiin toisten puheen päälle. Vuorovaikutustapahtumana ryhmä- ja yksilöhaastattelut olivat hyvin erilaisia.

Haastattelutilanteissa käytin nauhuria aina, kun sain naisilta siihen luvan. Viiden naisen yksilöhaastattelussa jouduin luopumaan nauhurin käytöstä ja tallentamaan tutkimusaineiston käsin kirjoitettuna, koska nämä naiset vastustivat puheen nauhoittamista. Moni jätti sanomatta, minkä takia ei hyväksynyt nauhurin käyttöä, mutta eräs haastateltava kertoi, että Iranissa häntä oli kuulusteltu ja sen yhteydessä puhetta oli nauhoitettu. Tämä antaa olettaa, että kieltäytymisen taustalla vaikuttivat kielteiset kokemukset ja siitä aiheutuneet ennakkoluulot ja pelko.

Vaikka menneet elämäntapahtumat näyttivät esiintyneen naisten tarinoissa tapahtumien ketjuina, niitä ei aina kerrottu ajallisessa järjestyksessä, vaan tapahtumia ohitettiin siirtymällä ajassa eteenpäin. Esimerkiksi pakolaisista on todettu, että he saattavat puhua pakomatkasta ja sen käännteistä valikoidusti ja pelkistetysti. He kertovat maasta lähdöstä ja saapumisesta uuteen asuinmaahan jättäen väliin siirtymävaiheen, joka voi kestää vuosia. (Kyhä 2011, 213.) Pakolaisuuden tätä jaksoa, jolloin ei kuuluta mihinkään, on kutsuttu välivaiheeksi tai välitilaksi (Pentikäinen 2005a, 34–38).

Kaikkien haastateltavien kertomukset eivät edenneet järjestelmällisesti, vaan välillä muisteltiin elämää, ihmisiä ja tapahtumia vuosien takaa. Haastattelussa naisille palasi mieleen vallankumouksen synnyttämä sekasorto ja Irakin-Iranin sodan aiheuttama kaaos. Jotkut kertoivat joutumisesta vankilaan, pakomatkan vaaroista, ankeasta elämästä pakolaisleirillä sekä sinnittelystä itsensä ja lastensa puolesta. Menneisyys oli jättänyt jälkensä haastateltaviin ja vaikuttanut heidän elämäänsä. Osallistuminen haastatteluun herätti naisissa muistoja ja nostatti monenlaisia tunteita. Kollektiivisesti koettu historia, menneet ja nykyiset tapahtumat sekä niiden synnyttämät tunteet tulevat haastattelussa muistelluksi ja kerrotuksi (Tolonen & Palmu 2007, 98, 101).

Tutkimusaineistoa monipuolistutti luonteeltaan erilaisten naisten mukanaolo tutkimuksessa. Sosiaaliset ja puheliaat naiset tuottivat runsaasti tutkimusaineistoa, sen sijaan vähäpuheisten kohdalla aineisto jäi niukemmaksi. Nämä naiset olivat varautuneita, joten heidän lausahduksensa muodostuivat toteaviksi. Heiltä kerätty tutkimusaineisto oli sirpaleinen ja kertomukset lyhyitä. Koen kuitenkin niukkojenkin kertomusten tuottaman aineiston tutkimuksen kannalta tärkeäksi, koska siten myös vähäsanaiset naiset saivat äänensä kuuluviin ja tarinansa näkyviin. Laadullisessa tutkimuksessa pienenkin aineiston pohjalta rakennettu analyysi voi tuottaa arvokasta tietoa muissa yhteyksissä sovellettavaksi (esim. Alasuutari 1999, 235–248).

Ryhmä- ja yksilöhaastattelujen avulla kerätyt aineistot toimivat toisiaan täydentävinä. Aineiston keräämistävän samankaltaisuudesta johtuen katson ryhmä- ja yksilöhaastatteluaineiston yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, haastatteluaineistoksi. Kahden samankaltaisen aineiston yhdistäminen ja analysointi saattaa nostaa esille erilaisia näkökulmia tutkittavasta aiheesta. Olin mukana naisten arjessa muulloinkin kuin haastattelujen tekemisen yhteydessä. Kävin maahanmuuttajanaisten keskuksessa havainnoimassa ja tekemässä muistiinpanoja naisten toiminnasta niin arkena kuin iranilaisten juhlapyhien aikana. Tätä kautta syntynyt ymmärtämys ja syvällisempi tieto saattavat vaikuttaa aineiston analysointiin. Aineistojen avulla analysoin ja tulkitseen tutkittavaa aihetta, enkä vertaile aineistoja tai niiden tuottamaa tietoa keskenään.

4.3 Tutkimukseen osallistujat

Tutkimukseen osallistuneet naiset ovat asuneet yhteiskunnassa, joka on islamin voimakkaassa vaikutuspiirissä ja siksi hyvin erilainen suomalaisen kulttuuriseen ympäristöön verrattuna. Toisessa kulttuurissa tavat ja käytännöt sekä toimiminen sosiaalisissa tilanteissa saattavat olla erilaisia kuin omassa kulttuurissa, mikä asettaa haasteita yhteiskuntaan sopeutumiselle (Ward & Kennedy 1999). Jotkut naisista olivat asuneet Suomessa pitkään, mutta oma kulttuuri näkyi yhä heidän arjessaan. Naiset olivat Suomessa asuessa pyrkineet säilyttämään omia kulttuurisia tapojaan osana identiteettiään. Naisten mukaan Iranissa heidän elämänsä olivat ratkaisevasti vaikuttaneet maan uskonnollisessa ja poliittisessä linjauksessa tapahtuneet muutokset. Vuoden 1979 vallankumouksen ja Irakin-Iranin sodan takia naiset olivat kokeneet menetyksiä, joita ei parantaisi mikään aika tai etäisyys.

Naiset saapuivat Suomeen vuosien 1990–2005 välisenä aikana. Heistä kolme saapui vuonna 1990, yksi 1996 ja kaksi vuonna 1999. Vuosina 2001 ja 2002 saapui yksi nainen. Vuonna 2003 saapui kaksi naista ja vuonna 2005 yksi nainen. Eräs nainen ei kertonut, milloin oli tullut Suomeen, vaan mainitsi asuneensa Suomessa yli kymmenen vuotta. Kaikilla naisilla oli Suomeen tullessa Iranin kansalaisuus. Haastattelujen tekemisen ajankohtana heistä seitsemällä oli Iranin kansalaisuus, neljällä Suomen kansalaisuus, Iranin ja Suomen kaksoiskansalaisuus oli yhdellä naisella.

Naisista suurimman ikäryhmän muodostivat neljäkymmenen vuoden ikäiset, seuraavaksi enintään oli kolmekymmenen ikäisiä. Viisikymmentä- ja kuusikymmentävuotiaat naiset muodostivat pienimmän ryhmän. Kaikki naiset, yhtä lukuun ottamatta, olivat syntyneet Iranissa, mutta tämäkin nainen piti itseään iranilaisena. Nainen kertoi haastattelussa, että oli muuttanut Iraniin perheensä mukana varhaislapsuudessa.

Samasta maasta kotoisin olevat maahanmuuttajat voivat kuulua erilaisiin etnisiin ja kulttuurisiin ryhmiin, mikä näkyi myös haastateltavien taustassa. Etniset ryhmät erottuvat toisistaan kielen, alkuperän ja kulttuurin perusteella. Iranin väestö koostuu monista etnisistä, kielellisistä ja uskonnollisista ryhmistä. (Iranilaiset 2011, 1–2.) Etnisen taustan perusteella naiset identifioivat itsensä joko Iranin kurdeiksi tai kurdeiksi, iranilaisiksi tai persialaisiksi. Selvitin naisten etnisen ja kansallisen kuulumi- sen aloitettua aineiston tuottamisen prosessin, sillä iranilaisuus oli yhtenä kriteerinä haastateltavia valittaessa. Kaikki tutkimukseen valikoidut naiset sanoivat olevansa iranilaisia etnisestä taustasta huolimatta. Äidinkieleksi ilmoitettiin persia, samoin kurdi ja azeri. Persia on Iranin virallinen kieli, jota puhuu äidinkielenä noin puolet maan asukkaista, kun taas loput väestöstä puhuu muita iranilaisia kieliä tai paikallisia murteita (Räty 2002, 95–96; Iranilaiset 2011, 1–2).

Paitsi naisten äidinkielessä ja etnisyydessä, myös heidän uskonnollisessa suuntautumisessaan oli eroja. Suurin osa naisista sanoi olevansa muslimeja ja muutama ilmoitti olevansa sunna- tai shiiamuslimi. Naisten uskonnollinen tausta oli monikirjainen, koska heidän keskuudessaan oli myös Jehovan todistaja ja bahai. Haastatteluun osallistuneista moni oli naimisissa, vaikka jotkut asuivat erillään puolisoista. Lisäksi naisten joukossa oli eronneita ja leskeksi jääneitä. Naiset olivat tulleet Suomeen pakolaisina, perheen yhdistämisen ja järjestetyn avioliiton kautta.

Naisten Iranissa saama koulutus vaihteli maisterin tutkinnosta kouluttamattomuuteen. Muutama tutkimukseni nainen oli lukutaidoton. Naisista neljä ei ollut koskaan käynyt töissä Iranissa asuessa. Naisissa oli itseoppineita, ja he olivat työskennelleet Iranissa ammattitaitoa vaativassa tehtävässä. Suomessa osa naisista oli koulutuksessa, osa työskenteli tai osallistui työelämävalmennukseen.

4.4 Aineiston analyysimenetelmä ja analysointi

Aineiston analyysimenetelmäksi valitsin teoriaohjaavan sisällönanalyysin, koska se on laadullisen tutkimuksen perusmenetelmä, jota voi soveltaa joustavasti haastateltavien aineistojen analysointiin (Anttila 2005, 292; Tuomi & Sarajärvi 2013). Teoriaohjaava sisällönanalyysi tarjoaa mahdollisuuden analysoida tutkimusaineistoa teoreettisiin lähtökohtiin tukeutuen (Alasuutari 1999, 60–65; Tuomi & Sarajärvi 2013, 95–118). Tässä tutkimuksessa teoriaohjaavan sisällönanalyysin taustalla vaikuttaa integraatiota käsittelevä kirjallisuus, joka on analyysille suuntaa antavaa (esim. Berry

1992; 1997; Ager & Strang 2004; Mäkisalo-Ropponen 2012; Saukkonen 2013). Teoriaohjaava sisällönanalyysi soveltuu keräämäni empiirisen aineiston analysointiin, koska on perusteltua hyödyntää aiheeseen liittyviä aikaisempia tutkimuksia (esim. Kokkonen 2010; Peltola 2014; Valkeapää 2016).

Aineiston analyysi voidaan tulkinnan avulla kytkeä laajempiin sosiaalisiin ja kulttuurisiin merkityksiin, jolloin tutkimuksen tuottama tieto on sidoksissa siihen paikkaan, yhteisöön ja kulttuuriin, josta se on hankittu (Anttila 2005, 175–176; Kylmä & Juvakka 2007, 128). Omassa tutkimuksessani iranilaisten naisten integroitumisen taustalla vaikuttaa suomalainen yhteiskunta, jota vasten tarkastelen naisten sosiaalisia suhteita. Yhteiskunnallinen konteksti lisää ymmärrystä iranilaisten naisten integroitumiseen vaikuttavista tekijöistä. Aineiston analysoinnissa ja tulkitsemisessä otan huomioon suomalaisen kulttuurisen ympäristön. Aineiston analyysin lähtökohtana on omaan tutkimustehtävääni vastaaminen.

Tutkimukseni on metodologisilta lähtökohdiltaan konstruktivistinen sosiaalityön tutkimus. Sosiaalinen konstruktionismi on tutkimuksellinen viitekehys, jonka mukaan todellisuus rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Elämän todellisuudesta ei kuitenkaan ole olemassa absoluuttisia totuuksia, vaan erilaisia kertomuksia ja selitystapoja, niinpä todellisuudesta voidaan konstruoida lukuisia erilaisia versioita. (Berger & Luckman 1994.) Konstruktionismin keinoin pyrin tässä tutkimuksessa nostamaan esiin tapahtumia, joista naiset ovat kertoneet.

Tutkimusaineisto on rakentunut iranilaisten naisten kertomusten pohjalta. Naisten kertomukset ovat muodostuneet siinä kontekstissa ja elämäntilanteessa, missä he ovat olleet ja mistä he ovat Suomeen tulleet. Naisten kertomuksissa heijastuu myös suomalainen yhteiskunta henkilökohtaisena kokemuksena. Kokemukset ovat vaikuttaneet naisten kerrontaan. Samoin se, mitä olen aineiston tuottamisen yhteydessä kysynyt, vaikuttaa siihen, mistä on kerrottu. Lisäksi tulkin ja usean haastateltavan mukanaolo ryhmähaastattelussa on saattanut vaikuttaa siihen, mitä sai kertoa. Muun ohella haastateltavien kulttuuritausta on voinut säädellä, mistä asioista saa puhua.

Aloitin haastatteluaineiston jäsentelyn lukemalla aineiston perusteellisesti. Taivotteenani oli ymmärtää aineiston sisältöä ja saada siitä kattava kokonaiskuva. Aineistoon perehtymisen myötä kerätystä aineistosta muodostui kokonaiskäsitys. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin tapauksessa tässä vaiheessa voidaan ryhtyä etsimään luokittelun kategorioita (Anttila 2005, 276, 278). Aineiston lukemisessa etenin kerta kerraltaan seulovallempaan ja seikkaperäisempään otteeseen, jonka jälkeen siitä alkoi tiivistyä tutkimuskysymysten kannalta oleellista tietoa. Lähtökohtani oli lähestyä aineistoa avoimin mielin ja katsoa, mitä se tarjoaa analysoitavaksi.

Työstin haastatteluaineistoa luokittelemalla aineiston tutkimusaiheen ja -kysymysten osalta relevanteiksi teemoiksi. Teoriaohjaavaa sisällönanalyysimenetelmää käyttäen kokosin samaa teemaa käsittelevän aineiston yhteen. Aineistosta nousseet teemat pitävät sisällään naisten käsityksiä suomalaisesta yhteiskunnasta, kulttuurilla

selitettyä käyttäytymistä, ruokatottumuksia ja niiden muutosta, pukeutumisvalintoja ja lapsiin liittyviä ajatuksia, uskonnon merkitystä, kulttuurien välistä ymmärtämättömyyttä ja integroitumiseen vaikuttavia tekijöitä. Haastatteluaineistosta välittyä tietoa iranilaisten naisten sosiaalisista suhteista, jotka jäsentyvät perhe- ja sukulaisuussuhteiksi, naapuri- ja viranomaisuussuhteiksi sekä ystävä-, kaveri- ja tuttavuussuhteiksi. Viimeksi mainitut jäsentyvät osin päällekkäisiin kategorioihin.

Poimin aineistosta tutkimuksen kannalta olennaiseksi ja antoisaksi arvioimani tietoa. Poimintakriteerinä oli, että teema olisi puhutteleva sekä oleellinen sosiaalisten suhteiden, niiden solmimiseen vaikuttavien tekijöiden, sosiaalisten suhteiden kautta välittyvän tuen sekä yhteiskuntaan integroitumisen kannalta. Luokittelin aineiston teemojen perusteella pääluokkiin. Pääluokkien aineiston jäsensin aiheittain alaluokkiin, jotka nimesin aiheen mukaan. Alaluokat muodostuivat useista pienemmistä teemoista. Aineiston analyysiyksiköksi valikoitui yhden tai useamman lausuman ajatuskokonaisuus. Analyysiyksiköt rakentuivat haastattelemieni naisten sosiaalisia suhteita ja kontakteja, vuorovaikutusta, sosiaalista toimintaa ja sosiaalisia tilanteita käsittelevän tutkimusaineiston pohjalta.

Aineiston työstämisen yhteydessä se oli purettava osiin ja sen jälkeen koottava teemoittain luokkiin. Tästä johtuen työssäni esitetyt haastattelulainaukset eivät ole yhtenäistä katkeamatonta tietoa, vaan ne muodostuvat aineistosta poimituista katkelmista. Esittämäni aineistolainaukset ovat siis muodostuneet aineiston tiivistämisen ja yhdistämisen myötä. Vaikka haastattelutekstien teemoittelemisen aiheittain rikkoi niiden kokonaisuuden, mahdollisti menetelmä tutkimusaineiston tematisoinnin ja analysoinnin.

Tutkimuksessani on näkyvillä monia aineisto-otteita, joiden kautta perustelen tekemiäni valintoja ja tulkintoja. Esitettäväksi valitsemisani lainauksissa oioin joitakin kielioppivirheitä ja täydensin tekstiä puuttuvilla, mutta ymmärrettävyyttä lisäävillä sanoilla, jotka löytyvät haastattelulainauksista hakasulkuihin merkittyinä. Tutkimusaineiston analyysissä pyrin läpinäkyvään subjektiivisuuteen ja arvovapaaseen tulkintaan. Tulkinta on tutkittavan kohteen merkityksen selvittämistä ja ymmärtämistä. Tulkinnan tarkoituksena on kokonaiskuvan luominen tutkimuskohteesta. (Hämäläinen 1987, 34.)

Tutkijan kyvyllä tulkita haastateltavan vastauksia on ratkaiseva vaikutus aineiston analyysille ja tutkimustuloksille (Metsämuuronen 2006, 65–68, 88). Haastattelulainaukset ovat valikoimiani ja tulkitemiäni, joten tuottamani tutkimustieto on ajatteluni ja ymmärrykseni kautta rakentunutta subjektiivista tietoa. Aineiston analysoinnin kaikissa vaiheissa pyrin ymmärtämään, mitä asiat naisille merkitsevät ja tavoittamaan heidän näkökulmiaan. Analyysin pohjalta käsitteellistin naisten kerronnan ja kiinnitin sen kulttuuriin ja integraatioon.

4.5 Tutkimuseettisiä näkökulmia

Tutkimuksen tekemiseen liittyy tutkimuksen eettinen ulottuvuus ja siihen sisältyvät valinnat. Kun tutkija esittää aineistonsa sekä siitä tekemänsä tulkinnat ja ratkaisut, lukijan on mahdollista seurata hänen työskentelynsä kulkua ja valintoihin johtaneita perusteita. Tutkimusprosessin on oltava lukijan seurattavissa silloinkin, kun se sisältää ”intuitiivisia tulkinnallisia harppauksia”, niinpä tutkijat ovat jakaneet tutkimusprosessin helposti seurattaviin vaiheisiin. (Anttila 2005, 504–505.) Omassa tutkimuksessani eettiset kysymykset nousivat esiin tutkimustyön jokaisessa vaiheessa. Kaikissa tutkimusta koskevissa valinnoissani noudatin parhaani mukaan tutkimuseettisiä periaatteita.

Varsinaista tutkimustyötä koskee kaksi oleellista eettistä lähtökohta, joita ovat tutkijan toiminnan luottamuksellisuus ja tutkimukseen osallistuvien anonymiteetin varmistaminen. Olen rakentanut tutkimukseni luotettavuutta kertomalla valinnoistani, avaamalla käsitteitä sekä esittämällä haastattelulainauksia. Tutkimukseni luotettavuus näkyy muun ohella siinä, että käyttämäni käsitteet ovat relevantteja tutkimusongelman ja -aineiston sisällön kannalta. Luotettavuutta lisää sekin, että aineiston käsittelyssä olen pyrkinyt huolellisuuteen.

Tutkimukseen osallistuneiden naisten anonymiteetti oli keskeisessä asemassa tässä tutkimuksessa. Maahanmuuttajatausta, sukupuoli ja etnisyys ovat tekijöitä, joista iranilaiset naiset ovat helposti tunnistettavissa. Naisten anonymiteetin varmistamiseksi kullakin naisella on oma koodi, mikä mahdollistaa saman naisen seuraamisen läpi tutkimuksen. Erotin ryhmähaastatteluun osallistuneet naiset yksilöhaastatteluun osallistuneista lisäämällä heidän koodiinsa tähtimerkin.

Tietosuojaan huomioon ottaen jätin haastattelulainauksista pois naisten iän, asuin-kunnan ja Suomessa asutun ajan. Suodatin esittämieni haastattelulainauksen ulkopuolelle tiedot opiskelu- ja työpaikoista, virkailijoiden nimistä sekä tiedot, joista voidaan tunnistaa, keistä tutkimukseen osallistuneista tai ulkopuolisista henkilöistä on kyse. Tutkimukseen osallistuneiden vähäisyyden ja Suomessa asuvien iranilaisten pienen lukumäärän takia haastattelemieni naisten anonymiteettisuojaan varmistaminen on hyvin tärkeä.

Tutkimukseni sisältää monia eettisiä kysymyksiä, jotka liittyvät tutkimusaiheeseen, vuorovaikutukseen, tutkimustuloksiin ja tulosten raportointiin. Tutkimusta tehdessään tutkija käyttää aina valtaa. Tutkimushaastattelussa tutkijan valtapositiio on määrätty etukäteen ja siitä on pidettävä myös kiinni, jotta haastattelu etenisi tavoitteiden mukaisesti ja pysyisi tutkijan hallinnassa. Valta on mukana koko tutkimusprosessin ajan ja sillä voi olla vaikutusta senkin jälkeen, kun tutkimus on julkaistu. (Nurmi ym. 2014, 282–285.) Omassa tutkimuksessani vallankäyttö liittyy kysymyksenasetteluun, tutkimushenkilöiden ja -menetelmien valintaan sekä tulkintojen tekemiseen.

Vaikka tutkimukseen osallistuvat eivät aina huomaisi tutkijan vaikutusta heihin tai tutkimukseen, olen tiedostanut tämän yhtenä tutkimuksen tekemiseen liittyvänä seikkana. Oleellinen tehtäväni tutkimustyön kannalta oli kulttuurisen erilaisuuden ymmärtäminen ja hyväksyminen, jotta tutkimustiedon tuottaminen mahdollistuisi. Tutkijan kulttuurisella taustalla on merkitystä tutkimusta tehtäessä, koska se vaikuttaa tulkintojen tekemiseen. Ihmisten ymmärtämisissä on eroja, mikä aiheuttaa myös tutkimustulosten erilaisuuden. (Varto 1992, 66–68, 82.) Mikäli tutkimusasetelmaan sisältyy monikulttuurinen ulottuvuus, on otettava huomioon, missä kontekstissa tieto toisesta ryhmästä on tuotettu ja miten tutkimustulokset esitetään (Puumala & Kynsi-lehto 2017).

Monikulttuurisuuden sisältyessä tutkimukseen tutkijan olisi tiedettävä kulttuurisesti arkaluonteiset puheenaiheet. Tämä pulma tulee lähes aina esille, kun tehdään tutkimusta kulttuurisesti vieraassa kontekstissa. Tutkimuksen aiheet voivat siittäkin huolimatta olla eri tavoin arkaluonteisia erilaisille uskonnollisille ja etnisille ryhmille. (Nurmi ym. 2014, 282–285, 292.) Olen kartuttanut islamiin liittyvää kulttuurista osaamistani perehtymällä islamiin ja islamilaiseen kulttuuriin maisteriopintojen aikana sekä itsenäisesti hakemalla asianmukaista tietoa eri lähteistä. Kaikessa sosiaalisessa kanssakäymisessä tutkimukseni naisten kanssa pyrin ottamaan huomioon heidän kulttuurinsa ja suhtautumaan siihen kunnioittavasti. Vaikka omassa ja haastattelemani naisten kulttuuritaustassa on eroja, huomasin, että yhteisyyttämme vahvisti sama sukupuoli. Jaetun naiseuden avulla toiseus häviää kuitenkin vain osittain, koska naisuus on vain yksi osa identiteettiä (Saresma ym. 2010).

Eettiset toimintatavat luovat tutkimukselle vakaan pohjan. Tutkija toimii tutkimuseettisten lähtökohtien mukaisesti olemalla rehellinen tutkittavia kohtaan, mutta tutkijan on oltava rehellinen myös itselleen. Hän toimii niin avoimesti kuin mahdollista ja pyrkii olemaan selvillä omista esioletuksistaan, tutkimukseen liittyvistä toiveistaan ja tavoitteistaan. (Anttila 2005, 506.) Haastattelutilanteissa olin neutraali enkä antanut omien mielipiteiden tulla esiin. Asennoiduin tehtäväkeskeisesti ja varoin osoittamasta tarpeetonta uteliaisuutta.

Toimin avoimesti ja luottamuksellisesti tutkimukseni naisten kanssa käydyissä keskusteluissa. Huolimatta siitä, että pyrin puolueettomuuteen, on tulkintojen tekemisessä läsnä oma kulttuuritaustani, jonka kautta tarkastelen iranilaisia naisia. Molempipuolinen luottamus, jota ilman ei olisi ollut mahdollista kerätä tutkimusainestoa eikä saada tutkimuksen kannalta välttämätöntä tietoa, rakentui vähitellen tutkimuksen tekemisen aikana. Luottamuksen syntymiseen vaikuttivat kokemuksemme keskinäisestä kanssakäymisestä, jota heijastimme omaa arvomaailmaa vasten. Luottamukseen kuului kiinnostusta ja kunnioitusta vierasta kulttuuria kohtaan sekä suvaitsevaisuutta ja halukkuutta ymmärtää kulttuurista erilaisuutta.

5 Iranilaisten naisten sosiaaliset suhteet ja niiden merkitys yhteiskuntaan kiinnittymisessä

Tämä luku muodostaa tutkimuksen empiirisen osuuden. Tarkastelen siinä kulttuurin merkitystä sosiaalisten suhteiden solmimisessa ja yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Iranilaisten naisten arkisissa tapaamisissa korostuu suomalaisen ja iranilaisen yhteiskunnan erilaisuus, mutta myös suomalaisen ja iranilaisen kulttuurin erilaisuus. Tarkastelen sosiaalisten suhteiden solmimiseen vaikuttavia tekijöitä, jotka ilmenevät naisten asetuttua suomalaiseen yhteiskuntaan ja konkretisoituvat erilaisissa arjen tilanteissa ja ihmisten tavoissa toimia. Sosiaalisten suhteiden solmimisessa saa merkityksen suomalainen kansanluonne, mutta myös uskonto, pukeutuminen ja ateriointi.

Nostan tässä luvussa esiin kulttuurisen erilaisuuden integroitumiselle aiheuttamat haasteet. Voidaan olettaa, että sopeutuminen muuttuneeseen ympäristöön tapahtuu kulttuurisen sopeutumisen kautta. Iranilaisten naisten vahvalla sitoutumisella omaan kulttuuriin saattaa olla omat vaikutuksensa yhteiskuntaan kiinnittymiselle, koska sopeutuminen erilaiseen kulttuuriseen ympäristöön edellyttää identiteetin uudelleenmäärittelyä (ks. Hosseini-Kaladjahi 1997). Kulttuuriin ja sen arkiin tapoihin kytkeytyy sosiaalisia suhteita, joiden kautta eletään elämää Suomessa. Tutkin iranilaisten naisten etäisiä sosiaalisia suhteita, joihin kuuluvat viranomais-suhteet, asumisen kautta syntyneet sosiaaliset suhteet sekä ystävä-, kaveri- ja tuttavuussuhteet.

Etäisten sosiaalisten suhteiden lisäksi tutkin naisten läheisiä sosiaalisia suhteita, joihin lukeutuvat sukulaisuus- ja perhesuhteet. Paneudun myös naisten ylijärjaisiin sosiaalisiin suhteisiin, johon kuuluu yhteydenpitoa entisessä kotimaassa ja maailmalla asuviin perheenjäseniin ja sukulaisiin. Tarkastelen haavoittavia ja jännitteisiä sosiaalisia suhteita, joilla näyttäisi olevan kytköksiä torjuvien asenteiden ja yksinäisyyden kokemiseen. Lisäksi tarkastelen naisten suhteita omiin lapsiinsa, jotka näyttävät olevan lämpimiä, mutta joissa näkyvät uuden kulttuurisen ympäristön aiheuttamat jännitteet ja haasteet. Sosiaalisten suhteiden kautta naisille saattaa välittyä sosiaalista tukea. Tätä aihetta käsittelem osion viimeisessä alaluvussa.

5.1 Iranilaisten naisten sosiaaliseen elämään vaikuttavia tekijöitä

5.1.1 Asettuminen suomalaiseen yhteiskuntaan

Tässä alaluvussa käsittelen aineistosta esille nousseita uuteen maahan asettumista koskevia aiheita, joita ovat muistot, koti ja turva, valinnanvapaus, palvelut, kulttuurin merkitys ja sopeutuminen. Näissä aiheissa kuvastuvat monet sosiaalisten suhteiden luomiseen ja integroitumiseen liittyvät ilmiöt ja merkityksenannot. Ihmisen muuttaessa maasta toiseen hän joutuu uudelleenarvioimaan käsityksensä yhteiskunnasta, sosiaalisesta maailmasta ja kulttuurisista merkityksistä. Erilaisesta yhteiskunnasta tulleille uuden asuinmaan tavat voivat olla vieraita ja aiheuttaa heissä hämmästyksen ja epävarmuuden tunteita.

Tähän tutkimukseen osallistuneiden naisten elämä Iranissa oli ollut islamilaisen yhteiskuntajärjestyksen mukaista. Päätymisen Suomeen oli tarkoittanut toisenlaisen ympäristön ja elämäntavan kohtaamista kuin mihin entisessä kotimaassa oli totuttu. Naisten kertomuksissa näkyvät kokemukset suomalaisesta yhteiskunnasta, joita he tulkitsevat omista kulttuurisista lähtökohdistaan käsin. Niistä nousee esiin myös elämänmuutos, jonka Suomeen asettuminen oli naisille tuonut. Toisinaan ajatuksia ilmaistiin toteavalla tavalla, joten koetun muutoksen sisältöä ei aina ollut helppoa tunnistaa.

Muistot

Haastattelujen aikana naisten ajatukset kääntyivät paljolti menneisiin aikoihin ja keronnassa elämäntapahtumat muovautuivat tarinoiksi entisistä ajoista. Muistilla on oma roolinsa, kun ihmiset jäsentävät kokemuksia ja kuvailevat elämäntapahtumia. Iranissa eletty elämä nousi aika ajoin naisten mieleen hyvinä muistoina kodista Iranissa, jota kohtaan ikävä ei ollut sammunut. Vaikka Iran herätti kaipuuta menetettyyn entiseen, osoitti haastatteluaineisto, että mielipiteet Iranista eivät olleet samankaan henkilön puheessa yhdenmukaisia. Sallinen (2004) toteaa, että menneiden muistamiseen voi liittyä tunteiden vastakkainasettelua tai tiettyjen tunteiden poissulkemista.

(H10) En matkusta Iraniin poliittisista syistä. Se on vaarallista. Lapset voidaan varastaa. Vankilaan voivat laittaa, mutta sukulaiset auttaisivat, antaisivat rahaa.

(H4)* Toivon, että Iranin valtio hävisi, sitten menen tapamaan sukulaisia. Kotini Iranissa. Iranissa on lämmin, kukka tuoksuu huoneessa. Täällä ei.

Naisten kertomuksissa tulivat esiin myös toisenlaiset muistot Iranista, jolloin ihanointi saattoi vaihtua vihaksi ja tuskaiseksi toiveeksi valtion häviämisestä maailmankartalta. Monen naisen kertomuksessa näkyi traumaattinen elämänhistoria Irakin-Iranin sodan ja islamilaisen vallankumouksen takia. Jotkut naisista olivat joutuneet Iranissa pidätetyiksi ja kuulusteluihin syytettynä valtion politiikan vastaisuudesta. Myös sodan aiheuttamat menetykset ja pelot heijastuivat naisten kertomuksista. Sodan ja vallankumouksen jälkeistä todellisuutta ei aina pystytty sanoittamaan, niinpä koettu kärsimys näyttäytyi surumielisyytenä.

Iranista muuttaneet arvostelevat maata ja sen rakenteita raskaasti. Varsinkin ne, jotka ovat joutuneet lähtemään pakoon, saattavat suhtautua katkerasti, jopa vihamielisesti, entiseen kotimaahan. (Iranta 2016, 10.) Monen haastateltavan puheessa näkyi pettymys siitä, että elämä oli kohdellut heitä kaltoin, mutta menneitä ei voitu muuttaa. Osa haastateltavista kertoi, että Iranista pois lähdön jälkeen he eivät olleet enää palanneet sinne, koska astuminen Iranin maaperälle tarkoittaisi heille pidätetyksi tulemisen ja vankilaan joutumisen vaaraa. Iranissa olisi uhkana myös lasten sieppaaminen. Suurelle osalle haastateltavista Iran oli lopullisesti taakse jäänyttä elämää.

Koti ja turva

Muistot Iranista herättivät naisissa ajatuksia kotimaasta ja kodista, joilla näytti olevan monta merkitystä. Kotimaana pidettiin niin Irania kuin Suomea, kun taas koti tarkoitti toisille asettumista suomalaiseen yhteiskuntaan ja toisille sidettä menneeseen. Kodin kautta naiset ilmaisivat kuulumistaan, joka paikantui niin menneisyyteen kuin nykyhetkeen. Huttunen (2002, 50–51) on todennut, että puhuttaessa kodista siihen yhdistetään mielikuvia yhteenkuuluvuudesta, perheestä, suvusta, ystäivistä ja sosiaalisista suhteista.

Koti on sekä paikka että mielentila, johon kuuluu yksilöllisiä kokemuksia ja tunteita sekä kulttuurista arvomaailmaa (Korvela 2003, 15–16). Tutkimukseni naisten kertomuksissa kodista oli havaittavissa kulttuurisia käsityksiä ja muistoja. Naisten keskuudessa koti miellettiin monesti naisen toimimisen ja olemisen paikaksi. Koti on jokaisen henkilökohtainen kokemus paikasta, jonka tuntee omaksi (Tuomi-Nikula ym. 2004, 10).

(H9) Olen elänyt puolet siellä ja puolet täällä, ja muutama aika eri maissa. Minulle molemmat ovat kotimaa.

Kotiin ja kotiseutuun kytkeytyy miellelyhtymiä tilan, paikan, kiinnittymisen ja kuulumisen liittymisestä toisiinsa. Kiinnittyminen auttaa rakentamaan identiteettiä, paikantamaan itseään ja luomaan suhdetta ympäröivään maailmaan. (Lepola 2000, 271–317; Huttunen 2002, 50–51.) Tutkimukseni naisten puheessa kodista Iranissa

näkyi emotionaalisesti värittyneitä tunteita ja kauniita muistoja, mutta myös ikävän ja yksinäisyyden kokemista, yhteisöllisyyden ja läheisten ihmissuhteiden kaipuuta.

Kokkonen (2006, 132–133) tuo esiin, että entisten aikojen muistelu ja idealisointi voivat johtaa siihen, että mikään nykyinen ei riitä korvaamaan mennyttä. Entisestä kotimaasta muodostetaan myönteinen mielikuva siitä huolimatta, että maasta on jouduttu pakenemaan. Tätä kuvitelmaa pidetään yllä puhumalla vanhoista hyvistä ajoista ja sukulaisuussuhteista sekä perinteisistä arvoista ja tavoista toimia. (emt.)

Kodin merkitys korostuu erityisesti silloin, kun henkilö on kaukana kotoa. Kodin kaipuu ilmenee koti-ikäväinä, mikä tarkoittaa kaikkia niitä asioita, jotka ovat ihmiselle emotionaalisesti tärkeitä. Henkilö, joka on menettänyt kodin sodan tai pakolaisuuden takia, kokee menettäneensä lopullisesti paikan, jonka hän on mieltänyt ainoaksi oikeaksi kodikseen. Tällöin kodin ja kotiseudun merkitys säilyy hänen muistissaan idealistisena ja symbolisena koko loppuelämän. (Tuomi-Nikula ym. 2004, 9–10.)

Maahanmuuttajuuteen kuuluu koti-ikävää ja vahvoja tunteita omaa menneisyyttä kohtaan. Koti-ikävässä maahanmuuttaja palaa ajatuksissaan paikkaan, aikaan tai elämänvaiheeseen, joka merkitsi hänelle myönteisiä kokemuksia ja elämänarvoja. Usein maahanmuuttajat yhdistävät menneen kaipuun itselleen merkityksellisiin asioihin. (Sallinen 2004, 88, 92–93, 99.) Koti oli monelle tärkeä, koska se oli jo kerran menetetty sodan ja epävakaiden yhteiskunnallisten olojen takia. Naiset olivat kuitenkin jaksaneet ylläpitää toivoa siitä, että parempi maailma on mahdollinen. Suomessa elämä oli aloitettu alusta ja perustettu koti uudestaan.

(H9) Isä sanoi minulle, että tämä on hyvä maa, turvallinen asua, ota omaksi kodiksi. Lapset tykkäävät, että on turvallinen Suomessa.

Vaikka koti tarkoitti naisille monia asioita, merkitsi se ennen kaikkea turvaa. Haastatteluissa todettiin, että Suomessa on yhteiskunnallisen vakauden, pysyvyyden ja järjestyksen takia rauhallista elää. Ympäristön turvallisuus oli tekijä, jota korostettiin erityisesti. Naiset, joilla oli pieniä lapsia, olivat helpottuneita siitä, että Suomessa lapset saavat varttua turvallisissa oloissa. Asiasta oli keskusteltu läheisten kanssa ja myös heidän näkemyksensä tuotiin esiin haastattelussa. Suomessa koetulle turvallisuudelle ja vapaudelle haastateltavat antoivat henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden merkityksen.

Valinnanvapaus

Naisen valinnanvapaus itseään koskeissa asioissa nousi tutkimukseni naisten puheessa monesti esille. Naiset olivat tyytyväisiä sukupuolten tasa-arvoiseen asemaan

Suomessa, koska se oli antanut oikeuden valita ja päättää itse omista asioistaan. Monen naisen kohdalla kapea elämänpiiri oli väistynyt ja antanut tilaa monisävyisemmälle arjelle. Se ilmeni naisten vapaa-ajan vietossa, harrastuksissa ja mahdollisuudessa matkustaa. Uudenlainen arki koettiin suurena etuoikeutena ja mahdollisuutena.

(H10) Olen tyytyväinen vapaan maahan. Naisilla on vapaus. Saa tehdä valintoja, kehittää itseään. Ei Iranissa.

Asuminen kulttuurisesti erilaisessa ympäristössä oli merkinnyt haastattelemilleni naisille tutuksi tulleiden normien muuttumista. Naiset kertoivat, että Iranissa heillä ei ollut samanlaisia oikeuksia kuin miehillä. Sukupuoleen liittyvien rajoitusten vuoksi monista asioista oli jouduttu tinkimään ja tyytymään toissijaiseen rooliin yhteiskunnassa. Monet kirjoittajat (esim. Brooks 2001; Alavi 2007; Sedghi 2007; Liimatainen 2009; Iranta 2016) ovat nostaneet esiin, että Iranissa naisiin kohdistetaan vaatimuksia käyttäytymisen, pukeutumisen ja harrastamisen osalta.

Islamilainen moraalikoodi edellyttää, että naiset menevät ulos miespuolisen sukulaisen kanssa. Ilman saattajaa liikkuva nainen aiheuttaa käytöksellään pahennusta. Poikkeaminen tästä sosiaalisesta normista saattaa heikentää naisen mainetta. (Brooks 2001, 279–283; Alavi 2007, 208–210.) Iranissa vaimokaan ei voi heti häiden jälkeen näyttäytyä ulkona yhdessä aviomiehensä kanssa, jos avioliiton merkityttäminen henkilöllisyyspapereihin ei vielä ole tapahtunut. Mikäli poliisi pysäyttäisi pariskunnan ja kysyisi asiakirjoja keskenään naimisissa olemisen todisteeksi, he olisivat pulassa. (Iranta 2016, 208–209.)

Iranissa naiset voivat harrastaa liikuntaa heille tarkoitetuissa liikuntapaikoissa. Pyöräileviä naisia näkyy Iranissa harvoin. Naisten pyöräily ylittää soveliaisuuden rajan, koska pyöräillessään he joutuvat miesten katseiden kohteeksi. (Brooks 2001; Iranta 2016.) Naiset kuitenkin torjuvat heihin kohdistettuja vaatimuksia ja rikkovat mielenosoituksellisesti määräyksiä pukeutumisellaan ja käytöksellään (Alavi 2007; Sedghi 2007, 38).

Naisten ei myöskään ole helppoa päästä matkustamaan yksin pois maasta (Liimatainen 2009, 166). Yksin matkustamista ja passin hakemista varten iranilainen nainen tarvitsee suostumuksen aviomieheltä tai isältä. Hänen asioitaan hoitamaan tarvitaan aina joku sukulaismies. (Brooks 2001, 151; Iranta 2016, 72.) Islamilaiseen moraalikäsitteeseen perustuen Iranissa yksin matkustava nainen ei voi kirjautua hotelliin. Naisen sallitaan yöpyä hotellissa aviomiehen, perheen tai suvun kanssa. (ks. Vihervuori & Schreiberhuber 1989; Brooks 2001.)

Islamilaisen perinteen mukaisesti miesten tulee suojella naisia perheen kunnian säilyttämiseksi (Jyrkiäinen 2016, 71–72). Iranissa on ollut tapana määrittellä nainen miehen kautta. Vanhan arvopohjaisen ajattelutavan mukaan nainen on olemassa perheeseen kuuluvana – ensiksi tyttärenä, sitten vaimona ja lopuksi äitinä. Lapsuudessa

hänet kutsutaan isänsä tyttäreksi, naimisiinmenon jälkeen miehensä vaimoksi ja lopuksi poikiensa äidiksi. (Palomurto 2002, 149–161; Sedghi 2007, 38–39.)

Jotkut tutkimukseni naisista toivat esiin, että sukupuolen takia heidän haaveensa kouluttautua ja osallistua työelämään oli jäänyt toteutumatta Iranissa. Vaikka kaikki naiset eivät saaneet Iranissa mahdollisuutta opiskella ja työskennellä, nykyisin Iranissa naiset tekevät töitä kodin ulkopuolella, opiskelevat yliopistossa ja toimivat aikaisemmin naisilta suljetuilla aloilla (ks. Liimatainen 2009, 164). Monelle haastateltavalle mahdollisuus hakeutua koulutukseen, valmistua ammattiin ja päästä töihin oli avautunut vasta Suomessa.

Elämän Suomessa haastateltavat kokivat varsin eri lailla. Joillekin se merkitsi käännettä parempaan, toimimista ja liikkumista vapaammin kuin ennen, kun taas toiset olivat jääneet kaipaamaan omaa kulttuurista ympäristöä. Irantan (2016, 207) mukaan iranilaiset arvostavat länsimaista vapautta sen verran paljon, että jättävät kotiomaansa rakentaakseen elämän alusta uudessa maassa. Tämä ei kuitenkaan ole ainut totuus. Brooks (2001, 139) tuo esiin, että Iranissa naisilla on monia arvostuksen kohteita. Iranissa perhe huolehtii naisen eläntästä ja tarjoaa apua elämän vastoinkäymisten edessä. Iranissa koti ja perhe ovat monen naisen ajatuksissa ensisijalla ja muut elämän mahdollisuudet toissijaisia. (Brooks 2001, 148.)

Suomessa asuessa joidenkin naisten perheen rakenne oli kokenut muutoksen. Sen myötä yksin oli jäänyt asumaan kolme naista ja äiti-lapsi talouksia oli muodostunut kaksi. Näistä naisista kaksi oli leskinaisia, kaksi eli asumuserossa ja yksi oli eronnut. Avioero ei ole Iranissakaan tuntematonta, mutta siellä eronneiden ja leskeksi jääneiden naisten on tyypillisesti palattava takaisin lapsuuden perheeseen, jossa isä ja veljet ovat heidän turvanaan. Iranissa naisten työssäkäynti on vähäistä, joten harva heistä pärjää taloudellisesti itsenäisesti. Iranissa on myös tavallista, että avioeron tilanteessa lapset jäävät aviomiehen ja hänen sukunsa kasvatettavaksi. (Brooks 2001, 91; Alavi 2007, 213; Liimatainen 2009, 169.)

(H7) Olen naimisissa, mutta en asu enää miehen kanssa.

Perheen hajoaminen oli tuonut muutoksia tutkimukseni naisten läheisiin sosiaalisiin suhteisiin. Voidaan olettaa, että itsenäinen asuminen ja pärjääminen ilman aviomiehen tai suvun tukea on tarkoittanut naisille suurta elämänmuutosta. Iranissa naisen koko turva tulee perheeltä, myös sosiaaliturva. Tämä yhteisöllisissä kulttuureissa vallitseva tapa asettaa naiselle vastavuoroisuuteen perustuvia velvollisuuksia sekä vaatimuksen olla lojaali perhettä kohtaan. (Liimatainen 2009, 167–169.) Suomessa haastateltavat eivät enää olleet täysin riippuvaisia perheen tai suvun antamasta tuesta, vaan pärjäsivät sosiaaliturvatuella tai työskentelemällä. Muista ihmisistä riippumaton talous ja toimeentulo olivat pitkälti toteutuneet hyvinvointipalvelujen ansiosta.

Palvelut

Haastattelemieni naisten kertomuksista ilmeni, että kulttuurisilla tekijöillä voi olla suurikin rooli ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja sosiaalisten suhteiden solmimisessa. Naiset olivat huomanneet, että heidän ja valtaväestön kohtaamisissa kulttuuriset tekijät olivat toimineet esteiden luojana, kun taas samaan kulttuuriin kuuluvien kanssa sosiaaliset tilanteet hoituivat luontevasti. Aineiston perusteella on tulkittavissa, että keskinäisessä kanssakäymisessä yhteisesti jaettu kulttuuri ja kieli olivat avainasemassa yhteisymmärryksen syntymisessä. Schneider ja Barsoux (1997, 40) toteavat, että kulttuuri ja kieli muovaavat ihmisen ajattelutapaa ja maailmankuvaa.

Naiset nostivat esille, että samanlainen tausta oli helpottanut asiointia terveydenhuollossa. Koettu samankaltaisuus oli poistanut vuorovaikutustilanteesta haastavuuden, joten se oli sujunut vaivattomasti. Palvelun laatu koettiin paremmaksi, kun siihen sisältyi kulttuurispesifi tietämys. Myös vieraaksi koetut toimintatavat saivat selityksen. Kaikille haastateltaville peruspalvelu ei ollut sopiva palvelumuoto, koska se oli aiheuttanut turhautumisen ja epävarmuuden tunteita. Tämä antaa olettaa, että heillä olisi ollut tarvetta kulttuurispezifille palvelulle. Vaikka asioimistulkki on käytettävissä virallisissa asioineissa, olisivat kulttuurispesifit palvelut saattaneet helpottaa kulttuurien välistä kohtaamista.

(H5)* Olin iloinen, että kerran, kun olin sairaalassa, oli kurdilainen sairaanhoitaja, jonka avulla kaikki asiat selvisivät.

Kulttuuri ja perinteet vaikuttavat ihmisten käsityksiin terveydestä ja sairaudesta, minkä vuoksi kulttuuritaustaltaan erilaisten ihmisten näkemykset niistä saattavat erota. Terveydenhuollossa tällä voi olla vaikutusta työntekijöiden tulkintaan potilaan oireista ja käytöksestä sekä kliiniseen päätöksentekoon. Kohtaamisissa, joissa potilaana on maahanmuuttaja ja hoitohenkilökuntana valtaväestö, erilaiset terveystieteelliset käsitykset saattavat johtaa keskinäiseen ymmärtämättömyyteen. (Holland & Hogg 2001, 15.) Kulttuuriset tavat ja normit voivat olla esteenä ihmisten väliselle sosiaaliselle kanssakäymiselle ja erottaa ihmisryhmät toisistaan, koska ne määrittävät ihmisten arvomaailmaa sekä tapaa ajatella ja toimia (Talib 1999).

Muslimien terveystietämystä ohjaa profeetta Muhammadin oppeihin perustuva perimätieto. Profeetta Muhammadin opit koskevat sairauksien alkuperää, niiden ennaltaehkäisyä ja hoitoa. Niiden mukaan sairaus tulee kestää kärsivällisesti, eikä uskoa saa sairauden vuoksi menettää, sillä fyysinen kärsimys on vain väliaikaista. Ihmisen tulee itse etsiä parannusta, koska siinä, missä Jumala on luonut sairauden, on hän luonut sille myös hoidon. (Tiilikainen 2003, 38–39.) Vaikka islamilaisessa maailmassa on paljon tietoa sairauksista, elää kansan keskuudessa perinteiseen lääkintään kuuluvia käsityksiä sairauksien aiheuttajista. Vanhojen uskomusten mukaan sairaudet johtuvat moraalisien ja uskonnollisten sääntöjen rikkomisesta sekä pahasta

silmästä, noituudesta ja kirouksesta. (Tiilikainen 2003, 40; Iranta 2016, 234–235.) Perinteisten hoitomenetelmien ohella Iranissa on julkinen terveydenhuoltojärjestelmä, jota iranilaiset arvostavat (Liimatainen 2009, 87–88).

Forsander (2000b, 143–202) on korostanut kulttuurispesifin osaamisen tärkeyttä ja puhunut kulttuurispesifien palveluiden puolesta. Niihin lukeutuvassa monikulttuurisessa hoitotyössä huomioidaan ihmisten erilaiset kulttuuriset lähtökohdat (Castaneda ym. 2012a; Koskinen 2010b, 139). Monikulttuurinen hoitotyö viittaa sellaiseen kulttuuritaustaltaan erilaisten ihmisten parissa tehtävään terveydenhoitotyöhön, jossa ymmärretään kulttuuristen erojen merkitys. Keskeisenä toimintaperiaatteena siinä on potilaan kulttuurisen taustan huomioiminen hänen terveytensä ja hyvinvointinsa edistämiseksi. (Koskinen 2010a, 18.) Monikulttuurisessa hoitotyössä pyritään selvittämään, millainen hoito vastaisi parhaiten potilaan tahtoa. Toimintatapa perustuu ajatukseen, että ihmistä ei voi erottaa kulttuurisesta taustastaan ja siksi terveyttä, sairautta ja hoitamista tarkastellaan hänen kulttuuriseen taustaansa kytkettynä. Hoitamiseen liittyvät arvot, uskomukset ja käytännöt ovat peräisin kulttuurista ja ne vaihtelevat sekä kulttuurien välillä että niiden sisällä. (Kovasin 1995, 94, 101–102.)

Kulttuurin merkitys

Sosiaalisten suhteiden solmimiseen vaikuttavat monet tekijät, joista merkittävin on kulttuuri. Suomalainen elämänmeno tuntui naisista vieraalta, koska Iranissa oli ollut toisenlainen elämäntapa. Naisten tulkinta suomalaisesta kulttuurista näytti olevan sidoksissa heidän omaan kulttuuriseen taustaansa. Vieraan kulttuurin tulkinnasta onkin todettu, että se perustuu yksilön oman kulttuurin ohjaamaan maailmakuvaan (Kaikkonen 1993). Haastateltavien suhtautuminen suomalaiseen kulttuuriin oli varsin myönteistä, kun he ottivat puheeksi Suomen maineen maailmalla. Tämä osoittaa, että Suomesta tiedettiin tai oli haluttu tietää enemmän ja asioista oli otettu selvää. Toisaalta tietoa Suomesta on voinut kulkea haastateltaville jo Iranissa asuessa, koska Suomella ja Iranilla on ollut viralliset suhteet Suomen itsenäisyyden alkua ajoilta lähtien (Haverinen 2017).

(H3)* Olen kuullut, että Suomi on kuuluisa maa maailmassa joidenkin oman kulttuuriasioden ansiosta.

Aineistosta kävi ilmi, että moni naisista piti omaa kulttuuriaan parempana tai vahvempana kuin suomalaista. Oman kulttuurin kokeminen paremmaksi verrattuna toiseen todistelee oman olemisen arvokkaammaksi (Kyllönen 2016, 60). Oman kulttuurin ainutlaatuisuuden korostamisella voidaan selittää myös erilaisuutta, etnistä kuuluvuutta sekä jakoa ”meihin” ja ”heihin” (Lehtonen & Löytty 2003, 7). Tähän tutkimukseen osallistuneet naiset suhtautuivat omaan kulttuuriin kunnioittavasti ja

mainitsivat sen merkittävämmäksi piirteeksi huomaavaisuuden ja kohteliaisuuden muita ihmisiä kohtaan. Keskinäisessä kanssakäymisessä iranilaiset noudattavat kulttuurilleen ominaista kohteliaisuusetikettiä, joka säätelee kaikkia elämänalueita juhlatilaisuuksista arjen kohtaamisiin (Irantä 2016, 186–187). Lahjojen antaminen ja tuliaisten tuominen on yleinen tapa iranilaisten keskuudessa, samoin kohteliaat sanankäänteet (Räty 2002; Darznik 2011). Iranilaiset tervehdykset ovat pitkiä ja niissä kysytään koko suvun kuulumisia (Irantä 2016, 92, 212).

(H10) Iranilaisessa kulttuurissa on hyvin tärkeä olla kohtelias. Meillä on rikas kulttuuri, historia on arvokas ja pitkä.

Haastattelemani naiset kokivat omat kulttuuriset tapansa hyviksi ja arvokkaiksi. Oman kulttuurin rikasta perinnettä korostettiin ja annettiin ymmärtää, että omat hyvät käytöstavat juontavat juurensa maan pitkälle ulottuvasta historiasta. Iranilainen kulttuuri on vanha ja kehittynyt perinteikkääksi vuosisatojen aikana ammentaen aineksia eri aikakausista (Vihervuori & Schreiberhuber 1989). Menneiden aikojen kulttuuriperinteet näkyvät nykypäivässä vieraanvaraisuutena ja pitkälle hioutuneena kohteliaisuutena (Irantä 2016, 186–187).

Haastateltavat tulevat pitkät traditiot omaavalta persialaisen kulttuurin alueelta, joka on saanut vaikutteita esi-islamilaisestä ja islamilaisesta kulttuurista. Islamilaisissa maissa ollaan tietoisia omasta rikkaasta kulttuuriperinnöstä, ja myös omaa uskontoa ja moraaliala pidetään parempana kuin länsimaista. Samoin ollaan herkkiä havaitsemaan, annetaanko heidän kulttuurilleen arvoa ja lähestytäänkö heitä kunnioitavasti. Tämä pätee suurimpaan osaan islamilaista maailmaa, joka jakaa yhteisen kulttuuriperinnön. (Palva 2002, 175.) Islamin perinteet olivat muovanneet haastateltavien arvoja, käsityksiä ja elämää ja olivat monin tavoin läsnä heidän arjessaan myös Suomessa.

(H6)* Olen säilyttänyt oman kulttuurin ja olen sopeutunut Suomen kulttuuriin.

Maahanmuuttajat käsittävät monesti oman kulttuurin uuden yhteiskunnan kulttuurista erillään olevaksi ja haluavat säilyttää sen toisen kulttuurin vaikutuksista huolimatta (Lepola 2000, 210). Jotkut naisista kertoivat sopeutuneensa suomalaiseen kulttuuriin ja säilyttäneensä myös oman kulttuurin, mikä kertoo kulttuurisesta integraatiosta. Berryn mukaan (1980, 9–25; 1997, 5–68) maahanmuuttajan sitoutuminen omaan kulttuuriin vaikuttaa valtaväestön kulttuurin omaksumiseen ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen. Näiden osatekijöiden suhteutus toisiinsa ratkaisee sen, millaisen akkulturaatiostrategian maahanmuuttaja valitsee (emt). Maahanmuuttajan elämä uudessa kulttuuriympäristössä on ainaista identiteettineuvottelua siitä, missä määrin

oppia ja omaksua valtakulttuuria ja missä määrin säilyttää omaa (Valjus & Nirvi 2006, 5–7).

Sopeutuminen

Vaikka haastateltavat halusivat luoda kontakteja suomalaisiin, olivat he enimmäkseen olleet toisten maahanmuuttajien seurassa, joko maahanmuuttajille tarkoitettussa koulutuksessa, maahanmuuttajien yhdistyksissä tai perhepiirissä. Erilleen jääminen valtaväestön sosiaalisista verkostoista on saattanut viivästyttää haastateltavien kiinnittymistä suomalaiseen yhteiskuntaan. Moni pyrkii sopeutumaan siitäkin huolimatta, että koki sopeutumisen erilaiseen kulttuuriseen ympäristöön vaikeaksi ja pitkäksi prosessiksi.

(H9) Sopeutuminen ei ole helppoa. Yhdeksän vuotta ei riitä mihinkään. Tarvii olla aktiivinen.

(H3)* Yritän sopeutua kulttuuriin, en ole onnistunut siinä vielä, mutta yritän kovasti. Kun asun täällä, pikku hiljaa sopeutuu, mutta pitää säilyttää oma kulttuuri.

Kotoutuminen saattaa viedä aikaa, koska uudessa yhteiskunnassa elämä täytyy aloittaa alusta (Mäkisalo-Ropponen 2012, 22–23). Aineistosta välittyi tieto, että vieraan kulttuurin omaksumiseen tarvitaan paitsi aikaa, myös aktiivisuutta. Erilaisuuden vieroksuminen, samoin kuin muiden seurasta vetäytyminen, on esteenä sosiaalisten kontaktien luomiselle, kun taas ennakkoluulottomuus ja vähäinenkin pärjääminen vuorovaikutustilanteissa lisäävät mahdollisuutta tutustua uusiin ihmisiin. Sosiaalisten suhteiden kautta voidaan parhaiten oppia tuntemaan itselle vierasta kulttuuria.

(H5)* Suomen kulttuurista valitsen kaiken hyvän ja käytän sitä. Pärjään Suomessa, vaikka kulttuuriympäristö on vaikea.

(H3)* Täytyy valitsee molemmasta kulttuurista parhaat ja hyvät tavat ja käyttää. Molemmissa kulttuurissa on hyviä asioita ja täytyy yhdistää ja oppia kaikkea.

Naiset olivat suurimmaksi osin hyväksyneet valtaväestön tavan elää ja toimia ja löytäneet siitä monia hyviä puolia. Suomessa naisten elämä oli ollut täynnä uusia alkujia ja toisinaan vanhan oli pitänyt väistyä tehdäkseen tilaa uudelle. Joistakin omista kulttuurisista tavoista oli Suomessa asuessa luovuttu ja suomalaisesta kulttuurista oli valittu tietoisesti aineksia täydentämään omaa kulttuuria. Yhdistelemällä kummankin kulttuurin elementtejä pyrittiin luomaan itselle parhaiten soveltuva kulttuurinen ko-

konaisuus. Kulttuurien yhdistämisestä seurannutta uutta kulttuuria voidaan luonnehtia sekoittuneeksi kulttuuriksi, koska siinä on piirteitä niin iranilaisesta kuin suomalaisesta kulttuurista.

(H3)* Olen oppinut täällä kunnioittamaan aikaa. Tulen aina silloin, kun on sovittu.

(H9) Töissä sanoin, että tulen töihin kello seitsemältä tai kahdeksalta, miten nouse.

Kulttuurit eroavat siinä, miten niissä toimitaan ja mitkä asiat asetetaan etusijalle. Oman ja suomalaisen kulttuurin eroavaisuuksista naiset mainitsivat muun muassa ajankäyttötavan ja aikakäsityksen. Suomessa asuessa naiset olivat sopeutuneet länsimaissa vallitsevaan aikakäsitykseen, joka eroa heidän omastaan. Räty (2002) tuo esiin, että mielipiteet oikeanlaisesta ajankäytöstä ja täsmällisyydestä vaihtelevat kulttuureittain. Läntisissä yhteiskunnissa ihmisten elämisen tahdin määrää kellon-aika ja siihen liittyvä vaatimus sovittujen aikojen täsmällisestä noudattamisesta. Aikakäsityksissä ja ajan käyttötavoissa näkyvät erot pohjautuvat erilaisiin kulttuurinormeihin ja ilmenevät monella tavalla ihmisten sosiaalisessa toiminnassa. (emt.) Sopeutuakseen suomalaiseen yhteiskuntaan tutkimukseni naisten oli pitänyt opetella toimimaan suomalaisten käytänteiden mukaisesti.

Sopeutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan oli edellyttänyt naisilta myös suomenkielen osaamista. Suomenkielen oppimisen vaikeus esiintyy niin monen naisen puheessa, että sen voitaneen katsoa luonnehtivan kaikkia naisia. Kielen oppimisen haasteellisuus saattaa johtua monista tekijöistä. Ongelmia voi aiheuttaa persialaisten ja suomalaisten kirjainten erilaisuus sekä se, että kielten kirjoitus- ja lukusuunnat poikkeavat toisistaan. Vieraan kielen oppimisesta on todettu, että maantieteellisesti ja kulttuurisesti kaukaisimman kielen omaksuminen on haasteellisempaa kuin lähemmän. Lisäksi äidinkielen ja vieraan kielen rakenteellisilla ominaisuuksilla on suuri merkitys kielenoppimisen alkuvaiheessa. (Pälli & Latomaa 1997, 90.) Vieraan kielen oppimiseen vaikuttavat lisäksi oppijan ikä, motivaatio ja sosiaalinen asema (Nurmi ym. 2014).

(H7) Olen sopeutunut hyvin, mutta kieli vaikea. Suomalaiset kirjaimet vaikeita. Vaikea kielioppi. En lue hyvin.

Kuten haastattelulainauksesta näkyy, sisältyy oman sopeutumisen arvioimiseen ristiriitainen asetelma. Sopeutumisen todetaan onnistuneen hyvin, mutta samalla tuodaan esiin kielen hallintaan liittyvät ongelmat. Tutkimusaineistosta on pääteltävissä,

että sosiaalinen kanssakäyminen valtaväestön kanssa oli osoittautunut joillekin naisille mahdolliseksi suomenkielen osaamattomuuden takia. Kaikki eivät myöskään osanneet lukea ja kirjoittaa äidinkieltään, koska olivat jääneet kotimaassaan vaille koulutusta. Kouluttautuneet maahanmuuttajat oppivat maahanmuuttomaan kielen nopeammin kuin vähän koulutusta saaneet, koska lähtömaasta hankittu hyvä koulutus antaa parempia edellytyksiä vieraan kielen oppimiseen (Chiswick & Miller 1999, 64).

(H3)* Michelle[ni] oli vieläkin helpompi [sopeutua]. Mies on koulutettu ja koulutetulla on helpompi hyväksyä toinen kulttuuri.

Haastattelukertomuksesta nousi esiin mielipide, jonka mukaan koulutus vaikuttaa myönteisesti toisen kulttuurin hyväksymiseen ja yhteiskuntaan sopeutumiseen. Hallikainen (2014) katsoo koulutuksen maahanmuuttajan integroitumista edistäväksi tekijäksi, koska se tarjoaa mahdollisuuden toimia yhteiskunnassa. Mitä parempi koulutus maahanmuuttajalla on, sitä enemmän hän luottaa elämänsä järjestymiseen uudessa maassa (emt). Haastattelemani naiset olivat pohtineet paitsi uuden kulttuurin omaksumista, myös omien perinteiden siirtämistä jälkipolvelle vieraassa kulttuurisessa ympäristössä. Haastattelussa mainittiin, että oma panostus kulttuuriperinnön säilyttämiseen ei riitä ja toivottiin yhteiskunnan takaavan kulttuurisen jatkuvuuden järjestämällä maahanmuuttajalapsille heidän oman kulttuurinsa opetusta.

(H10) Opetan kotona omille lapsille meidän kulttuuria, mutta se on iso työ. Lapsille pitäisi myös koulussa opettaa heidän omaa kulttuuria.

Vaikutti siltä, että oma kulttuuri sai korostetun merkityksen ympäristössä, jossa toinen kulttuuri oli vahvemmin esillä. Omia kulttuurisia normeja, tapoja ja käytäntöjä pyrittiin välittämään myös lapsille. Suomalaisessa kulttuurisessa ympäristössä oman kulttuurin siirtymistä seuraavalle sukupolvelle ei enää pidetty itsestäänselvyytenä, joten siihen pyrittiin panostamaan. Oman kulttuurin ominaispiirteiden ja kulttuurisen arvomaailman välittäminen eteenpäin koettiin haastavaksi tehtäväksi, koska omaa kulttuuriympäristöä ei enää ollut. Siinä, missä iranilaisessa yhteiskunnassa kulttuuriset erityispiirteet olivat kulkeneet sosialisatioprosessin myötä sukupolvelta toiselle, oli suomalainen kulttuuriympäristö heikentänyt tätä prosessia.

Omien kulttuuristen elementtien eteenpäin siirtämisellä naiset saattoivat tavoitella pysyvyyttä tärkeiksi pitämille asioille. Kulttuuria siirretään eteenpäin perinnetietouden välittämisen kautta. Toisessa maassa nuori sukupolvi saattaa kuitenkin jättää vanhempien kulttuurin ja sulautua valtakulttuuriin, jolloin kulttuuriperinnön siirtoa sukupolvelta toiselle ei enää tapahdu. Se, mitä lapset ymmärtävät omasta kulttuurista, riippuu pitkälti vanhempien ja etnisen yhteisön asenteista. Yhteisön normit

ja arvomaailma välittyvät lapsille kasvatuksen kautta, siksi vanhemmilla on suuri rooli lasten kulttuuri-identiteetin kehittämisessä. (Benjamin 2014, 79.)

Iranilaisille naisille saapuminen Suomeen oli tarkoittanut asettumista kulttuuriltaan hyvin erilaiseen yhteiskuntaan. Tulevaa ei voitu aavistaa, joten muutokseen ei voitu valmistautua. Pakolaisille muutos on erityisen raskas, koska pakoon johtavien tapahtumien keskellä heillä on harvoin aikaa valmistautua muutokseen (Kokkonen 2010, 14). Muuttuneeseen elämäntilanteeseen pyrittiin sopeutumaan, mutta saavutettu tasapaino oli hauras. Päätyminen Suomeen ei ollut haastattelemieni naisten toivoma jatkumo elämälle, vaan se tapahtui ulkopuolisten voimien ohjaamana. Muutokset voivat vaikuttaa maahanmuuttajien elämäntilanteeseen vastaanottavassa yhteiskunnassa sekä sopeutumiseen uusiin olosuhteisiin (Kokkonen 2010, 14).

Tutkimusaineiston perusteella iranilaisten naisten sopeutuminen näyttäytyi moniselitteisenä ilmiönä. Naisten sopeutuminen muutokseen oli ollut hidasta, koska kontaktit suomalaiseen yhteiskuntaan olivat jääneet vähäiseksi ja valtakielen taito heikoksi. Taustalla saattoi vaikuttaa myös pakolaisuus ja naisten Suomessa kokema kulttuurinen erilaisuus. Kulttuuristen erojen vuoksi sosiaaliset tilanteet olivat olleet naisille haasteellisia. Kulttuurisen erilaisuuden nähtiin aiheuttavan sopeutumiselle niin paljon haasteita, että se tulisi viemään vuosia. Sopeutuminen uuteen kulttuuriin tapahtuu vaiheittaisen oppimisen kautta, jossa ympäristö organisoidaan ajan myötä uudelleen (Liebkind 2000, 22–25). Vieraan kulttuurin sisäistäminen on sitä vaikeampi, mitä erilaisempi se on omaan verrattuna (Vartiainen-Ora 2005).

Tutkimusaineisto osoitti, että kaikki haastattelemanii naiset eivät kokeneet suomalaista yhteiskuntaa paikaksi, jossa tuntisi olonsa kotoisaksi. Nämä naiset kertoivat, että Iranissa yhteisöllisyys oli tuonut heidän elämänsä muilta saatavan tuen ja turvan. Naisten mukaan sosiaalisten suhteiden luominen suomalaisiin oli ollut vaikea, koska mitään yhdistäviä tekijöitä ei ollut löytynyt, eikä omassa kulttuurissa itsestään selvänä pidettyä yhteisöllisyyttä pystytty tavoittamaan Suomessa.

Aineiston perusteella vaikutti siltä, että kiinnittyminen suomalaiseen yhteiskuntaan ei aina ollut tarkoittanut naisille valinnanvapautta. Naisten puheessa näkyi vastakkaisuus siten, että toisaalta sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan ei koettu vaikeaksi, mutta toisaalta tuotiin esiin siihen liittyvä pakonomaisuus. Naiset olivat joutuneet Suomeen elämän olosuhteiden sanelemana ja kokivat, että täällä maahanmuuttajien integroitumiseen kohdistetaan odotuksia. Joillekin integroituminen oli osoittautunut vaikeaksi, sillä halukkuutta ja valmiutta siihen ei löytynyt. Kokemus vaikutti voimakkaalta, koska siitä mainittiin toistuvasti. Haastattelukertomuksista välittyi myös tieto, että osa tutkimukseni naisista koki suomalaisen yhteiskunnan etäiseksi ja vaikeasti saavutettavaksi. Heille elämä uudessa kulttuurisessa ympäristössä oli jäänyt tunnekokemuksellisesti kaukaiseksi.

(H4)* Pidän omaa kulttuuria vahvana ja haluan säilyttää sitä, mutta on ollut pakko sopeutua. Ei ole mitään muuta vaihtoehtoa. Ei se ole kiva, mutta on pakko.

(H3)* Minun on hyväksyttävä kulttuuri, vaikka en halua. Sopeutua tähän kulttuurin ei ole vaikea, mutta kulttuuri on erilainen kuin Iranissa.

(H5)* Olen sopeutunut, olen tottunut, mutta oma kulttuuri vahvempi. Olen kuin kahden kulttuurin välissä.

Omaa elämäntilannetta yritettiin järkiperaistaa toistamalla ja uskottelemalla itselleen, että yhteiskuntaan on pakko sopeutua, koska muutakaan vaihtoehtoa ei ole. Sopeutumisen paine koettiin aika-ajoin voimia vieväksi ja rasittavaksi, jonka lisäksi vanhan ja uuden kulttuurin yhteensovittaminen oli aiheuttanut ristiriitaisia tunteita. Suomessa valtaväestön kulttuuri kuitenkin ympäröi naisia, joten sen vaikutuksilta ei voitu kokonaan välttyä. Kulttuuristen arvojen muuttuminen näytti olevan hidasta, ja siten myös integroituminen tapahtui hitaasti. Haastatteluaineisto osoitti, että jotkut naisista olivat pohtineet omaa kulttuurista kuulumistaan ja tulleet tulokseen, että ei kuuluta kumpaankaan kulttuuriin, vaan ollaan kahden kulttuurin välissä. Omasta kulttuurista oli etäännytty, eikä suomalaista kulttuuria koettu omaksi, joten irrallisuus ja kuulumattomuus luonnehtivat tätä olotilaa.

Kulttuurisesta erilaisuudesta huolimatta suomalaisiin oli pyritty luomaan sosiaalisia suhteita. Silloin oli huomattu, että tutustuminen paikallisiin voi tapahtua yllättävälläkin tavalla, jota aluksi ei osattu kuvitellakaan. Erääksi sellaiseksi oli osoittautunut uusien tuttavuuksien solmiminen koiran ulkoiluttamisen kautta. Tapauksesta tekee merkittävän se, että islamilaisen käsityksen mukaan lemmikkikoirat eivät ole sallittuja, koska ne ovat epäpuhtaita eläimiä. Koiran nuolaisun aiheuttama epäpuhtaus vaatii muslimilta seitsemänkertaisen pesun, niinpä vastaantulevaa koiraa väistetään kauemmas (Tiilikainen 2003, 56, 164–165; Iranta 2016, 98–99). Voidaan todeta, että omasta kulttuurisesta käytännöstä varsin poikkeavan tavan hyväksyminen on merkittävä kulttuurinen muutos.

(H2)* En pitänyt aiemmin koirista, mutta tytär on nyt ottanut koiran, olen tottunut. Olen huomannut, että suomalaisten kanssa on helpompi solmia tuttavuuksia koiran kautta. Jos jotain vähän sinne koiran suuntaan ja niin myönteisesti, he mielellään puhuu.

Suomalaisten arvostusten omaksuminen omien lasten kautta kertoo integroitumisen monitahoisuudesta. Tutkimukseni naisten näkemyksessä kulttuuri katsottiin niin ihmisiä yhdistäväksi kuin erottavaksi tekijäksi, kun taas sopeutuminen puolin ja toisin

todettiin olevan kiinni ihmisten halukkuudesta solmia suhteita toiseen kulttuuriin kuuluvien kanssa.

(H4)* Minun mielestä maahanmuuttajat ja suomalaiset eivät tarvitse erikoistilaa. Pitäisi olla kaikki yhdessä.

Naiset olivat arvioineet mahdollisuuksiaan solmia suhteita valtaväestöön yhdessä toimimisen kautta ja tulleet tulokseen, että heidän pitäisi päästä mukaan kaikille tarkoitettuun toimintaan. Puheessa painotettiin, että tähän asti oli osallistuttu pelkästään maahanmuuttajatoimintaan. Ajatus ilmentää toiveita kaikkien ihmisten yhtäläisistä mahdollisuuksista osallistua yhteiskunnan toimintaan. Siihen kuuluu myös mahdollisuus luoda ja ylläpitää sosiaalisia suhteita valtaväestöön. Samalla tuotiin esiin, että väestöryhmiä ei saisi erottaa toisistaan, koska se luo esteitä keskinäiselle kanssakäymiselle.

5.1.2 Haasteena suomalainen kansanluonne

Käsite kansanluonne pitää sisällään itseään kansaksi kutsuvan ihmisryhmän tapoja ja kulttuuria (Saukkonen 1999, 50–63; Kangas 2006, 298–299). Niin sanottu kansanluonne nähdään eräänlaisena samankaltaisuutena ihmisissä, ihmisten arvomaailman yhdenmukaisuutena sekä tietynlaisena tapana ajatella, toimia ja tuntea (Keltikangas-Järvinen 1996, 217). Yleisesti ajatellaan, että kaikkia kansoja luonnehtii tiettyntyyppinen identiteetti, joka kuvaa tätä kansaa ja erottaa sen muista (Saukkonen 2014, 18). Kansalle yhtenäisyyttä luovat perinteet ja niiden modernit muodot sekä yhteisesti koettu historia, johon kuuluu merkityksellisiä käännteitä ja symboliseksi tulleita tapahtumia (Kangas 2006, 298–299). Eri kansoilla on omia kansallisia arvoja, jotka ilmenevät yhteiskunnan instituutioissa, normeissa ja ihmisten tavoissa toimia (Schwartz 2011, 3). Käsitteellä suomalainen kansanluonne tuon tässä tutkimuksessa esiin iranilaisten naisten näkemyksiä suomalaisuudesta.

Naisten kertomuksista nousivat esille monenlaiset mielipiteet suomalaisesta kansanluonteesta. Haastattelussa kuvailtiin tapahtumia ja tilanteita, jotka olivat jääneet mieleen ja katsottiin kertomisen arvoisiksi. Naisten puheessa kansanluonne yhdistettiin ihmisten tapaan toimia ja käyttäytyä, jolla viitattiin tapojen kulttuurisidonnaisuuteen. Valtaväestön kohtaaminen arjessa herätti ihmettelyä, koska omat kulttuuriset tavat olivat toisenlaisia. Suomalaiset koettiin vaikeasti lähestyttäviksi, etäisiksi ja varautuneiksi. Tämä näytti olleen yksi syy siihen, että sosiaalisten suhteiden solminen valtaväestöön oli ollut naisille haastava. Naisten mukaan ei voitu muuta kuin tyytyä tilanteeseen, koska toista ihmistä ei pystytä muuttamaan. Aineistosta kävi ilmi, että arkisissa kohtaamisissa oltiin herkkiä, seurattiin ja arvioitiin sosiaalisia ti-

lanteita. Naisilla olisi ollut halukkuutta oppia paremmin tuntemaan suomalaista elämäntapaa ja suomalaisuutta, mutta kulttuurien erilaisuus oli asettanut siihen omat ehtonsa.

(H3)* Ihmiset on vähän ongelma, se on heidän luonne, ei voi vaikuttaa siihen.

(H5)* Suomalainen ei näytä ystävälliseltä, kun ollaan heidän kanssa tekemisissä. Suomalainen ei näytä sellainen naamaa, että ollaan heidän kanssa tekemisissä. Jos suomalaiset on yhdessä hyvät, on kaikki hyvin, mutta kun näyttävät pahaa naamaa, on vaikea olla heidän kanssa.

Naisten yhteisöllinen kulttuuriorientaatio ilmeni heidän tekemänsä havaintojen kautta. Esimerkiksi suomalaisten yksinäisyydenkaipuu koettiin oudoksi, koska yhteisölliseen kulttuuriin tottuneina, jossa joku oli aina ollut läsnä, ei ymmärretty yksin olemisen ja etäisyyden ottamisen tarvetta. Tiilikainen (2003, 163) on todennut, että maahanmuuttajia on hämmästyttänyt suomalaisten sulkeutuneisuus ja hiljaisuus ja heidän on ollut vaikea ymmärtää, mistä se johtuu. Islamilaisessa kulttuurissa ollaan seurallisia ja ihmisille on tärkeää kunnioitus ja ystävällisyys muita ihmisiä kohtaan. Sairasta sukulaista tai naapuria mennään katsomaan isollakin joukolla ja hänestä pidetään huolta pyyteettömästi. (Palva 2002.) Brooks (2001, 148) mukaan Iranissa perhe on aina paikalla auttamassa, joten siellä perheyhteisö toimii tärkeänä sosiaalisena tukiverkostonä. Yhteisökeskeisessä kulttuurissa arvostetaan yhteisön tarjoamaa tukea ja sitä myös odotetaan saatavan elämän ongelmatilanteissa (Palomurto 2002; Hattstein 2008).

Suomalaisten välinpitämätön asenne apua tarvitsevia kohtaan tuntui tutkimukseni naisista vieraalta. Iranissa oli ollut tavallista, että perheyhteisö, sukulaiset, naapurit ja tuntemattomatkin olivat auttaneet vastoinkäymisissä. Naiset olivat pohtineet suomalaisen kansanluonteen yhteyttä ympäröiviin olosuhteisiin ja tulleet tulokseen, että suomalaisten luonteessa ja luonnonolosuhteissa on yhtäläisyyksiä. Varsinkin pohjoinen kylmä sää liitettiin paikallisväestön luonteenpiirteisiin. Naiset otaksuivat, että luonnonolosuhteiden vaikutuksesta suomalaisista on tullut vähäpuheisia ja muihin etäisyyttä ottavia.

(H2)* Olen ymmärtänyt, että suomalaiset ovat kylmät ihmiset. Kaaduin jäällä, lepäsin kaksi tuntia iltpäivällä. Ei kukaan auttanut, menin viimeksi kotiin. Tytär soitti seuraavalla päivällä ja vei minut sairaalaan. Suomalainen ei tule auttamaan, menee vaan ohi, suomalaiset eivät auta. Iranissa toinen kulttuuri, aina autetaan. Bussissa vanha rouva oli kaatumassa, minä autoin, suomalaiset eivät. Kun tytär asui Turkissa, hän oli sairas. Silloin naapurit olivat hoitamassa häntä ja lapsenlapsi oli vauva. Jos täällä tapahtuu se, kukaan ei auta.

(H4)* Kaaduin hississä, kuka ei auttanut ylös, kaikki vaan katsoivat. Ei ole sama kulttuuri, sen kanssa ei saa olla rauhassa. Kylmä sää vaikuttaa ihmisen luonteeseen. Se on vain heidän luonne, että he ovat sellaisia. Mutta, kun he tarvitsevat apua, autan. Mutta humalaista en auta. Lapsia autan, jos näen, että tarvii.

(H1) Mutta Suomessa ei välitetä toisista. Kun joku kuolee, he ovat tunteettomia, kun joku kaatuu, kukaan ei kutsu ambulanssia.

Kokemukset suomalaisuudesta vaikuttivat olevan sidoksissa naisten omiin kulttuurisiin arvoihin, koska sosiaalisia tilanteita tulkittiin niiden pohjalta. Näkemys suomalaisuudesta tuntui perustuvan naisten käsitykseen sosiaalisen kohteliaisuuden normeista, jotka ovat erilaisia heidän kulttuurissaan. Naisten puheesta kävi ilmi, mitä he arvostavat ihmisten välisessä kanssakäymisessä. Toisista välittäminen ja avun antaminen sitä tarvitsevalle korostui vahvasti naisten puheessa. Suomessa asuessakin naiset olivat säilyttäneet tapansa auttaa apua tarvitsevia. Naisten toiminnan taustalla näytti vaikuttaneen iranilaiselle kulttuurille ominainen tapa huomioda muita ihmisiä ja islamista omaksuma auttamisperinne.

Islamilaisessa kulttuurissa painottuu ihmisyyden kunnioittamisen ja elämän arvokkaaksi näkemisen etiikka sekä niistä lähtöisin oleva auttamisen perinne (Perho 2002; Hattstein 2008). Islamissa epäitsekkyyttä ja anteliaisuutta pidetään hyveenä ja moraalisenä velvollisuutena. Muslimin on autettava omaa lähipiiriään, mutta annettava omastaan myös köyhien ja vähäosaisten hyväksi. Hänellä on vastuu huolehtia myös hätää kärsivistä uskonveljistä. (Hattstein 2008, 21–23, 90.) Vaikka kristillisiin arvoihin kuuluu lähimmäisen auttamisen periaate, se ei aina ollut toteutunut naisten arjen kohtaamisissa.

Tutkimusaineisto osoitti, että haastattelemani naiset pitivät tärkeänä erilaisia arvoja kuin suomalaiset. Naisten kulttuurissa oli luonnollista kuulumisten ja voinnin kysyminen sekä myönteinen huoli kanssaihmisistä. Sitä vastoin suomalaiset eivät olleet auttaneet, vaan toimineet kuin toisten asiat eivät kuuluisi heille. Naiset odottivat valtaväestöön kuuluvilta enemmän muiden huomioon ottamista ja myönteistä vuorovaikutusta, mutta suomalaisesta yhteiskunnasta näytti puuttuvan yhteisöllisen vastuun perinne.

(H8) Iranilaisille ei ole samat asiat tärkeät kuin suomalaisille. Suomalaiset haluaa esittää aina jotain ja esittää itseä, se on niin tylsää. He haluavat, että kaikki tekevät, kuten he.

Vaikutti siltä, että ihmisten erilainen mielenlaatu oli asettanut esteitä heidän väliseen kanssakäymiselle. Vaikka suomalaisilta oli saatu neuvoja, ei asian esittäminen aina ollut tapahtunut hyväksytyllä tavalla. Naiset olivat kokeneet auttajan asettuneen

heidän yläpuolelleen, koska suhtautuminen heihin oli ollut ylimielistä, holhoavaa ja opettavaista. Aliarvioiva suhtautuminen oli ilmennyt ihmisten tavassa korostaa omaa tärkeyttä, kun taas iranilaisiin tapoihin kuuluu vähätellä omia saavutuksia vaikuttaakseen kohteliaalta. Väheksyvä kohtelu oli aiheuttanut närkästystä ja estänyt hyvän vuorovaikutuksen ja keskinäisen luottamuksen syntymisen.

Tylyksi luonnehditulle käytöstavalle ei löytynyt selitystä, joten mieli oli siitä räsittunut ja turhautunut. Suomalaisten toimintaa ohjaavat arvot eivät aina olleet haastateltavien mieleen, eikä omille arvoille koettu saatavan valtaväestön arvostusta tai hyväksyntää. Valtaväestön käytänteitä arvosteltiin ja torjuttiin, kun ne katsottiin itselle sopimattomiksi. Tukea omille näkemyksille saatiin muilta iranilaisilta ja toisinaan myös muilta maahanmuuttajilta.

Haastattelemieni naisten elämää muuttuneessa ympäristössä luonnehti odotusten ja muutosvaatimusten ristipaine, mutta he itse eivät olleet paljoakaan voineet vaikuttaa asioihin. Kulttuuritaustasta johtuva tunneherkkyys näkyi siinä, että liian suora ilmaisutapa ja epäkunnioittavaksi koettu puhe oli loukannut naisia. Oli huomattavissa, että kulttuurisen ymmärtämättömyyden taustalla vaikutti ihmisten erilainen tapa ajatella ja esittää asioita. Sosiaalisten suhteiden luominen hyvin erilaisten arvojen pohjalta voi osoittautua vaikeaksi ellei mahdottomaksi.

(H8) Joskus joku suomalainen sanoi suoraan, että mene ja osta tavaraa kirppikseltä ja olin hyvin vihainen. Kokin sen suurena loukkauksena, mutta nyt ostan.

Hyvää tarkoittavat neuvot, jotka olivat ristiriidassa omien arvojen kanssa, koettiin naisten keskuudessa loukkaaviksi. Erittäin suurena nöyryytyksenä pidettiin ehdotusta hankkia käytettyä tavaraa. Tämä kertoo naisten tarpeesta säilyttää itsearvostus ja omanarvontunto. Jokaisessa kulttuurissa on omia arkisia tapoja, jotka toimivat siinä ympäristössä, jossa ne ovat syntyneet (Kaikkonen 1993). Kaikissa kulttuureissa on myös käytänteitä, joita pidetään niin itsesäänselvinä, ettei niitä kyseenalaisteta. Suomessa yhdeksi sellaiseksi on muodostunut käytetyn tavaran kierrätys.

Iranilaisille tämä ei ole ennestään tuttua, koska Iranissa kierrättäminen ei ole tapana. Iranilaiset eivät mielellään osta käytettyjä tavaroita, ja vaikka he aloittaisivat asumisen Suomessa vanhoilla huonekaluilla, he hankkiutuvat niistä eroon mahdollisimman pian. Käytettyjen vaatteiden vastaanottaminen koetaan Iranissa ihmisarvoa loukkaavaksi, joten siellä vain kaikkein köyhimmät kulkevat toisten vanhoissa vaatekappaleissa. Iranissa kuluneiden vaatteiden käyttäminen yhdistetään yhteiskunnan ja perheen hylkäämiin kerjäläisiin. (Turtiainen 1998, 92.)

Suomessa tutkimukseni naisten suhtautuminen tavaran uusiokäyttöön oli muuttunut. Schwartzin (2011, 3) mukaan kaikki yksilöt altistuvat kulttuuriselle paineelle

asuessa tietynlaisessa sosiaalisessa järjestelmässä. Kulttuurinen paine viittaa odotuksiin, joita kohdataan, kun toimitaan vuorovaikutuksessa yhteiskunnan muiden jäsenen kanssa (emt). Haastatteluaineiston perusteella on pääteltävissä, että naisten kohdalla kulttuurinen paine oli toiminut sosialisatiokäytäntönä, joka oli saanut aikaan muutoksia heidän asenteissaan sekä tavassaan toimia. Ulkoiset vaikutteet sopeuttavat uuden ympäristön käytäntöihin valtakulttuurin ehdoilla. Tähän kuuluu uuden asuinmaan kulttuuristen ja sosiaalisten normien, arvojen ja käsitysten hyväksymistä. (esim. Forsander 2001b; Suurpää 2002; Mammon 2010.) Maahanmuuttajan sopeutumiseen vaikuttaa merkittävästi se, kuinka hyvin hän pystyy mukauttamaan omat arvonsa uuteen asuinmaahan (Ager & Strang 2004).

Suomessa kauankin asuneet naiset karsastivat ja arvostelivat tapoja, jotka olivat ristiriidassa islamin arvojen kanssa. Näistä erottuivat selvemmin alkoholin käyttöön ja soveliaisuuteen liittyvät ilmiöt. Päihtymyksestä johtuva käytöksen muutos hiljaisesta puheliaaksi, ystävälliseksi ja liiankin vapaaksi oli pantu merkille. Toisin kuin suomalaisessa kulttuurissa, islamissa alkoholijuomien käyttö ei ole sallittu. Islam kieltää viinin juonnin ja siitä johdettuna kaikkien alkoholia sisältävien juomien nauttimisen. (Hjärpe 1992, 98.) Haastattelemani naiset paheksuivat alkoholin käyttöä ja suhtautuivat humalassa oleviin varauksella. Hyväksyvää asennetta tähän oli ollut mahdotonta saavuttaa.

(H8) Alkoholi tekee suomalaisesta puheliaan ja ystävällisen. Olen aiemmin osallistunut taloyhtiön talkoisiin ja juhliin. Enää en osallistu juhliin, koska eräs mies vitsaili kondomin käytöstä ja näytti sitä kaikille. Minun uskonnossa se ei ole hyväksytty, en mene enää.

Vuorovaikutustilanteet olivat toisinaan olleet vastenmielisiä ja loukatuksi tulemisen jälkeen tunteiden tasapainottaminen aikaa vievää. Kulttuurinen erilaisuus ja sen ilmeneminen arjessa oli vaikuttanut tutkimukseni naiseen kokemusten, ajatusten ja tunteiden tasolla. Syntymämaan kulttuuriperintö oli muovannut naisten arvomaailmaa, elämäntyyliä ja käsityksiä soveliaisuudesta, eikä vuosiakaan jatkunut asuminen vieraan kulttuurin keskellä näyttäneen muuttaneen tältä arvopohjalta lähtenyttä suhtautumistapaa. Haastattelulainauksessa näkyvä maininta uskonnosta antaa olettaa, että islamin periaatteet ovat olennainen osa naisten kulttuuria ja että sillä on suuri merkitys sosiaalisten suhteiden solmimisessa.

Soveliaisuus kulttuurisena ja uskonnollisena ilmiönä oli naisille yhä tärkeää, siksi sopimattomana pidettävän aiheen puheeksi ottaminen oli aiheuttanut suurta mielipahaa. Naisten kertomuksista välittyi tieto, että se, miten asioihin suhtaudutaan ja miten mitään ilmaistaan, samoin vältettävät puheenaiheet, ovat erilaisia heidän

kulttuurissaan. Haastatteluissa esiin nouseva sopimattomaksi koettu käytös näytti olleen sidoksissa seksuaalisuuteen liittyviin tabuihin sekä islaminuskossa noudatettavaan yksityisyyden tarkkaan varjelemiseen.

Uskonto oli muovannut tutkimukseni naisten tapoja ja moraalialueita monella tapaa. Naisten kertomukset osoittivat, että suomalaisuus koettiin heidän joukossaan vieraaksi, koska siitä katsottiin puuttuvan tahdikkuus, sopiva sukupuolikäyttäytyminen ja alkoholinkäytön hallinta. Naiset olivat tehneet kustakin koetusta tilanteesta omat tulkintansa ja arvioineet omien arvojen ja maailmankuvan valossa suomalaisten käytöstapoja. Epäkohteliaan käytöksen koettiin loukkaavan omia arvoja. Vaikka suomalaisuus oli hyväksytty jollain tasolla, eivät ihmisten kaikki edesottamukset olleet naisten mielestä sopivia.

Omien arvojen kunnioittaminen ja niistä kiinni pitäminen oli asettanut naisille esteitä osallistua valtaväestön sosiaaliseen elämään. Omien arvojen korostamisen kautta ja valinnanvapauden turvin tutkimukseni naisilla oli mahdollisuus sulkea pois suomalaisuus. Naisten tulkinnoissa näkyi suomalaisen ja iranilaisen kulttuurin vastakkainasettelu sekä suomalaisen elämäntavan arvostelu sellaisten normien osalta, jotka eroavat heidän omista normeistaan. Toisaalta kuitenkin todettiin, että ihmiset ovat erilaisia omankin kulttuurin sisällä, eikä oletettu, että kaikki noudattavat oman kulttuurin normeja ja tapoja. Ihmisten toimintatavat nähtiin siis osittain yksilölliseksi valinnaksi.

(H8) Suomalaiset yleensä käyttäytyvät hyvin, mutta on kaikenlaista. Kaikki suomalaiset eivät ole samanlaiset, kaikissa on kaikkea. Se on ihmisten kulttuuri. Maan kulttuuri on juhlat, henkilökohtainen kulttuuri, perhekulttuuri.

Vaikka haastateltavat totesivat, että ihmiset eivät ole samanlaisia, esiintyi heillä suomalaisuuteen liittyviä stereotyyppisiä käsityksiä. Tiedetyt tavat toimia nähtiin kollektiiviseksi ilmiöksi ja miellettiin valtaväestöä yleisesti kuvaaviksi. Valtaväestö koettiin myös ihmisryhmänä, johon kuuluvilla on samanlaisia luonteenpiirteitä. Stereotyyppinen ajattelu oli yleistä, vaikka oli tiedostettu, että ihmisiä luonnehtivat erilaiset piirteet. Stereotyyppien kautta oli ehkä pyritty jäsentämään itselleen vierasta sosiaalista ympäristöä. Kulttuurisen erilaisuuden vieroksuminen heijastui haastateltavien puheesta ennakkoluuloisena asennoitumisena valtaväestöön.

Tutkimukseni naisten käsitykset arvoista, moraalinormeista ja ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta olivat toisenlaisia kuin valtaväestöllä, eivätkä heidän odotuksensa keskinäisestä kanssakäymisestä olleet täyttyneet. Kulttuurisen erilaisuuden takia ihmisten tapoja toimia oli ollut vaikeaa käsittää. Vuorovaikutustilanteet eivät aina toimineet odotetulla tavalla, ja toisinaan yhteisymmärryksen rakentaminen oli osoittautunut vaikeaksi. Vaikka itse oli pyritty osoittamaan välittämistä tai haettu

hyväksyntää, siihen ei saatu vastakaikua. Välinpitämättömäksi tulkittu suhtautuminen oli saanut pohtimaan hyväksytyksi tulemistakin niin omalla itsenään kuin vieraan kulttuurin edustajana.

Suomalaisuuteen kuuluvaksi myönteiseksi ominaisuudeksi haastattelemani naiset totesivat rehellisyyden. Osa naisista korostikin, että he pitivät rehellisistä ihmisistä, koska heihin voi luottaa. Haastattelussa kerrottiin, että Suomessa ihmisten väliset sopimukset pitävät ja puheissa pysytään todenmukaisuudessa. Suomalaisuuteen liitetään usein sellaisia piirteitä, kuten rehellisyys, auttamisen halu ja anteeksiantavuus, jotka juontavat juurensa uskonnon vaikutukseen (Helkama 2015).

(H11) Suomessa ihmiset eivät valehtele ja usko, mitä muut sanovat.

Haastateltavien puheessa painottui arvonto rehellisyydelle, kun he kertoivat, että Suomessa ollaan rehellisiä muita kohtaan ja muidenkin oletetaan toimivan samalla tavalla. Samoin suomalaisten lainkuuliaisuus oli huomattu. Haastateltavien mukaan tämä oli ilmennyt sääntöjen ja lakien noudattamisessa. Myös suomalaisia viranomaisia luonnehdittiin luotettaviksi ja julkisesta palvelujärjestelmästä katsottiin puuttuvan virkamiesten lahjonta.

(H1) Helpompi elää täällä, koska täällä ei ole lahjoitushommaa.

Luottamus tai sen puuttuminen näkyivät naisten puheessa. He toivat esille, että Suomessa kaikenlaista asiointia helpottaa lahjonnan puuttuminen. Sen sijaan Iranissa lahjonta on yleinen tapa hoitaa asioita (Liimatainen 2009). Uuteen maahan sopeutumisessa luottamuksella näytti olleen tärkeä rooli, ja sillä on saattanut olla suuri merkitys myös sosiaalisessa kanssakäymisessä. Luottamus suomalaisiin viranomaisiin oli korkealla tasolla naisten keskuudessa. Sitä vastoin Iranissa naisten luottamus viranomaisiin oli alkanut horjua.

(H9) Kun sain Suomen kansalaisuuden, menin kahdentoista vuoden kuluttua sinne käymään, mutta minulta otettiin passi pois. Minä sanoin, ei saa ottaa toisen maan passia. Sanoivat, että siellä oma laki, meillä oma. Minua pelotti. Tulin pois kävellen Turkin kautta.

Puheessa tuotiin esiin, että matkustaessaan Iraniin, maan viranomaiset olivat ottaneet haltuun Suomen passin, mikä oli aiheuttanut epäluottamusta ja pelkoa heitä kohtaan. Iranista oli paettu ilman passia, ainoana toiveena päästä takaisin Suomeen. Tilanne oli koettu niin, että synnyinmaahan ei voi matkustaa vaarantamatta henkilökohtaista turvallisuutta.

5.1.3 Uskonnon merkitys

Uskonto on tekijä, jolla saattaa olla suuri merkitys sosiaalisten suhteiden solmimiseksi ja uuteen yhteiskuntaan integroitumiselle. Suomalaisessa yhteiskunnassa näkyvät nykyään monet kielet, kulttuurit, uskonnot, katsomukset ja identiteetit. Uskonto ja kulttuuri liittyvät monessa mielessä toisiinsa. Ne pitävät sisällään jaettuja symboleja, uskomuksia ja arvoja, jotka ovat tavalla tai toisella läsnä ihmisten elämässä. Uskonnot ovat vaikuttaneet kulttuurien kehityskulkuun ja ihmiskunnan henkiseen kehitykseen. Uskontoja kuvaavat arvomaailma ja opit, joita johonkin uskontokuntaan kuuluvat noudattavat. Kuuluminen uskonnolliseen yhteisöön luo ihmiselle turvallisuutta, mutta sillä on myös henkilökohtaisempaa merkitystä, koska uskonnon kautta määritellään kuuluvuutta ja rakennetaan identiteettiä. (Hanki ym. 2006, 46–51.)

Vaikka jotkut tutkimukseni naisista olivat asuneet Suomessa vuosia, näkyivät islamin vaikutukset yhä heidän tavassaan elää ja toimia. Uskonnollisten perinteiden ja islamilaisen etiikan noudattaminen oli luonteva osa joidenkin naisten arkea, ja naiset myös tiedostivat uskonnon olevan olennainen osa heidän identiteettiään ja kulttuuriaan. Siihen kuuluivat islamilainen käytös ja moraali, johon sisältyi käsitys oikeasta ja väärästä. Naiset harjoittivat uskontoa kukin omalla tavallaan ja mahdollisuuksien mukaan. Haastattelussa naiset mainitsivat, että he eivät rukoile julkisilla paikoilla. Toisaalta islamin uskonnolliset velvoitteet eivät koske naisia yhtä lailla kuin miehiä. Joidenkin islamin uskonoppineiden näkemyksen mukaan naisten pitäisi rukoilla mieluummin kotona kuin moskeijassa (Hämeen-Anttila 2004, 121). Kodin- ja lastenhoidon vuoksi musliminaiset rukoilevatkin useimmiten kotona (esim. Brooks 2001; Palomurto 2002, 149; Iranta 2016).

Useat tähän tutkimukseen osallistuneet naiset toivat puheessa esiin, että Suomessa heille oman uskonnon noudattamisesta ei ollut aiheutunut mitään ongelmaa. Tämä oli varsin yleinen mielipide naisten keskuudessa. Aineistosta on pääteltävissä, että naiset olivat pyrkineet sovittamaan islamilaiset perinteensä muuttuneeseen sosiaaliseen ympäristöön. Suomessa uskonnonvapaus on universaali periaate ja ihmis oikeus. Jokaisella ihmisellä on vapaus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumusta ja kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. (Saukkonen 2013, 153.) Naiset kertoivat, että he pärjäävät hyvin yhteiskunnassa, jossa on uskonnonvapaus ja erilaisiin uskontokuntiin kuuluvia ihmisiä. Uskonnonvapaus ja uskontojen moninaisuus, samoin kuin muslimitaustaisen väestön määrän lisääntyminen suomalaisessa yhteiskunnassa, näyttivät toimineen tutkimukseni naisten kohdalla myönteisesti oman uskonnon kokemisessa uskonnollisesti erilaisessa ympäristössä.

(H2)* Uskonto ei ole tuottanut minulle täällä ongelmia.

Muhammed (2011, 72) toteaa, että Suomessa pystyy harjoittamaan uskontoa paljon vapaammin kuin sellaisissa islamilaisissa maissa, joissa uskonnollisia menoja rajoitetaan muun kuin valtion virallisen linjauksen osalta. Islam sallii joitakin asioita, jotka ovat Suomessa kiellettyjä, mutta Suomen laki ei kiellä mitään, mitä islam muslimeilta vaatii. Muslimi voi siis noudattaa sekä islamin kieltoja ja käskyjä että Suomen lakia joutumatta tinkimään kummastakaan. (emt.) Haastatteluaineistosta kävi ilmi, että tulkinnat islamista vaihtelivat tutkimukseni naisten keskuudessa. Suomessa asuvat muslimit ovat niin etniseltä taustaltaan kuin uskonnolliselta suuntaukseltaan erilaisia. Kaikkiin etnisiin muslimiryhmiin kuuluu maallistuneita ja uskovia, uudistusmielisiä ja vanhoillisia muslimeja. Jotkut muslimeista ovat lähteneet kotimaastaan valtasuuntauksesta eroavan vakaumuksensa tai uskontopakon takia. (Muhammed 2011, 60–116.)

(H4)* Olen uskonnollinen, mutta sisäisesti. En tarvitse moskeijaa. Uskonnon pitäisi olla sydämessä, ei ulkopuolella. Uskonto on sydämessä, sitä ei tarvitse näyttää kenellekään. Uskonto on kuin tee. Se voi olla hyvin vahva tai sitten laimea tai sieltä välistä.

Haastattelulainauksessa esiin nousevan mielipiteen mukaan uskonto on jokaisen henkilökohtainen asia. Uskonto voi olla elämässä läsnä myös näkymättömänä elementtinä (ks. Turtiainen 1998, 107). Tutkimusaineistosta oli havaittavissa, että uskonto henkilökohtaisena kokemuksena koostui tuntemuksista ja mielentiloista, joiden voimakkuus vaihteli. Lisäksi uskonnollisuuteen liittyvää hengellisyyttä haastateltavat pitivät tärkeämpänä kuin uskonnon näkyvää ulottuvuutta. Moskeijan olemassaolon ei nähty vaikuttavan uskonnon harjoittamiseen, koska fyysisenä ympäristönä se antaisi rukoilemiselle vain puitteet.

Naisten ajatukset ja kokemukset omasta uskonnosta näyttivät olleen lähtöisin islamin teologisista ja kulttuurisista painotuksista. Naisten katsomusten ja maailmankuvien värittämiin tulkintoihin ei ollut helppoa päästä käsiksi, vaan oli tyydyttävä toteamaan, että islamilla on monia ilmenemismuotoja. Vaikutti siltä, että joillekin naisille uskonnon merkitys itselle ei ollut helposti selitettävissä oleva asia ja että asennoitumista islamiin oli jouduttu arvioimaan asuttaessa länsimaaisessa yhteiskunnassa. Suurin osa naisista oli kuitenkin säilyttänyt uskontonsa ja näytti pohtineen, mikä on sen asema Iranissa ja mikä Suomessa. Puheessa korostettiin myös uskontojen eroja, joihin oli törmätty jo Iranissa asuessa.

(H9) Bahait saavat erota. Bahai naiset ja miehet tasa-arvoisia. Tasa-arvoisuus tärkeä meille. Bahai Iranissa antaa tyttärelle ensiksi oikeus koulutukseen, koska hän hoitaa perheen ja opettaa omat lapset. Islam sanoo, että naisen pitää olla

neljän seinän välissä, mutta ei bahaissa, siksi muslimien on vaikea hyväksyä meidän uskonto. Se on nuorempi uskonto, sen takia sitä ei hyväksytä Iranissa.

Haastattelussa tuotiin esiin islamin ja bahai-uskonnon eroavaisuudet, joista todettiin, että niiden suurin ero on sukupuolia koskevassa yhdenvertaisuusperiaatteessa. Bahai-uskonto on islaminuskon haara, joka 1860-luvun Persiassa nousi shiialaisen islamin sisällä vaikuttaneen uskonnollisen liikkeen, shaikhilaisuuden, piiristä. Bahai-uskonnon taustalla vaikuttaa islamin oppiin kuuluva uskomus kätketyn imaamin ilmestymisestä. Vaikka bahai-uskonto perustui alun perin shiialaiseen islamiin, siitä kehittyi täysin uusi uskonto, jolla on omat selvät piirteensä. (Smart 2005, 516–517.) Toisinaan uskonnon sisäinen hajautuminen voi olla sen verran voimakasta, että suuntaukset eivät tunnusta toisiaan ja niitä pidetään eri uskontoina. Uskontojen hajautumisen syitä ovat erilaiset opintulkinnot, kulttuurierot ja vallankäyttö. (Hanki ym. 2006, 40–41.)

Bahai-uskonnon keskeinen ajatus on Jumalan, uskontojen ja ihmiskunnan ykseys. Bahaille tämä merkitsee ihmiskunnan uuden, onnellisen ja oikeudenmukaisen aikakauden alkua. (Ketola 2008, 232.) Bahait ovat suvaitsevaisia ja korostavat ihmiskunnan palvelemista, lähimmäisenrakkautta, väkivallan vastustamista sekä hengellistä yhtenäisyyttä. Bahai-uskonnon tavoitteena on maailmanrauha ja ihmiskunnan yhdistäminen yhdeksi perheeksi. Bahaiden yhteisöissä naisilla on samat oikeudet ja mahdollisuudet kuin miehillä ja naisilla on päätösvaltaa myös seurakuntien hengellisissä neuvostoissa. (Keene 2004, 179; Smart 2005, 516–517.) Haastatteluai-neisto osoitti, että kaikilla naisilla ei ollut Iranissa vapautta harjoittaa omaa uskontoaan, eikä tasavertaisia oikeuksia valtauskontoon kuuluvien kanssa.

(H9) Meillä oli siellä [Iranissa] aika vanha asunto. Siellä oli puuovi. Sitä poltettiin. Sähköt otettiin pois puoleksi vuodeksi. Ei pystynyt puhumaan omasta uskosta. Olen vieläkin vihainen, minä muistan kaiken, vaikka meidän uskossa sanotaan, että viha otetaan pois ja jos sinulle huonosti tehdään, sinä älä tee huonosti. Olemme bahai. Ei hyväksytä Iranissa. Bahai ei saa koulutusta Iranissa. Nyt saa käydä lukion, mutta todistusta ei anneta, oli nainen tai mies. Yliopistoon ja valtion virkoihin ei pääse. Kävin Iranissa koulussa yhdeksän vuotta. Piti jäädä uskonnon takia pois. Opettaja kävi isän kanssa juttelemassa, en päässyt enää kouluun.

Aineistosta kävi ilmi, että Iranissa bahaiden oikeuksia oli rajoitettu ja heihin oli kohdistettu vainoa. Kinnunen (1999) on nostanut esille, miten bahaiden elämä muuttui islamilaisen vallankumouksen jälkeen. Bahai-uskonto kiellettiin ja bahailta evättiin pääsy valtionvirkoihin, opettajan ammattiin ja armeijan palvelukseen. Elinkeinon harjoittaminen ei enää ollut heille mahdollista, eikä bahaiden avioliitoja tunnustettu.

Näillä toimenpiteillä bahait syrjäytettiin lähes kokonaan yhteiskunnallisesta elämästä. (emt.) Suomessa naisilla oli ollut vapaus harjoittaa omaa uskontoa. Uskonnolla oli naisten elämässä vahvaa sosiaalista merkitystä, koska se oli paitsi erottanut, myös yhdistänyt. Erilaisesta kulttuurisesta taustasta huolimatta uskonto oli sitonut ihmisiä yhteen.

(H9) Minulla on suomalaisia perheitä tuttuja, uskonto on yksi, me ollaan yhdessä.

(H8) Tapaan uskontoryhmää kolmesti viikossa. Iltapäivällä uskonsisarusten kanssa menen lukemaan raamattua. Uskonsisarusten kanssa puhun raamatusta ja opetan raamattua. Raamattuseura on tärkeämpi kuin sukulaiset, jotka eivät hyväksy raamattua. Käyn uskonveljesten kotona, valtakuntasalissa ja käymme kentällä, sovitaan toisten kanssa. Käyn uskontoryhmän kanssa matkoilla.

Tutkimukseni naiset, yhtä lukuun ottamatta, olivat säilyttäneet alkuperäisen uskontonsa Suomessa asuessa. Elämänkriisien aiheuttaman ahdistuksen jälkeen uskonto oli tarjonnut helpotuksen ja vapautuksen tunteita, mikä oli lisännyt naisten henkistä jaksamista. Eräs naisista oli vaihtanut uskontoa ja liittynyt kristillisperäiseen liikkeeseen. Maahanmuuttajien uskonnollisuuden on todettu saavan vaikutteita ympäröivästä yhteiskunnasta ja siinä vallitsevista suuntauksista (Pyykkönen & Martikainen 2013, 293). Haastatteluaineistosta selvisi, että kääntyminen kristityksi ei ollut tarkoittanut vain uskonnon vaihtamista, vaan se oli tuonut mukanaan muutoksen, jonka myötä uudesta uskonnollisesta perinteestä oli tullut elämän keskeisempiä tekijöitä.

Kuuluminen uskonnolliseen yhteisöön oli tarkoittanut naisille kontakteja muihin ihmisiin. Myönteiset arkiset kohtaamiset olivat luoneet pohjaa yhteiskuntaan integroitumiselle. Kokkosen (2010, 109, 210–211) mukaan sosiaalisten suhteiden merkitys uuteen yhteiskuntaan kiinnittymisessä on hyväksytyksi tulemisen tunteen syntymisessä ja pysymisessä. Ympäristön asenteet ja omat kokemukset avun saannista tai sen puutumisesta vaikuttavat käsityksiin hyväksytyksi tulemisesta, kuulumisesta ja liittymisestä (emt). Toisaalta uskonto oli myös erottanut ja vähentänyt sukulaisuussuhteiden merkitystä. Kun valinta oli tehty ja uskonto asetettu kaikkein tärkeimmäksi, oli se antanut elämälle uuden sisällön ja suunnan.

5.1.4 Pukeutumisen monimuotoisuus

Pukeutuminen on näkyvä osa ihmisen identiteettiä. Se kertoo paljon pukeutujan arvostuksista ja viestittää samalla siitä, mihin ryhmään hän kuuluu tai keiden joukkoon hän haluaisi kuulua. Itseilmaisu pukeutumisen kautta on ollut ilmiönä tiedossa jo kauan. Eri kansallisuudet, sukupuolet, ikäluokat ja yhteiskuntakerrostumat erottuvat

toisistaan pukeutumisella. (Heikkinen & Kupiainen 1994, 256–259.) Esimerkiksi sosiaalista statusta osoitetaan usein tietoisesti pukeutumistyylin kautta, jotta muut voisivat tulkita sitä (Fornäs 1998, 311). Flügel (1971) on todennut, että vaatetuksen käyttötarkoituksena on suojautumien ja koristautuminen. Vaikka pukeutuminen ilmentää ihmisen vaatetukselle antamaa merkitystä, on se myös kulttuurin esineellistymistä arjen käytännöissä (Huttunen 2002, 125). Pukeutumisella voidaan niin halutessa korostaa omaa etnistä identiteettiä, josta on esimerkkinä katukuvassa erottuva etnisten ryhmien pukeutumistyyli (Sakaranaho & Pesonen 1999, 15–16).

Vaatteilla on merkittävä rooli ihmisen elämässä, niin oman kuin toisten ruumiin näkemisessä ja kokemisessa (Koskennurmi-Sivonen 2012, 5). Flügelin (1971, 16) mukaan vaatteista on tullut ihmisen sosiaalisen olemassaolon ydin. Vaatteet eivät vain peitä ja peitä, vaan ne välittävät kantajasta sellaista syvällistä tietoa, joka on näennäisen pinnallista (Naukkarinen 2012). Kaiser (1990, 303) huomauttaa, että vaatetuksen ja ulkonäön perusteella muiden sosiaalista asemaa tulkitaan usein tiedostamattomasti. Toisten pukeutumisen arviointi on sidoksissa havaitsijan omiin arvoihin ja asenteisiin sekä kiinnostukseen vaatetusta kohtaan (emt). Raunio (1996, 176) mukaan vaatetuksen tulisi olla tasapainossa sekä ihmisen omien sisäisten tunteiden että ulkoisten vaatimusten kanssa.

Haastatteleminen naisten pukeutumistapoja luonnehti monikirjavuus, koska heidän pukeutumistyyliinsä vaihtelivat länsimaisesta omaan perinteiseen pukeutumistapaan. Vaikutti kuitenkin siltä, ettei kovinkaan moni naisista kokenut tärkeäksi korostaa islamilaisia arvoja pukeutumisella. Länsimaisesti pukeutuneilla moderniutta suosivilla naisilla oli päällä joko farkut tai polveen asti yltävä hame, t-paita sekä lyhempi tai pidempi päällystakki, eivätkä he peitelleet hiuksiaan. Haastateltavat, jotka olivat perinteisemmin pukeutuneet, suosivat housuja ja tunikaa sekä käyttivät satunnaisesti pientä neliön mallista taitettavaa huivia. Pari naista pukeutui omien perinteiden mukaisesti laittamalla ylleen pitkän nilkkoja peittävän takin ja al-amiran tyyllisen isomman huivin. Iranissa naiset eivät voi näyttäytyä julkisilla paikoilla ilman peittävää vaatetusta, siksi he pukeutuvat kodin tai naisille tarkoitettujen tilojen ulkopuolelle mennessään shadoreihin tai pitkiin takkeihin ja huntuihin (Liimatainen 2009; Iranta 2016).

(H1) Minä käytän huivia ja hametta paidan kanssa ja pitkää ulkoilutakkia.

Siinä, missä islamilaisessa kulttuurissa hunnulla on tärkeä uskonnollinen merkitys, on siitä läntisissä yhteiskunnissa tullut erottautumismerkki. Musliminaiset käyttävät huntua myös länsimaissa, mikä korostaa näkyvästi heidän islamilaista identiteettiään. (ks. Tiilikainen 2003, 140; Hattstein 2008, 73.) Käytännöllisyyden lisäksi pukeutuminen toimi koodina ja ilmaisee vaatetukseen sisältyvää viestiä muille (Kaiser 1990, 216).

Islamilaisissa maissa naisten pukeutuminen on ollut kautta aikojen uskonnollinen kysymys, jolla on yhtymäkohtia sukupuolten välisiin suhteisiin. Profeetta Muhammadin aikana huntun nähtiin tilan jakajana ja eristäjänä, mutta myös Jumalan vastauksena yhteisön huonoihin tapoihin, joista puuttui arvokkuus. Iranin islamilaisessa tasavallassa hunnusta tuli keskeinen osa maan poliittista ideologiaa. Sen mukaisesti naisten oli ruvettava noudattamaan sharia-lain mukaista pukeutumistapaa peittämällä vartalo shadorilla. (Turtiainen 1998, 51, 86–89; Sedghi 2007, 206–207.) Korraani ja sharia vaativat naista pukeutumaan kaulasta nilkkoihin ja kyynärpäähän alapuolelle (Hattstein 2008, 73).

Musliminaisten pukeutumista ohjaavat käsitykset siitä, mitä pidetään kunniallisena ja sopivana (Moallin 2005, 104). Tästä muslimeilla ei ole yhtenäistä näkemystä, vaan mielipiteet oikeanlaisesta pukeutumisesta vaihtelevat maittäin ja kulttuurialueittain (Brooks 2001, 38; Moallin 2005, 104). Haastateltavien puheesta kävi ilmi, että Iranissa on tapana hiusten peittäminen sekä pitkien housujen ja hameiden suosiminen lyhyiden sijasta. Jotkut haastateltavista kertoivat, että he pukeutuvat tällä tavalla tottumuksesta ja uskontonsa vuoksi, kun taas toiset sanoivat sonnustautuvansa huiviin ja tunikaan, koska heidän kulttuurissaan sellainen on tavanomaista. Kotiooloissa, perheen ja sukulaisten seurassa, huivia ei käytetä (Brooks 2001; Iranta 2016).

Huivin käytöstä haastattelemani naiset sanoivat, että kotona sitä ei käytä kukaan. Eräs heistä näytti pientä myssyä, jonka päälle huivin sisään oli laittanut puolikuun muotoisen muovilipan antamaan huiville oikeanlaisen muodon. Huiviin haastateltavat näyttivät suhtautuvan epämääräisin tuntein, koska he kokivat sen vaatekappaleeksi, jonka käyttämistä tai käyttämättä jättämistä on vaikea selittää. Muhammed (2011, 110–115) tuo esiin, että muslimeille huivi merkitsee oman identiteetin, uskonnon ja kulttuurin ilmaisemista. Hänen mukaansa huivittomia musliminaisia ei läntisissä yhteiskunnissa osata yhdistää islamiin, vaan muslimeina pidetään ainoastaan päähuivia tai kaapua käyttäviä naisia (emt). Siinä, missä sukupuoli ja ikä ovat sidoksissa biologisiin tekijöihin ja melko helposti määriteltävissä, voi uskonto jäädä huomaamatta, jos sitä ei tuoda näkyvästi esiin (esim. Fornäs 1998, 311).

Suuri osa haastateltavista oli Suomessa asuessa omaksunut paikallisen pukeutumiskulttuurin ja koki itsensä tältä osin samanlaisiksi kuin suomalaiset. Puheessa korostettiin, että yhtäläinen vaatetus tekee ihmisistä ulkoiselta olemukseltaan samanlaisia, jolloin ei erotuta valtaväestöstä. Pyrkimys kertoi naisten halukkuudesta samastua länsimaisiin naisiin ja saavuttaa pukeutumisen kautta edes osittainen identifiointuminen suomalaisiin. Länsimaistyyliseen vaatetukseen sisältyisi koodi, joka toimisi länsimaisen identiteetin ilmaisijana ja vähentäisi etäisyyttä suomalaisiin. Suomalaisyylisen pukeutumisen hyväksyminen arkiseksi käytännöksi voidaan nähdä prosessina, jonka aikana haastateltavat olivat siirtyneet perinteisestä islamilaisesta pukeutumistavasta länsimaiseen tapaan.

(H9) Pukeudun kuten suomalaiset.

(H11) Lyhyt, värjätty tukka, farkut ja villapaita. Olen ulkonäöltä kuin suomalainen.

(H3)* Minä olen ulkonäöltä samanlainen kuin suomalaiset.

Tutkimukseni naiset mainitsivat, että Suomessa he pukeutuvat julkisissa tiloissa niin kuin haluavat, kun taas Iranissa tämä oli mahdollista vain kotona. Islamin maissa naisten sallitaan pukeutua oman mielen mukaisesti kotona järjestettävissä juhlissa. Nämä ovat naisille tärkeitä näyttäytymispaikkoja. Ennen juhlinnan alkamista peittävät asut riisutaan, jotta vallitseviin sosiaalisiin normeihin saadaan selvä etäisyys. Kotijuhlissa huivit ja pitkät takit saattavat vaihtua paljastaviin ja tiukkoihin asuihin. Tilaisuudet, joissa nainen saa osakseen ihailua ja huomiota, ovat harvassa, joten näissä juhlissa ei säästellä väreissä, kimalteissa eikä kengänkorkojen korkeudessa. (Johansson 2016, 127.)

Oli huomattavissa, että jotkut haastattelemistani naisista olivat ulkoiselta olemukseltaan varsin huoliteltuja. Erityisesti nuoremmat naiset kertoivat haastattelussa, että huoliteltuun ulkonäköön kuuluvat muun ohella hoidetut kädet ja koristellut kynnet. Vallitsevien pukeutumissääntöjen takia Iranissa naiset panostavat kasvojen ehostamiseen, käsilaukkuihin ja kenkiin (Brooks 2001; Iranta 2016). Vaikka siveellisyysspoliisit puuttuvat naisten pukeutumiseen ja ehostukseen huomauttaen vääränvärisistä tai hiuksia paljastavista huiveista sekä meikeistä, ovat ehostautuminen, käsilaukut ja kengät niitä vähäisiä laittautumisen mahdollisuuksia, joissa nainen kulkiessa kodin ulkopuolella näyttäytyy (Brooks 2001; Alavi 2007, 38; Iranta 2016, 106).

Toisaalta tutkimuksessaan iranilaisista naisista Turtiainen (1998, 91–92) on todennut, että naisen viimeistelty ulkonäkö on kunniaksi hänen aviomiehelleen, joka voi myös vaatia vaimoa huolehtimaan itsestään. Iranilaisen naisen on oltava laitettuna silloin, kun hän menee ulos, muuten muut ajattelevat, että hän on sairas. Tilanne on sama, kun ovikello soi. Silloinkin naisen pitää esiintyä laitettuna. Iranilainen nainen, joka ei ole laittautunut, on samalla tavalla alaston kuin hunnuton nainen. Mikäli hän ei ole huoliteltu, hän näyttää itsestään sopimattoman intiimin puolen. (emt.)

Huoliteltuun ulkonäköön liittyi myös pyrkimys pukeutua kauniisti. Osa haastattelemistani naisista kertoi, että Iranissa asuessa he olivat pukeutuneet tyylikkäämmin kuin Suomessa. Muuttunutta vaatevalintaa perusteltiin sillä, että Suomessa tyylikäs pukeutuminen tulee kalliiksi. Toisaalta myös pyrkimys pukeutua suomalaiseen tapaan oli vaikuttanut naisten valintoihin ja ohjannut siten heidän arkipukeutumistaan.

Muodikkuudessa ja tyyliässä kyseessä on ennen kaikkea sosiaalinen ilmiö, jonka tarkoituksena on pyrkiä yhtäläisyyteen, kaltaistumiseen tai erottautumiseen (Simmel 1986).

(H4)* Ennen ihmettelin, miksi suomalaiset eivät käytä tyylikkää pukuja, mutta nyt olen itse samanlainen.

(H8) Iranissa me ollaan tyylikkäämpiä kuin täällä. Kun naiset käyvät Iranissa, he tuovat kenkiä, laukkuja. Täällä on kallista olla tyylikäs.

Joillakin naisilla mieltymys korostettuun tyyllittelyyn oli pysynyt ennallaan Suomessa asuessa. Voidaan olettaa, että näiden naisten valintoihin vaikutti tottumus sen kaltaisiin tuotteisiin, joita he olivat käyttäneet Iranissa. Koska vastaavia ei ollut myynnissä Suomessa, hankkivat naiset kenkiä, vaatteita ja asusteita entisestä kotimaasta. Iranilaisten vaatteiden suosiminen saattaa ilmentää naisten mieltymystä tietynlaiseen kankaaseen, kuosiin, koristeluun tai väriin. Pukeutumisen esteettiset näkökulmat nousevat esille vaateuksessa käytettävien värien, kankaiden, leikkausten ja muiden konkreettisten tekijöiden kautta (Raunio 1996; Naukkarinen 2012, 22). Naisille tietynlainen pukeutumistyyli saattoi olla myös itseisarvoinen asia. Heidän puheensa tyylistä ja vaatteista kertoivat pukeutumisen kulttuurisista elementeistä, joita oli mahdollista huomata, mutta joiden merkitys ei aina avautunut. Naisten pukeutumiseen liittyi paljon sellaista tietämystä, jota oli vain sen kantajalla. Vaatetus pitää sisällään merkityksiä, asenteita ja ihanteita, jotka ovat tietyn kulttuurin ja ajan tuottamia (Raunio 1996).

Suomalainen pukeutumistyyli nähtiin naisten keskuudessa hillityksi, kun taas iranilainen korostetun tyylikkääksi. Naisten mukaan Iranissa oli vallinnut kaksinaiminen pukeutumisjärjestelmä, johon kuului sekä islamilaisten pukeutumissääntöjen noudattamista että korostettua tyyllittelyä. Tästä voidaan päätellä, että konteksti, johon pukeutuminen liittyy, asettaa ehtoja vaatetuksen valinnalle (ks. Raunio 1996, 176). Suomessa asuessa oli ymmärretty, että täällä naisten ei odoteta pukeutuvan korostetusti, vaan käytännöllisesti. Pukeutumisen merkitys huomataan vasta, kun nähdään tavallisesta poikkeavia pukeutumistyyliä (Koskennurmi-Sivonen 2012, 5).

Iranilaisten naisten asuessa suomalaisessa kulttuurisessa ympäristössä pukeutumisen ja ulkoisen olemuksen sosiaalinen merkitys oli muuttunut, mikä saattaa kertoa kulttuurisesta integraatiosta. Tietynlaisen pukeutumistyylin koettiin toimivan yhtäläistymisen välineenä, joten moni nainen pukeutui länsimaiseen tapaan tavoittaakseen samankaltaisuutta ja yhteenkuuluvuutta valtaväestön kanssa. Toisaalta naisten pukeutumisessa näkyi läntisen tyylin rinnalla myös omia kulttuurisia elementtejä. Siten heidän pukeutumisessaan olivat läsnä niin entisen kuin uuden yhteiskunnan

luomat sosiaaliset merkitykset. Perinteisesti pukeutuvat naiset korostivat vaatetuksella islamilaista identiteettiä, kun taas länsimaisesti pukeutuvat naiset identiteetin muutosta länsimaiseen suuntaan. Vaatetukseen liittyvillä ratkaisuilla naiset ilmaisivat asennoitumistaan, kuulumistaan ja kulttuurisia valintoja.

5.1.5 Ateriointi yhteisöllisenä elementtinä

Tärkeä osa ihmisen kulttuurista ja etnistä identiteettiä on ruokakulttuuri. Islamilaisen maiden ruokakulttuuri on saanut piirteitä alueellisista ja paikallisista vaikutteista sekä Koraaniin perustuvista säännöistä. Islam antaa tarkkoja ohjeita siitä, mitkä ruoka-aineet ovat sallittuja tai kiellettyjä tai millaisia niistä on vältettävä. (Muhammed 2011,107.) Islamin ruokasäännöillä on merkitystä muslimien arjessa, mutta poikkeuksiakin löytyy. Koraanin vaatimat ruokasäännöt pätevät silloin, kun niitä voidaan noudattaa, kuitenkin olosuhteiden muuttuessa kiellettyjen ruoka-aineiden syömisestä tulee sallittua. Silloin jokaisella muslimilla on oikeus toimia omatuntonsa mukaan. (Hjärpe 1992, 98; Mustanoja 1999, 153–163.) Tähän tutkimukseen osallistuneet naiset kertoivat haastattelussa suomalaisesta ja iranilaisesta ruuasta ja niiden eroista. He kuvailivat omia ruokakäytänteitä ja toivat esiin ruokailun merkityksen sosiaalisessa kanssakäymisessä.

(H9) Minä en ole oppinut syömään sianlihaa.

(H8) Minä olen syönyt sianlihaa myös muslimina.

Vaikka tutkimusaineisto osoitti, että islamilaista suositusta välttää sianlihan syömistä ei aina ollut noudatettu, oltiin lihan syönnissä edelleen tarkkoja. Tästä oli esimerkkinä se, että suomalaisissa kaupoissa myytävistä lihatuotteista pyrittiin ottamaan selvää. Naiset olivat huomanneet sanomalehden mainosvulva tarjouksessa olevan karjalanpaistin, mutta eivät olleet ymmärtäneet, millaisesta lihasta on kyse. Haastattelutilanteessa he tiedustelivat asiasta ja kuultuaan, että paistinlihan joukossa on myös sianlihaa, tarjousta ei kelpuutettu ostettavaksi.

Monen naisen ruokatottumukset eivät olleet tältä osin muuttuneet, vaan tavasta vältellä sianlihan syöntiä pidettiin yhä kiinni. Näillä naisilla ruokaan liittyvät säännöt olivat uskonnollisesti perusteltuja. Ruokatapoihin sisältyy sääntöjä ja rajoituksia, jotka ovat sidoksissa kulttuuriin ja uskontoon, mutta myös uskomuksiin, mieltymyksiin ja valintamahdollisuuksiin. Eräs merkittävä ruuan valintaa ohjaava tekijä on ruokaperinne, joka muovaa ruokaan liittyviä tottumuksia ja asenteita. (Valkeapää 2016, 38.)

(H11) En tykkää ruokaa [suomalaisesta ruuasta], en tunne suomalaisia [ruokia].

Kulttuurisesti vieraassakin ympäristössä naiset olivat pyrkineet ylläpitämään omaa ruokakulttuuria, eivätkä kaikki hyväksyneet suomalaisia ruokia osaksi ruokavaliota. Näiden naisten kohdalla korostui eronteko kantaväestön ruokavaliosta ja mieltymys omiin ruokiin. Tämä näkyi ruoka-aineiden valinnassa ja ruuan valmistuksessa. Haastattelussa kerrottiin, että ruuanvalmistus perheelle kuuluu naisten tehtäviin ja vie suuren osan päivästä. Ruuanvalmistustaito oli opittu äidiltä ja suvun muilta naisilta.

Vaikka osa ruuanlaitossa käytettävistä raaka-aineista on samoja Suomessa ja Iranissa, poikkeavat kummankin maan ruokalajit toisistaan. Omissa ruuissa naisia viehättivät vahvempi mausteisuus ja tutut maust. Naiset sanoivat tottumattomuuden suomalaisen ruokaan johtuvan ruuanvalmistuksessa käytettävien aineiden erilaisuudesta, mutta myös suomalaisen ruuan toisenlaisesta valmistustavasta ja maustamisesta. Suomalainen tapa yhdistää tiettyjä ruoka-aineita vaikutti naisista erikoiselta. Maahanmuuttajien ruokatottumuksista tehdyn selvityksen (Syödään yhdessä... 2016, 14) mukaan suomalainen ruokatarjonta, ruokien valmistus ja ruokailurytmi, samoin kuin koko ruokailutavan muutos, saattavat aluksi hämmentää toisesta maasta tulleita.

Haastattelussa naiset kertoivat käyvänsä mielellään yhdessä muiden naisten kanssa ruokaostoksilla. Yhtä naista lukuun ottamatta kaikki naiset kävivät ruokaostoksilla tilanteesta riippuen joko yksin, muutaman naisen ryhmässä tai aviomiehen kanssa. Tämä nainen toi esiin, että hänen perheessään kunnioitetaan omia perinteitä, ja vain silloin, kun hänen miehensä ei voi mennä ruokaostoksille, hän lähtee itse. Islamilaisissa maissa on tavallista, että mies ostaa perheen ruokatarvikkeet sitä myötä, mitä aineksia tarvitaan. Naiset, joilla ei ole miessukulaisia tukena, joutuvat itse hankkimaan tarvikkeensa. Suomessakin muslimimiehet menevät aluksi ostoksille, mutta tapa muuttuu melko pian ja sittemmin myös naiset pääsevät käymään kaupassa. (Mustanoja 1999, 171.)

Naiset kertoivat, että he ostavat ruuanlaitossa tarvittavat elintarvikkeet joko päivittäistavaramyymälöistä tai etnisistä kaupoista. Mikäli jotain tarvittavaa ei ollut tarjolla etnisissä ruokakaupoissa, tyydyttiin suomalaisten kauppojen tuotevalikoimiin. Sopivien elintarvikkeiden saanti koettiin kuitenkin helpoksi ja todettiin, että päivittäistavara-kauppojen valikoimat ovat Suomessa sen verran monipuolistuneet, että samasta myymälästä saattaa löytyä useampikin tuote. Iranissa ostoksia tehdään pääasiassa basaareissa, joissa kauppiaat ovat erikoistuneet myymään vain tiettyjä tuotteita liikkeessään (Darznik 2011).

(H3)* Ruoka ei ole ongelma. Jos joku tulee Iranista, tuo ruokaa. Kun tulin tänne, kaupasta on aina löytynyt ruokaa.

(H1) Elintarvikkeet kelpaa. Mahdollisuuksien myötä saan ruokaa Iranista. Jos joku tulee, tuo pähkinöitä, rusinoita ja muita tarvikkeita. Jos en saa Iranista, ostan täältä.

(H11) Jos käyn Iranissa, itse ostan kaikkea, kaikki on halpaa. Toin sataseitsemäntoista kiloa kaikkea viimeksi. Vaatteita, elintarvikkeita ja muuta.

Iranilaisten ruokatarvikkeiden käytöllä ruuanvalmistuksessa tuntui olevan naisille tärkeä merkitys. Ruokatarvikkeita pyrittiin hankkimaan Iranista joko tuomalla niitä mukana matkoilta tai maassa vierailevien tuttujen välityksellä. Iranista saadut tuotteet viittaavat transnationaaleihin kontakteihin, joissa omat etniset verkostot toimivat ylirajaisina tavarankulkuväylinä. Iranilaisia elintarvikkeita arvostettiin ja pidettiin maultaan ja laadultaan parempina kuin Suomessa myynnissä olevia samanlaisia tuotteita. Iranilaisilla tuotteilla voi olla naisille muutakin merkitystä kuin varsinainen käyttötarkoitus. Omien ruokatarvikkeiden suosiminen saattaa ilmentää etnistä identiteettiä ja kiinnittymistä omaan kulttuuriin.

Haastateltavien kulttuuriset käytänteet näkyivät heidän arkisissa tekemisissään. Aineiston mukaan omaan ruokakulttuuriin kuuluvat tavat ja perinteet koettiin erilaisiksi suomalaisiin verrattuna. Ruuan ja aterioinnin kulttuurinen ja sosiaalinen merkitys ovat yhteydessä oman yhteisön jäsenyyteen (Mäkelä 2000, 214). Haastateltavien puheessa ruokailusta korostui usein iranilainen tapa kokoontua isoin joukoin yhteiselle aterialle nauttimaan ruuasta ja seurasta. Iranissa ruuanlaitto on merkittävä osa yhteisöllistä tapakulttuuria. Brooks (2001, 148) tuo esiin, että Iranissa naisilla on tapana järjestää kotona naisten kutsuja, jotka ovat sekoitus iltapäiväkutsuja ja uskonopiskelupiiriä. Naisten keskuudessa tämä on tärkeäksi koettu sosiaalinen tapahtuma (emt).

Suomessa asuessa naiset olivat säilyttäneet entisen tapansa kokoontua vuorotellen toistensa kotiin laittamaan ruokaa ja aterioimaan yhdessä. Tapahtuman valmistelu toteutettiin perinteiseen iranilaiseen tapaan naisten yhteisvoimin. Yhdessä tekemisen perinteen kautta pidettiin yllä kiinteitä suhteita omaan etniseen ryhmään. Yhdessäolo oman ryhmän kanssa oli luonut naisille yhteenkuuluvuuden tunteen. Ruokailutapahtumiin oli osallistunut niin sukulaisia, ystäviä kuin tuttuja, joten kaukana kotimaastakin ne olivat toimineet ihmisiä yhdistävinä tekijöinä.

(H6)* Lähipiiri tässä, kutsun syömään luokseen. Joskus mies kutsuu ihmisiä syömään ja heidän perheet tulee mukaan.

(H2)* Kutsun ystäviä ruualle, aina vuorotellen käydään toinen toisen luona. Kaikkea mitä meillä on, syödään yhdessä.

Yhteisten ruokailuhetkien kautta naisille tarjoutui mahdollisuus säilyttää omia kulttuurisia tapoja muuttuneessa ympäristössä. Naisten toiminta viestitti paitsi iranilaisessa yhteisössä tärkeinä pidettävistä arvoista, myös ruokailutapahtuman kulttuurisesta ulottuvuudesta. Puheessa omaa ruokakulttuuria luonnehdittiin sen yhteisöllisistä ja toiminnallisista lähtökohdista käsin. Kulttuurisissa tulkinnoissa ruokaan ja ruokailuun liitetään monenlaisia sosiaalisia merkityksiä. Yhteiset ruokailutapahtumat ovat osa yhteisöllisyyttä ja sosiaalista kanssakäymistä, mikä ylläpitää kulttuuriperintöä, luo kulttuurista yhteenkuuluvuutta ja vahvistaa identiteettiä. Yhteinen ruokailu on vuorovaikutustapahtuma, joka jäsentää yhteisön sosiaalisia suhteita. Ruokailuun liittyvien valintojen kautta voidaan ilmaista suhdetta omaan kulttuuriin ja muihin kulttuureihin. (Suomalaisen ruokakulttuurin... 2009, 7, 13, 16.)

(H10) Perheen yhteinen ateria on tärkeä, perhe on yhdessä.

Yhteisöllisyyden ja yhteisen sosiaalisen toiminnan lisäksi naisten keskuudessa arvostettiin perheen kanssa vietettyä aikaa. Perheen kokoontuminen aterialle koettiin perhettä yhdistäväksi ja perhesuhteita vahvistavaksi tekijäksi. Yhteiset ateriat ovat osa hyvää arkea ja luovat psyykkistä, sosiaalista ja fyysistä hyvinvointia (Syödään yhdessä... 2016, 11–12). Naisille oli tärkeä paitsi yhdessäolo, myös omien kulttuuriperinteiden eteenpäin välittäminen, jota pyrittiin toteuttamaan päivittäisten valintojen kautta. Voidaan olettaa, että perheen yhteiset ruokahetket pitivät sisällään kulttuurisia käytänteitä, arvoja ja asenteita, joita naiset siirsivät seuraavalle sukupolvelle. Naisten kertomuksista ilmeni, että heillä oli monta tapaa käsitteellistää ruokaa. Heidän ruokakulttuurinsa oli myös alueellisuuteen ja etnisyyteen sidottu ilmiö, koska puheessa ruokaa luonnehdittiin sekä sijainnillisuuteen että kansalliseen keittiöön liittyvillä ilmaisuilla.

(H10) Laitan kotona kurdiruokaa. Jos aikaa on vähän, ostan kaupasta valmista ruokaa kotiin. Olen oppinut syömään suomalaisia ruokia. Uuniperuna, pihvit, ruskea kastike, sitä ei ole Iranissa, ananaspiirasta, tumma leipä on kiva.

(H8) Mielestäni on joitakin hyviä asioita Suomessa. Pidän suomalaisesta ruuasta. Iranin ruokaa on maukkaampi, mutta myös rasvaisempi ja paistettu. Ruokailutavat ovat terveellisempiä Suomessa.

Aineistosta selvisi, että jotkut haastateltavista olivat omaksuneet jotain suomalaisesta ruokakulttuurista ja oppineet syömään ja valmistamaan suomalaisia ruokia. Enimmäkseen ruokaa valmistettiin kotona, mutta aika ajoin valmista ruokaa ostettiin kaupasta. Suomalaisen arkiruuan yhdistäminen osaksi omia ruokatottumuksia vies-

titti muutoksista naisten ruokakulttuurissa. Tietyt suomalaiset ruuat olivat haastateltavien keskuudessa suosittuja niiden maun ja erilaisuuden ansiosta. Suomalaista ruokaa pidettiin myös terveellisempänä kuin iranilaista. Samoin tuotiin esiin, että lasten toiveesta perheen ruokavaliioon oli hyväksytty makkara. Valtaväestöltä saatujen vaihteluiden kautta oman ruokakulttuurin rinnalle oli omaksuttu elementtejä suomalaisesta ruokakulttuurista.

(H9) Lapset syövät kouluruokaa ja kotona tehdään suomalaista ruokaa ja persialaista ruokaa.

(H10) Lapset tykkäävät syödä paljon makkaraa. Syömme ulkona joskus, riippuu rahatilanteesta.

Tutkimukseni naisten ruokailutapahtumat eivät rajoittuneet vain koteihin, vaan jotkut heistä olivat käyneet syömässä ulkona ja tutustuneet siten erilaisiin ruokapaikkoihin. Ulkona syöminen kertoi siitä, että arkeen oli toivottu vaihtelua ja samalla oli haluttu kokeilla jotain erilaista kotona valmistettavien ruokien vastapainoksi. Ulkona syötiin perheen tai ystävien seurassa, joten tähänkin ruokailutapahtumaan liittyi yhdessäoloa muiden ihmisten kanssa. Iranissa on ollut tapana ruokailla kotona. Perheet ovat isoja ja ruokaa on laitettu koko perheen tarpeeseen. (esim. Brooks 2001; Iranta 2016.) Haastateltavilla on voinut olla aikaisempaakin kokemusta ulkona syömisestä, koska Iranissa on kahviloita ja perheravintoloita, joissa naisetkin käyvät ruokailemassa (esim. Vihervuori & Schreiberhuber 1989; Liimatainen 2009; Dahlgren 2016).

(H8) Kotona syön iranilaista ruokaa, suomalaisten kanssa suomalaista ruokaa.

Haastatteluaineistosta kävi ilmi ruokailuun liittyvä tilannesidonnaisuus siten, että kotona ja iranilaisten kanssa syötiin omia perinteisiä ruokia, kun taas suomalaisten seurassa suomalaista ruokaa. Ruokailu sosiaalisena tapahtumana piti sisällään erilaisia merkityksenantoja. Uutta ruokakulttuuria oli rakennettu vähitellen omien mieltymysten ja mahdollisuuksien mukaan. Naisten ruokakulttuuriin olivat vaikuttaneet oma ruokaperinne, etnisyys, suomalainen ruokakulttuuri ja perheenjäsenten ruokamieltymykset. Haastattelemieni naisten ruokakulttuurissa tapahtuneet muutokset olivat sidoksissa aikaisemmin omaksuttujen normien ja arvojen muuttumiseen, mikä viittaa kulttuuriseen integroitumiseen.

5.2 Etäiset sosiaaliset suhteet

5.2.1 Viranomaissuhteet

Tutkimukseni naisille oli Suomessa asuessa kertynyt monenlaisia kokemuksia asiointista viranomaisten kanssa. Naiset olivat asioineet pääasiassa Kansaneläkelaitoksessa, työ- ja elinkeinotoimistossa, sosiaalitoimistossa, terveydenhuollossa ja pankissa. Haastatteluissa nousi esiin erilaisia mielipiteitä viranomaisasiointista. Onnistuneen viranomaisasiointin ja vuorovaikutuksen taustalla vaikuttivat osittain naisten omat valmiudet asioida. Naisista moni oli kokenut asiointin suomalaisessa palvelujärjestelmässä vaikeaksi ja ajatteli sen johtuvan suomenkielen vähäisestä osaamisesta. Hiltunen ja Havi (2012, 91) ovat todenneet, että kielitaidon riittävyys on sidoksissa vuorovaikutuksen sanelemaan vaatimukseen. Tästä johtuen heikon kielitaidon omaaville viranomaisasiat voivat olla vaikeita hoitaa (emt).

Naisten puheesta selvisi, että vajavaisen kielitaidon takia asioiden hoitaminen ei aina ollut mennyt suunnitelmien mukaan. Maahanmuuttajien asiointia suomalaisessa palvelujärjestelmässä vaikeuttaa tiedon saanti vieraalla kielellä. Valtakieltä huonosti osaavat maahanmuuttajat pitävät viranomaisasiointia hankalana ja suomalaista järjestelmää byrokraattisena. (Peltola & Metso 2008, 38–39.) Naisten mukaan viranomaiset olivat lähettäneet tekemänsä päätökset usein kirjallisessa muodossa. Mikäli asiakirjan sisältö oli jäänyt naisille epäselväksi, eikä lähipiiristä löytynyt ketään, joka olisi voinut auttaa sen ymmärtämisessä, oli otettu yhteyttä asiaa hoitavaan virkailijaan ja tiedusteltu, mitä päätös tarkoittaa omassa tilanteessa. Epäily ymmärryksensä oikeellisuudesta saa maahanmuuttajat kiertämään eri palveluissa tiedustelemassa, mitä heidän kulloinkin saamansa päätökset tarkoittavat (Peltola & Metso 2008, 38–39).

(H8) Olen saanut sakkoja, koska en ole ilmestynyt lääkäriin oikealla päivällä, koska olen vaan sekoittanut päivät tai kellonajat. Vaikeaa erottaa puhelimesta numeroita kahdeksan, kaksitoista, kahdeksantoista.

(H7) En pysty puhumaan puhelimesta suomalaisten kanssa. Puhelin muuttaa äänen ja minä en ymmärrä.

Huomattavissa oli, että joillekin naisille valtakielen puutteellinen osaaminen oli aiheuttanut ongelmia puhelimitse tai suullisesti tapahtuvissa asioinneissa. Haastattelussa kerrottiin, että puhelimesta puhutuista asioista ei saatu selvää, koska puhelin huononsi äänen laatua ja vaikeutti siten sanojen tunnistamista. Samoin puhumisen nopea tahti ja äänen vaimuus olivat tehneet puheen ymmärtämisestä vaikean. Vieraskielinen sanallinen viestintä tuottaa vaikeuksia erityisesti silloin, kun puhutaan

nopeasti, käsiteltävä aihe on vieras tai puhe kestää pitkään (Sergejeff 2007, 42–46). Asioiden hoitaminen ja vuorovaikutustilanteet mutkistuivat, koska vieraan kielen puhuminen ja ymmärtäminen tuotti naisille vaikeuksia. Naisten suomenkielentaito ei ollut äidinkielen puhujan tasoinen, joten selkokielen käyttö yleiskielen sijasta olisi saattanut helpottaa puhelimitse tapahtuvaa kommunikointia. Kielitaito on tärkeää, koska se on yhdysside ihmisten välillä. Ilman kieltä ei voi kommunikoida, olipa kyseessä puhuttu tai kirjoitettu kieli. (Skutnabb-Kangas 1988, 13.)

(H5)* Kaupassa pärjään itse ja muissa pienissä asioissa. Ja ilman kieltäkin pärjää.

Kielitaidon merkityksestä oltiin monta mieltä. Haastattelussa tuotiin esiin ajatus, että ilman kielitaitoaakin pärjää, koska arjen asioiden hoitaminen oli sujunut, eikä siihen tarvittu mitään kielellistä osaamista. Arkipäivässä selviämiseen riittää usein peruskielitaito, joka edellyttää kielessä käytettävien yksinkertaisten ilmausten ja sanontojen osaamista (Jokiniemi 2012, 48). Itsepalveluyhteiskunnassa kielitaidottomuus ei välttämättä tunnu suurelta ongelmalta, mutta pitkällä aikavälillä sillä voi olla ikäviä vaikutuksia (Etnisten suhteiden neuvottelukunta 2005, 15). Tyytyminen vähäiseen kielitaitoon on saattanut rajoittaa haastattelemini naisten toimintamahdollisuuksia ja hidastaa siten heidän sopeutumistaan yhteiskuntaan. Kielitaidottomuus on voinut myös estää naisten osallistumisen ympäröivän yhteiskunnan toimintaan ja johtaa yhteiskunnallisesta elämästä syrjäytymiseen.

(H6)* Yritän ja haluan oppia, että pärjään itsenäisesti ja saan hoitaa itse omat asiat. Toimistossa asioinniksi ja lääkärissä käynneiksi tarvii kääntäjän, silloin kieli ei riitä.

Kaikki naiset eivät tyytyneet vähäiseen suomenkielentaitoon, vaan pyrkivät oppimaan kieltä lisää, koska pitivät sitä tärkeänä itsenäiselle asioinnille. Vaikka palveluissa oli pärjätty hyvin tulkin välityksellä, oli pyrkimys hoitaa asioita itsenäisesti motivoinut naisia saavuttamaan riittävä suomenkielentaito. Kielitaito käsitteenä, samoin kuin sen riittävyyskin, saa erilaisia tulkintoja sitä mukaa, miten kielitaito ymmärretään ja määritellään tai mihin riittävyttä suhteutetaan. Kielitaito voi olla riittävä tiettyihin tehtäviin tai suorituksiin, niinpä kielen osaamisvaatimukset riippuvat pitkälti siitä, tarkasteleeko kielen osaamista työnantaja, koulutuksen järjestäjä, viranomainen tai itse maahanmuuttaja. (Tarnanen & Pöyhönen 2011, 142.)

Naiset kertoivat haastattelussa, että heillä oli ollut viranomaispalveluihin liittyviä odotuksia. Niistä nousivat selvemmin esille työ- ja elinkeinotoimiston tarjoamat palvelut. Työvoimaviranomaisten oli odotettu järjestävän työpaikan, koska suoma-

laisia työmarkkinoita ei tunnettu tarpeeksi hyvin, jotta töitä olisi voitu etsiä omatoimisesti. Vaikka itsellä olisi ollut halukkuutta työskennellä, oli työvoimatoimistossa ohjeistettu hakeutumaan kurseille. Tätä vaihtoehtoa ei kuitenkaan koettu työllistymisen kannalta hyödylliseksi. Toisaalta maahanmuuttajien voi olla vaikea käsittää, että Suomessa useimpiin suorittavan tason töihin vaaditaan ammatillista koulutusta. Maahanmuuttajien tiedossa ei myöskään välttämättä ole, mitä ammatteja Suomessa on ja miten niihin pääsee. (Peltola & Metso 2008, 99.) Haastatteleman naiset arvoskelivat työvoimatoimiston palveluita, kyseenalaistivat työllistämistoimenpiteitä ja kokivat ne pakottaviksi.

(H7) [Työvoimatoimisto] on, mutta ei antaa työpaikkaa, ei työllistä. Minä uskon, että työkkär on ainut paikkaa, joka antaa työtä.

(H11) Työkkär voisi antaa työpaikan, voisi jo antaa paikan, että täällä tai tuolla tarvitaan sinua, että siellä ois paikka, mut ei.

Asioitaessa työvoimatoimistossa oli huomattu, että virkailijoiden suhtautuminen maahanmuuttajiin ei aina ollut myönteistä. Naisilla oli kielteisiä kokemuksia asioinnista, mikä oli vähentänyt heidän luottamustaan virkailijoihin ja aiheuttanut epävarmuuden tunteita. Kun viranomaisiin kohdistetut odotukset eivät täyttyneet, oli koettu, että maahanmuuttajien asioita ei hoideta tarpeeksi hyvin. Viranomaisten asennetta luonnehdittiin välinpitämättömäksi ja viranomaisilta saatua kohtelua huonoksi. Aikaisemmissa kotimaisissa tutkimuksissa (esim. Pitkänen & Kouki 1999; Jaakkola 2009) on tarkasteltu viranomaisten asenteita maahanmuuttajia kohtaan ja todettu niissä olevan parantamisen varaa.

Työntekijöiden asenteet maahanmuuttajia kohtaan ohjaavat heidän toimintaansa (esim. Peltola & Metso 2008, 35; Kokkonen 2018, 117). Asiakastyössä havaittavissa olevat kulttuurierot liittyvät yksilön ja ryhmien välisiin suhteisiin, sukupuolirooleihin, uskontoon ja moniin muihin tekijöihin. Kulttuurierot näkyvät työntekijän ja asiakkaan välisessä kommunikaatiossa ja luottamuksessa. (Peltola 2014, 146.) Pohjanpää kumppaneineen tuo esiin, että asiakkaan kokemukseen palvelun laadusta vaikuttaa ratkaisevasti se, oliko palvelu kohteliasta ja asiantuntevaa, täyttikö toiminta asiakkaan odotuksen ja oliko lopputulos asiakkaan kannalta oikeudenmukainen ja hänen elämänlaatuaan parantava (Pohjanpää ym. 2003, 78).

(H3)* En ole tyytyväinen työkkärin palveluihin. Ne vaan kirjoittaa jotain, mutta ei auta miten. Ei ketään heistä kiinnosta viedä asiaa eteenpäin. En ole saanut sieltä mitään hyvää. Pitäisi olla joku, joka vie asiaa eteenpäin ja tuntee maahanmuuttajat. Ainut, mitä kuulee siellä, että maahanmuuttajat eivät halua olla töissä.

Ja he siellä eivät halua tiedä, missä tilanteessa asiakas on, miten hän pärjää. Naputtelevat vaan hiljaisuudessa.

(H2)* En pidä työkkärin henkilökunnasta. He eivät välitä ihmisistä. Työkkär ei hyväksynyt, että olin sairaana ja en päässyt käymään, siitä tuli paranssi [karenssi]. Työkkär ihan kuin odottaa, että ulkomaalaiset tekee asioidessa virheitä. He ei suosittelle paikkaa, eikä auta minkä tavalla.

Suomalainen palvelukulttuuri vaikutti naisista vieraalta ja moni oli tyytymätön saamiinsa palveluihin ja kohteluun. Pitkänen ja Kouki (1999, 117) ovat korostaneet myönteisen suhtautumisen tärkeyttä asiakastyössä maahanmuuttajien kanssa huolimatta siitä, miten erikoisella tavalla he puhuisivat tai toimisivat. Haastattelemi naiset kokivat virkailijoiden asiakaspalvelutaidot puutteellisiksi palvelujärjestelmään kohdistuneiden odotusten näkökulmasta. Niin ikään maahanmuuttajien asiointitaidot on nähty puutteellisiksi ja heidän on koettu kuormittavan palveluja, kun he menevät väärään paikkaan väärään aikaan kysymään väärää asiaa. Toimistosta asiakas lähetetään usein pois selittämättä sen enempää, minne hänen pitäisi mennä. (Peltola & Metso 2008, 56–57.)

Palvelun tarjoaja ei aina tunnista maahanmuuttajien palvelutarpeita eikä tue heitä riittävästi (Kokkonen 2018, 116). Maahanmuuttajien kielteisimmät kokemukset julkisissa palveluissa asiointista liittyvät työvoimatoimistoon, mutta huonoa kohtelua on saatu myös sosiaalitoimistosta (Jasinskaja-Lahti ym. 2003, 82). Haastattelemistani naisista useat mainitsivat saaneensa näissä toimistoissa epätyytyttävää palvelua.

(H8) Olen pettynyt sosiaalitoimiston palveluihin. Olen saanut siellä huonoa kohtelua ja ei oikein minkäänlaista apua, kun tarvii ja kun olin oikeutettu apuun. Piti itse tehdä kova työ sen saamiseksi. Ollaan siellä ylpeitä ja vaaditaan papereita, mutta ei sanota minkäänlaisia. Erittäin laiska palvelu.

(H4)* Olen huomannut, että maahanmuuttajien asioita ei hoideta hyvin. Minulla on paljon ongelmia sosiaalitoimiston ja Kelan kanssa.

Haastattelussa kerrottiin katkerana, että ongelmat asioiden hoitamisessa olivat johduneet virkailijoiden huolimattomuudesta ja haluttomuudesta hoitaa maahanmuuttajien asioita. Jokainen virkailija ja kohtaaminen olivat olleet omanlaisensa ja palvelun saanti riippunut virkailijasta. Palvelujen saanti on kiinni yksittäisistä työntekijöistä, koska he toimivat palvelujen portinvartijoina (Peltola & Metso 2008, 35). Pohjanpää (2003a, 78) kuitenkin muistuttaa, että maahanmuuttajien asioiden käsittely saattaa olla työläistä ja aikaa vievää, jolloin sekä virkailija että asiakas voivat turhautua. Myös tutkimukseni naisten puheessa näkyi turhautuneisuus, kun he mainitsivat, että

vaikka heidän omat asiointitaitonsa olivatkin puutteellisia, niin virkailijatkaan eivät olleet opastaneet toimimaan oikealla tavalla.

Aineistosta kävi ilmi, että naisten elämäntilanteessa oli tapahtunut muutoksia, jotka olivat vaatineet viranomaisasiointia ja palvelutarpeen uudelleenarviointia. Peltola ja Metso (2008, 38–39) huomauttavat, että mikäli pitkään Suomessa asuneiden maahanmuuttajien elämässä ei tapahdu muutoksia, he pärjäävät viranomaisasiointeissa. He osaavat täyttää toimeentulotukihakemuksen, maksaa vuokran ja tietävät, miten asioida työvoimatoimistossa. Kun elämässä tapahtuu pienikin muutos, saattaa saavutettu tasapaino horjua. Tilanteen muuttuessa asiakkaalta pyydetään selvitystä, mihin asiakas ei välttämättä reagoi, koska ei ymmärrä kehotusta tai ei tunnista asian tärkeyttä. Pahimmillaan elämäntilanteet voivat kriisiytyä, koska selvityksen puuttuminen johtaa toimeentulotuen katkaisemiseen, vuokran maksamatta jättäminen häätöön ja maksamattomat laskut maksuhäiriömerkintään. Näiden tilanteiden selvittely on haastavaa sekä asiakkaalle että työntekijälle. (emt.)

(H4)* Sosiaalityöntekijä sanoi, että maksaa vuokran sossun puolelta. Hän teki virheen, meni lomalle ja unohti kaiken ja kolme kuukautta oli vuokra maksamatta ja tuli sakko. Sosiaalitoimiston virheen takia nimi on mustalla listalla. Minulla on nyt vaikeaa saada asuntoa. Ja se on sosiaalityöntekijän ja toimiston syy.

Naisten mukaan viranomaiset olivat aiheuttaneet jopa lisää hankaluuksia, kun olivat jättäneet hoitamatta tärkeitä asioita. Aineisto osoitti, että asioinnin yhteydessä virkailijan kanssa sovittua ei ollut ymmärretty, koska vuokran maksamisen oli käsitetty siirtyneen sosiaalitoimistolle. Maahanmuuttajien asioinnin vaikeuteen suomalaisessa palvelujärjestelmässä vaikuttavat monet tekijät. Osa asiointiin liittyvistä ongelmista johtuu maahanmuuttajien heikoista taidoista toimia suomalaisessa palvelujärjestelmässä, mutta puutteita löytyy myös palvelujärjestelmän rakenteista ja viranomaisten valmiuksista kohdata maahanmuuttaja-asiakkaita. (Hallikainen 2014, 55, 95, 97.) Toisinaan naisten puheesta heijastui viranomaisten auktoriteettia kunnioitava asenne, niinpä saatua palvelua ei aina kyseenalaistettu.

(H4)* Viranomaisia pitää kunnioittaa. En ole nähnyt mitään epäkohteliasta.

(H7) Missään eikä kukaan ole sanonut huonosti mitään.

Haastatteluissa tuotiin esille iranilaisen ja suomalaisen viranomaistoiminnan erilaisuus ja mainittiin, että Iranissa palvelut ovat parempia. Muualta tulleilla saattaa olla viranomaisen tehtävästä erilainen käsitys ja myös palvelukulttuuri saattaa olla toisenlainen kuin mitä se on Suomessa (Peltola & Metso 2008, 55–56). Maahanmuut-

tajista on todettu, että mitä enemmän he ovat perillä yhteiskunnan rakenteesta ja palveluverkostosta, sitä paremmin he pystyvät toimimaan viranomaiskohtaamisissa, ottamaan kantaa itseään koskevien asioiden hoitoon ja arvioimaan saamansa palvelun laatua (Hammar-Suutari 2009, 19).

(H8) Iranissa on toisenlainen sosiaalitoimisto kuin Suomessa, mutta on. Siellä myös autetaan ihmisiä.

Vaikka julkiset palvelut saivat osaksi moitteita, olivat ne joidenkin naisten mielestä hyviä ja toimivia. Tyytyväisyyttä palveluihin olivat lisänneet kuulluksi tuleminen, työntekijän asiallinen toiminta ja nopea päätöksenteko. Samoin naisten asiointitaidot ja pyrkimys hoitaa itsenäisesti viranomaisasioita sujuvoittivat asiointia. Kokemuksen karttuminen asioinnista oli madaltanut kynnystä hakeutua palveluihin. Moni nainen arvosti mahdollisuutta asioida virastoissa itsenäisesti. Tärkeintä oli saada asiat hoidettua ja parhaiten se oli onnistunut käymällä toimistossa. Silloin pystyi paremmin ottamaan asioista selvää ja tiedustelemaan ratkaisusta. Asiointin tuotettua toivotun lopputuloksen asiointitapahtuma ja oma asiakassuhde koettiin hyväksi.

(H11) Päiväkoti, neuvola, Kela, työkkär, kaikki on ok. Kaikissa paikoissa pärjään itse. Hoidan kaiken itse, omat asiat. Puhun todella hyvin. Ymmärrän ihan hyvin. Osaan lukea. Luen päätökset itse. Puhun paremmin kuin kirjoitan. Menen joka paikkaan ilman tulkkia. Viisumihakemuksen [tein] itse. Tulen hyvin kielellä [toimeen].

(H10) Pärjään lääkärissä, hoidan myös itse omat asiat. Kodin ulkopuolella asioidessa puhun suomea. Työpaikassa ja työ, asiointi suomeksi. Olen tyytyväinen Kelan ja sosiaalitoimiston palveluihin, viranomaisten käyttäytymiseen. Ensimmäinen paikka, jossa kävin Suomessa, oli sosiaalitoimisto. Olen käynyt työkkäris ja Kelas. Suomessa on kiva systeemi. Asiat ratkaistaan nopeasti, kirjallinen päätös tulee. Olen hyvin tyytyväinen.

Suomenkielellä asioinneissa pärjänneet naiset kokivat viranomaisten lähettämät kirjalliset tiedoksiannot palvelua parantavaksi tekijäksi. Kirjallisessa muodossa olevan päätöksen saanti varmisti, että asia on käsitelty. Valtakieltä hyvin hallitsevat naiset olivat selvinneet vaativistakin asioinneista. Tämä oli kuitenkin edellyttänyt myös tietotekniikan käyttötaitoa, sillä osaa asioinnista oli tapahtunut sähköisesti. Näiden naisten kohdalla kielitaidon ja asiointitaitojen kartuttaminen oli ollut tietoinen valinta, joka oli vaatinut pitkäjänteistä paneutumista.

Tutkimusaineisto osoitti, että naiset, jotka pärjäsivät viranomaisasioinneissa, katsoivat siihen vaikuttavaksi tärkeäksi tekijäksi suomenkielentaidon. Kielitaidon

merkitys naisten itsenäiselle toimimiselle ja pärjäämiselle nousi esiin monessa yhteydessä. Hyvä kielitaito oli paitsi helpottanut asiointia myös antanut myönteisiä kokemuksia itsestä omien asioiden hoitajana.

5.2.2 Asumisen kautta syntyneet sosiaaliset suhteet

Suomeen asettumisen myötä iranilaisten naisten asumisolot ja naapurisuhteet olivat muuttuneet. Suomalainen asumistapa oli aluksi tuntunut vieraalta, mutta vähitellen siihen oli totuttu. Tutkimusten mukaan (esim. Paananen 2003a, 138, 142; Paananen & Pohjanpää 2003, 146; Juntto 2005) maahanmuuttajien käsityksiin asumisesta vaikuttavat heidän aikaisemmat asumisolonsa ja tottumuksensa. Monet naiset olivat asuneet Iranissa omakotitalossa ja jotkut kerrostalossa. Iranissa omakotitalossa asuneille suomalainen kerrostaloasuminen oli uusi kokemus. Toisaalta kaupunkilaistuminen on lisääntynyt iranilaisessa yhteiskunnassa, niinpä kerrostaloasumisesta on tullut sielläkin tavallista (Iranta 2016, 219–221). Tutkimusaineistosta oli havaittavissa, että osa naisista ei viihtynyt kerrostalon vuokra-asunnossa, vaan muutti sopivan asunnon löydettyä rivitaloon. Rivitalossa asumisen kokeminen mukavammaksi voi johtua siitä, että rivitaloasuminen muistuttaa perinteistä iranilaista asumistapaa.

Juntto (2005) katsoo, että ihmisen mieltymys tiettyyn asumistapaan säilyy uudessakin ympäristössä. Perinteiseen iranilaiseen omakotitaloon kuuluu monta vie-rekkäistä asuinrakennusta. Tällaisessa talossa asustaa tyypillisesti yhdessä koko lähisuvusta koostuva suurperhe. Vanhempien asuinrakennusten ikkunat ovat sisäpihan suunnassa, joten kadulle niistä näkyvät vain seinät ja pihamuurit. Nykyaikaisissa rakennuksissa ikkunat avautuvat myös kadulle päin, mutta ne peitetään paksuilla verhoilla tai ne ovat tummennettua lasia. (Vihervuori & Schreiberhuber 1989, 108, 113; Iranta 2016, 91, 219). Muslimien tavassa asua näkyy islamilaisen kulttuurin omaleimaisuus. Islamien arvot ohjaavat muslimeja noudattamaan soveliaisuutta, mikä vaikuttaa heidän arjen valintoihinsa (esim. Iranta 2016, 219–221).

(H11) Iranissa asuin omakotitalossa, nyt rivitalossa. Minun isoäidillä oli iso talo, olin neljävuotias, kun isä kuoli. Jos olit häät tai muu iso juhla, kaikki tulivat meidän luokseen.

(H6)* Iranissa asuin maalla, kylässä, omakotitalossa. Suomessa ennen asuin kerrostalossa, nyt rivitalossa.

(H3)* Iranissa asuin kerrostalossa, missä viisi huonetta. Nyt Suomessa kerrostalossa.

Haastattelussa todettiin, että paitsi suomalainen asuinympäristö, myös suomalainen koti on toisenlainen kuin iranilainen. Koti tilana on yksilöllinen kokonaisuus, joka ilmentää asujan mieltymyksiä ja tapoja (esim. Young 1997; Tuomi-Nikula ym. 2004). Jokainen sisustaa kodin maun ja tarpeen mukaan (Tuomi-Nikula ym. 2004, 9). Perinteisessä iranilaisessa kodissa on tilava olohuone, jonka seinien vierustat ovat täynnä istumapaikkoja ja pikkupöytiä ja huoneen lattiaa peittävät persialaiset matot. Istumapaikkojen runsaus viestittää islamilaiseen kulttuuriin kuuluvasta tavanomaisesta kyläilystä, jonka aikana useat vieraat tarvitsevat istumapaikan. (Iranta 2016, 220–221.) Ihmisten välisten sosiaalisten suhteiden tärkeys ilmenee siten myös iranilaisen kodin sisustuksessa, jonka tarkoituksena on luoda puitteet vieraanvaraisuudelle, yhteisöllisyydelle ja yhteenkuuluvuudelle.

(H11) Yksi suomalainen kutsuu käymään, naapuri. Mutta hänellä on joku ongelma, käyttäytyy omituisesti, en tykkää mennä. Sen koti tuntuu ihan likainen, paljon tavaraa joka paikassa ja kaikkea lojuu lattialla.

Tutkimukseni naiset olivat verranneet suomalaisten asumistapoja omaan asumistyyliin ja tulleet tulokseen, että niitä luonnehtii erilaisuus. Haastattelussa esiin tuotu näkemys suomalaisen kodin erilaisuudesta viittaa toisenlaiseen näkemykseen asumisesta. Turtiaisen (1998, 116) tekemässä tutkimuksessa iranilaisista naisista näkyy kotiin ja asumiseen liittyviä kulttuurisia tapoja ja ihanteita. Iranilaisen näkemys mukaan ihmisen koti on kuin hän itse. Jos siellä on rumaa ja sotkuista, siitä tietää, että ihminen ei voi hyvin. Turtiainen luonnehtii kaikkia näkemiään iranilaiskoteja huomiota herättävän siisteiksi. Siisteys on viimeinen asia, josta iranilainen nainen voi luovuttaa, vaikka olisi sairas tai väsynyt. Kodin siisteys ja kauneus liittyvät toisiinsa ja ne ovat naiselle kunnia-asia. Iranilaisissa kodeissa kaikki esineet ovat jotain käyttöä varten ja kodin kauneus tarkoittaa käyttöesineitä ja huonekaluja. (emt.)

Koti ja sen sisustusvalinnat kertovat paljon ihmisen kulttuurisesta ja etnisestä taustasta (ks. Peltola 2014, 90). Ihmisen identiteetti materialisoituu kodissa (Young 1997; Valkeapää 2016, 30). Iranilaiset arvostavat omaksi koettua kauneutta, joka ilmenee Iranin luonnossa ja kulttuuriperinnössä, kuten kirjallisuudessa ja arkkitehtuurissa. Iranilaiset tavoittelevat kauneutta ja haluavat tulla samaistetuksi omaan kulttuuriperintöön, joka on osa heitä. (Turtiainen 1998, 116.) Asunnosta tulee koti subjektiivisen kokemuksen kautta. Kodilla on konkreettinen sisältö fyysisenä tilana, mutta sillä on myös symbolista merkitystä. Käsitys kodista kehittyy lapsuudessa, ja sillä on kuuluvuuden tunnetta luova merkitys. (Tuomi-Nikula ym. 2004, 9.) Kodin tunne syntyy ihmissuhteista, kiinnittymisestä ja arjen toiminnasta (Tuomi-Nikula ym. 2004, 9; Valkeapää 2016, 30).

Huomattavissa oli, että haastattelemini naisten asumisviihtyvyyttä olivat vähentäneet naapureiden koirat, jotka olivat herättäneet heissä levottomuutta ja pelkoa.

Muslimitaustainen maahanmuuttaja saattaa kokea koiran rasittavana. Iranissa ovat aikaisemmin aiheuttaneet ongelmia vapaasti liikkuvat kulkukoirat, joita ei Teheranin kaduilla enää liioin näy. Nykyään koirasta on Iranissakin tullut lemmikkieläin, vaikka islam kieltää koiran pitämisen lemmikkieläimenä. (Iranta 2016, 98.) Tutkimusaineistosta ilmeni, että kaikki naiset eivät hyväksyneet koiria, vaan kokivat niiden häiritsevän elämää. Naapureiden tavat eivät aina miellyttäneet naisia, mikä on saattanut vähentää naisten halukkuutta tutustua heihin. Naapurisuhteiden luomiseen näyttivät vaikuttaneen naapureihin liittyvät kokemukset sekä heistä luotu mielikuva.

(H4)* Suomessa asumisessa minua häiritsee eniten koirat, pelkään niitä. Kerran minulle on koira hyppinyt päälle.

Naisten puheesta kävi ilmi, että ihmisten toiminta ei aina ollut ollut asiallista. Koiria jo ennestään pelkävien joukossa huolimattomien koiranomistajien käyttäytyminen oli lisännyt pelkoa koiria kohtaan. Saattaa myös olla, että toisen lemmikkiin ei tunneta sympatiaa, eikä haluta, että koira päästetään lähelle. Kyseessä ei siis välttämättä tarvitse olla uskonnosta johtuva etäisyyden pitämisen tarve. Naiset eivät saaneet valtaväestöltä huomioon ottavaa kohtelua, mikä oli aiheuttanut heille harmia. Vaikutti siltä, että asumiseen liittyviä kielteisiä kokemuksia refleктоitiin pitkälti koskemaan koko elämää Suomessa. Toisinaan vähäpätöiseksi luulluilla asioilla saattaa olla isoakin merkitystä.

Naapurisuhteissa oli esiintynyt muitakin ongelmia, mikä oli saanut naiset varautuneiksi. Haastattelussa kerrottiin, että naapurit olivat käyneet huomauttamassa heidän asunnostaan kuuluvasta lasten äänekkäästä leikkimisestä ja juoksemisesta. Naapureiden toivomaa hiljaisuutta oli ollut vaikeaa tavoittaa kerrostaloasunnon läpikuultavuuden ja lasten eläväisyyden takia. Ison perheen kodista kuuluu aina enemmän ääniä kuin pienen, olipa perheen etninen tausta mitä tahansa (Ekholm 1994; 2008). Osa haastattelemistani naisista oli kokenut naapurit epäystävällisiksi ja ruvennut välttelemään heitä. Tiilikainen (2003, 165–166) nostaa tutkimuksessaan esille, että voi mennä pitkään, ennen kuin maahanmuuttajat ottavat puheeksi asumisessa kohdatut ongelmat. Hänen mukaansa asumista koskevissa erimielisyyksissä maahanmuuttajat eivät useinkaan osaa löytää ratkaisuja (emt).

(H11) Naapurit tekevät joskus pahaa tai sanovat jotain. Joskus aivan usein on yörauhan häiritsevä. Ennen oli juoppo naapuri, kenen kanssa oli ongelmia lasten asioista. Nyt on vaihdettu asunto, ei ongelmia.

Haastatteluaineistosta selvisi, että ihmisten erilaiset arvostukset ja elämäntavat olivat aiheuttaneet tyytymättömyyttä puolin ja toisin. Siinä, missä naisille oli tullut huomautuksia heidän lastensa äänekkäästä touhuamisesta, olivat he olleet tuohtuneita

naapureiden humalassa aiheuttamasta häirinnästä. Häiritseväksi koetulla käytöksellä ei voi luoda hyviä naapurisuhteita, vaikka toinen osapuoli ei toimintaansa sellaiseksi käsittäisikään. Riitaisia välejä ei aina saatu sovittua, mikä oli johtanut asunnon vaihtamiseen. Ihmisten muuttopäätöksiä ohjaavat usein elämässä tapahtuneet käänneet. Päätöstä ei kuitenkaan ole helppoa eikä yksinkertaistakaan tehdä. (Paananen 2003b, 141–142.) Ekholm (2008, 67) toteaa, että asumisongelmien ilmetessä maahanmuuttajat pyrkivät useimmiten vaihtamaan asunnon. Tämä on selvinnyt asumisneuvonnan ja asunnon vaihtamisen yhteydessä tehdyistä kartoituksista. Maahanmuuttajat ovat olleet asumiseen liittyvistä ongelmista vaiteliaita, mutta monelle heistä ne ovat aiheuttaneet pelon ja turvattomuuden tunteita. (emt.)

(H4)* En vaan tykkää yhdestä juoposta, joka on naapuri. Vieressä asuva juoppo kävi aina häiritsemässä ja poika kävi häntä vihaisena katsomassa. Sen jälkeen ei ole enää tullut kiusaamaan.

Näytti siltä, että haastattelemanaiset kokivat heidän ja naapureiden välille syntyneiden erimielisyyksien selvittämisen vaikeaksi. Tutkimusaineisto osoitti, että eräässä tapauksessa haastateltavan aikuisen pojan piti puuttua naapurin aiheuttamaan häirintään, jotta se saataisiin loppumaan. Kyseessä on voinut olla kulttuurisidonnainen tapa toimia, koska islamilaisissa maissa miehet hoitavat kodin ulkopuoliset asiat (ks. Akar & Tiilikainen 2009). Toisaalta epäsovinnaiseksi luonnehdittua naapuria on voitu myös pelätä. Asunnon vaihtamista ei siis nähty ainoaksi keinoksi ratkaista naapurisuhteissa eteen tulleita ongelmia. Tästä voidaan päätellä, että joillekin asunto merkitsi oman paikan löytämistä ja pysyvämpää kiinnekohta, josta ei haluttu kovin helposti luopua.

Tutkimusaineiston mukaan tutustuminen valtaväestöön oli ollut naisille helpompaa pienemmällä paikkakunnalla, johon he maahantulon jälkeen olivat sijoittuneet. Kaikista erottavista tekijöistä huolimatta siellä suhteet suomalaisiin olivat olleet mutkattomia ja avoimia. Suurin osa sosiaalisista suhteista solmitaan lähiympäristössä. Yhteisesti koettu paikallisuus voi yhdistää ihmisiä, joiden kansalliset identiteetit ja kulttuuriset käytännöt poikkeavat toisistaan. (Saukkonen 2013; 2016.) Voidaan olettaa, että tutustuminen naapureihin tuki naisten yhteiskuntaan kiinnittymistä.

(H6)* Kun kaupunki on pienempi, meillä on parempi mahdollisuus tutustua, tavata. Mutta isossa paikassa vaikea tapaa suomalaisia.

Naisilla oli naapureista monenlaisia kokemuksia, eivätkä kaikki halunneet naapureiksi muita maahanmuuttajia. Somalialaisia naapureita luonnehdittiin äänekkäiksi, ja koska asumiselta toivottiin hiljaisuutta ja rauhaa, heidän elämäntapansa koettiin häiritseväksi. Jatkuvan melun takia asuinalueelta oli muutettu pois. Valkeapä

(2016, 29) toteaa, että naapureiden välisiä riitoja on esiintynyt paljon kerrostaloissa, jotka ovat pelkästään maahanmuuttajien asuttamia. Ekholm ja Salmenkangas (2008, 12–13) tuovat esiin, että ihmisten välisessä kanssakäymisessä haasteita luovat heidän erilaiset arvonsa. Samoin eriävä kulttuuri, kieli, uskonto tai alkuperä voivat aiheuttaa kulttuurisia yhteentörmäyksiä ja olla esteenä yhteisymmärryksen syntymiselle (emt).

(H7) Asuin [kaupunginosassa], mutta ei pidä [kaupunginosasta], koska siellä on paljon somaleja ja ne on äänekkäitä ja kamalaita. Nyt asun muualla ja olen tyytyväinen.

Monet haastateltavista olivat kuitenkin luoneet toimivia naapurisuhteita muihin maahanmuuttajiin. Nämä haastateltavat asuivat maahanmuuttajavaltaisella kerrostaloalueella, pääasiassa kaupungin omistamassa vuokra-asunnossa. He viihtyivät asuinalueella, jossa vallitsi kulttuurinen ja etninen monimuotoisuus. Tässä ympäristössä ihmisten välinen erilaisuus ei ollut huomiota herättävä seikka. Lisäksi naisten ja heidän naapureidensa arvostama yhteisöllisyys oli edistänyt sosiaalisten suhteiden solmimista. Samanlainen kulttuurinen tausta, samoin kuin yhteinen puhekieli, helpotti keskinäistä kanssakäymistä sekä myötävaikutti hyvien naapurisuhteiden syntymiseen.

(H4)* Minulla on afgaanilainen naapuri, joka käy joskus minua moikkaamassa.

(H1) Minun naapurit ovat minun kanssa saman ikäiset ja samasta kaupungista Iran.

Blokland (2003, 45) on todennut, että asuinalueelta toivotaan yhteisöllisyyttä ja tiiviitä naapurisuhteita, mutta myös asujien samankaltaisuutta. Asukkaiden samankaltaisuus helpottaa yhteisymmärryksen syntymistä, mikä edesauttaa yhteisöllisyyden muodostumista (emt). Toisaalta maahanmuuttajien asettuminen tietyille asuinalueille on herättänyt huolta. Tällöin sosiaalisten suhteiden luominen kantaväestöön jää vähäiseksi, eikä maahanmuuttajien valtakielen taito pääse kehittymään toivotulla tavalla. (Karjalainen 2010, 57.)

Vaikutti siltä, että samassa kaupunkilähiöissä asustavan maahanmuuttajaväestön läsnäolo koettiin tutkimukseni naisten keskuudessa arjen jaksamista lisääväksi voimavaraksi. Naapurisuhteet muihin maahanmuuttajanaisiin toivat vaihtelua arkeen ja lievittivät yksinäisyyttä. Luottamus naapureihin on saattanut luoda myös turvallisuuden tunnetta vieraassa ympäristössä. Eniten naiset kuitenkin pitivät asumisesta muiden iranilaisten läheisyydessä. Tutkimuksissa on todettu, että sosiaalisten kontaktien

ohella oma etninen yhteisö tarjoaa maahanmuuttajille mahdollisuuden oman kulttuurin, uskonnon ja kielen säilyttämiseen (esim. Kinnunen 1999; Kokkonen 2010; Benjamin 2014).

Haastattelemani naiset arvostivat hyviin naapurisuhteisiin kuuluvaa vastavuoroisuutta ja osallisuutta. Sellaisia suhteita naisten oli ollut vaikea solmia suomalaisiin naapureihin, joten monella välit heihin olivat etäisiä. Jollekin vuorovaikutus naapureihin oli tarkoittanut vain tervehtimistä, jos sitäkään. Maahanmuuttajien kontaktit naapureihin ovat usein pinnallisia rajoittuen monesti vain tervehtimiseen (Pehkonen 2006, 36). Tutkimusaineisto osoitti, että yhtenä esteenä naapurisuhteiden solmimiseksi oli ollut naisten heikko suomenkielentaito. Sosiaalinen kanssakäyminen vaatii melko hyvää kielitaitoa, jonka oli saavuttanut vain muutama nainen. Naapurisuhteiden luominen suomalaisiin olisi ollut tutkimukseni naisille tärkeää, koska niiden kautta olisi mahdollistunut valtakielen oppiminen ja yhteiskuntaan sopeutuminen.

(H5)* Naapureiden kanssa joskus puhun, mutta kielitaito pieni.

(H8) En käy naapureiden luona, tervehdin vain.

(H2)* Tapaan hyvin harvoin ketään naapureista, en tunne ketään.

Etäisiksi jäävät suhteet naapureihin on läntisessä kaupunkiasumisessa varsin yleinen ilmiö. Yksilöllistyvissä yhteiskunnissa naapurisuhteiden tärkeyttä on usein vähätelty ja ajateltu, että niillä ei ole enää yhtä suurta merkitystä kuin ennen (Blokland 2003, 45). Naapurisuhteiden luominen edellyttää ulospäinsuuntautuneisuutta ja halukuutta tutustua muihin ihmisiin. Tutkimukseni naisten suhteet suomalaisnaapureihin olivat jääneet etäisiksi, koska heidän valtakielen taitonsa oli heikko ja koska naapureilta näytti puuttuneen kiinnostus tehdä tuttavuutta heidän kanssaan. Keskinäisiä suhteita on hankala luoda, jos naapurit vain tervehtivät toisiaan (Tiilikainen 2003, 163). Asuinyhteisön ulkopuolelle jääminen heikentää maahanmuuttajien yhteiskuntaan kiinnittymistä (esim. Junto 2005; Karjalainen 2010).

Tutkimusaineistosta kävi ilmi, että jotkut haastateltavista viihtyivät omissa oloissaan. Vähäinen sosiaalinen aktiivisuus oli jättänyt nämä haastateltavat erilleen naapuriyhteisöstä. Toisaalta sulkeutuminen kotiin ja etääntyminen naapureista on voinut johtua myös islamilaisen kulttuurin naisille asettamista odotuksista tai suomalaisesta yhteiskunnasta tehdystä tulkinnoista ja niiden vieraaksi koetuista merkityksistä. Darznik (2011, 307) mainitsee, että iranilaisille naisille asuminen vieraassa maassa saattaa tarkoittaa yksinäisyyden kokemista. Näin on varsinkin silloin, kun he eivät osaa asuinmaan kieltä, eivätkä tunne ketään, kenelle soittaa tai kenen luona vieraila. Näin ollen päivät kuluvat yksin kotona aikaa kuluttamalla ja rukoilemalla. (emt.) Monen iranilaisen naisen arkeen kuuluu pääasiassa ruuan laittamista ja television

katselemista, niinpä he ovat pitäneet ruuanlaittoa ja television äärellä vietettyä aikaa vapaa-ajan harrastuksina (Hanki ym. 2006, 50; Darznik 2011, 307).

(H7) Kaiken vapaa-ajan vietän kotona. Ei voi selittää omaa sosiaalisuutta, koska olen kotona, keittiössä.

Ulospäin suuntautuneet naiset olivat pyrkineet solmimaan suhteita suomalaisiin naapureihin. He olivat osallistuneet taloyhtiön järjestämiin asukastapahtumiin ja jutelleet naapureiden kanssa. Luonteeltaan sosiaalisilla ja avoimilla naisilla oli ollut kontakteja moniin naapureihin. Juntto (2005, 48) tuo esiin, että vakiintuminen tietylle asuinalueelle ja naapurisuhteiden luominen edistää maahanmuuttajien integroitumista. Suhteiden rakentaminen naapureihin ei kuitenkaan tapahdu hetkessä, vaan vaatii pidempää asumisaikaa (emt). Oli huomattavissa, että joidenkin haastateltavien ja heidän naapureidensa välillä vallitsi yhteisymmärrys ja että naapureilta oli löytynyt keskinäistä sosiaalista kanssakäymistä edistävää hyväksyvää ja mukaan ottavaa asennetta.

(H9) Minä olen aika paljon sosiaalinen. Juttelen naapureiden kanssa.

(H6)* Minä osallistun talon talkoihin ja käyn siivomassa pihaa. Juon suomalaisten kanssa kahvia ja teetä.

Haastattelussa tuotiin esiin, että naapureiden kanssa juttelemiseen ei tarvittu kovinkaan hyvää suomenkielentaitoa ja että naapureiden puhetapa oli ollut selkeämpi ja ymmärrettävämpi. Lisäksi mainittiin, että keskinäistä kanssakäymistä oli tukenut naapureiden hyväksyvä asenne. Naapureiden myönteinen suhtautuminen oli lisännyt uskallusta vaihtaa ajatuksia ja ilmaista mielipiteitä. Tutustuminen talon muihin asukaisiin oli tuonut näiden naisten elämään yhteisöllisyyttä ja uusia ihmissuhteita. Hyvien naapurisuhteiden koettiin lisäävän asumisviihtyvyyttä, joten niitä arvostettiin ja haluttiin pitää yllä. Vaikka naapuruston ei katsota nykyisin olevan yhtä tärkeä kuin aikaisemmin, on naapurisuhteiden toimivuudella merkitystä yhteenkuuluvuuden tunteen luojana (Juntto 2005, 55). Monet ihmiset arvostavat myös rauhallista ja turvallista asuinyhteisöä, jota hyvät välit naapureihin luovat (Ekholm 2008, 70).

Naisista monet näyttivät olevan tyytyväisiä asumiseen, naapureihin ja asuinpaikkaan. Huomattavissa oli, että naiset olivat sijoittuneet asumaan eri puolille kaupunkia, eivätkä vain maahanmuuttajamäärältä runsaille alueille. Tutkimusaineisto osoitti, että asuinalue oli vaikuttanut siihen, millaisia naapurisuhteita naisille oli syntynyt. Naisten asettuminen kantaväestön asuttamalle alueelle oli tarjonnut heille enemmän mahdollisuuksia tutustua suomalaisiin. Arkisten kohtaamisten kautta naiset olivat luoneet kuvan suomalaisista ja suomalaisesta yhteiskunnasta. Alitolppa-

Niitamon (2005) mukaan on tyypillistä, että maahanmuuttajille muodostuu käsitys vastaanottavasta yhteiskunnasta ja sen väestöstä asuinympäristöstä saatujen kokemusten perusteella.

(H11) Asunto on iso ja hyvässä paikassa melkein keskustassa.

Nykyaikainen urbaani elämäntapa soveltui haastateltaville, koska moni heistä piti asumisesta kaupungin keskustassa. Varsinkin iäkkäämmät haastateltavat kertoivat arvostavansa asumista keskustan tuntumassa, koska sijoittuminen palveluiden äärelle oli helpottanut arkea. Toisaalta myös nuoremmat haastateltavat pitivät asumisesta keskikaupungilla alueen tarjoamien monien mahdollisuuksien takia. Kaupunkien kehityssuuntauksissa on ollut näkyvissä, että kaupunkiympäristö on sekä nuorten aikuisten että ikääntyneiden kasvavassa suosiossa. Urbaani elämäntyyli vastaa paremmin näiden ikäluokkien tarpeita. (Junto 2005; Karjalainen 2010.)

Naapurisuhteilla ja asuinympäristöllä oli ollut suuri merkitys siihen, miten haastateltavat elämän Suomessa kokivat. Paikalliset olosuhteet ja suomalainen tapa asua vaikuttavat maahanmuuttajiin, koska ne asettavat heidän asumiselleen puitteet. Naapurisuhteiden kautta ollaan kosketuksessa ympäröivään yhteiskuntaan ja paikallisväestöön, joten naapurisuhteet ovat maahanmuuttajille tärkeitä. (Karjalainen 2010.) Siitä huolimatta, että haastattelemani naiset ovat yhteisöllisestä kulttuurista ja sosiaalisia, olivat naapurisuhteet suomalaisiin jääneet monelta luomatta. Vähäiseksi jääneillä kontakteilla suomalaisiin on voinut olla omat vaikutuksensa naisten yhteiskuntaan integroitumiselle. Aineistosta oli havaittavissa, että iranilaisten naisten naapuriverkostot olivat maahanmuuttajavaltaisia ja sukupuolittuneita, koska asumisen kautta heille oli syntynyt sosiaalisia suhteita pääasiassa muihin maahanmuuttajainaiisiin.

5.2.3 Ystävät, kaverit ja tutut

Ihmisten välisessä arkisessa kanssakäymisessä luodaan sosiaalisia suhteita, joihin kuuluu ystävyys-, kaveruus- ja tuttavuussuhteita. Ystävyys- ja kaveruussuhteiden välinen raja on tulkinnanvarainen, niinpä sanoja ystävä ja kaveri käytetään yleiskielessä synonyymeinä. Vaikka kaveruus- ja ystävyysuhteita pidetään lähes samanlaisina suhteina, on kaverisuhde nähty ystävyysuhteesta etäisemmäksi suhteeksi. (Laine 2005, 145.) Kokkonen (2010, 77) toteaa, että ihmisten välisiä suhteita on kategorisoitu sen mukaan, kuinka läheisinä niitä on pidetty. Ystävyys edellyttää keskinäistä arvonantoa ja luottamusta. Ystävyteen kuuluu läheiseksi koettua kanssakäymistä sekä myönteisiä kokemuksia ja tunteita. Ystävyysuhteet ovat tärkeitä, koska ne tarjoavat mahdollisuuden kokea hyväksyntää ja yhteenkuuluvuutta. (Laine 2005, 145.)

Käsitän naisten ystävyysuhteet etäisiksi sosiaalisiksi suhteiksi, koska aineistosta nousi esiin ystävyysuhteiden niin selvä ero ja etäisyys suhteessa perhe- ja sukulaisuussuhteisiin, että oli tarkoituksenmukaista tulkita nämä suhteet etäisiksi suhteiksi. Tämän merkittävän eron vuoksi ystäväsuhteet luokittelevat tutkimuksessani etäisiksi suhteiksi. Edellä mainitun lisäksi haastattelemani naiset puhuivat tuttavuus-, ystävyys- ja kaverisuhteista samantasoisina sosiaalisina suhteina, josta johtuen, ja Laineen (2005) tukeutuen, tulkitsen haastatteluissa esiin nousseet termit ystävät, kaverit ja tutut synonyymeinä.

(H3)* Kerran olen kutsunut suomalaisen iltapalalle. Yksi miehen kaverin vaimo on suomalainen. He on käynyt meidän luona, ei muita suomalaisia käy.

(H1) Minun miehen kaverin vaimo on suomalainen. He ovat käyneet meidän kotona. Ei muita suomalaisia ole käynyt. Miehen kaveri on kurdi, vaimo suomalainen.

Jotkut naisista kertoivat, että olivat tutustuneet miehensä kaverin suomalaiseen vaimoon. Vaikutti kuitenkin siltä, että näitä suhteita ei luokiteltu omiksi tuttavussuhteiksi. Toisinaan ystävyysuhteita oli solmittu itsekin ja haastattelussa tuotiin esiin, että suomalaisia ystäviä oli löytynyt yhteisötoiminnan kautta. Huomattavissa oli, että valtaväestöön kuuluvien ystävien määrä oli jäänyt naisilla vähäiseksi, mutta toisaalta joillakin ystävyysuhteet suomalaisiin olivat pitkäaikaisia ja pysyviä. Kokkosen (2010, 91) tutkimus osoittaa, että pakolaisten on ollut vaikea luoda merkityksellisiä, läheiseksi koettuja vuorovaikutussuhteita suomalaisiin.

(H1) Ei ole ystäviä, en jaksa myös, ja mies ei halua, että olisi suomalaisia ystäviä.

Aineistosta oli havaittavissa, että puolison mielipiteellä oli ollut vaikutusta ystävyysuhteiden solmimiselle. Haastattelussa kerrottiin, että aviomiehen kielteisen suhtautumisen takia ystävyysuhteet suomalaisiin olivat jääneet luomatta. Kaikissa perheissä asioista ei synny keskustelua, sillä islamilaisessa kulttuurissa miehellä on päätösvaltaa perhettä koskevissa asioissa (Akar & Tiilikainen 2009, 18). Haastateltavien puheesta nousi esille, että aina ei ollut löytynyt aikaa ja voimavaroja seurustella muiden naisten kanssa. Näin oli varsinkin pienten lasten äitien kohdalla, joilla oli paljon kotiaskareita ja velvollisuus huolehtia perheestään. Keskittyminen kotitöihin ja perhe-elämään oli etäännyttänyt nämä haastateltavat sosiaalisesta elämästä. Maahanmuuttajanaiset ovat suuremmassa syrjäytymisvaarassa kuin maahanmuuttajamiehet, koska heidän vastuullaan on lapsista ja perheestä huolehtiminen. Perhevelvollisuuksien vuoksi heille ei jää aikaa luoda kontakteja kodin ulkopuolelle. (Manninen 2001, 36.)

(H3)* Minä tykkään, kun saan yhteyttä suomalaisiin ja juttelen syvästi, mutta minun kieli ei riitä läheisiin suhteisiin.

Osalla naisista olisi ollut halukkuutta luoda ystävyysuhteita suomalaisiin, mutta kielitaidon vähäisyyden takia se ei ollut onnistunut. Tästä voidaan päätellä, että kielitaidolla oli ollut vaikutusta sosiaalisten suhteiden solmimiselle. Seikkulan (1996, 145) mukaan osallistuminen keskusteluun edellyttää maahanmuuttajalta käännöstyötä äidinkielen ja vieraan kielen välillä. Kieli vuorovaikutuksen välineenä saa korostetun merkityksen, kun puhujilla ei ole yhteistä kieltä. Silloin ei voi olla varma, tuliko ymmärretyksi ja ymmärsikö toista oikein. (emt.) Viertola-Cavallari (2009, 73) painottaa, että vain äidinkieltä puhuva ihminen pystyy ilmaisemaan itseään täydellisesti. Sitä vastoin vieraalla kielellä käytävässä keskustelussa ilmaisut voivat jäädä taitamattomiksi ja viestintä ulkokohtaiseksi (emt).

Turtiainen (1998, 30) toteaa tutkimuksessaan, että kielen osaamattomuuden vuoksi iranilaiset pakolaisnaiset eivät saa selvää, minkälaisia merkityksiä sanat pitävät sisällään. Tällöin saattaa olla helpompaa ymmärtää asioita ilmeistä kuin sanoista (emt). Kielessä heijastuu ihmisten tapa mieltää ympäristöä ja ihmissuhteita. Kielellä on myös vaikutusta siihen, millaiseksi ihmisten väliset suhteet muodostuvat. (Schneider & Barsoux 1997, 40.) Jotkut naisista puhuivat suomea suhteellisen hyvin, jonka perusteella voitaisiin olettaa, että he olisivat löytäneet ystäviä valtaväestöön kuuluvien joukosta, mutta näin ei ollut käynyt. Tämä antaa olettaa, että kielitaidolla ei yksistään ollut ollut merkitystä sosiaalisten suhteiden solmimiselle, vaan siihen olivat vaikuttaneet muutkin tekijät.

Jotkut tutkimukseni naisista kertoivat, että he eivät olleet tutustuneet suomalaisiin. Lisäksi mainittiin, että heillä ja suomalaisilla ei ole mitään yhteistä keskenään. Molemminpuolinen kiinnostuksen puute saattaa selittää sen, että naisille ei ollut syntynyt sosiaalisia suhteita valtaväestöön. Silvennoisen (1999, 106) mukaan kulttuurierot näkyvät monin tavoin arkisessa elämässä. Kulttuurien välisen viestinnän hankaluus voi johtua siitäkin, että eri kulttuureissa puheenaiheet ja seurustelutavat poikkeavat toisistaan (emt). Esimerkiksi islamilaisen kohteliaisuuden tärkein piirre on ystävällisyys. Keskustelussa on tapana kysellä huomaavaisesti toisen kuulumisia ja tiedustella terveydestä, kuitenkin varsinaisista yksityisasioista puhutaan vain lähipiirin kesken (Palva 2002, 173; Iranta 2016).

(H2)* En ole koskaan kutsunut suomalaisia käymään, enkä ole koskaan käynyt suomalaisten luona, he ei ole minua koskaan kutsunut.

(H4)* Minulla ei ole mitään kontakteja eikä yhteyttä suomalaisten kanssa.

(H1) Jos minua ja suomalaisia kiinnostaa, minä saan kontaktin, [mutta kun] ei ole mitään yhteistä asiaa suomalaisten kanssa.

Vaikka monelta naiselta olivat ystävyysuhteet suomalaisiin jääneet solmimatta, oli lähes kaikilla naisilla iranilaisia ystäviä niin asuinpaikkakunnalla kuin muualla Suomessa. Pohjanpään (2003b, 136) tekemän tutkimuksen tulokset osoittavat, että maahanmuuttajien keskuudessa on yleistä hakeutua omaan etniseen ryhmään kuuluvien pariin. Islamilaiseen kulttuuriin kuuluu vilkas sosiaalinen elämä. Vierailukutsuja esitetään usein ja ne ovat vilpittömiä, eikä kutsusta ole tapana kieltäytyä. (Palva 2002, 168.) Kaverisuhteet oman etnisen ryhmän naisiin koettiin haastateltavien keskuudessa tärkeäksi, joten heitä tavattiin säännöllisesti. Muiden iranilaisten naisten kanssa oli järjestetty perinteisiä iranilaisia juhlia, käyty retkellä ja tehty käsitöitä. Heidän seurassaan oli juteltu arkisista asioista, muun muassa lasten kasvatuksesta, joka iranilaisessa kulttuurissa on erilaista tyttöjen ja poikien kohdalla. Kauempana asuvia kavereita nähtiin harvemmin, niinpä heihin oltiin yhteydessä puhelimitse.

(H11) On iranilainen kaveri. Joskus tapaamme kerran kahden kuukauden aikana, mutta puhutaan puhelimesta joka viikko.

(H6)* Iranilaisten kavereiden kanssa ompelen, muuten vietän aikaa perheen kanssa.

(H5)* Joskus näkee muita iranilaisia kaupassa, juttelen.

Huomattavissa oli, että haastattelemini naisten kaikkia suhteita ei niinkään luonnehtinut läheisyys, vaan pikemminkin sosiaalisuus, sillä tavatessa muita iranilaisia naisia oli ollut luontevaa keskustella heidän kanssaan. Tällaiset kohtaamiset olivat sattumanvaraisia, tilannesidonnaisia ja niitä kuvasti tiedon vaihtaminen. Vaikutti siltä, että suhteiden luominen oman etnisen ryhmän naisiin oli ollut haastateltaville helppoa yhteisen kielen ja kulttuurin takia. Islamilaisiin seurustelutapoihin kuuluu epämuodollisuus (Palva 2002, 173), mikä oli nähtävissä myös tutkimukseni naisten sosiaalisessa kanssakäymisessä. Satunnaisetkin tapaamiset olivat pitäneet yllä naisten yhteyttä muihin iranilaisiin naisiin ja liittäneet heitä oman etnisen ryhmän suhdeverkostoon.

(AH12) Minulla on Suomessa asuvia iranilaisia ystäviä. Tänään tapaan [toisella paikkakunnalla] asuvan ystävättären, jota ei ole nähnyt pitkään.

(H2)* Minulla on iranilaisia kavereita, tapaan heitä melkein joka päivä. Tapaan muita Suomessa asuvia iranilaisia noin kolmesta seitsemään kertaa vuodessa. Käymme retkellä, juhlimassa.

(H4)* Minulla on joitakin iranilaisia kavereita ja tuttuja [asuinpaikkakunnalla]. Tapaan heitä kerran tai kaksi kuukaudessa. Usein ihmiset käyvät minun kotona. Ei ole tapaa tavata ravintolassa, vaan kutsun ystävät kotiin ruualle.

Ilähtään vanhempien haastateltavien kertomuksissa toistui iranilaista yhteisöllisyyttä luonnehtiva kyläilyn aihe sekä siihen kuuluva yhteinen ateriointi. Iranilaista perinnettä viettää aikaa muiden naisten seurassa kotioloissa yhteisen ruokailun merkeissä oli pidetty yllä Suomessakin. Varsinkin iäkkäämpien naisten keskuudessa tämä oli suosittu sosiaalisen kanssakäymisen muoto. Nuoremmat naiset olivat omaksuneet uuden tavan vanhan rinnalle ja tapasivat ikäisiään naisia ravintoloissa, kahviloissa tai muilla julkisilla paikoilla. Joillakin naisilla ystävien tapaamista rajoittivat kuitenkin omat tai ystävien pienet lapset. Iranilaisten ystävien kanssa viihdyttiin, mikä näytti johtuvan jaetusta kulttuurisesta taustasta. Ystäville ovat tyypillisiä yhteiset mieltymykset ja usein he ovat samankaltaisia sosiaaliselta käyttäytymiseltään ja ajattelutavaltaan (Laine 2005, 147).

Iranilaisten naisten ystävyysuhteet eivät painottuneet vain omaan etniseen ryhmään, vaan monen naisen tuttavapiiriin kuului muidenkin etnisten ryhmien naisia. Naisilla oli ystävyysuhteita Suomessa asuviin venäläisiin, irakilaisiin ja kurdeihin, joten naisten ystävyysuhteet olivat myös monikulttuurisia. Ystävyysuhteita oli solmittu yli kulttuurirajojen ihmisiin, joiden kanssa koettiin samankaltaisuutta. Monikulttuurisissa suhteissa naisia yhdistäviä tekijöitä olivat olleet sama uskonto, kulttuuri ja kieli. Aikaisemmissa tutkimuksissa saatujen tulosten perusteella samankaltaisuus määrittää usein maahanmuuttajien sosiaalisia suhteita (Liebkind 1994a, 22; 1994b, 227–228).

Maahanmuuttajien yhteydet valtaväestöön jäivät monesti vain viranomaiskontakteiksi tai pinnallisiksi naapurisuhteiksi (Pehkonen 2006, 36). Vain harvassa tapauksessa naisille oli syntynyt ystävyysuhteita suomalaisiin. Naisille näytti syntyneen käsitys, että suomalaiset eivät kaipaa muiden seuraa, vaan haluavat olla yksin. Voidaan olettaa, että suomalaisten etäiseksi koettu olemus oli estänyt naisten sosiaalisen vuorovaikutuksen heidän kanssaan. Tutkimukseni naisista kukaan ei tuonut esiin ystävyystyöneensä miesten kanssa, joten Suomessakin heidän ystävyysuhteensa olivat samalla tavalla sukupuolittuneita kuin entisessä kotimaassa. Tämä kertoo naisten kulttuurisista arvoista, jotka tältä osin olivat pysyneet muuttumattomina.

(H11) On paljon kavereita. Kavereita on Irakistakin. Mutta on kaksi kaveria, kenen luona käyn tosi paljon. Olen paljon ulkomaalaisten kanssa, koska suomalaiset haluaa olla yksin.

(H10) Enemmän on iranilaisia ja kurdeja ja venäläisiä ystäviä, heidän kanssaan puhun suomea. Usein tapaan ystäviä.

(H9) Meillä on juhlat. Tulee suomalaisia, iranilaisia ja yksi venäläinen. Rukoilaan, jutellaan. Keitetään kahvia ja teetä. On tuttuja, kavereita. Jos on aikaa, niin minä soitan ja pyydän, että tulisi vieraita, ollaan yhdessä. Minä en ole sellainen ihminen, että olen yksin.

Haastattelemieni naisten joukossa oli seurallisia henkilöitä, jotka pitivät kuulumisesta erilaisten ystävien ja kavereiden verkostoon. Näiden naisten sosiaalinen elämä oli vilkasta ja he tapasivat kavereita tiheästi. Islamilaisessa kulttuurissa pidetään ahkerasti yllä sekä sukulaisuus- että ystävyys-suhteita. Suurkaupunkilaiset tapaavat samassa kaupungissa asuvia lähisukulaisia lähes päivittäin ja muitakin sukulaisia kymmeniä kertoja vuodessa. Samoin hyviä ystäviä tavataan tuon tuostakin ja ellei muutama viikkoon ole tavattu, aletaan jo ihmetellä. (Palva 2002, 172.) Sosiaalisesti aktiivisilla naisilla oli oma vakiintunut kaveripiiri, heidän kaveriverkostonsa oli laaja ja suhteiden ylläpitämiseen panostettiin aktiivisesti. Haastattelussa nousi esille, että kavereiden seurassa viihdyttiin jopa paremmin kuin perheen tai sukulaisten kanssa. Tämä voi kertoa arvostuksen vähenemisestä tiiviitä perhe- ja sukulaisuussuhteita kohtaan sekä sosiaalisuuden järjestymisestä uudella tavalla.

(H2)* Pidän itseäni hyvin sosiaalisena. Osallistun jokaiseen juhlaan ja tapaan kavereita. Olen yhteydessä kavereiden kanssa enemmän kuin perheen kanssa tai sukulaisten kanssa.

(H3)* Vietän paljon aikaa kavereiden kanssa ja olen paljon pois kotoa.

(H11) Käyn ystävien ja tuttujen kanssa kahvilassa. Hesburgerissa kaksi, kolme kertaa kuukaudessa, Intia-ravintolassa silloin tällöin, iranilaisessa ravintolassa ja miehellä on oma pizzapaikka.

Naisten puheessa sosiaalisesta kanssakäymisestä ilmeni oma-aloitteisuutta ja toimeliaisuutta. Monenlaiset vapaa-ajan viettotavat ja osallistuminen tapahtumiin ovat esimerkkejä sosiaalisesta aktiivisuudesta, jolla naiset olivat tavoitelleet mielekkäitä elämyksiä ja luoneet sisältöä elämään. Osallistuminen johonkin toimintaan kertoo halukkuudesta toteuttaa itseään (Oksi-Walter 2009, 84). Muuttuneessa kulttuurisessa

ympäristössä ihmisten arjen toimintamallit muuttuvat, koska heidän on toimittava uusilla lähtökohdilla ja ehdoilla. Sopeutuminen ennestään tuntemattomaan ympäristöön edellyttää kykyä ja halukkuutta ottaa vastaan uusia vaikutteita sekä niiden hyväksymistä osaksi arkea. (Oksi-Walter 2009, 85–87.)

(H2)* Noin kaksi kertaa viikossa käyn uimassa [naisten vuorolla]. Harrastan lenkkeilemistä [maahanmuuttajayhdistyksen naisten kanssa].

Monissa aktiviteeteissa mukana olleet naiset olivat löytäneet uusia tuttavuuksia harrastusten kautta. Islamilaisessa kulttuurissa on tapana, että naiset viettävät vapaa-aikaa muiden naisten kanssa (Palva 2002, 169). Harrastusten parissa tutkimukseni naiset olivat tavanneet samanhenkisiä naisia. Harrastukset näyttivät tuoneen naisten arkeen vaihtelua ja myönteisiä elämyksiä. Naisille osallistuminen erilaisiin harrastusryhmiin oli tärkeää niin kaverisuhteiden luomisen kuin oman hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta. Silvennoinen (1999, 17) toteaa, että niin liikunnalliset, kulttuuriset kuin kaikki muutkin harrastukset parantavat elämänlaatua ja yleistä jaksamista.

Harrastusten kautta luotuja tuttavuussuhteita voidaan luonnehtia heikoiksi sosiaalisiksi suhteiksi. Harrastuspiiriin kuuluvat eivät aina tiedä toistensa nimiä, eivätkä toistensa taustoja. Heidän suhteensa jää usein pinnalliseksi, koska heitä yhdistää vain kiinnostus jotain tiettyä toimintaa kohtaan. Harrastustoiminnan parissa syntyy epävirallisia sosiaalisia verkostoja. (Silvennoinen 1999, 17.) Osallistuminen järjestöjen ja yhdistysten toimintaan oli monipuolistanut naisten sosiaalisia suhteita. Jotkut naisista olivat sosiaalisesti, kulttuurisesti tai poliittisesti hyvin aktiivisia ja osallistuivat monien maahanmuuttajaseurojen ja -yhdistysten toimintaan. Yhdistys- ja seuratoiminnan kautta naiset saivat mahdollisuuden solmia uusia sosiaalisia suhteita ja osallistua yhteiskuntaelämään. Naiset myös kokivat aatteellisen toiminnan yhdistyksissä ja järjestöissä hyödyntävän muita ihmisiä.

(H4)* Toiminta viimeisen kahden vuoden aikana [maahanmuuttaja] yhdistyksessä on helpottanut [henkistä] tilannettani. Olen saanut kavereita.

(H5)* Osallistun politiikkaan, olen (...) [poliittisen] yhdistyksen jäsen.

(H8) Ennen olin varapuheenjohtaja ja johtaja (...) kulttuurin seurassa, nyt autan yhdistystä. Olin myös (...) musiikkiseuran puheenjohtaja ja johtaja. (...) kulttuuriseura oli harrastuksena, se oli hyvä väline, sai enemmän kontakteja ihmisten kanssa.

(H3)* Osallistun yhteiskuntaelämään. Olen (...) kulttuuriseuran jäsen ja (...) kulttuuriseurassa varapuheenjohtaja. Olen aktiivinen (...) [taideseuran] jäsen. Yhdistyksen kautta tavataan, kokoonnutaan kavereiden kanssa.

Osallistuminen paikallisryhmien toimintaan, kiinnostus politiikkaan ja uskonnollinen aktiivisuus lisäävät ihmisen subjektiivista hyvinvointia (Saukkonen 2013). Hautaniemi (2001, 25) katsoo, että uskonnolla on merkitystä niin henkilökohtaisena vakaumuksena kuin ryhmäkokemuksena. Samoin kuin etnisen yhteenkuuluvuuden tunne, myös kokemus uskontoon perustuvasta yhteenkuuluvuudesta lisää ihmisen itseluottamusta, mikä auttaa jaksamaan epävarmoina aikoina (emt). Asettuminen vieraaseen maahan saattaa lisätä ihmisen uskonnollista toimintaa (Räty 2002, 72–73). Uskonnollisuuden yhteys ihmisen hyvinvointiin näkyy sosiaalisissa suhteissa ja myönteisissä kokemuksissa. Uskonnon aikaansaama eheyden tunteen voimistuminen sekä yhteenkuuluvuutta vahvistava uskonnollinen yhteisö ovat merkittäviä jaksamista edesauttavia tekijöitä. (Räsänen 2013.)

(H8) Minun ystävät ovat uskonsisarukset, he ovat kaikenikäisiä.

Haastateltavista muutamat olivat mukana työelämässä, joten heidän kaveriverkostoihinsa kuului myös työkavereita. Työpaikalla oli toisinaan syntynyt hyviä ihmisuhteita, mikä oli luonut joukkoon kuulumisen tunteen ja vaikuttanut myönteisesti työssä jaksamiseen. Jallinoja (1985, 116) on todennut, että työpaikalla ihmisille syntyy läheisiä ystävyysuhteita. Työelämään osallistumisen kautta maahanmuuttajalle tarjoutuu mahdollisuus tutustua valtaväestöön ja luoda sosiaalisia suhteita (esim. Liebkind 2000, 28; Forsander & Ekholm 2001, 59; Huttunen 2002, 42–43). Vaikka erilaista kulttuurista taustaa omaavilla ihmisillä voi olla toisistaan suurestikin eroavia näkemyksiä, oli ennakkoluulottomuus luonut pohjan hyvälle kaverisuhteelle. Maahanmuuttajalle hyvä ystävä sekä läheisten ystävien sosiaalinen verkosto ovat huomattavia voimavaran ja tuen lähteitä uudessa kotimaassa (Laine 2005, 16). Ihmisten väliset suhteet ovat luonteeltaan henkilökohtaisia ja niitä värittävät kulttuuristen tekijöiden rinnalla persoonalliset ominaisuudet (Silvennoinen 1999, 23, 84).

Tutkimukseni naisten sosiaalisia suhteita kuvasti moninaisuus, koska he olivat ystävyystyneet taustaltaan erilaisten naisten kanssa. Haastatteluaineisto osoitti, että naisille oli syntynyt ystävyysuhteita niin työpaikalla, harrastusten parissa kuin osallistumalla yhdistys- ja seuratoimintaan. Laakasuo kumppaneineen (2017) toteaa, että harrastustoiminnan kautta luotujen suhteiden taustalla vaikuttaa paljolti ihmisen persoona. Tutkijoiden mukaan avoimella ihmisellä saattaa olla laaja ystäväpiiri. Samoin tunnollisuus ja emotionaalinen tasapaino edesauttavat ystävyysuhteiden solmimista. (emt.)

Huomattavissa oli, että tutkimukseen osallistuneiden naisten ystävyyssuhteet olivat maahanmuuttajavaltaisia ja sukupuolittuneita. Naiset olivat luoneet ystävyys-, kaveruus- ja tuttavuussuhteita enimmäkseen oman entisen ryhmän naisiin, mutta myös itsensä kaltaisiin maahanmuuttajanaisiin. Yhdessäolo muiden naisten kanssa oli olennainen osa sosiaalista kanssakäymistä haastattelemini naisten keskuudessa. Maahanmuuttajien sosiaaliset suhteet ovat usein sukupuolittuneita, mikä kertoo maahanmuuttajayhteisöissä vallitsevista eri sukupuolia koskevista normeista (Mahler & Pessar 2006, 33–35; Lutz 2010, 1658).

Sosiaalisten suhteiden solmiminen suomalaisiin näytti olleen pitkä prosessi. Ystävyyssuhteiden luominen suomalaisiin oli osaksi ollut kiinni osapuolten halukkuudesta luoda keskinäisiä suhteita, mutta myös mahdollisuudesta vapaa-ajan käyttöön. Monen naisen kohdalla ystävyyssuhteet valtaväestöön olivat jääneet vähäisiksi kielivaikeuksien ja kulttuurisen erillisuuden vuoksi. Lisäksi perheessä vallitsevat normit olivat estäneet ystävyyssuhteiden solmimisen valtaväestöön. Maahanmuuttajanaisten sosiaaliset suhteet ja elämänpiirit on ymmärretty sosiaalisten suhteiden kokonaisuutena. Ne ovat usein paikallisyhteisöön sidottuja sekä lapsiin ja perheeseen orientoituneita. (Ryan & Mulholland 2014.)

Kaikki naiset eivät kertoneet, oliko heillä kavereita. Aihe saatettiin sivuttaa, koska sitä ei pidetty tärkeänä tai koska kaverisuhteita ei ollut. Aikio (2016, 2, 8) tuo tutkimuksessaan esiin, että puhumattomuudella ja vaikenemisella voi olla oma merkityksensä. Puheella, kielenkäytöllä, huomio ohjataan tiettyihin asioihin, kun taas vaikenemalla sivuutetaan, jätetään huomiotta toiset (emt). Erityisesti kaverisuhde miespuoliseen henkilöön vaikutti iranilaisten naisten kohdalla aiheelta, josta ei haluttu puhua. Vaikeneminen joistakin tietyistä asioista voi olla sukupuolittunutta (Aikio 2016, 79).

5.3 Läheiset sosiaaliset suhteet

5.3.1 Sukulaisuussuhteet

Sukulaisuus on eräs tärkeimmistä ihmissuhteista. Kuuluminen sukuun määräytyy sekä biologisten että sosiaalisten tekijöiden perusteella, joista kumpikin vaikuttaa yksilön asemaan ja toimintaan sukuyhteisössä. (Nisula 2000; Aikio 2016.) Haastattelemani naiset pitivät suhteita sukulaisiin tärkeänä ja monet kertoivat, että olivat yhteydessä sukulaisiin viikoittain tai päivittäin. Näiden naisten sosiaalisia suhteita luonnehti sukulaisuusvaltaisuus. Naisten puheesta selvisi, että usealla heistä oli Suomessa sukulaisia, jotka asuivat samassa kaupungissa tai samalla asuinalueella. Lähellä asuvien sukulaisten luona oli helppo kyläillä, niinpä se oli lisännyt naisten ja sukulaisten keskinäistä kanssakäymistä ja vahvistanut yhteenkuuluvuuden tunnetta. Lähellä asuminen voi olla tärkeää sosiaalisten suhteiden ylläpitämisen kannalta

(Peltola 2014, 89). Haastattelemieni naisten kohdalla sukulaisten tiheä tapaaminen oli tukenut omien kulttuuristen tapojen ja kielen ylläpitämistä sekä mahdollisuutta säilyttää yhteys sukulaisiin ja omaan etniseen ryhmään.

(H5)* Miehen sisko ja miehen sedän lapsenlapsi asuvat Suomessa. Tapaan miehen siskon joka päivä, joskus joka toinen päivä. Kerran tai kaksi viikossa tapaan muita sukulaisia, jotka ovat [paikkakunta Suomessa]. Joskus mennään perheen kanssa sukulaisten luo [paikkakunta Suomessa], joskus he tulevat käymään.

Haastateltavat, joilla oli sukulaisia Suomessa, viettivät aikaa sukulaisten kanssa. Islamin maissa seurustelu sukulaisten kanssa on yleinen ajanviettotapa (Palva 2002, 171). Eniten kuitenkin oltiin suvun naisten seurassa. Islamilaisessa kulttuurissa naisten nähdään olevan sidoksissa omaan sukupuoliryhmään ja elävän omassa naiskulttuurissaan (Palomurto 2002, 157). Haastateltavat olivat olleet pienestä pitäen naisten piirissa ja viihtyivät siinä. Vaikutti siltä, että kaukana Iranista suvun naisten seuraa kaivattiin yhä, mikä kertoo perinteisten tapojen vaikutuksesta naisten elämään. Iranissa naiset tapaavat toisiaan enimmäkseen kotona, olivatpa kyseessä sukulaisnaiset tai tutut. Naisille on oma sisäänkäynti taloon sekä miehiltä poisrajatut huoneet, johon he kokoontuvat seurustellakseen keskenään. (Brooks 2001; Iranta 2016.)

Tutkimukseni naisten sukulaisuussuhteita ja niiden ylläpitoa kuvasi moninaisuus. Osalla naisista oli tiiviitä suhteita sukulaisiin, kun taas toisten kanssakäyminen heihin oli jäänyt vähäiseksi tai saattanut katketa kokonaan. Moni naisista mainitsi haastattelussa, että Iraniin jääneitä sukulaisia nähtiin harvoin. Tästä voidaan päätellä, että naisten mahdollisuus tai halukkuus tavata entisessä kotimaassa asuvia sukulaisia oli vähentynyt. Aina sukulaisia ei ollut kutsuttu kylään, mutta syyt siihen jäivät epäselväksi. Moni kuitenkin piti yllä yhteyttä entiseen kotimaahan jääneisiin sukulaisiin. Kokkonen (2006, 130–131) on todennut, että pakolaiset ylläpitävät etäsuhteitaan vieraillemalla sukulaisten ja tuttujen luona mahdollisuuksien mukaan. Aineistosta oli havaittavissa, että joidenkin naisten suvussa kyläiltiin vuorotellen kummassakin maassa, kun taas toisten kohdalla vierailut jäivät yksipuolisiksi.

(H1) Muut sukulaiset asuvat Iranissa. Joskus he tulevat, joskus me menemme. Vanhemmat on Iranissa, olen nähnyt kerran neljän vuoden jälkeen. Olen käynyt yhden kerran Iranissa täällä olon aikana.

(H5)* Olen käynyt kerran Iranissa. Viime kesällä. En ole kutsunut sukulaisia ja tuttuja tänne.

(H12) Viime kesänä kävin lasten kanssa sukulaisvierailulla entisessä kotimaassa. Oli noloa, kun lapset eivät osanneet kunnolla puhua persian kieltä. Sukulaiset eivät oikein ymmärtänyt lapsia, eikä lapset taas ymmärtäneet kaikkea, mitä sukulaiset heille puhuivat. Tilanne kummastutti sukulaisia. Lapset eivät osaa kirjoittaa äidinkieltä. Vierailun aikana heidän olisi pitänyt kirjoittaa jotain, mutta se ei onnistunut.

Toisinaan vierailu entiseen kotimaahan oli nolottanut vierailijaa ja aiheuttanut hämmennystä sukulaisissa. Keskinäistä ymmärrystä oli ollut vaikeaa saavuttaa, koska Iranista pois muuttaneen arvostukset eivät olleet pysyneet ennallaan ja kieli kulttuurisena elementtinä oli menettänyt merkityksensä. Iranissa asuvat sukulaiset eivät olleet käsittäneet, että lasten varttuminen vieraan kulttuurin keskellä asettaa haasteita äidinkielen säilyttämiselle. Kaukana Iranista oman kulttuurin ylläpito oli vähentynyt, eikä Suomessa kasvanut sukupolvi osannut äidinkieltä.

Pitkäaikaisella asumisella toisenlaisessa kulttuurisessa ympäristössä oli ollut omat vaikutuksensa haastateltaviin ja heidän lapsiinsa. Se, mikä joskus oli ollut toimivaa ja itsestäänselvää omassa maassa, ei ollut sitä Suomessa. Elämänpainotus oli nyt suomalaisessa elämänmuodossa ja side entiseen heikentynyt. Myös Kokkonen (2006, 131–132) on tutkimuksessaan todennut, että kauan jatkunut asuminen vieraassa maassa vaikuttaa henkilön identiteettiin ja tapaan kommunikoida.

Vaikka harvakseltaan nähtyjä sukulaisia kaivattiin, oli huomattavissa, että matkustaminen Iraniin ei aina ollut toteutettavissa oleva mahdollisuus. Jotkut naisista kertoivat haastattelussa, että he eivät voi mennä Iraniin heihin kohdistuvan uhan takia. Iranissa naisilla oli perheenjäseniä ja muitakin sukulaisia, mutta monet eivät olleet nähneet heitä Iranista poislähdön jälkeen. Näiltä naisilta oli jäänyt puuttumaan läheisempi kontakti Iraniin jääneisiin sukulaisiin. Kokkonen (2006, 128–130) tuo esiin, että pakolaisten sukulaisuussuhteet ovat usein etäsuhteita, koska he eivät pääse tapaamaan entiseen kotimaahan tai pakolaisleirille jääneitä sukulaisia.

(H4)* Sukulaisia on myös Iranissa. En ole poistulon jälkeen enää käynyt. Poliittisen tilanteen vuoksi en voi mennä. En käy sukulaisia eikä tuttuja tapamassa Iranissa. Tulen hirtetyksi siellä, he ajattelevat huonosti.

(H6)* En ole ollenkaan käynyt Iranissa sieltä poismuuton jälkeen. Ja ei ole sieltä myös kukaan tullut tänne käymään.

(H8) En halua mennä Iraniin. Kaksikymmentäkaksi vuotta sitten menin Iranista ja sen jälkeen en ole sinne enää mennyt.

Haastatteluaineistosta oli havaittavissa, että erinäisistä syistä johtuen lähisuhdetta sukulaisiin ei aina pystytty pitämään yllä. Sukulaisvierailun esteenä olivat olleet niin henkensä menettämisen uhka kuin taloudellisten resurssien puute. Kaikilla naisilla ei ollut varaa matkustaa entiseen kotimaahan ja heidän muutkin mahdollisuuteensa toteuttaa suunnitelmiaan olivat varsin rajattuja. Puheessa mainittiin monesti, että vaikka täällä ollaan kaukana kaikesta tutusta, kaivataan eniten läheisiä sukulaisia. Turtiaisen (1998, 85) mukaan iranilaisten naisten suurin kaipuu omasta maasta koskee perheyhteyttä, sukulaisia ja ystäviä.

(H2)* Sen jälkeen, kun menin Iranista, en ole enää siellä käynyt ja en ole nähnyt siellä asuvia sukulaisia. Minulla ei ole rahaa, että mennä Iraniin.

Paitsi sukulaisvierailut Suomesta Iraniin, myös vierailut Iranista Suomeen eivät aina toteutuneet. Monet vierailuyritykset olivat kaatuneet siihen, että viisumihakemus oli hylätty. Tutkimukseni naisten sukulaiset olivat tuskastelleet matkustusasiakirjojen byrokraattista lupamenettelyä, koska se oli vaikeuttanut viisumin saantia. Iranta (2016) ja Brooks (2001) mainitsevat Iranissa esiintyvistä passin ja matkustusasiakirjojen saamisen vaikeuksista. Matkustusasioiden hoitaminen on Iranissa vaivalloista, koska siihen kuuluu monien lomakkeiden täyttämistä, mutta asiakirjan saannista ei silti ole varmuutta. Nainen tarvitsee matkustusasiakirjoja hoitamaan miespuolisen sukulaisten, joka todistaa naisen kuuluvaan sukuun ja vakuuttaa, että hän on saanut luvan matkustaa maan ulkopuolelle. (emt.)

(H11) Kaksi vuotta sitten äiti oli täällä 40 päivää. Miehen äiti oli kuusi vuotta sitten täällä kaksi vuotta. Nyt on takaisin Iranissa ja ei anneta enää viisumia tänne. On hakenut monta kertaa.

Tiilikainen (2003, 132–135) on tutkinut maahanmuuttajien sukulaisuussuhteita ja niiden ylläpitoa. Hän on todennut, että sukulaisten tapaamista pidetään tärkeänä ja varsinkin äidin näkemistä toivotaan (emt). Sukupolvia yhdistävät siteet näkyivät tutkimukseni naisten ja heidän äitinsä, mutta myös naisten ja heidän lastensa välisissä suhteissa. Naisten kohdalla äitiyteen liittyvät kuviot ilmenivät paitsi äitinä olemisessä, myös heidän omassa äitisuhteessaan. Naiset kertoivat haastattelussa, että kaukana asuvat lapset ovat aina heidän ajatuksissaan.

(H4)* Yksi tyttö asuu Irakissa.

(H2)* Yksi poika Iranissa.

Yhteyttä sukulaisiin, joita ei voitu tavata, pidettiin yllä puhelimitse. Muutama haastateltava mainitsi soittavansa sukulaisille, mutta kukaan ei kertonut pitävänsä heihin yhteyttä kirjeitse. Kukaan ei myöskään sanonut olevansa yhteydessä sukulaisiin internetin välityksellä, vaikka jotkut tietokonetta käyttivätkin. Iranta (2016, 243) on nostanut esiin, että Iranissa rajoitetaan kansalaisten tietoverkkojen käyttöä. Iranin viranomaiset ottavat käyttöön uusia keinoja rajoittaa kansalaisten internetiin pääsyä sitä mukaan, kun käyttäjät kehittävät uusia menetelmiä ohittaa vanhoja rajoituksia (emt).

Aineistosta nousi usein esiin naisten sukulaissuhteille antama arvostus, ja oli huomattavissa, että monelle sukulaisuus oli mieluisa puheenaihe. Jotkut naisista selostivat perusteellisesti, missä heidän sukulaisensa asuvat ja millä tavalla he ovat sukua. Sitä vastoin toiset vain mainitsivat sukulaisien asuinmaan kertomatta sen enempää suhteista heihin. Haastateltavien mukaan heidän sukulaisiaan, sisarusiaan, appivanhempiaan, serkkujaan, tätejään ja setiään, asuu paitsi Iranissa ja Suomessa, myös Lähi-idässä, Yhdysvalloissa, Euroopassa ja Pohjoismaissa. Heidän sukunsa olivat sirpaloituneet, kun suvun jäseniä oli muuttanut ympäri maailmaa, mutta se ei ollut esteenä yhdenpidolle tai tapaamiselle. Liebkind kumppaneineen (2004, 96) toteaa, että maahanmuuttajien keskuudessa on hyvin yleistä valtioiden rajat ylittävää yhteydenpitoa.

(H8) Isosisko, isosiskon tytär, isosiskon poika Ruotsissa. Toisen siskon lapset ja ex-mies Sveitsissä. Tapaan sukulaisia yksi, kaksi kertaa vuodessa. Sisko tulee Ruotsista. Siskoa Sveitsistä olen nähnyt kolme vuotta sitten, mutta olen heihin puhelimitse yhteydessä.

(H5)* Minun sukulaisia asuu Ruotsissa, Hollannissa, Britanniassa. Me joskus itse [menemme] tai he tulevat käymään noin kerran vuodessa.

(H6)* Yksi sukulainen Kanadassa. Miehen sukulaiset Ruotsissa, Englannissa. Anoppi ja appi Norjassa. Kaksi vuotta sitten kävi mies ja tytär Norjassa heitä moikkaamassa. Joskus sukulaiset tulevat Ruotsista moikkaamaan.

Tutkimusaineiston perusteella on todettavissa, että naisten vuorovaikutussuhteet ulottuivat kauas yli maiden rajojen. Transnationaalisten sukulaisuusverkostojen olemassaolo luonnehti kaikkia tähän tutkimukseen osallistuneita naisia. Osalle naisista valtioiden rajat ylittävät sukulaisuussuhteet tuntuivat muodostavan merkittävän sosiaalisen verkoston. Naisista monet olivat rakentaneet transnationaalisia sukulaisuusverkostoja lukuisiin eri maihin. Naisten kertomukset ylijämaisistä suhteista paikantuivat myös entiseen kotimaahan, johon oli jäänyt sukulaisia. Transnationaalisia

sukulaisuussuhteita rakennetaan ja pidetään yllä perheiden ja suvun historian ja siihen liittyvien muistojen kautta (Vuorela 2002).

5.3.2 Perhesuhteet

Yhteiskunnassa vallitseva kulttuuri, tavat ja sosiaalinen järjestelmä vaikuttavat sen jäsenten käsityksiin perheen rakenteesta ja toimintamallista sekä omasta roolista perheessä (Kalhama ym. 2006, 33). Perhe on aikaisemmin tarkoittanut saman katon alla asuvia henkilöitä riippumatta siitä, ovatko he keskenään sukua tai ei sekä saman suvun jäseniä huolimatta siitä, asuvatko he yhdessä tai erillään toisistaan (Flandrin 1980, 4–10). Yksilöllisissä kulttuureissa perheeksi käsitetään vanhemmista ja lapsista koostuva ydinperhe. Sitä vastoin yhteisöllisissä kulttuureissa yleisin perhemuoto on laajennettu perhe. Laajennettuun perheyhteisöön kuuluu lukuisia jäseniä, joilla on eri asema toisiinsa nähden. (Väestöliitto 2017.) Suurperheeseen lasketaan kuuluvaksi vanhempien ja lasten lisäksi isovanhemmat, vanhempien sisarukset, serkut ja myös ystävät, jotka asuvat perheessä pysyvästi tai tilapäisesti (Akar & Tiilikainen 2009, 15; Haapasaari & Korhonen 2013). Perinteisessä muslimiperheessä asustaa yhdessä monta sukupolvea sekä saman suvun eri haaroja (Zandkarimi 2013, 30).

Iranissa asuessa tutkimukseni naisten tärkeimmäksi sosiaaliseksi suhteeksi oli muodostunut suhde perheyhteisöön. Tultuaan Suomeen naiset olivat huomanneet, että täällä yleisenä perhemallina on pienperhemalli ja että monet ihmiset asuvat yksin, mikä poikkeaa perinteisestä ydinperhemallista. Islaminuskaisissa maissa yksin eläminen on harvinaista, koska niissä korostetaan perhekeskeistä elämäntapaa (Akar & Tiilikainen 2009, 14–15). Islamilaisessa yhteiskunnassa avioliitto on yhteisöllinen velvoite. Perinteisesti naisen ei ole ollut tapana asua yksin, niinpä avioiduttuaan hän on muuttanut puolison luokse, jossa on asunut yhdessä appivanhempien ja perheen muiden jäsenten kanssa. (esim. Brooks 2001; Palomurto 2002, 157; Akar & Tiilikainen 2009, 14–15.)

Monet maahanmuuttajista ovat entisessä kotimaassa sosiaalistuneet erilaiseen perhe-elämään kuin mitä se on suomalaisessa yhteiskunnassa (Säävälä 2013, 115). Toisaalta yhden ainoan oikean perhemallin etsiminen on turhaa, koska perhe institutiona ja käsitteenä on hyvin monimuotoinen kokonaisuus (Takala 1992, 578). Vaikka tutkimukseni naiset tulevat yhteisöllisestä kulttuurista, jossa yleisenä perhemuotona on suurperhe, kävi aineistosta ilmi, että perheestä puhuttaessa ja omaa perhettä määrittäessä osa naisista kuvaili perhemallikseen ydinperheen. Naiset kertoivat, että heidän perheensä muodostuu heistä itsestään, puolisosista ja lapsista, eikä omia tai aviomiehen sukulaisia laskettu perheeseen kuuluviksi. Ilmaisulla oma perhe

naiset korostivat perheen tärkeää merkitystä itselle. Naiset toivat esiin, että ydinperheessä heillä oli ollut enemmän mahdollisuuksia suunnitella elämää ja päättää asioista.

Näiden naisten käsitys perheestä ei eronnut suomalaisesta perhekäsityksestä, josta voidaan päätellä, että heillä omien kulttuuristen arvojen vaikutus perhesuhteiden selittäjänä oli Suomessa asuessa muuttunut. Vieraan kulttuurisen ympäristön on todettu muovaavan ihmisen käsitystä perheestä (Pels ym. 2006). Muutos tutkimukseni naisten perhekäsityksessä saattaa merkitä kulttuurista integraatiota. Paitsi ympäröivä yhteiskunta, myös yksilölliset tekijät ovat voineet altistaa tutkimukseni naiset muutoksille, sillä etenkin nuoremmat heistä kokivat perheensä muodostuvan kaikkein läheisimmistä ihmisistä. Ydinperheeksi valikoituneen perhemuodon taustalla saattoi vaikuttaa sekin, että osalla naisista ei ollut Suomessa muita sukulaisia kuin aviomies ja lapset. Tämä antaa olettaa, että elämänmuutoksista aiheutunut erkaantuminen suurperheestä oli joidenkin naisten kohdalla johtanut ydinperheen muodostumiseen. Erilaiset tekijät olivat siten ohjanneet naisten perhemallin muotoutumista.

(H11) Mies, kymmenenvuotias tyttö, kolmevuotias poika ja minä ollaan oma perhe.

(H10) Oma perhe on kaikkein tärkein. Minulla on mies ja kaksi lasta.

(H2)* Minun perheeni, lapset, on täällä, yksi poika ja yksi tyttö täällä.

Vaikka tutkimukseni naisilla oli samanlainen kulttuurinen tausta, määrittelivät he perheen eri tavalla. Monelle naiselle perhe tarkoitti laajempaa yhteisöä, johon laskettiin mukaan siihen myöhemmin liittyneet jäsenet riippumatta siitä, asuttiinko samassa tai eri taloudessa. Maahanmuuttajien perheet voivat olla muodoltaan suurperheitä, joissa sukulaisten määrä on huomattavasti suurempi kuin mihin Suomessa on totuttu (Martikainen & Tiilikainen 2007b, 27). Suurperheeseen voi kuulua useita sukupolvia, ja myös serkut ovat osa perhettä (ks. Kokkonen 2006, 89). Enemmistö haastattalemistani naisista katsoi perheeseen kuuluviksi aikuiset lapset, sisarukset, miniät ja anopin. Yhteisöllinen ja yksilökeskeinen kulttuurinen orientaatio tulee selvimmän esiin juuri perheeseen liittyvissä käsityksissä (Kağıtçıbaşı 1996).

(H9) Minulla on perhe. Kaksi lasta. Nuorempi on poika. Hän on syntynyt Suomessa. Suomeen minun anoppi tuli mukana, koko perhe, minä ja tytär ja mies ja anoppi.

Aineistosta selvisi, että jotkut naisista olivat saaneet uusia perheenjäseniä valtaväestön joukosta, kun heidän aikuiset lapsensa olivat löytäneet suomalaisen elämäkumppanin. Tätä kautta suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevat käsitykset perheestä olivat tulleet naisille tutuksi. Yhteiskunnallisista vaikutteista huolimatta jokainen perhe on omanlaisensa, sillä jokaisessa perheessä vaalitaan tietynlaisia arvoja ja jokaisella perheellä on omat tavat ja elämäntyyli (Kalhama ym. 2006). Jotkut haastattelemani naisista olivat hyväksyneet suomalaisen kulttuurin osaksi elämää, mikä kertoo siitä, että kaikki eivät olleet kiinnittyneet vain iranilaisiin arvoihin ja perinteisiin. Niiden naisten valinnat ilmentävät kulttuurista integraatiota. Viertola-Cavallarin (2004, 9–10) mukaan monikulttuuriset avioliitot lisäävät myönteistä suhtautumista erilaisuutta ja toista kulttuuria kohtaan. Monikulttuuriset avioliitot tuovat sukuyhteisöön uusia kulttuurisia aineksia, jotka saavat sijaa arjessa (emt).

Tutkimukseni naisten jälkeläiset olivat solmineet parisuhteen myös etniseltä taustalta muuhun kuin valtaväestöön kuuluvan henkilön kanssa. Monikulttuurisuudesta oli tullut luonnollinen osa naisten arkea eri maista kotoisin olevien uusien perheenjäsenten kautta. Ei ole harvinaista, että samassa perheessä on useita monikulttuurisen avioliiton solmineita, sillä osa maahanmuuttajista avioituu toiseen etniseen ryhmään kuuluvan maahanmuuttajan kanssa (Viertola-Cavallari 2004, 9; Martikainen 2007, 58). Tutkimusaineiston perusteella on todettavissa, että naisille Suomessa syntyneistä sosiaalisista suhteista osa oli luotu perheenjäsenten kautta.

(H4)* Perheeseen kuuluu kaksi virolaista miniää. Toinen puhuu minulle ruotsia ja toinen persiaa.

(H3)* Perhe on täällä. Olen enimmäkseen ajasta [nuoremman] pojan ja miehen kanssa ja pojan [virolaisen] tyttöystävän kanssa. Vanhemmalla pojalla on italialainen vaimo. Meillä on multikulttuurinen perhe.

Haastatteluaineistosta nousi esille iranilaisten naisten perhesuhteiden monikulttuurisuus ja naisten myönteinen asenne kulttuurista moniarvoisuutta kohtaan. Tästä on pääteltävissä, että kulttuurinen erilaisuus ei aina ollut ollut esteenä sosiaalisten suhteiden solmimiselle. Naiset olivat hyväksyneet uudet perheenjäsenet osaksi perhetään, ja puolin sekä toisin oli sopeuduttu perheyhteisön monikulttuurisuuteen. Nämä naiset ymmärsivät kulttuuritaustan aiheuttaman erilaisuuden ihmisissä ja olivat avoimia uusille vaikutteille. Heidän puheessaan tuli esille suvaitsevaisuus, joka näytti olevan lähtöisin Iranissa koetusta kulttuurisesta moninaisuudesta. Naiset pyrkivät rakentamaan hyviä suhteita uusiin perheenjäseniin ja välttämään siten jännitteitä, joita toisistaan eroavat käyttäytymisnormit ja rooliodotukset olisivat voineet aiheuttaa.

Naisten puheesta nousi esiin, että samaksi koetut arvot olivat yhdistäneet eri kulttuuriin kuuluvia perheenjäseniä ja helpottaneet keskinäistä kanssakäymistä. Suomeen muualta muuttaneiden miniöiden perhearvoihin liittyvät orientaatiot nähtiin samansuuntaisiksi kuin omat, minkä koettiin tuovan perheyhteisöön sopua ja vahvistavan sen yhtenäisyyttä. Samanlaiset perhearvot ja käsitys siitä, miten asioiden tulisi olla, koettiin naisten keskuudessa tärkeäksi. Kulttuurien samankaltaisuudelle perustuva ymmärtämys oli yhdistänyt perheenjäseniä ja lujittanut perhesiteitä.

Kulttuureilla saattaa olla yhteisiä lähtökohtia tai sukulaisuutta, mikä ilmenee arvojen ja normien samankaltaisuutena. On lukuisia tapoja, jotka ovat samanlaisia eri kulttuureissa tai hyväksytyjä yhteisen kulttuuripohjan takia. (Kaikkonen 1993, 28–29, 36.) Tutkimukseni naisten kohdalla altistumista toisenlaisille kulttuurisille vaikutteille oli tapahtunut paitsi suomalaisessa yhteiskunnassa, myös perheyhteisön sisällä. Kun kaksi kulttuuria kohtaavat samassa perheessä, perheenjäsenet luovat oman yhteisen elämäntavan, kolmannen kulttuurin (Oksi-Walter ym. 2009).

Monen naisen perheensisäistä sosiaalista vuorovaikutusta luonnehtivat ylisukupolviset tiiviit perhesuhteet, koska aikuisten lasten kanssa vietettiin paljon aikaa yhdessä. Naiset kutsuivat perheeseen kuuluvat luokseen ja vahvistivat siten perheenjäsenten välisiä siteitä. Naisten toiminnan taustalla vaikuttivat heidän perheelle antamansa merkitykset. Oli havaittavissa, että naisten käsitykset perheestä ja omasta roolista siinä määräytyivät paljolti aikaisemmin omaksuttujen perhearvojen pohjalta, jotka näyttivät toimivan perhettä koossapitävänä voimana.

5.4 Haavoittavat ja jännitteiset suhteet

5.4.1 Torjuvien asenteiden kohtaaminen

Kulttuurien välinen kohtaaminen ei aina johda myönteiseen tulkintaan, vaan saattaa vahvistaa ennakkoluuloja vierasta kulttuuria ja sen edustajaa kohtaan. Ennakkoluulojen taustalla vaikuttaa ihmisen luonnollinen tapa suhtautua varauksella kaikkeen itselleen vieraaseen. (Jaakkola 2005.) Ennakkoluuloja ja torjutuksi tulemista olivat kokeneet myös tutkimukseni naiset ja heidän läheisensä. Läheisiin kohdistunut muukalaisviha ei ollut jäänyt naisille etäiseksi kokemukseksi, vaan oli tullut osaksi heidänkin elämäänsä. Vihamielisyys kosketti silloinkin, kun se loukkasi puolisoa tai lapsia. Julkisilla paikoilla maahanmuuttajiin kohdistuu monesti loukkaavia ilmaisuja (Mannila ym. 2012, 229).

(H7) Joskus joku rasisti oli huutanut minun tyttärelle kadulla, se oli ohikulkija.

(H8) Miehellä oli ravintola, ja siellä kävi joku, joka sanoi, että on skinhedi, etkö pelkää minua. Joku toinen asiakas sanoi, että on rasisti.

(H4)* En pidä, että kursseilla minne osallistun, puhutaan iranilaisista huonosti. Meistä annetaan erittäin huono kuva. Että olemme likaisia ja huonosta kulttuurista, elämme huonoa elämää. En halua osallistua kursseille. Haluan, että jos puhutaan huonoista asioista, puhutaan myös hyvistä asioista. Yksi [opettaja] suhtautuu meihin erityisen huonosti, emme mekään ole kiinnostuneita hänen aiheista.

Haastateltavien mukaan he olivat kokeneet torjuntaa sekä vihamielistä suhtautumista, mikä oli aiheuttanut stressiä ja huonontanut itsetuntoa. Puheessa tuotiin esiin, että epäsuotuisan arvioinnin kohteeksi oli jouduttu monenlaisessa sosiaalisessa ympäristössä. Kouluyhteisössä ei ollut mahdollista säilyttää arvokkuutta, koska vuorovaikutukseen sisältyvä valta-asema teki keskinäisestä kanssakäymisestä epätasa-arvoisen. Kokkonen (2010, 109, 210–211) tuo tutkimuksessaan esiin, että sosiaalisten suhteiden merkitys uuteen ympäristöön kiinnittymisessä on hyväksytyksi tulemisen kokemisessa. Valtaväestön asenteet, samoin kuin kokemukset avun saannista tai sen puuttumisesta, vaikuttavat maahanmuuttajien käsityksiin hyväksytyksi tulemisesta, liittymisestä ja kuulumisesta (emt).

Tutkimukseni naiseen kohdistunut rasistinen häirintä kertoo asenteellisuudesta ja suvaitsemattomuudesta. Keskinen kumppaneineen (2009, 16–17) toteaa, että maahanmuuttajat ja turvapaikanhakijat ovat ihmisiä, joista ei tiedetä paljoakaan ja joihin suhtaudutaan vieroksuen. Tällöin tukeudutaan perinteisiin arvoihin ja tuttuihin tapoihin, joilla pyritään ylläpitämään kansallisen yhteenkuuluvuuden tunnetta (emt). Saukkonen (2010, 39–41) esittää näkemyksensä julkisuudessa ilmenevästä luokitte- lusta ”meihin suomalaisiin” ja ”muihin muukalaisiin”, jossa paikalliset edustavat sitä, mikä on oikeaa ja normaalia, kun taas maahanmuuttajat saavat osakseen ennakkoluuloja, kielteisiä stereotyyppioita, pelkoa ja vihaa. Valtaväestön torjuvilla asenteilla on haitallisia vaikutuksia maahanmuuttajien yhteiskuntaan integroitumiselle (emt).

Tutkimusaineiston pohjalta on pääteltävissä, että kulttuuritaustaltaan erilaisten ihmisten keskinäinen vuorovaikutus oli ollut haasteellista. Haastateltavien kokema torjunta viestittää erottelusta kulttuurisiin perusteisiin. Tällaisten luokitusten keskeisenä sisältönä on ideologia, jonka pohjalta ihmiset voidaan jakaa hierarkkisiin ryhmiin kulttuurin, kielen, uskonnon, tapojen tai joidenkin muiden ominaisuuksien perusteella (Puuronen 2011, 53–63).

Haastattelussa kerrottiin, että myös työpaikalla oli kärsitty loukkauksista ja kiusaamisesta ulkomaalaistaustan vuoksi. Rasistinen ja syrjivä käytös oli aiheuttanut huonoa työilmapiiriä ja lopulta poisjäännin työstä. Mannila kumppaneineen (2012, 229–230) katsoo, että etnisen syrjinnän taustalla on ennakkoluuloinen ja kielteinen asenne muita etnisiä ryhmiä kohtaan. Ennakkoluuloisuus ilmenee epäkohteliaisuutena, syyllistämisenä tai ryhmien välisten kulttuurierojen korostamisena (Mähönen

& Jasinskaja-Lahti 2013). Yhteiskunnassa vallitsevat ennakkoluulot rajoittavat yksilön elämää ja toimintavapautta (Jaakkola 2005).

(H8) Jotkut on sanonut suoraan naamaan, että he ovat rasisteja ja ennen sitä urkinut kaikkea elämästäni, joka viimeisenkin tiedon. Olen itse joutunut työpaikkakiusaamisen kohteeksi. Siellä oli rasistinen ja kiusaava työkaveri, kenen takia jäin työstä pois yhdeksi vuodeksi, en jaksanut enää kiusaamisen takia. Suomalaisiin ei saa helposti kontaktia. Työpaikalla voi olla, että ei saa kontaktia ollenkaan.

(H11) Suomalaiset eivät tykkää ulkomaalaisista. Rasisti sanoo, että se on meidän palkka, [sen] pitää tulla meille. Ruotsissa paljon ulkomaalaisia, ei sanota mitään. Suomalaiset vanhukset erittäin rasistiset ja kiukkuiset.

Haastattelulainauksessa näkyvä maininta Ruotsissa asuvista ulkomaalaisista viestittää käsityksestä, jonka mukaan ruotsalaisessa yhteiskunnassa olisi erontekojen ja vastakkainasettelun sijasta päästy yhteisymmärrykseen. Vuorovaikutustapahtuma on paljolti kiinni ihmisen persoonallisuudesta, mutta se on monesti myös kulttuurisidonnaista. Näytti siltä, että erilainen kulttuurinen tausta oli aiheuttanut haasteita ihmisten keskinäiselle kanssakäymiselle.

Haastattelemi naiset eivät aina onnistuneet luomaan sosiaalisia suhteita valtaväestöön, koska tulivat torjutuiksi. Torjuntaa ja ulkopuolelle jättämistä oli haastateltavien mukaan aiheuttanut heidän kulttuurinsa, jota suomalaisessa yhteiskunnassa ei tunneta. Työpaikalla suomalaisille oli esitetty omaa kulttuuria, jotta he voisivat paremmin ymmärtää itselleen vierasta ja tuntematonta. Kulttuurin näkyväksi tekeminen ja sen merkitysten avaaminen oli helpottanut erilaisuuden hyväksymistä. Kulttuuriin tutustuttamisen ja henkilökohtaisten kontaktien kautta työkavereiden torjuva asenne oli muuttunut myönteisemmäksi. Vieraskuva muuttuu, kun vieraan kulttuurin edustaja tavataan henkilökohtaisesti ja tutustutaan hänen kulttuuriinsa (Kaikkonen 1993, 35).

(H10) Kaikki suomalaiset eivät halua ulkomaalaisia työkaveriksi. Työpaikalla kaksi naista ei tykännyt ulkomaalaisista. Siellä kerroin meidän kulttuurista. Näytin pukuja, oli musiikkia ja jotain ruokaa. Yksi nainen sanoi, että ulkomaalaiset ovat ihan kivoja, kiva kun tutustuin sinun kulttuuriin. Suomalaiset eivät halua kuulla rasismista, vaikka sitä on.

Haastattelemi naiset olivat pyrkineet ratkaisemaan työyhteisössä koettuja jännitteitä kukin omalla tavallaan ja olivat toisinaan siinä onnistuneetkin. Nieminen (2010,

157) on todennut, että työyhteisössä maahanmuuttajiin kohdistuu loukkauksia enimmäkseen perehdytysvaiheessa, lyhytaikaisissa sijaisuuksissa ja tilanteissa, joissa työyhteisöön on saapunut ulkopuolinen työntekijä. Stereotyyppiset vieraskuvat jäsentävät työntekijöiden keskinäisiä suhteita pääasiassa silloin, kun maahanmuuttaja on työyhteisössä uusi ja tuntematon (emt). Tutkimusten mukaan (esim. Jaakkola, M. 1999; 2000; 2005; 2009) suomalaisten asenteet tiettyjä maahanmuuttajaryhmiä, kuten arabi-, somali- ja venäläistaustaisia kohtaan, ovat kielteisiä ja ennakkoluuloinen suhtautuminen etnisiin vähemmistöihin vakiintunut osaksi asenneilmapiiriä. Eri väestöryhmien välistä sosiaalista etäisyyttä aiheuttaa se, että ryhmiin, joiden jäseniin ei ole tutustuttu, suhtaudutaan epäluuloisesti sekä se, että ryhmien elämänpiirit ovat osaksi erillisiä (Makkonen 2003, 16–17).

Naiset toivat esiin, että työpaikalla heihin oli kohdistettu rasistisia huomautuksia, eikä heidän yksityisyyttään kunnioitettu. Siten heille oli annettu ymmärtää, että heitä ei arvosteta eikä hyväksytä työyhteisön tasavertaiseksi jäseneksi. Asenteellinen ja epäystävällinen käyttäytyminen oli koettu loukkaavaksi. Naisten puheesta välittyi tieto, että he olivat kohdanneet työpaikalla sosiaalista leimaamista, eivätkä siksi kokeneet kuuluvansa joukkoon. Kokkonen (2010, 109) on todennut tutkimuksessaan, että kollegoiden, naapureiden ja jopa itselle vieraiden ihmisten viestinnästä tehdään johtopäätöksiä, jotka yhdessä henkilökohtaisten lähtökohtien ja aiempien kokemusten kanssa muodostavat perustan sille, miten muiden suhtautuminen ja oma asema koetaan. Naisten työpaikalla kokema syrjintä osoittaa, että toisen kulttuurin omasta kulttuurista poikkeavia piirteitä ei suvaittu.

Anttosen (1999, 211–212) näkemyksen mukaan ihmisten erilaisuus saa merkityksen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jossa kulttuurisesti erilaiset luokitellaan ”heiksi” vetämällä rajan oman ja vieraan välille sekä tekemällä jaottelun sisäryhmään kuuluviin ja ulkopuolisiin. Sisäpuolisuus tuottaa väistämättömästi ulkopuolisuuden, koska eräiden yhteydestä seuraa muiden toiseus (emt). Maahanmuuttajista tulee muukalaisia heidän kohdatessaan luokittelujärjestelmiä, jotka ilmoittavat heidän olevan väärässä paikassa (Lehtonen 2009, 109–112). Huttunen kumppaneineen (2005, 117) muistuttaa, että ihmiset sekä erottautuvat muista että tekevät eroja muiden välille kulttuurisin välinein. Haastattelemieni naisten kokema toiseus vaikutti olevan yksilöllistä ja lähtöisin paitsi ympäristöstä, myös naisten tuntemuksista ja ajatuksista. Siihen kuului käsitys itsestään erilaisena perustuen maahanmuuttajataustaan. Kalhama kumppaneineen (2006, 23) tuo esiin, että toiseudella tarkoitetaan eroihin perustuvaa oman identiteetin määrittelyä, jossa minua rakennetaan suhteessa toisiin.

Haastattelemieni naisten kuva suomalaisten asennoitumisesta maahanmuuttajiin oli muodostunut omakohtaisten kokemusten ja toisten kertomusten pohjalta. Jotkut naisista olivat päässeet opiskelemaan ja työelämään, mutta havainneet jääneensä niiden yhteisöjen sosiaalisen kanssakäymisen ulkopuolelle. Naiset olivat huomanneet,

että heitä ei kovin usein lähestytty, heille ei aina puhuttu tai heidän aloittamaansa keskusteluun vastattu. Kokemus itsestään näkymättömänä ja merkityksettömänä oli lisännyt kuulumattomuuden tunnetta ja vahvistanut kielteistä käsitystä omista mahdollisuuksista. Puuronen (2011) toteaa, että etnisiin vähemmistöihin kuuluvilla ei näytä olevan suomalaisessa yhteiskunnassa samanlaisia mahdollisuuksia kuin valta-väestöllä. Iranilaisten naisten kohdalla maahanmuuttajuus oli monesti tarkoittanut ulkopuoliseksi jäämistä, mikä on saattanut pitkittää heidän integroitumistaan.

5.4.2 Yhdessä yksinäisenä

Vuorovaikutus ja toimivat ihmissuhteet ovat tärkeässä asemassa maahanmuuttajien yhteiskuntaan sopeutumista tarkasteltaessa. Mikäli niitä ei synny, voi suhde sosiaaliseen ympäristöön jäädä heikoksi ja aiheuttaa irrallisuuden, kuulumattomuuden ja yksinäisyyden tunteita. Yleensä ihminen kokee itsensä yksinäiseksi, kun häneltä puuttuvat tärkeiksi kokemansa sosiaaliset suhteet. Silloin hän jää vaille seuraa ja toisilta saatavaa tukea. Yksinäisyyden tuntemisen voimakkuus vaihtelee, koska sen kokeminen on yksilöllistä. Joillekin yksinäisyys voi olla kokonaisvaltaista ahdistavaa erillään pysymisen ja yksin olemisen tunnetta. Sitä vastoin toiset voivat olla hyvinkin tyytyväisiä yksikseen, ilman ystäviä ja kavereita. (Laine 2005, 161, 163.) Omien tarpeiden mukainen vetäytyminen seurasta tarkoittaa valinnaista yksinoloa ja on eri asia kuin olosuhteiden sanelema yksinäisyys. Useimmat kuitenkin kaipaavat yksinolon vastapainoksi läheisiä suhteita, ystäviä ja perhettä. (Honkasalo 2016, 14.)

Tutkimusaineiston perusteella on tulkittavissa, että monet tekijät olivat muovanneet haastateltavien sosiaalista kanssakäymistä ja mahdollisuutta siihen. Jotkut haastateltavista toivat esiin, että he olivat menettäneet ihmissuhteita maasta ja paikkakunnalta toiseen muuttamisen takia. Haastateltavat kertoivat tuntevansa yksinäisyyttä ja oletivat sen liittyvän maahanmuuttajuuden aiheuttamaan irrallisuuden kokemiseen – siteiden katkeamiseen perheestä ja kodista. Naisten muuttaminen juuriltaan vaikutti olevan huomattava yksinäisyyttä aiheuttava tekijä. Yksinäisyys ja yksinäisyyden kokeminen ovat yleisiä maahanmuuttajien keskuudessa. Kun ystävät, sukulaiset tai koko perhe jää entiseen kotimaahan, yksin olemisesta tulee konkreettista. (Marjeta 2001; Huttunen 2002.) Yksinäisyyttä aiheuttaviin tekijöihin ei siis aina voitu itse vaikuttaa, varsinkin silloin, kun yksinäisyys johtui suhteiden katkaisemisesta etäällä asuviin sukulaisiin ja perheenjäseniin. Yksinäisyyttä voi aiheuttaa myös entisen kotimaan poliittinen tilanne, mikäli se estää sukulaisten keskinäisen yhteydenpidon (Koskinen ym. 2012, 206).

Tutkimukseni naisten kokema yksinäisyys näytti kytkeytyvän pakolaisuuteen, kohtaloon, jonka he olivat joutuneet hyväksymään. Pakolaisuudella on saattanut olla pitkäaikaisia ja monitahoisia vaikutuksia sosiaalisten suhteiden solmimiselle. Kokkonen (2010, 11) tuo tutkimuksessaan esiin, että saavuttuaan maahan, pakolaiset

eivät heti pysty luomaan suhteita paikallisiin eivätkä välttämättä pitämään yllä yhteyttä entisessä kotimaassa tai muualla asuviin ystäviin ja sukulaisiin. Tällöin he voivat jäädä kokonaan sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle (emt).

Pakolaisuus eroaa muista maahanmuuton muodoista siinä, että ihmiset ovat joutuneet jättämään maansa siellä vallitsevien vaikeiden olosuhteiden takia. Ne, jotka ovat lähteneet vapaaehtoisesti, voivat palata kotimaahan, mutta pakolaisille tämä ei aina ole mahdollista. Lisäksi pakolaisen mieltä saattaa painaa sodan tai muun konfliktitilanteen keskelle jääneiden perheenjäsenten kohtalo. Pakolaisina tulleiden olisi sopeuduttava uuteen maahan, vaikka omaan lähtöön ja menetyksiin liittyvä surutyö olisi kesken. (Pakolaisuus... 2014.)

(H5)* Olen hyväksynyt, että olen pakolainen. Tiesin tänne tullessaan, että olen yksin, olen hyväksynyt sen.

(H6)* En ole täällä tyytyväinen, tunnen yksinäisyyttä, koska olen maahanmuuttaja, olen pakolainen.

Naisten puheen perusteella vaikutti siltä, että pakolaisen asemaan oli ikään kuin alistuttu. Pakolaisen statuksen hyväksyminen näytti toteutuneen kohtalolle alistumisen ja tunteiden tukahduttamisen keinoin. Tästä on tulkittavissa, että pakolaisuudella oli ollut epäsuotuisaa vaikutusta naisten henkiseen jaksamiseen. Tutkimusten mukaan (esim. Pohjanpää ym. 2003; Castaneda ym. 2012b) pakolaistaustaisilla maahanmuuttajilla on kantaväestöä ja muita maahanmuuttajaryhmiä enemmän psyykkistä oireilua.

Yksinäisyyden tunteella saattaa olla kytköksiä myös haastateltavien kokemaan pakomatkaan. Siihen oli kuulunut epävarmoja ja huolestuttavia tilanteita, joita ennen oli koettu traumatisoivia tapahtumia ja surua. Traumaattiset tapahtumat voivat aiheuttaa posttraumaattisen stressihäiriön, jonka kanssa pakolaiset joutuvat elämään (Kokkonen 2006, 165–166; 2010, 14–15). Pakomatka nousi toistuvasti esiin monen naisen tarinassa, ja siitä kerrottiin kuin äsken tapahtuneesta. Menneisyys koettiin taakkana, joka oli aiheuttanut kärsimystä ja yksinäisyyttä, eikä siitä päästy eroon.

Vaikutti siltä, että aiemmin koetuilla vaikeuksilla oli ollut osuutta siihen, miten tutkimukseni naiset elämän Suomessa kokivat. Naisten kertomuksissa menneisyys oli yhä läsnä ja vaikuttamassa tulevaisuuteen. Jotkut kokivat elämäntilanteensa uuvuttavaksi ja voimavaroja vieväksi. Laine (2005, 163–164) on todennut, että yksinäisyyteen liittyvät ahdistavat tunteet tekevät ihmisestä avuttoman ja emotionaalisesti lamaantuneen. Yksinäisyyden kokemisella rasittavaksi ja epämiellyttäväksi on haittavaikutuksia ihmisen jaksamiseen ja terveyteen. Yksinäisyyteen voi kuulua it-

sensä vähättelyä, ikävystyneisyyttä sekä elämän kokemista tyhjäksi ja merkityksettömäksi. (emt.) Kielteisten tunteiden ohella naisten puheessa näkyi kiitollisuus siitä, että oli päästy Suomeen.

(H4)* Vaikka olenkin vihainen, surullinen, olen kiitollinen, että olen täällä. Ei voi valittaa.

Yksinäisyyden kokemisella on todettu olevan yhteyksiä ihmisen kulttuuriseen taustaan, koska kulttuurinen ympäristö vaikuttaa siihen, miten epämiellyttävänä yksin oleminen tuntuu (Laine 2005, 171). Yksinäisyyttä oli pyritty lieventämään hakeutumalla toisten iranilaisten naisten seuraan, mutta yhdessäolo oli palauttanut mieleen entisen elämän Iranissa, jossa oli ollut hyviäkin aikoja. Vaikka naiset olivat hyväksyneet, että entiset ajat ovat menneitä, olivat nämä kohtaamiset usein vielä syventäneet yksinäisyyden tunnetta. Tämä antaa olettaa, että vaikeus elää nykyhetkessä oli aiheuttanut naisille yksinäisyyden kokemuksen. Siten yksinäisyyden kokemiseen liittyi myös taustatekijöitä, jotka eivät olleet sidoksissa sosiaaliseen vuorovaikutukseen.

(H8) Talvella enemmän vaivaa yksinäisyys. Silloin on enemmän aikaa ajatella. Yksinäisyyden tunne iskee myös, kun olen maahanmuuttajien kanssa. Joskus työn jälkeen on sellainen tunne. Talvella, jos ei ole kenenkään luokse mennä, tuntuu pahalta, kesällä osallistun eri juttuihin.

Yksinäisyyden tunnetta aiheuttivat kaukana asuvien ystävien ikävöinti, vapaa-ajan puute, työpäivän päättymisen, yksin asuminen ja vuodenajan vaihtuminen. Eräs syy yksinäisyyden kokemiseen oli pimeän vuodenajan mukana tuoma yhteisöllisten tapahtumien väheneminen. Talvisin, kun aikaa vietettiin enemmän kotona, ajatukset olivat alkaneet harhailemaan erilaisten asioiden ympärillä. Samoin hiljainen koti työpäivän jälkeen oli saanut yksin asuvan havahtumaan, että ei ole ketään, jonka kanssa voisi jutella. Castaneda kumppaneineen (2012b, 150) toteaa, että maahanmuuttajien toimintamahdollisuuksien parantaminen saattaisi lisätä heidän hyvinvointiaan. Samoin kaikenlainainen kanssakäyminen maahanmuuttajien ja suomalaisten välillä olisi eduksi maahanmuuttajille (emt).

Siinä, missä jotkut naisista olivat pyrkineet välttämään yksinäisyyttä seurustelemalla muiden iranilaisten naisten kanssa, olivat toiset yrittäneet muuttaa tilannetta luomalla sosiaalisia suhteita suomalaisiin. Kaikki eivät siis tyytyneet pelkästään omaan kansanryhmään syntyneisiin yhteyksiin, vaan joillakin oli tarvetta ja halukuutta kiinnittyä muihinkin ryhmiin. Naisten puheesta välittyi tieto, että omaan etniseen ryhmään kuuluvien kanssa oli oltu paljon tekemisissä, vaikka toiveena oli kiin-

nittyä suomalaiseen yhteiskuntaan rakentamalla sosiaalisia verkostoja valtaväestöön. Suhteita muihin iranilaisiin naisiin oli ollut helppo solmia, koska heihin yhdisti sama kulttuuri, yhteisesti koettu historia, asuminen vieraalla maalla ja arjen huolet.

Kontaktit valtaväestöön ovat merkki onnistuneesta vuorovaikutuksesta, mutta aina maahanmuuttajille ei tarjoudu mahdollisuuksia näiden sosiaalisten suhteiden luomiseen. Ystävyysuhteiden puuttuminen ja yksinäisyys lisäävät elämänhallinnan ongelmia ja hidastavat sopeutumista vastaanottavaan yhteiskuntaan. (Pohjanpää 2003b.) Osallistumisen kautta syntyneet sosiaaliset suhdeverkostot valtaväestöön edistävät maahanmuuttajien kiinnittymistä yhteiskuntaan laajemminkin. Mikäli sosiaalista osallistumista tapahtuu enimmäkseen maahanmuuttajayhteisöissä, integroitumista edistävät mahdollisuudet pienenevät. (Rask ym. 2012.)

(H3)* Elämä maahanmuuttajana Suomessa tuntuu yksinäiseltä, tunnen yksinäisyyttä.

(H1) Tunnen Suomessa yksinäisyyttä. Tapaan kavereita enemmän, kun on loma.

Haastattelemieni naisten kertomuksista selvisi, että elämä oli alkanut tuntumaan yksinäiseltä, kun uusia sosiaalisia kontakteja ei ollut syntynyt menetettyjen tilalle. Toisaalta oli huomattavissa, että naiset kokivat yksinäisyyttä riippumatta siitä, olivatko he yksin tai toisten seurassa. Jotkut naisista tunsivat itsensä yksinäiseksi siitäkin huolimatta, että he olivat perheellisiä tai että heillä oli sosiaalisia kontakteja naapureihin, ystäviin ja tuttuihin. Myös naiset, joilla oli sukulaisia asuinpaikkakunnalla sekä muualla Suomessa, kokivat yksinäisyyden vaivaavan. Vaikutti siltä, että naisten kokemana yksinäisyys oli pikemminkin emotionaalista kuin sosiaalista.

Aineistosta kävi ilmi, että joitakin haastateltavia ympäröi suurikin määrä ihmisiä, mutta heistä tuntui, että he eivät silti tulleet nähdyksi ja kuulluksi. Yksinäisyyden tunnetta ei poistanut edes ystävien ja kavereiden tiheä tapaaminen. Lisäksi mainittiin, että yksinäisyyden kokeminen saattaa olla pitkäaikaistakin omasta elämäntilanteesta johtuen. Tärkeiden ihmissuhteiden menettämisen jälkeen ihminen yleensä pystyy jonkin ajan kuluttua hyväksymään tilanteen ja luomaan uusia suhteita, mutta jos niitä ei synny yli kahteen vuoteen, silloin kyseessä on jatkuva yksinäisyys (Laine 2005, 163, 171).

Voidaan olettaa, että elämän muuttuneet olosuhteet olivat aiheuttaneet tutkimukseni naisille yksinäisyyden tunteen. Toisaalta suomalaisella sosiaalisella ympäristöllä on saattanut olla vaikutusta yksinäisyyden tunteen syntymiseen, sillä joillakin naisista oli syrjityksi tulemisen kokemuksia. Toiseuden kokeminen ja uuteen yhteiskuntaan kuulumattomuuden tunne saattoivat olla yksinäisyyden taustalla. Iranilaisen naisten kohdalla voidaan puhua pitkittyneestä yksinäisyydestä, joka johtui kulttuurisen vierauden ja ulkopuolisuuden tuntemuksista, ikävästä entiseen kotimaahan

ja kohdatusta rasismista. Yksinäisyyden taustalla saattoi olla myös tuntemus pakonomaisesta joutumisesta Suomeen.

5.4.3 Äitinä olemisen vaikeus uudessa kulttuurissa

Islamilaisessa kulttuurissa äitiydellä on korostettu merkitys naisen identiteetin ja aseman määrittäjänä. Äitiyden on nähty vahvistavan naisen asemaa perheessä ja kohoittavan hänen mainettaan myös toisten naisten silmissä. Naisen arvostusta lisää erityisesti poikalapsen syntyminen. (Turtiainen 1998, 76–77; Palomurto 2002, 153, 157.) Perinteistä elämäntapaa noudattavissa yhteisöissä lasten olemassaolo turvaa vanhempien vanhuusiän, koska lapset huolehtivat ikääntyneistä vanhemmistaan (Turtiainen 1998, 76–77; Akar & Tiilikainen 2009, 15, 17).

Haastattelussa naiset kuvailivat äitinä olemista ja äitiyden merkitystä itselleen. Naisten puheessa korostuivat ajatukset lasten vartumisesta muuttuneessa kulttuurissa ympäristössä sekä huoli nuorten itsenäistymisestä ja aikuistumisesta. Lasten kasvattaminen koettiin vastuulliseksi, mutta myös vaativaksi tehtäväksi kulttuurisesti erilaisessa ympäristössä. Lasten kasvatusta Suomessa oman kasvatuskäsityksen mukaan ja islamilaisia arvoja noudattaen mietitytti naisia. Haastattelussa nousi esille, että omien kasvatuseriaa koettiin olevan erilaisia suomalaisiin verrattuna. Naiset kertoivat, että Iranissa on tiukempi kasvatuskulttuuri, johon nähden suomalainen kasvatustapa on liian salliva. Naisten mukaan suomalaiset vanhemmat antavat lapsilleen liikaa vapautta ja päätösvaltaa omista asioistaan, eivätkä seuraa heidän tekemisiään tai puutu niihin tarpeeksi.

Haastateltavat painottivat, että heidän kasvatustyylinsä on määrävämpi kuin täällä. Iranissa lapsilta vaaditaan kuuliaisuutta eivätkä he kyseenalaista vanhempien päätöksiä. Iranilaisilla vanhemmilla on auktoriteettia ja lapset kunnioittavat heitä. Peltola (2014, 169) tuo esiin, että maahanmuuttajat kohtaavat uudessa asuinmaassa kasvatuksen haasteita sekä sukupolvien välistä ymmärtämättömyyttä ja erimielisyyttä. Maahanmuuttajaperheiden entisessä kotimaassa lapset ja nuoret ovat tottelevaisia ja toimivat vanhempien ohjeiden mukaisesti (emt).

Haastateltavien mielipiteet lasten kasvattamisesta kertoivat iranilaisen ja suomalaisen vanhemmuuskulttuurin erilaisuudesta, mutta myös haastateltavien ja ympäröivän yhteiskunnan arvojen erilaisuudesta. Haastateltavien käsitykset lasten kasvatuksesta eivät olleet Suomessa asuessa muuttuneet, vaan omista kasvatusta koskevista arvoista pidettiin kiinni. Omien arvojen mukaan lasten kasvatuksesta pyrittiin suoriutumaan kunniallisesti ja kasvatuksen linjoista neuvottelematta.

(H1) Jos meidän kotimaassa saa niin aikaisin tyttöystävän tai poikaystävän, tätä salataan eikä näytetä muille. Mutta täällä olet vaikka yksitoista-kaksitoista, näyttät kaikille, että on suhde.

Haastateltavien kertomuksissa näkyi kulttuurisidonnaisuus omiin kasvatuksellisiin arvoihin, joissa korostuivat islamilaiset moraalinormit. Peltola (2014, 173) toteaa, että etniset ja uskonnolliset yhteisöt säätelevät vahvasti soveliaan käyttäytymisen rajoja. Haastateltavat toivat painokkaasti esiin omien kulttuuristen arvojen tärkeyden ja arvostelivat läntistä vapaamielistä elämäntapaa ja seurustelukulttuuria. Vaikka haastateltavat olivat tiedostaneet suomalaisen ympäristön vaikuttaneen lastensa valintoihin, oli sukupolvien välille syntynyt näkemyseroja.

Iranissa seurustelu ja avioliiton ulkopuoliset suhteet ovat kiellettyjä (Alavi 2007, 223–226; Liimatainen 2009, 171). Iranilaisessa yhteiskunnassa naisilla on islamilaisille arvoille pohjautuva sukupuolirooli, jonka mukaista käyttäytymistä valvotaan sosiaalisen kontrollin keinoin (Liimatainen 2009, 173–174). Islamilaisista moraalisäännöistä johtuen Iranista on puuttunut seurustelukulttuuri, koska naisen ei sovi viettää aikaa miehen kanssa kahdestaan (Brooks 2001, 90; Liimatainen 2009, 170).

Alitolppa-Niitamon (2005, 45) mukaan perheen ihmissuhteiden toimivuus perustuu perheenjäsenten ymmärrykseen omasta roolista perheessä sekä käsitykseen perheen toimintaa ohjaavista arvoista ja säännöistä. Toiseen maahan muuttamisen myötä aiemmin omaksuttu ja itsestäänselvänä pidetty normi, rooli tai käyttäytymistapa saattavat menettää merkityksensä, mikäli ne eivät toimi odotetulla tavalla. Näillä muutoksilla voi olla vaikutusta perheenjäsenten välisiin suhteisiin. (emt.) Tutkimusaineistosta selvisi, että haastateltavien lapset olivat seurustelleet sekä perustaneet perheitä suomalaisten kanssa. Omien lasten kautta suomalaisuus oli tullut osaksi haastateltavien elämää, ja myös lasten avoliitto oli suvaittu.

(H8) Tytär asuu suomalaisen poikaystävän kanssa ja heillä on vauva. Vauva tulee kylään. Juttelen tytön kanssa nyt paljon, kun hänestä on tullut perheellinen ja äiti.

(H2)* Pojan tyttöystävä on suomalainen. Niin olen saanut itselleen sukulaisen Suomesta pojan tyttöystävän kautta.

(H4)* Pojalla on suomalainen kaveri. Tämän perhekaverin perhe on mukava. Ovat mukavia ja rehellisiä, mutta kulttuuri toinen. Poika tuli tänne [Suomeen] ja tutustui suomalaiseen kaveriin. Suomalainen kaveri on auttanut paljon, on avulias, mutta kulttuuriero.

Iranissa on tapana, että vanhemmat osallistuvat lasten avioliiton suunnitteluun ja puolison valintaan. Iranilaisen perinteen mukaisesti joku tutuista tai sukulaisista ehdottaa avioliittoa harkitsevalle tai hänen vanhemmilleen sopivaa puolisoehdokasta. Puolison etsintään osallistuu koko lähipiiri, koska iranilaisessa yhteiskunnassa valitsevien moraalisääntöjen takia eri sukupuolten on vaikea tutustua toisiinsa. Iranissa

seurustelu ja pitkä kihlaus ovat harvinaisia, eikä pari asu yhdessä, ellei ole naimisissa. (Brooks 2001; Iranta 2016, 196.) Haastateltavien vanhemmuuden auktoriteetti näytti suomalaisessa yhteiskunnassa heikentyneen, koska heidän aikuiset lapsensa olivat pitkälti päättäneet omista asioistaan itse.

Naiset mainitsivat kertomuksissaan toistuvasti, että heidän jälkeläisensä ovat omaksuneet suomalaisen elämäntavan, joka on toisenlainen kuin heidän tapansa elää. Lasten käyttäytymisnormien ja arvostusten koettiin olevan valtaväestön kulttuurin mukaisia, mutta ristiriidassa omien arvojen ja tapojen kanssa. Suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevat normit olivat saaneet aikaan sukupolvien välisiä näkemuseroja. Peltolan (2014, 160) mukaan vanhempien ja lasten näkemykselliset erot saattavat horjuttaa perhedynamiikkaa. Varsinkin perheissä, joissa lasten odotetaan kunnioittavan vanhempien mielipiteitä, sukupolvien väliset näkemuserot voivat aiheuttaa erimielisyyksiä. Sukupolvien välisten kiistojen taustalla vaikuttavat vanhempien määräysvaltaan ja auktoriteettiin liittyvät tekijät. (emt.)

Huomattavissa oli, että joidenkin haastateltavien jälkeläiset kantoivat Suomesakin eteenpäin omaa kulttuuriperinnettä avioitumalla iranilaistaustaisen henkilön kanssa. Iranilaisiin tapoihin kuuluu, että avioitumista suunnitteleville järjestetään tilaisuus, jossa he perheen ja sukulaisten läsnä ollessa tutustuvat toisiinsa. Parin tutustuttua avioliitto solmitaan mahdollisimman pian, koska islam ei salli aviottomia suhteita. Iranilaisten vanhempien merkittävää roolia lasten avioitumisessa kuvailee se, että isällä on yksinoikeus allekirjoittaa yhdessä sulhasen kanssa tyttären avioliittosopimus. Tällöin voi käydä näinkin, että tuleva pari tapaa vasta häissä. (Brooks 2001; Liimatainen 2009; Iranta 2016.)

(H9) Isompi meni naimisiin viime kesänä, mies on iranilainen. Olisi voinut olla mikä tahansa, minulla ei ole väliä, mutta minä en hyväksynyt poikaystävää. He tutustuivat pari kolme kuukautta, sitten menivät naimisiin. Tytär ei halunnut aluksi naimisiin iranilaisen miehen kanssa. Hän pelkäsi oman maan miehiä, että kaikki miehet eivät ole kuin isä.

Tutkimusaineisto osoitti, että haastateltavilla oli tapana jutella aikuistenkin lasten kanssa heidän tulevaisuuteensa liittyvistä asioista. Haastateltavien mielipiteellä näytti olleen painoarvoa aikuistuneiden lasten elämää koskevissa tärkeissä päätöksissä. Tyttären naimisiinmenosta oli keskustelu perhepiirissä ja aviomiehen valitseminen omasta ryhmästä katsottu parhaaksi vaihtoehdoksi. Omien perinteiden mukaisesti nuorille oli annettu mahdollisuus tutustua toisiinsa ennen avioliiton solmimista. Kuitenkin vävyksi olisi suvaittu myös toiseen etniseen ryhmään kuuluva henkilö, mikä kertoo myönteisestä asennoitumisesta muihin kulttuureihin. Naisten puheen perusteella on pääteltävissä, että perheessä vallitsevat arvot vaikuttavat siihen, miten erilaisiin ihmisiin ja kulttuureihin suhtaudutaan.

Vaikka nuoret pyrkivät itsenäistymään, voivat he arvostaa perheen yhtenäisyyttä ja perhesuhteiden tarjoamaa emotionaalista läheisyyttä (Kağıtçıbaşı 1996). Peltola (2014, 253–257) on todennut, että maahanmuuttajaperheissä käytävät puolison valintaan liittyvät keskustelut vaihtelevat perheiden etnisen taustan ja maassa asutun ajan mukaan. Uudessa kulttuurisessa ympäristössä joudutaan pohtimaan, millaisia perheen keskeisiä arvoja siirretään sukupolvelta toiselle. Toisessa maassa asuessa muutoksia voi tapahtua niin arvoissa, tavoissa toimia kuin etnisessä identiteetissä. (emt.)

Haastateltavien puheesta kävi ilmi, että he eivät halunneet lastensa etäännyvän arvoista, joita he itse pitivät tärkeinä. Kağıtçıbaşin (1996, 28–31) mukaan vanhemmat tukeutuvat kasvatuksessa siihen kulttuuriin ja arvomaailmaan, jonka he itse ovat omaksuneet. Toisaalta yhteiskunnat eivät ole yhdenmukaisia tai muuttumattomia, joten myös kulttuuriset käsitykset ja arvot ovat jatkuvassa muutostilassa. Nämä tekijät saattavat vaikuttaa vanhempien käsityksiin kasvatuksesta. (emt.)

(H3)* He [lapseni] ovat tottuneet täällä, koska ovat kasvaneet täällä. Yhdellä pojista on suomalainen tyttöystävä. Mun lapset, kaksi poikaa, kaksikymmentä ja kaksikymmentäseitsemän, on kasvanut täällä. Kun yksi pojista oli viisitoista, sai suomalaisen tyttöystävän. Minun on hyväksyttävä kulttuuri, vaikka en halua. Iranissa ei ole kenelläkään niin nuorelta tyttöystävää.

Suomalaisen seurustelukulttuurin arvostelusta huolimatta naiset pyrkivät hyväksymään suomalaisen kulttuurin vaikutuksen lasten valintoihin. Naisten tavoite säilyttää omaa kulttuuria ei ollut toteutunut heidän lastensa kohdalla, mikä oli otettu asiana, johon ei voitu vaikuttaa. Sabour (2000, 105–111) tuo esiin, että kulttuuriset erilaisuudet ilmenevät ihmisten välisissä kontakteissa. Eri kulttuureista ja yhteiskunnista lähtöisin olevien kohtaamiset johtavat joko hyväksymiseen ja sympatiaan tai ennakkoluuloihin, ymmärtämättömyyteen ja hylkäämiseen (emt).

Kulttuurisen erilaisuuden aiheuttamista haasteista viestitti myös tutkimukseni naisten puheessa näkyvä huoli heidän lastensa kokemasta kiusaamisesta. Peltola (2014, 156) katsoo, että maahanmuuttajavanhemmat kohtaavat erilaisia vanhemmuuden vastuun aiheuttamia haasteita ja epävarmuutta. He kantavat huolta rasismista ja syrjinnän vaikutuksesta lastensa hyvinvoinnille ja siitä, miten pystyvät lapsiaan näissä tilanteissa tukemaan (emt).

Yleisimpiä maahanmuuttajiin kohdistuvia syrjinnän muotoja ovat sanalliset loukkaukset ja epäasiallinen käytös (Mannila ym. 2012, 229). Peltola (2014, 158, 168) painottaa, että maahanmuuttajalapsen tuntevat suomalaisen yhteiskunnan vanhempia paremmin, mutta ovat herkkiä sekä avoimesti että piilevinä esitetyille loukkauksille. Rasistiset kohtaamiset, samoin kuin suvaitsevaisuutta ilmentävät, vaikut-

tavat siihen, miten ystävälliseksi tai uhkaavaksi vanhemmat suomalaisen yhteiskunnan kokevat ja kuinka uskaliaasti he lapsia sinne päästävät (emt). Erään haastateltavan mukaan lapsiin kohdistunut kiusaaminen oli aiheuttanut hänessä pelkoa ja huolta lasten turvallisuudesta. Suomalaista yhteiskuntaa ei siis aina koettu paikaksi, joka olisi turvallinen lapsille.

(H11) Pelkään lasteni takia. Minun lasta suomalaispojat kiusaavat, haluavat puhelimen ottaa pois, kaikenlaista. Väkivaltaa, uhkauksia, haluaa meitä kiusata.

Naiset kokivat, että vastuu lasten hyvinvoinnista ja kehityksestä kuuluu ensisijaisesti heille. Lasten koulumenestystä ja pärjäämistä pidettiin tärkeänä, joten lasten koulunkäyntiä ja oppimista oli pyritty tukemaan. Naisten toimintamallissa saattaa ilmetä kulttuurinen muutos, sillä monessa islamilaisessa maassa koulu nähdään paikkana, jossa lapsia opetetaan ja koti paikkana, jossa heitä kasvatetaan (ks. Akar & Tiilikainen 2009, 17). Lasten koulunkäynnin haasteisiin vastattiin tarjoamalla apua läksyjen tekoon. Haastateltavien puheen perusteella on todettavissa, että he panostivat lastensa ohjaamiseen ja auttamiseen. Lasten kanssa olemiseen ja heidän neuvomiseen oli käytetty paljon aikaa, mikä kertoo pitkäjänteisestä ja tavoitteellisesta toiminnasta. Äitiys oli tarkoittanut naisille läsnä olemista ja yhdessä tekemistä.

(H9) Minun pojalla oli vaikeuksia päiväkodissa ja koulussa aluksi. Oli vilkas. Minä opiskelin kolme vuotta hänen kanssa joka ilta. Paljon aika meni, mutta opiskelimme, ajattelin, että pitää opettaa häntä. Tytär opiskelee. Minä kannustan. Vanhemmat vaikuttavat kaikkeen.

Haastatteluaineistosta nousee vahvana naisten toive lastensa paremmasta tulevaisuudesta. Tämä oli saanut heitä kannustamaan lapsia opintiellä. Lapsen kannustaminen kuuluu auktoriteettiin perustuvaan kasvatukseen ja sitä pidetään parhaana mahdollisena kasvatustekniikänä, koska siinä lapselle annetaan sekä rajat että säännöt (Himberg ym. 2003). Peltola (2014, 164–165) on tuonut esiin, että maahanmuuttajaperheissä arvostetaan koulutusta, koska se nähdään väyläksi hyvään tulevaisuuteen. Viimeistään peruskoulussa lapsilta vaaditaan hyvää koulumenestystä, jotta pohja jatkokouluttautumiselle varmistuisi. Päivittäinen koulutyö on katsottu maahanmuuttajien keskuudessa osaksi vastuuntuntoista suhtautumista opiskeluun. Vanhempien tiedustelut läksyjen tekemisestä, kokeista ja läsnäolosta koulussa ovat osa kasvatustekniikkaa, jossa lapsia kannustetaan kouluttautumaan. Panostaminen lasten kouluttautumiseen kertoo sivistyksen tärkeydestä maahanmuuttajaperheiden arvo maailmassa. (emt.)

Oma kulttuuri antoi iranilaisten naisten näkemyksille ja toiminnalle perustan, ja sen pohjalta lasten tärkeimmiksi tukijoiksi katsottiin heidän vanhempansa. Naiset

kokivat äitiyden vastuun yhä vahvana, vaikka usein kyseessä olivat jo aikuistuneet lapset. Heillekin pyrittiin antamaan neuvoja ja tarjoamaan tukea erilaisissa elämäntilanteissa. Haastateltavat katsoivat, että myös aikuiset lapset tarvitsevat vanhempien rohkaisua, välittämistä ja hyväksyntää ja kokivat siksi oman roolinsa äitinä tärkeäksi. Vaikka lapsiin kohdistettiin odotuksia, heidän omatkin valintansa hyväksyttiin.

(H9) Vietän joulua, koska lapset haluaa. Ja vietämme omaa uusivuosijuhlaa.

(H11) Sukulaiset lähettävät joskus jotain jouluna, äitini ja sisko.

Vanhemmuus oli vaikuttanut naisten pyrkimykseen omaksua suomalaista tapakulttuuria, koska Suomessa oli ruvettu viettämään joulua lasten toiveesta. Joulun viettäminen kertoo naisten asenteissa ja arvoissa tapahtuneista muutoksista ja uusien tapojen hyväksymisestä. Lasten myötä perheeseen tulleet suomalaiset vaikutteet näkyivät myös naisten ja sukulaisten välisissä suhteissa. Haastattelussa mainittiin, että Iranissa asuvat sukulaiset olivat hyväksyneet joulun vieton ja alkaneet lähettää joululahjoja.

Lapset olivat tuoneet naisten elämään uusia kulttuurisia elementtejä kulttuurien erilaisuudesta ja niiden yhtensovittamiseen liittyvistä haasteista huolimatta. Iranilaisille joulu ei kuitenkaan ole täysin tuntematonta, koska Iranissakin asuu kristittyjä (Kinnunen 1999, 84). Vaikka kristillisiä perinteitä oli hyväksytty osaksi elämää, omien juhlapyhien viettämisestä ei silti ollut luovuttu. Iranilaisilla on monia tärkeitä vuotuisia juhlapyyhiä ja niihin liittyviä perinteitä, joita pidetään yllä silloinkin, kun ollaan kaukana kotimaasta (Katouzian 2009, 51; Darznik 2011, 278). Omien perinteiden säilyttäminen ja uusien omaksuminen kertovat kulttuurisesta integraatiosta.

5.5 Sosiaalisten suhteiden kautta välittyvä sosiaalinen tuki

5.5.1 Etäisten sosiaalisten suhteiden kautta välittyvä sosiaalinen tuki

Sosiaalinen tuki syntyy ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa (Newcomb 1990, 480–486). Se voi olla henkistä ja materiaalista sekä tietoa välittävää ja neuvoa antavaa (Kokkonen 2010, 65–66). Sosiaalisen tuen määrittäminen yksiselitteisesti on tuottanut ongelma, joten määritelmiä on lukuisia, eikä niissä vallitse yksimielisyyttä. Sosiaalinen tuki pitäisi aina määritellä suhteessa kontekstiin. (ks. Williams ym. 2004, 946.) Sosiaalinen vuorovaikutus ja sosiaalinen tuki ovat toisiinsa sidoksissa olevia muuttuvia ilmiöitä (Newcomb 1990, 480–486). Haastatteluissa nousi esille,

että sosiaaliset tilanteet olivat olleet haasteellisia monelle naiselle, koska pärjääminen vuorovaikutustilanteissa olisi vaatinut parempaa suomenkielentaitoa. Viranomaisasioinnissa ja muissa haasteelliseksi koetuissa tilanteissa naiset tarvitsivat tulkkia. Kielitaidolla on iso merkitys ihmisten välisessä kanssakäymisessä (Hiltunen & Havi 2012, 91). Kielitaidottomuus heikentää maahanmuuttajan mahdollisuuksia toimia yhteiskunnassa (Kokkonen 2006; 2010).

Osa tutkimukseni naisista kertoi käyttävänsä tulkkipalveluja kaikissa asiointikäynneissä. Heikosti suomea osaavat maahanmuuttajat eivät välttämättä selviä viranomaisasioiden hoitamisesta ilman tulkkia (Etnisten suhteiden neuvottelukunta 2005, 11). Maahanmuuttajat eivät aina ymmärrä asioinneissa käytettävää viranomaiskieltä eivätkä osaa täyttää tarvittavia lomakkeita tai tehdä hakemuksia ja sopimuksia. Erilaisia etuuksia haettaessa vaikeuksia tuottavat selvitysten tekeminen ja liitteiden hankkiminen, minkä lisäksi postitse saadut kirjalliset päätökset ja kehotukset jäävät usein ymmärtämättä. (Peltola & Metso 2008, 38–61; Koskinen ym. 2012, 200.)

(H5)* Olen käynyt vain kaksi kertaa sosiaalitoimistossa. Käytän aina tulkkia.

(H7) Kelassa tuttu mukana, sitten saa kuntoon asiat. Sossussa tulkki mukana, lääkärissä tulkki mukana. Kaikki asiointi sujuu hyvin.

Työ- ja elinkeinoministeriön (2005, 1, 3) raportin mukaan tulkki- ja käännöspalveluja tarvitaan enemmän maahanmuuton alkuvaiheessa, kun taas maassa asutun ajan myötä kielipalvelujen tarve vähenee. Tämän tutkimuksen aineisto kuitenkin osoitti, että Suomessa pitkäänkin asuneilla naisilla oli kielivaikeuksien takia ollut jatkuva tulkkaustarve. Tilanne oli johtanut siihen, että tulkkauksen järjestämisestä oli tullut yhä vaikeampi. Naisten puheen perusteella näytti siltä, että tulkkauksen saanti oli ollut hankala ja tuottanut heille stressiä. Kiireellisissä tapauksissa tulkkia ei aina onnistuttu hankkimaan, mikä oli aiheuttanut ahdistusta. Kielitaidon puuttumisesta johtuva samojen ongelmien toistuminen koettiin naisten keskuudessa mieltä rasittavaksi. Maahanmuuttajista tehdyissä tutkimuksissa (Kokkonen 2006, 5–6; 2018; Laine ym. 2007) on selvinnyt, että kielitaidon puuttuminen ja kykenemättömyys hoitaa asioita voivat heikentää maahanmuuttajien hyvinvointia. Haastatteluaineisto osoitti, että kielitaidon puute oli sekoittanut monella tavalla naisten arjen. Kielen osaamattomuuden vuoksi asioita oli jäänyt hoitamatta ja siitä oli koitunut harmia ja haittaa.

(H3)* Autokolarissa en pystynyt soittamaan poliisille asiasta, vaan soitin kääntäjälle ensin ja pyysin sen soittamaan asiasta poliisille. Silminnäkijä soitti poliisille ja sain tuomion reagoimattomuudesta ja ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä.

(H2)* Lääkärissä, sosiaalitoimistossa, pankissa, puhelimessa, kirjoittaessa, muut vierailut, asiointi – käytän kääntäjää.

(H4)* Ruotsilla pärjään lääkäriässä, mutta usein on sielläkin tulkki. Kun sanotaan, että maa on kaksikielinen, aina pitää odottaa, kun löytää ruotsia puhuvan virkailijan, eikä kukaan osaa myös englantia. Kielen takia minulla on paljon ongelmia ja stressiä.

Arjen hankalat tilanteet ja väärinymmärrykset ilmentävät, että ulkopuoliset eivät välttämättä huomaa, miten paljon kielitaito vaikuttaa asioiden järjestymiseen. Asiointi ei ollut luonnistunut toisellakaan kotimaisella kielellä, vaan oli jouduttu odottamaan, kunnes paikalle saatiin ruotsia puhuva virkailija. Kielilaki ei sinänsä edellytä kaikkien viraston henkilöstöön kuuluvien kykenevänsä palvelemaan asiakkaita toisella kotimaisella kielellä, vaan perusajatuksena on, että palvelua voi saada omalla kielellä (Sajavaara 2006, 243). Tutkimukseni naiset osasivat vain yhtä kotimaista kieltä, niinpä palvelua toivottiin sillä kielellä, jota osattiin. Viranomaisten myös edellytettiin pitävän asiasta huolen ilman, että siitä tarvitsisi erikseen mainita.

Pohjanpää (2003a, 78) muistuttaa, että maahanmuuttaja-asiakkailta voi olla epärealistisia odotuksia palvelutarjontaa kohtaan, eikä viranomaisella aina ole keinoja auttaa asiakasta. Kurditaustaisista maahanmuuttajista tehdyt tutkimukset ovat osoittaneet, että esimerkiksi kurdinaisista lähes joka viidennellä on huomattavia vaikeuksia suomen- tai ruotsinkielisen puheen ymmärtämisessä. Lähes joka kymmenes lukee huonosti tai ei lainkaan ja myös internetin käyttötaidon puute on yleistä. Noin kolmasosa kurdeista on ilmoittanut asioimisen pankissa, virastoissa tai vastaavissa paikoissa tuottaneen ongelmia. (Castaneda ym. 2012a, 9; Koskinen ym. 2012, 199–207.)

Kielitaidon puutteellisuuden lisäksi naisten asiointia vaikeutti osaamattomuus asioida itselle vieraassa palvelujärjestelmässä. Monet maahanmuuttajista ovat kotoisin yhteiskunnasta, jossa ei ole vastaavanlaisia julkisia palveluja. Eri maiden palvelujärjestelmät ovat erilaisia ja sosiaaliturva saattaa puuttua. Suomessa asiointi viranomaisten kanssa tapahtuu yhä enemmän sähköisessä muodossa. Koska sähköisten palvelujen käyttäminen on yleistynyt kaikissa virastoissa, niissä asioimiseen tarvitaan luku- ja kirjoitustaidon lisäksi tietoteknistä osaamista. Muiden ongelmien lisäksi maahanmuuttajalle voi osoittautua pulmalliseksi tiedon löytäminen palveluista,

mikäli sitä ei ole saatavilla omalla kielellä. (Peltola & Metso 2008, 38–61; Kokkonen 2018, 116.)

Tutkimusaineiston perusteella on pääteltävissä, että naiset olivat tarvinneet paljon tietoa, opastusta ja tukea pärjätäkseen viranomaisasioinnissa. Suomalaiset viranomaiset olivat olleet tärkeitä tuen tarjoajia naisille. Sosiaalitoimiston, työ- ja elinkeinotoimiston sekä Kelan virkailijat olivat pyrkineet toimillaan edistämään naisten pärjäämistä. Kelan ja sosiaalitoimiston virkailijat auttoivat erilaisin ohjaus- ja tukkeinoin ongelmien ratkaisemisessa. Heillä oli monesti ollut auttajan tehtävä sosiaalietuuksia tai palveluja haettaessa. Työvoimaviranomaisten keinoin oli pyritty lisäämään naisten opiskelu- ja työelämävalmiuksia. Kokkonen (2018) toteaa, että viranomaisilla on keskeinen rooli sosiaalisen tuen tarjoajina ja että erilaisilla viranomaiskontakteilla on vaikutusta maahanmuuttajan uuteen ympäristöön sopeutumiselle.

Viranomaisten lisäksi erilaista tukea ja apua naisille olivat tarjonneet tutut, työkaverit, naapurit, uskonyhteisön jäsenet ja oman etnisen ryhmän tai muiden maahanmuuttajaryhmien naiset. Useasti muidenkin henkilöiden naisille tarjoama apu oli ollut tulkkausapu. Vaikutti siltä, että tuttujen käyttäminen tulkkina oli naisten keskuudessa suosittu käytäntö kuin virallisen tulkin käyttö. Aina tulkkausta ei onnistuttu järjestämään tuttujen avulla, mikä ongelmalliseksi koetuissa tilanteissa oli saanut tuntemaan kykenemättömyyden ja avuttomuuden tunteita.

(H2)* Soitan kääntäjälle ongelmatilanteessa. Kääntäjäksi on aina joku tuttu. Jos ketään ei saa kiinni, itken.

Tulkin saatavuutta olisi voinut helpottaa etänä toteutettava tulkkaus. Etätulkkaus on yksi mahdollisuus saada tulkkipalveluja, ja varsinkin silloin, kun käsiteltävät asiat eivät vaadi tulkin henkilökohtaista läsnäoloa. Toisaalta toive tulkin läsnäololle tulkkaustilanteessa voi johtua myös naisten kulttuurisesta perinteestä, jossa suositetaan kasvokkaista vuorovaikutusta. Muun ohella naisille vaikutti olevan tärkeä, että tulkki on ennestään tuttu ja että häneen voi luottaa. Tulkkausavun lisäksi apua oli tarvittu asiakirjojen lähettämisessä viranomaiselle. Jollekin viranomaiselle asiakirja on toimitettava tietyssä määräajassa, jonka lisäksi on tiedettävä, minne asiakirja toimitetaan.

(H5)* Joku lähettää aina paperit eteenpäin.

Vaikka viranomaisen osoittaa postitusosoitteen, voi huonosti suomea osaavalla olla vaikeuksia asiakirjan perille saamisessa. Asiapapereiden toimittaminen viranomaiselle on eräs asioinnin muoto. Vaikeudet tässä ovat saattaneet johtua naisten vaja-
vaisesta kielitaidosta, puutteellisesta palvelujärjestelmän tuntemuksesta tai heikoista tietoteknisistä taidoista. Erilaisista neuvontapalveluista huolimatta joidenkin naisten

asioimistaito oli jäänyt vähäiseksi, joten he joutuivat turvautumaan tuttujen apuun. Tutut olivat muun muassa auttaneet naisia tavoittamaan oikeat viranomaiset ja neuvoneet, mitä asiakirjoja viranomaiskäynneille on otettava mukaan. Tuttujen avulla asioiden hoitamisesta oli selvitty helpommin kuin omin avuin.

(H11) [Työpaikalla] oli kaveri, hyvä kaveri, opetti suomalaisia sanoja. Joka päivä opetti yhden sanan.

Kielitaitoon liittyvä avuntarve oli yleistä haastattelemini naisten keskuudessa. Naiset kuitenkin pyrkivät opettelemaan suomea mahdollisuuksien mukaan arjen erilaisissa tilanteissa ja päivittäisissä rutiineissa. Suomea oli opittu muun muassa työpaikalla työkaverin opastuksella ja kannustuksella. Silvennoinen (1999) on todennut, että sosiaalisten suhteiden luomisen ja ylläpitämisen prosessissa ihmiset vaihtavat kannustusta, ehdotuksia, neuvoja ja muita aineettomia hyödykkeitä. Työyhteisön tarjoamasta avusta oltiin kiitollisia ja se otettiin puheeksi haastattelussa. Työpaikalla oli rohkaistu vähäisenkin kielitaidon käyttöön ja paneuduttu kielen oppimisen perusasioihin, mikä koettiin vaikuttaneen myönteisesti kielitaidon karttumiseen. House (1981, 39) jakaa sosiaalisen tuen neljään eri tyyppiin. Niitä ovat informatiivinen tuki, johon kuuluvat neuvot sekä tiedon ja taidon välittäminen, aineellinen tuki, kuten erilaiset tavarat, hyödykkeet ja palvelut, emotionaalinen tuki, johon lasketaan kuuluvaksi empatia ja myötätunto sekä rakentavan palautteen antaminen (emt).

Vaikka naisista kovin moni ei ollut onnistunut luomaan suhteita suomalaisiin naapureihin, kerrottiin haastattelussa, että naapurisuhteiden solmiminen oli ollut helpompaa pienemmällä paikkakunnalla. Siellä suomalaisilta naapureilta oli saatu monenlaista apua ja tukea. Naapurit olivat neuvoneet arkisissa asioissa, lapsia oli viety yhdessä päiväkotiin ja kouluun, ja toisia oli autettu. Naapuriapua oli siis tarjottu puolin ja toisin. Cobb (1976, 300) on korostanut sosiaalisen tuen vastavuoroisuutta. Hän kytkee sosiaalisen tuen ennen kaikkea emotionaaliseen ulottuvuuteen, johon kuuluu tunne saadusta arvostuksesta, huolenpidosta ja rakkaudesta sekä kokemus yhteenkuuluvuudesta (emt). Naapureiden tarjoamaa apua arvostettiin ja tuotiin esiin, että tämän kaltaista ystävällisyyttä ja yhteisöllisyyttä ei ollut kohdattu isommassa kaupungissa, jossa nyt asutaan.

Myös uskonnollinen yhteisö oli tarjonnut naisille sosiaalista tukea. Uskonnollinen yhteisö tarjoaa jäsenille emotionaalista tukea ja materiaalista apua elämän vaikeissa tilanteissa (Siivonen ym. 2010, 4). Räsänen (2013) katsoo, että henkilökohdainen suhde uskontoon ja tukea antava yhteisö voivat olla elämän tärkeitä tukipilareita. Uskonto tuo ihmiset yhteen, antaa henkistä tukea ja luo yhteisöllisyyttä (esim. Keene 2004; Hanki ym. 2006). Maahanmuuttajalle kuuluminen omaan uskonnolliseen tai etniseen yhteisöön tuo turvaa vieraassa ympäristössä (Pyykkönen 2007a,

105–124). Oli huomattavissa, että joidenkin naisten elämässä uskonyhteisö ja uskonto olivat vahvasti läsnä, kun taas joillekin toisille uskonnolla ei näyttänyt olevan kovinkaan suurta merkitystä.

Naiset olivat muun ohella saaneet tukea Suomessa asuivilta iranilaisilta tutuilta. Sosiaalisen tuen saanti heiltä vaihteli tarjolla olevien resurssien ja naisten tarpeiden mukaan. Oman ryhmän sosiaalinen tuki koettiin tärkeäksi hyvinvoinnin lähteeksi, ja eniten apua ja tukea olikin saatu oman etnisen ryhmän naisilta. Heiltä oli saatu neuvoja arjen eri tilanteisiin ja käytännön apua lastenhoitoon. Monesti tukea oli saatu myös kulttuurisesti itsensä kaltaisilta maahanmuuttajanaisilta. Ajanvietto ja seurustelu oman ryhmän naisten ja muiden maahanmuuttajanaisten kanssa oli tarjonnut mahdollisuuden ajatusten ja kokemusten vaihtamiseen sekä sosiaalisen tuen saamiseen.

Kulttuurisen ja kielellisen tuttuutensa vuoksi oman etnisen ryhmän ja muiden etnisten ryhmien naiset olivat tarjonneet naisille sellaista tukea, joka kohdistui heidän tarpeisiinsa (ks. Pyykkönen 2007a, 105–124). Vaikka naisten etäiset sosiaaliset suhteet olivat enimmäkseen sidottu omaan sukupuoleen ja paikallisuuteen, oli niillä suuri merkitys sosiaalisen tuen saannin kannalta. Paikallisilla sukupuolittuneilla sosiaalisilla suhteilla on naisille ensisijaisen tärkeä merkitys, koska niiden kautta välittyy heidän tarvitsemaa sosiaalista tukea. Sukupuoleen ja paikallisuuteen perustuvat sosiaaliset suhteet lisäävät naisten voimavaroja ja niillä voi olla muutakin tärkeää merkitystä naisten selviytymiselle uudessa ympäristössä. (Ryan 2007, 295–312.) Iranilaisille naisille muodostuneilla etäisillä sosiaalisilla suhteilla ja niiden tarjoamalla tuella näyttää olleen myönteistä vaikutusta naisten hyvinvoinnille ja yhteiskuntaan integroitumiselle.

5.5.2 Läheisten sosiaalisten suhteiden kautta välittyvä sosiaalinen tuki

Sosiaalista tukea tarjoavat erityisesti läheiset ihmissuhteet, joihin lukeutuvat suhteet sukulaisiin ja perheenjäseniin (ks. Newcomb 1990, 480–486). Sukua pidetään ihmisen tärkeimpänä tukiverkostonä, joten sukulaisuudella on merkittävä asema kaikissa kulttuureissa. Toisaalta perheen ja yhteiskunnan roolin korostumisen myötä länsimaisten ihmisten elämässä suvun merkitys tuen ja turvan tarjoajana on vähentynyt. (Nisula 2000; Aikio 2016.) Pohjoismaissa yksilön aineellisen perusturvan takaa yhteiskunta, mutta kaikkiin maihin ei ole luotu julkista sosiaaliturvajärjestelmää (Holy 1966, 5–8; Nisula, 2000). Tällaisissa yhteiskunnissa suvun olemassaolo on edellytyksenä ihmisen hyvinvoinnille ja turvatulle elämälle. Yhteisöllisissä kulttuureissa sukulaisuus, polveutumisen ja avioliitto takaavat yksilölle sosiaalisen ja taloudellisen

sen tuen. Suku voi toimia myös juridisena yhteisönä ja taata siihen kuuluvien oikeusturvan. Lisäksi suvussa on kollektiivista voimaa, mikä vahvistaa sen jäsenten asemaa yhteiskunnan sosiaalisessa hierarkiassa. (Holy 1966, 5–8.)

Iranissa sukuyhteisö oli tuonut tutkimukseni naisten elämään vakautta turvaamalla heidän elantonsa ja hyvinvointinsa. Naisten lähdettyä Iranista, heidän sukunsa oli jäänyt sinne tai sen jäseniä oli ajautunut maailmalle. Omiin kulttuurisiin tapoihin tottuneina sukulaisuussuhteita pyrittiin pitämään yllä pitkistä välimatkoista huolimatta. Huomattavissa oli, että sukulaisiin oltiin yhteydessä paitsi perinteiden, myös sosiaalisen tuen tarpeen vuoksi. Sukulaisuussuhteilla näytti olevan naisille tärkeä merkitys, koska sukulaisuussuhteista kerrottiin seikkaperäisesti. Sukulaisuuteen liittyi paljon ajatuksia ja odotuksia. Tutkimusaineisto osoitti, että naisten siteet sukulaisiin olivat pysyneet vahvoina ja että suvun antama tuki ja turva toimii yhä, vaikka heidän sukunsa olivat hajallaan eri maissa.

(H10) Sen [perheen] jälkeen tärkeät ovat vanhemmat ja veljet ja siskot. Iranissa sukulaiset tärkeät. Sukulaisia autetaan, kaikki yhdessä autetaan. Suomessa ei ole sukulaisia. Kaikki sukulaiset Iranissa.

Tiilikaisen (2003, 132) mukaan maahanmuuttajanaiset turvautuvat paljolti entisessä kotimaassa tai muualla asuviin sukulaisiin saadakseen heiltä tukea ja apua. Tärkeitä naisten tukijoita ovat äiti ja sisarukset, joiden kanssa voidaan jutella mieltä askarruttavista asioista (emt). Suvulta voi pyytää myös taloudellista tukea toimeentulon turvaksi. Sukuyhteisöön kuuluville annettavan tuen on todettu olevan ensisijaisesti taloudellista. Yhteisöllisessä kulttuurissa pidetään itsestään selvänä, että perhettä ja sukulaisia tuetaan taloudellisesti, koska se on yksi osa yhteisöllistä huolehtimista ja välittämistä. (Viertola-Cavallari 2009, 34–35.) Tutkimukseni naisten transnationaalisissa sukulaisuusverkostoissa tarjolla ollut tuki oli ensisijaisesti taloudellista tukea. Oma etninen yhteisö voi tukea maahanmuuttajaa ja ehkäistä hänen syrjäytymistään tarjoamalla hänelle sellaista tukea, joka vastaa hänen tarpeitaan (Valjus & Nirvi 2006).

(H5)* Kun tulin Irakista [Irakin pakolaisleiriltä Suomeen], ei ollut asuntoa täällä. Asuin siskon luona neljä kuukautta. Siellä opin kaiken täällä asumisesta. Sukulaiset kouluttivat minua pärjäämään – tilin avaus, pankkikortin käyttö, bussi ynnä muuta.

Naisten sukulaisuussuhteita luonnehtii yhteisölliseen kulttuuriin kuuluva auttamisen perinne sekä tiiviit yhteydet sukulaisiin. Tätä kuvasi varsin hyvin se, että naisten saavuttua Suomeen he olivat asettuneet asumaan sukulaisten luokse. Sukulaisuus-

verkostot pitävät sisällään perinteitä, jatkuvuutta, pitkäaikaisuutta ja sitovaa yhteenliittymistä (Himberg & Jauhiainen 1998, 172). Siinä, missä maahanmuutto voi olla ketjumuuttoa, jossa toiseen maahan siirrytään sinne aikaisemmin muuttaneiden perheenjäsenten tai sukulaisten perässä, voi myös sosialisoituminen uuteen yhteiskuntaan tapahtua samojen yhteyksien kautta.

Haastattelukertomuksesta ilmeni, että Suomessa asuvat sukulaiset olivat sopeutaneet uuden tulijan yhteiskuntaan opettamalla hänelle arjessa tarvittavia taitoja. Muuttuneessa kulttuurisessa ympäristössä suku oli tarjonnut haastateltavalle paljon tukea, jotta hän pärjäisi itsenäisesti. Sukulaisten ohjeistuksen myötä syntynyt ymmärtäminen oli nopeuttanut uusien taitojen oppimista, mikä oli edistänyt itsenäistä toimimista suomalaisessa yhteiskunnassa ja helpottanut sopeutumista muuttuneeseen elämäntilanteeseen. Monen naisen kulttuuriset käsitykset sukulaisuuden tärkeydestä ja sukulaisten auttamisesta elivät vahvoina Suomessakin.

Sukulaisuussuhteita arvostettiin iranilaisten naisten keskuudessa suuresti, koska ne koettiin tärkeäksi sosiaaliseksi voimavaraksi. Auttamisperinne nähtiin käytännöksi, johon voidaan turvautua vaikeina aikoina. Sukulaisverkosto voi tarjota apua tarvitsevalle materiaalista ja henkistä tukea tilanteissa, joissa omat resurssit eivät riitä (Kokkonen 2010, 63). Sukulaisuussuhteiden antaman tuen merkitys oli tutkimukseni naisille suuri. Parhaimmillaan suku oli huolehtinut tulijan integroimisesta heti hänen saavuttuaan Suomeen.

Suomessa asuessa jotkut haastateltavista olivat kuitenkin joutuneet kohtaamaan tilanteen, että heidän suvussaan ei enää pidetty tärkeänä vastavuoroisuuteen perustuvaa tapaa auttaa sukuun kuuluvia. Sitovuuden vaatimus oli heikentynyt ja ennen niin tärkeäksi koettu perinne lähes katkennut. Nämä haastateltavat eivät juurikaan saaneet sukulaisiltaan tukea. Heidän tilanteensa oli samanlainen kuin sellaisten läntisten yhteiskuntien naisten, joiden on pärjättävä itsekseen. Haastateltavat hankkivat elantonsa käymällä töissä tai tulivat toimeen suomalaisella sosiaaliturvalla. Haastateltavien itsenäinen pärjääminen saattoi poistaa tuen tarpeen, mutta myös muutokset sukulaisuussuhteissa olivat voineet vähentää tuen saannin mahdollisuuksia. Toisaalta naiset eivät olleet vain sosiaalisen tuen vastaanottajia, vaan heillä oli ollut myös tärkeä rooli sosiaalisen tuen tarjoajina.

(H8) Isoveli, mies, miehen veli ja hänen vaimo, veljen kaksi poikaa asuvat [paikkakunta Suomessa]. Muut sukulaiset eivät auta minua paljon, olen itse auttanut muita paljon. Kun he tarvitsivat apua ja kun mä annoin apua, mun koti oli kuin leiri, hotelli. Mutta ei enää nykyajalla. Jos kutsuu kylään, silloin tulee, muuten eivät. Joskus tapaan isoveljen entisen vaimon ja lapset. He eivät ole enää läheisiä, koska veli ja hänen perhe eivät tarvitse enää apua. Toista veljeä tapaan myös harvoin, koska suhteet menivät huonoksi, kun veli otti uuden vaimon. Ollaan yhteydessä vain, kun tarvitsee. Elämä on vaikea. Kun tarvii apua, soittaa, olkoot

kyseessä sitten minkäänlainen apu tahansa, rahaa tai asioiden hoitamista. Jos pystyy auttamaan, sitten autetaan, jos ei, sitten ei auteta.

(H6)* Miehen sukulaisia muutama Suomessa. En saa paljon tukea sukulaisilta.

Aineistosta selvisi, että elämäntilanteet olivat muuttaneet naisten suhteita sukulaisiin sekä yhteenkuuluvuuden tunteita. Joillakin tutkimukseni naisilla ja heidän sukunsa jäsenillä ei enää ollut tarvetta ylläpitää keskinäisiä tiiviitä suhteita saadakseen sosiaalista tukea. Muuttuneet olosuhteet olivat vaikuttaneet sukulaisten väliseen kanssakäymiseen, eikä suhde kaikkiin sukulaisiin ollut pysynyt yhtä läheisenä kuin mitä se oli ollut ennen. Naisille asuminen yksilöllisen kulttuurin vaikutuspiirissä oli tuonut mukanaan paitsi tarpeen opetella pärjäämään itsenäisesti, myös toisenlaisen arjen aiheuttaman kiireen.

Osallistuminen koulutukseen tai työelämään ei jättänyt riittävästi aikaa sukulaisuussuhteiden ylläpidolle. Sukulaisivierailut eivät myöskään tapahtuneet enää spontaanisti, kuten aikaisemmin, vaan siihen tarvittiin kutsu. Sukulaisuussuhteiden merkityksen väheneminen viittaa pitkälti kulttuuriseen muutokseen. Turtiaisen (1998, 84) tekemässä tutkimuksessa nousee esille, että Suomessa iranilaisten naisten perheyhteystyypistä ja sukulaisuudesta oli tullut erilainen kuin Iranissa - jokaisella on oma elämä ja ajanvietto, eikä elämää yhdessä enää ole.

Haastatteluissa nousi esiin myös naisten perheelle antama arvostus sen tarjoaman sosiaalisen tuen vuoksi. Muuttuneiden olosuhteiden keskellä moni naisista oli kokenut, että perheeltä saa tukea ja turvaa. Perheellä on maahanmuuttajille suuri merkitys sosiaalisen avun saannin kannalta (Kokkonen 2010, 63–66). Naisten kertomuksista kävi usein ilmi yhteisöllisen kulttuurin mukainen tulkinta perheestä. Suomessa asuessa naisten aikaisemmin omaksuma yhteisöllisyys oli säilynyt ja näkyi heidän elämässään monenlaisina sosiaalisina siteinä, niistä saatavana sekä annettavana tukena.

Joillekin naisille perheyhteisön merkitys sosiaalisena tukiverkostona ilmeni siinä, että se korvasi heidän sosiaalisten suhteiden vajeen. Kaikki eivät olleet onnistuneet luomaan vuorovaikutussuhteita suomalaisiin, mikä olisi voinut ilman perheyhteisön olemassaoloa johtaa sosiaalisen elämän kaventumiseen. Haastattelukertomusten perusteella vaikutti siltä, että aikuisilla lapsilla ja muilla perheenjäsenillä oli tärkeä rooli iranilaisten naisten elämässä. Perhesiteiden merkitys korostui erityisesti iäkkäämpien haastateltavien kohdalla. He tarvitsivat usein perheenjäsenten apua kielitaitoa vaativissa asioinneissa. Naisten tukena toimivat heidän jälkeläisensä tai puolisonsa, jotka olivat käytettävissä tulkkina. Varsinkin viranomaisasiointi oli vaatinut suomenkielentaitoa, joka oli monella naisella riittämätön ja esti itsenäisen toimimisen kodin ulkopuolella.

(H4)* Minua lapset aina auttaa, jos on tarvetta.

(H5)* Olen saanut perheeltä apua, minun sisarukset auttaa, sisar ja hänen mies auttaa.

(H9) Perheessä tuemme toinen toisiamme. Minä tuen heitä. He tukevat minua. Asuttiin anopin kanssa yhdessä 14 vuotta, nyt [häntä] ei ole enää.

(H11) Lääkärissä, jos iso ongelma, menen miehen kanssa. Mies toimii tulkkina.

(H6)* Lapset toimivat kääntäjinä, kun on lääkäriässä käyntejä, kirjeiden lukemista. Oma perhe tulkkina. Aiemmin käytin tulkkiä. Tulee väärinymmärryksiä, käytän siksi tulkkiä.

(H5)* Vaikea puhua ja vaikea ymmärtää. Kun tulee kirjeet suomeksi, yritän lukea, mutta annan lapsille käännettäväksi. En ymmärrä melkein mitään.

Naisten epävarmuus omasta kielitaidostaan korostui erityisesti silloin, kun kyseessä oli tärkeä asiointi. Jotkut kertoivat, että viranomaiset kyllä selittivät asioita, mutta jotain jäi silti epäselväksi. Puheen ymmärtäminen koettiin kuitenkin helpommaksi kuin kirjeiden lukeminen. Kun asioista ei saatu selvää, oli turvaututtu perheenjäsenten apuun ja annettu viranomaisten lähettämät asiakirjat heille käännettäväksi. Lasten ja sukulaisten käyttämistä kääntäjänä tai asioimistulkkina ei kuitenkaan suositella. Mikäli tulkkina toimiva henkilö on liian tuttu, yksityisasiosta voi olla mahdollonta keskustella. Lisäksi lapsen käyttäminen tulkkina saattaa horjuttaa perhesuhteen tasapainoa, koska hän voi saada tietoonsa asioita, jotka eivät normaalioloissa kuulu hänen tiedettäväkseen ja hänen vastuulleen. (Peltola & Metso 2008, 41; Tulkin käytön lyhyt oppimäärä 2011, 2–3; Kokkonen 2018, 112.)

(H1) Jos on ongelmia, ne ratkaistaan kotona miehen kanssa. Jos itse ei pysty, soitan omalle perheelle [Iraniin], jos on rahaa tai muuta ongelmaa. He lähettävät apua.

Tutkimusaineisto osoitti, että ydinperheessä ongelmatilanteet pyrittiin ensisijaisesti ratkaisemaan perheen sisällä, ja mikäli se ei onnistunut, käännyttiin perheyhteisön puoleen. Omat kulttuuriset perinteet ja toimintatavat ohjasivat naisten elämää arjessa, mutta erityisesti suhdetta perheeseen. Jotkut naisista kertoivat, että heidän perheensä koostuu sekä Suomessa että ulkomailta asuvista perheenjäsenistä, mikä osoitti, että perheeseen kuuluviksi katsottiin myös maantieteellisesti kaukana asuvat henkilöt. Täten perheen kokoonpano ymmärrettiin laajassa ylijarjaisessakin merkityksessä. Tukiverkoston ollessa kaukana, tutkimukseni naisia vaivasi aika ajoin

huoli siitä, miten selviytyä elämässä eteen tulevista haasteista. Epävarmoissa elämäntilanteissa transnationaaliset perhesuhteet pyrkivät tarjoamaan naisille apua, vaikka maantieteellisesti Iran ja Suomi ovat kaukana toisistaan. Ylirajaisissa suhteissa perheenjäsenten tarpeet koettiin edelleen tärkeäksi ja heitä autettiin mahdollisuuksien mukaan.

Valtion rajat ylittävän avun pyytäminen perheyhteisöltä viestitti siitä, että perheeltä saatavaan tukeen oli totuttu ja että sitä pystyttiin järjestämään pitkistä välimatkoista huolimatta. Perheen muodostama sosiaalinen verkosto tarjosi naisille apua, jota oli helppoa pyytää. Tämän perusteella sitä voidaan luonnehtia matalan kynnyksen tueksi. Perheverkostot elävät monipaikkaisina ja yhdistävät perheenjäseniä turvan, hoidon ja huolenpidon velvoittein yli rajojen (Tiilikainen 2007). Valtioiden rajat ylittävistä ilmiöistä rahalähetykset ja muut avustukset toteutuvat erityisesti perheen ja suvun piirissä (Säävälä 2013, 114). Tutkimukseni naisille rahalähetys oli tuonut taloudellista helpotusta, mutta sillä näytti olevan muutakin tärkeää merkitystä. Se kertoi halukkuudesta tai velvollisuudesta auttaa, arvojen ja perinteiden säilymisestä sekä perhesiteiden vahvuudesta. Vaikka tuen tarve edellytti yhteydenpitoa ja yhdisti kaukana asuvia perheenjäseniä, jäi läheisempi kontakti puuttumaan.

Iranilaisten naisten perhekeskeinen toiminta sekä perheen heille antama monenlainen apu ja tuki viittaavat omiin kulttuurisiin käytäntöihin, joiden mukaan haasteista pyrittiin selviämään perheyhteisön voimin. Muuttuneessa kulttuurisessa ympäristössä perhe oli ollut naisille ensisijainen emotionaalista ja taloudellista tukea tarjoava yhteisö. Alitolppa-Niitamo (2005, 44–45) katsoo, että perhe voi toimia integroitumisen resurssina, jos se pysyy riittävän ehjänä maahanmuuttoon liittyvistä suurista muutoksista huolimatta. Parhaimmillaan perhe voi nopeuttaa muutos- ja sopeutumisprosessia, toimia identiteetin vahvistajana ja tuen lähteenä (emt).

6 Päätäntö

Tämän tutkimuksen tehtävänä oli tarkastella Iranista Suomeen muuttaneiden naisten sosiaalisia suhteita, niiden solmimiseen vaikuttavia tekijöitä, sosiaalisten suhteiden kautta välittyvää tukea ja iranilaisten naisten integroitumiseen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia käsityksiä ja kokemuksia iranilaisilla naisilla on omista sosiaalisista suhteistaan, niiden solmimiseen vaikuttavista tekijöistä, sosiaalisten suhteiden kautta saatavasta tuesta ja millaisilla tekijöillä on ollut vaikutusta iranilaisten naisten yhteiskuntaan integroitumiselle sosiaalisten suhteiden kautta.

Sosiaalitieteissä iranilaisten naisten sosiaaliset suhteet eivät juurikaan ole olleet esillä, joten tämänkaltaista tutkimustietoa on vähän. Aikaisempi islamintaustaisista naisista tehty kotimainen tutkimus on keskittynyt lähinnä Somaliasta kotoisin oleviin naisiin ja jättänyt muut islamintaustaiset maahanmuuttajanaiset vähäisemmälle huomiolle. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna maahanmuuttoon liittyvät kysymykset ovat tärkeitä, koska islamilaisista maista Suomeen on saapunut entistä enemmän väkeä. Islamintaustaisten naisten yhteiskuntaan kiinnittymiseen ja siihen vaikuttaviin tekijöihin pitäisi paneutua enemmän myös tieteellisessä tutkimuksessa, koska tutkimukseni mukaan he kohtaavat siinä monenlaisia haasteita.

Vuosina 2008–2009 kerätty tutkimusaineisto pitää sisällään aiheita, jotka ovat yhä ajankohtaisia. Tutkimus on yhteiskuntapoliittisesti painottunut, koska siinä korostuu integroitumisen yhteiskunnallinen luonne. Yhteiskuntapoliittisesta näkökulmasta katsottuna islamintaustaisten naisten integroitumisen edistäminen edellyttää naisten kotoutumista tukevien monenlaisten keinojen löytämistä. Vaikka olen tässä tutkimuksessa tarkastellut iranilaisia naisia, on tutkimuksella yleisempiäkin tiedonvälityksellisiä tavoitteita. Tutkimuksen tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää islamintaustaisille naisille suunnattujen kotoutumista edistävien palvelujen suunnittelussa, nykyisten palvelujen toimivuuden arvioinnissa sekä monikulttuurisen asiakastyön kehittämisessä. Tutkimus tuottaa huomionarvoista tietoa siitä, kuinka vaikeaa ja riskitäiteistä islamintaustaisten naisten kotoutuminen voi olla.

6.1 Sosiaaliset suhteet, niiden solmimiseen vaikuttavia tekijöitä, sosiaalinen tuki ja integroitumiseen vaikuttavia tekijöitä

6.1.1 Iranilaisten naisten sosiaaliset suhteet

Tutkimus osoitti, että sosiaalisessa kanssakäymisessä iranilaisille naisille oli muodostunut verkostoja, johon kuului etäisiksi ja läheisiksi koettuja sosiaalisia suhteita. Naisten sosiaalisilla verkostoilla tarkoitetaan naisten omista sosiaalisista suhteista muodostunutta suhdeverkostoa. Sosiaalisten suhteiden jaottelu etäisiksi ja läheisiksi johdettiin yhtäältä teoreettisista lähtökohdista ja toisaalta naisten kulttuuriin ja tunnetasoon liittyvistä tekijöistä, jotka selittivät sosiaalisten suhteiden kokemisen etäisiksi tai läheisiksi. Iranilaisten naisten keskuudessa ystävyysuhteita ei tyypillisesti nähty sukulaisuuteen verrattavissa oleviksi läheisiksi suhteiksi.

Tutkimukseni naisilla oli etäisiä sosiaalisia suhteita pääasiassa muihin iranilaisiin naisiin, mikä kertoo tarpeesta kokea yhteenkuuluvuutta omaan ryhmään sekä pyrkimyksestä ylläpitää omaa kieltä ja kulttuuria. Kulttuurisesti vieraassa ympäristössä etnisuus, kieli ja kulttuuri olivat toimineet naisia yhdistävinä tekijöinä, identiteetin säilyttäjinä ja kulttuuriperinnön kantajina. Suomessa asuessa iranilaisille naisille oli muodostunut etäisiä sosiaalisia suhteita myös muiden etnisten ryhmien maahanmuuttajanaisiin. Iranilaisten naisten sosiaaliset suhteet olivat naisvaltaisia ja kulttuurisesti orientoituneita, mikä kertoo arvoperustoista ja kulttuurisista merkityksistä sosiaalisten suhteiden solmimisessa.

Naiset olivat luoneet sosiaalisia suhteita maahanmuuttajanaisille tarkoitettujen tapaamispaikkojen, naisille suunnattujen harrastusten sekä etnisten ryhmien seuraja yhdistystoiminnan kautta. Maahanmuuttaja- ja monikulttuurijärjestöjen toiminnassa oli oltu aktiivisesti mukana. Tähän tutkimukseen naiset tavoitettiin lähtökohteisesti yhdistysten kautta, mistä syystä on luonnollista, että juuri näille naisille yhdistystoiminnalla oli merkitystä. Muun ohella poliittinen suuntautuminen oli yhdistänyt naisia samanmielisiin ihmisiin. Laineen (2005, 195) mukaan ihmisillä on usein vertaissuhteita samantapaisessa asemassa oleviin henkilöihin. Vapaa-ajan toiminnan kautta iranilaiset naiset olivat luoneet sosiaalisia suhteita erityisesti muihin maahanmuuttajiin, mikä viittaa sosiaaliseen segregoitumiseen.

Asumisen kautta iranilaisille naisille oli syntynyt kontakteja naapureihin. Naisten naapurisuhteet olivat maahanmuuttajavaltaisia ja sukupuolittuneita, koska asumisen kautta heille oli syntynyt etäisiä sosiaalisia suhteita pääasiassa muihin maahanmuuttajanaisiin. Naiset viihtyivät maahanmuuttajavaltaisella asuinalueella, jossa heille oli muodostunut hyviä naapurisuhteita iranilaisiin sekä kulttuuriselta taustalta heidän itsensä kaltaisiin naisiin. Sosiaalinen vuorovaikutus näihin naapureihin oli vakiintunut yhdeksi naisten sosiaalisen kanssakäymisen muodoksi.

Naapurisuhteet suomalaisiin olivat usein jääneet etäisiksi ja rajoittuneet vain tervehtimiseen. Ei ollut mitenkään harvinaista, että suomalaisiin naapureihin ei saatu mitään yhteyttä. Vuorovaikutussuhteet naapureihin ovat maahanmuuttajille tärkeitä, koska niiden kautta kiinnitytään uuteen yhteiskuntaan (Karjalainen 2010). Toisinaan naapureiden käytös oli ollut häiritsevää ja epäasiallista, mikä oli johtanut keskinäisen kanssakäymisen loppumiseen. Liebkind kumppaneineen (2004, 96) on todennut, että sosiaalisten suhteiden solmiminen uudessa asuinympäristössä on maahanmuuttajille yksi vaikeimmista haasteista.

Viranomaisasioinnin yhteydessä naisille oli muodostunut etäisiä sosiaalisia suhteita suomalaisiin viranomaisiin. Etäisiä sosiaalisia suhteita valtaväestöön oli solmittu myös osallistumalla koulutukseen ja työelämään. Vaikka nämä suhteet eivät ulottuneet vapaa-ajalle, oli kuuluminen koulu- ja työyhteisöön tarkoittanut pidempi-aikaista kontaktia valtaväestöön. Samoin liittyminen uskonnolliseen yhdyskuntaan oli tuonut mukanaan etäisiä sosiaalisia suhteita valtaväestöön. Pienessä uskonnollisessa yhteisössä ihmisten väliset suhteet olivat perustuneet kulttuurisen erilaisuuden hyväksymiseen ja arvostuksen antamiseen. Tiiviissä uskonyhteisössä ystävyys suomalaisten kanssa oli syventynyt vuosien mittaan.

Naisten keskuudessa eräs tärkeäksi koettu sosiaalisen kanssakäymisen muoto oli sukulaisten, ystävien ja tuttujen kutsuminen kylään yhteisen ruokailun ja ajanvieron merkeissä. Tapahtuman valmistelu isommalle joukolle ihmisiä on työlästä ja aikaa vievää, joten se toteutettiin perinteiseen iranilaiseen tapaan naisten yhteisvoimin. Yhdessä tekeminen ja oleminen ovat osa yhteisöllistä kulttuuria, jonka naiset olivat säilyttäneet kaukana kotimaastakin. Yhteisen ruoanlaiton ja ruokailun kautta naiset olivat pitäneet yllä kiinteitä suhteita omaan etniseen ryhmään. Perinne oli toiminut tärkeänä yhteisöllisiä siteitä vahvistavana tekijänä.

Suhteet perheenjäseniin ja sukulaisiin olivat muodostuneet iranilaisille naisille merkittävimiksi läheisiksi sosiaalisiksi suhteiksi. Näitä suhteita luonnehtivat hyvät välit aviopuolisoosoon ja lapsiin, keskinäinen luottamus ja välittäminen. Lisäksi suhteet sisaruksiin, vanhempiin ja appivanhempiin koettiin läheisiksi ja tärkeiksi. Naisten sosiaalinen toiminta oli hyvin perhekeskeistä, mikä saattaa selittää heidän läheiset välinsä perheeseen myöhemmin liittyneisiin henkilöihin, kuten miniöihin ja lastensa kumppaneihin. Ilman laajaa ja tiivistä perheyhteisöä naisten sosiaalinen elämä olisi saattanut kaventua, koska monelta heistä puuttuivat suhteet suomalaisiin. Monelle naiselle perhe oli ainut sosiaalinen foorumi, kiinnittymisen kohde ja integroitumisen edesauttaja. Naisilla oli läheisiä sosiaalisia suhteita Suomessa, Iranissa ja eri puolilla maailmaa asuviin perheenjäseniin ja sukulaisiin. Ylirajaisesta yhteydenpidosta oli tullut olennainen osa naisten sosiaalista kanssakäymistä.

Siinä, missä naisten läheiset suhteet olivat ennen olleet lujia ja kestäviä, olivat ne Suomessa asuessa heikentyneet. Elämäntavan muutos ja arjen kiireet olivat etäännyttäneet naiset läheisistä ihmisistä, mikä oli vahvistanut yksinäisyyden tunnetta.

Yksinäisyyden kokeminen saattoi olla pitkäaikaistakin omasta elämäntilanteesta johtuen. Yksinäisyyden tunteen aiheuttajina näyttivät olleen menetykset ja muutokset naisten elämässä. Kun läheisiä suhteita oli katkennut, eikä menetettyjen tilalle ollut syntynyt uusia, oli arki alkanut tuntumaan yksinäiseltä. Kokkosen (2011, 11) mukaan pakolaiset eivät aina pysty ylläpitämään suhteita kotimaahan jääneisiin sukulaisiin ja ystäviin, eivätkä heti luomaan uusia ihmissuhteita, jolloin he voivat jäädä sosiaalisen elämän ulkopuolelle.

Vaikutti siltä, että joillekin naisille yksinäisyyden tunnetta aiheuttivat enemmän emotionaaliset kuin sosiaaliset tekijät. Yksinäisyyttä koettiin siitäkin huolimatta, että oltiin perheellisiä tai tavattiin sukulaisia ja ystäviä miltei päivittäin. Jopa naiset, joilla oli paljon kavereita ja jotka tapasivat heitä usein, olivat tunteneet olonsa ulkopuoliseksi ja yksinäiseksi. Samoin Iraniin jääneen kodin kaipuu fyysisenä paikkana, pitkään vaivannut koti-ikävä sekä kodin monipaikkaisuus eli kodin kokemus kahdessa maassa, näyttivät aiheuttaneen naisille irrallisuuden tunteen. Yksinäisyyden tunteen syntymiseen on voinut vaikuttaa myös eläminen menneessä ja kiinni muistoissa. Vaikka asiaa oli suurimmaksi osaksi tiedostettu, saattoi se silti vaikuttaa naisten elämään. Lisäksi tunne siitä, että ei kuulu kumpaankaan kulttuuriin ja sosiaalinen syrjintä saattoivat voimistaa kuulumattomuuden ja ulkopuolisuuden kokemusta.

Iranilaisten naisten sosiaaliset suhteet voidaan ymmärtää kaksikehäisen mallin muodossa siten, että läheiset sosiaaliset suhteet ovat sisäkehällä ja etäiset uloimmalla kehällä. Sisäkehässä ovat perhe, sukulaiset ja näiden kautta tulleet uudet sukulaiset. Ulkokehälle sijoittuvat muiden etnisten ryhmien maahanmuuttajanaiset. Niiden sosiaalisten suhteiden merkitys konkretisoitui järjestötoiminnan, harrastusten ja muun kodin ulkopuolisen toiminnan muodossa. Uloimmalle kehälle sijoittuvat myös naapurit, satunnaiset kontaktit, viranomaiset ja muut palveluissa toimivat henkilöt. Näihin suhteisiin liittyi jännitteitä ihmisten erilaisten arvomaailmojen vuoksi. Ulompi kehä voi tuntua toisarvoiselta, mutta sillä on suuri merkitys, koska kyse on suhteista ja palveluista, joiden pitäisi tukea integroitumista. Vaikka kehämällä auttaa hahmotamaan iranilaisten naisten sosiaalisia suhteita, kuvastaa se niitä varsin pelkistetysti.

Tutkimustulosten pohjalta hahmottui kuva naisten kahdesta erilaisesta sosiaalisen verkoston tyypistä – perinteisten iranilaisten naisten sosiaalinen verkosto ja modernien iranilaisten naisten sosiaalinen verkosto. Verkostojen muodostumiseen olivat vaikuttaneet naisten mahdollisuudet ja halukkuus osallistua kodin ulkopuoliseen elämään. Perinteiset naiset olivat kiinnittyneet kotiin tärkeäksi koettujen islamilaisen arvojen kautta. Näiden naisten sosiaalinen elämä oli sidottu kotiin, perheeseen, sukulaisuuteen ja omaan etniseen yhteisöön, kun taas modernien naisten mielenkiinto kohdistui enemmänkin kodin ulkopuoliseen toimintaan, kuten järjestötoimintaan, harrastuksiin, kolutukseen ja työelämään. Iranilaisten naisten arki ja sosiaalinen elämä rakentui niin yksilöllisten kuin yhteisöllisten arvojen, asenteiden ja orientaatoiden pohjalta.

6.1.2 Sosiaalisten suhteiden solmimiseen vaikuttavia tekijöitä

Iranilaisten naisten kokemukset ihmisten välisestä kanssakäymisestä olivat paljolti sidoksissa siihen, mitä he pitivät hyvänä ja arvokkaana omassa kulttuurissa, ja myös sosiaalisia tilanteita tulkittiin omien kulttuuristen käsitysten ja merkityksenantojen pohjalta. Tutkimustuloksista kävi ilmi, että sosiaalisten suhteiden solmimiseen vaikuttivat naisilla useat eri tekijät. Sosiaaliset suhteet suomalaisiin olivat monesti jääneet luomatta riittämättömän suomenkielentaidon takia. Aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että valtakielen hyvällä taidolla on ensiarvoisen tärkeä merkitys, koska se mahdollistaa suhteiden solmimisen valtaväestöön (esim. Liebkind ym. 2004, 97; Reuter & Jaakkola 2005, 39). Toisaalta suomea melko hyvin osaavat naisetkaan eivät olleet onnistuneet luomaan sosiaalisia suhteita suomalaisiin, mistä on tulkittavissa, että suhteet valtaväestöön olivat jääneet solmimatta muistakin kuin kielitaitoon liittyvistä tekijöistä.

Tutkimustulokset osoittivat, että vain muutama nainen oli solminut sosiaalisia suhteita suomalaisiin. Naisten mukaan näitä sosiaalisia suhteita oli ollut vaikeaa luoda, koska yhteinen kulttuuri puuttui. Kulttuuristen erojen vuoksi sosiaaliset tilanteet olivat olleet naisille haasteellisia. Laine (2005, 10) tuo esiin, että mitä samanlaisempia ihmiset ovat, sitä helpompi heidän on tulkita viestinnän sisältöä ja sitä paremmin heidän välinen vuorovaikutus toimii. Sosiaalinen kanssakäyminen hankaloituu, kun ihmiset ovat eri kulttuurista ja puhuvat eri kieltä (emt. 83). Sosiaalisten suhteiden solmimisen kannalta olennaisiksi tekijöiksi osoittautuivat naisia yhdistävät tekijät, ja mikäli niitä ei löytynyt, ei syntynyt suhteitakaan. Ihmisten keskinäisten suhteiden perustana ja heitä yhdistävinä tekijöinä ovat asenteet, arvot ja normit, jotka eri kulttuureissa saattavat olla erilaisia ja aiheuttaa esteitä sosiaaliselle kanssakäymiselle (Oksi-Walter 2009).

Sosiaalisten suhteiden solmimiseen vaikuttivat osittain myös naisten omat valinnat. Modernien ja perinteisten naisten valinnat erosivat toisistaan ja näkyivät länsimaisten kulttuuristen elementtien hyväksymisessä tai torjumisessa. Esimerkiksi naisten pukeutumisvalinnat kertoivat kuulumisesta tai halukkuudesta kuulua tai olla kuulumatta johonkin ryhmään. Pukeutumisen koettiin toimivan yhtäläistymisen välineenä, joten modernit naiset, jotka tavoittivat samankaltaisuutta ja yhteenkuuluvuutta valtaväestön kanssa, olivat valinneet länsimaisen pukeutumistyylin, kun taas perinteisiä arvoja korostavat naiset olivat säilyttäneet entiset pukeutumistapansa. Vaatetukseen sisältyvät koodit välittivät vaatetuksen kantajasta tietoa, jolla saattoi olla merkitystä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

Naisten arvomaailma näytti olleen ratkaiseva tekijä sosiaalisten suhteiden solmimisessa. Naiset torjuivat suomalaiset arvot, kun kokivat niiden loukkaavaan omia arvoja. Eri kulttuurien erilaiset arvot ja tavat ilmenivät naisten ja valtaväestön väli-

sessä vuorovaikutuksessa. Kanssakäyminen eri ryhmien välillä johtaa monesti siihen, että kulttuuriset poikkeamat noteerataan vieraiksi, ja ne tulevat tavalla tai toisella torjutuksi (ks. Thomas 1988, 153). Kulttuurin lisäksi uskontoon perustuvat tekijät määrittivät naisten mahdollisuuksia solmia sosiaalisia suhteita valtaväestöön. Toisaalta kulttuuri ja uskonto nivoutuvat tiiviisti toisiinsa. Ne muovaavat ihmisten käsityksiä ja heidän tapaansa ajatella ja toimia. (ks. Hanki ym. 2006, 46–51.) Aikaisemmat tutkimukset (esim. McPherson ym. 2001, 429; Peltola 2014, 35–38) ovat osoittaneet, että kulttuuri ja uskonto ovat tekijöitä, jotka määrittävät maahanmuuttajanaisten sosiaalisen kanssakäymisen mahdollisuuksia.

Muun ohella perhe-elämä oli asettanut rajoituksia iranilaisten naisten pyrkimykselle solmia sosiaalisia suhteita suomalaisiin. Sosiaalisten suhteiden solmimista oli kyllä harkittu, mutta aviomiehen tahdon mukaisesti ajatuksesta luovuttiin. Islamilaisessa perheessä miehellä on tyypillisesti päätösvaltaa kaikissa perhettä koskevissa asioissa (Akar & Tiilikainen 2009, 18). Iranilaisten naisten kohdalla islamin mukaiset miesten ja naisten erilaiset roolit olivat vaikuttaneet sosiaalisten suhteiden solmimiseen. Siten uskonnolla ja sen mukaisilla perhearvoilla oli ollut merkitystä sosiaalisten suhteiden luomiselle valtaväestöön.

Esteenä naisten sosiaaliselle kanssakäymiselle olivat olleet myös perhevelvollisuuksista johtuva vapaa-ajan puute ja omien voimavarojen riittämättömyys. Naiset, jotka hoitivat kotona lapsia ja huolehtivat perheestä, eivät pystyneet luomaan ja ylläpitämään kodin ulkopuolisia sosiaalisia suhteita, koska kotiaskareet veivät paljon aikaa ja voimia. Islamilaisessa kulttuurissa on tavallista, että huolehtiminen kodista ja perheestä kuuluu naisen tehtäviin. Toisaalta perheellä ja sukulaisuudella oli ollut myönteisiäkin vaikutuksia uusien sosiaalisten suhteiden syntymiselle, naisten elämänpiiriin laajenemiselle ja yhteyksien muodostumiselle suomalaiseen yhteiskuntaan.

Tutkimustulokset antavat olettaa, että sukupuoli määritti pitkälti sen, keihin oli tutustuttu. Huomattavissa oli, että iranilaiset naiset olivat luoneet sosiaalisia suhteita kulttuurisesti ja uskonnollisesti itsensä kaltaisiin maahanmuuttajanaisiin. Tutkimuksessa esiin noussut sosiaalisten suhteiden naisvaltaisuus viittaa islamilaisiin arvoihin sosiaalisten suhteiden solmimisessa. Palomurto (2002, 157) toteaa, että islamilaisessa kulttuurissa vallitsee sukupuolen mukainen jako naisten ja miesten maailmaan. Naiset ovat lapsuudesta asti naisten seurassa ja heidän sosiaalinen yhteytensä omaan sukupuoliryhmään säilyy vahvana läpi elämän (emt).

Eniten sosiaalisia suhteita oli luotu muihin iranilaisiin naisiin, josta on pääteltävissä, että iranilaisuus yhtenä tekijänä oli vaikuttanut sosiaalisten suhteiden luomiseen. Naisten pysyminen oman etnisen ryhmän sosiaalisissa verkostoissa ja vahva kiinnittyminen omaan kulttuuriin ja kieleen ovat tekijöitä, jotka ovat voineet rajoittaa sosiaalisten suhteiden solmimista valtaväestöön. Tätä oletusta vahvistaa Remennickin (2002, 521) tekemä tutkimus, jonka mukaan venäjänkielisten maahanmuuttajien vahva kiinnittyminen omaan kulttuuriin ja kieleen johtaa sosiaaliseen eriytymiseen.

6.1.3 Sosiaalisten suhteiden kautta välittyvä tuki

Iranilaisilla naisilla oli ollut monenlaista tuen tarvetta, ja he myös kokivat saaneensa sosiaalista tukea niin etäisten kuin läheisten sosiaalisten suhteiden kautta. Tutkimustuloksista kävi ilmi, että naiset olivat tarvinneet paljon tukea ja opastusta viranomaisasioiden kanssa. Suomalaiset viranomaiset olivat pyrkineet toimillaan edistämään naisten pärjäämistä heille vieraassa palvelujärjestelmässä, mutta myös turvamaan naisille riittävän toimeentulon ja huolenpidon. Kelan ja sosiaalitoimiston virkailijoilla oli ollut monesti auttajan tehtävä palveluja ja sosiaalietuuksia haettaessa, kun taas työvoimaviranomaisten ohjaus- ja tukikeinoin oli pyritty lisäämään naisten opiskelu- ja työelämävalmiuksia. Suomalaiset viranomaiset olivat olleet tärkeitä tuen tarjoajia naisille.

Heikon suomenkielentaidon takia jotkut naisista olivat tarvinneet vuosien ajan tulkin apua viranomaisasioiden kanssa. Kielitaitoon liittyvä avuntarve näytti olleen suurin avuntarve haastattelemiä naisten keskuudessa. Kielitaidon merkitys naisten itsenäiselle toimimiselle ja pärjäämiselle nousi esiin monessa yhteydessä. Hyvä kielitaito oli helpottanut asiointia ja antanut myönteisiä kokemuksia niin avun saannista kuin itsestä omien asioiden hoitajana. Sen sijaan huonosta kielitaidosta johtuva vaikeus hoitaa asioita oli aiheuttanut naisille harmia ja stressiä. Monelle naiselle suomenkielen oppimisesta oli tullut haastava ja pitkä prosessi. Pärjätäkseen itsenäisesti naiset olivat pyrkineet opettelemaan suomea paitsi kielikursseilla, myös arjen erilaisissa tilanteissa ja päivittäisissä toimissa. Valtakielen oppimiseen oli saatu apua niin työkavereilta kuin naapureilta.

Sosiaalisten suhteiden luominen suomalaisiin naapureihin oli ollut vähäistä, mutta näidenkin suhteiden kautta naisille oli välittynyt sosiaalista tukea. Naapureilta oli saatu neuvoja arjen käytäntöihin, jonka lisäksi heidän kanssaan keskustellessaan viestintä oli ollut ymmärrettävämpi ja selkeämpi. Sosiaalista tukea oli saatu myös uskonnolliselta yhteisöltä. Kuuluminen uskonnolliseen yhdyskuntaan ja toimiminen siinä oli tuonut turvallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunteen, lisännyt naisten henkistä hyvinvointia ja tasapainottanut elämää. Uskonto yhdistää ihmisiä, vahvistaa kuulumisen ja osallisuuden tunteita sekä tarjoaa emotionaalista tukea (esim. Hanki ym. 2006; Hattstein 2008; Ketola 2008). Uskonnollisen yhteisön merkitys korostuu epävarmoina aikoina ja elämän muutosvaiheissa (Hautaniemi 2001, 25; Rätty 2002, 72–73). Vaikka joillekin tutkimukseen osallistuneille naisille uskonnolla ei näyttänyt olevan kovinkaan suurta merkitystä, oli se joidenkin naisten elämässä vahvasti läsnä.

Suomalaisiin sosiaalisia suhteita luoneet modernit naiset saivat sosiaalista tukea paitsi muilta maahanmuuttajanaisilta ja omalta etniseltä ryhmältä, myös valtaväestöön kuuluvilta, kun taas perinteisiä arvoja kunnioittavat naiset muilta iranilaisilta ja kulttuurisesti itsensä kaltaisilta maahanmuuttajanaisilta. Muilta iranilaisilta naisilta oli saatu neuvoja arjen eri tilanteisiin ja myös käytännön apua. Tuen saanti heiltä

vaihteli naisten tarpeiden ja tarjolla olevien resurssien mukaan. Oman ryhmän sosiaalinen tuki oli naisille tärkeä, ja eniten sosiaalista tukea olikin saatu omalta etniseltä ryhmältä. Maahanmuuttajien sosiaalisista suhteista tehdyissä aiemmissa tutkimuksissa (esim. Seikkula 1996, 138–139; Kokkonen 2010, 84) on todettu, että omaan kansalliseen tai etniseen ryhmään kuuluvilta saadaan eniten sosiaalista tukea. Tutkimusten mukaan (esim. Seikkula 1996, 138–139; Kangas 2006, 298–299; Kokkonen 2010, 82–87) oman ryhmän tarjoama tuki perustuu yhteiseen kulttuuriin ja kieleen, samaan kansalliseen tai etniseen taustaan ja yhteisesti jaettuihin arvoihin.

Lisäksi sosiaaliset suhteet muiden etnisten ryhmien maahanmuuttajanaisiin olivat tarjonneet naisille mahdollisuuden kohdata toisiaan, viettää yhdessä aikaa ja jakaa kokemuksiaan vertaistensa kanssa. Sosiaalisilla suhteilla on tärkeä merkitys, koska ihmisillä on tarve kokea yhteenkuuluvuutta ja muiden hyväksyntää (Laine 2005, 145). Seurustelu ja ajanvietto muiden maahanmuuttajanaisten ja oman ryhmän naisten kanssa oli tarjonnut tilaisuuden ajatusten ja kokemusten vaihtamiseen sekä sosiaalisen tuen saamiseen. Muiden naisten tarjoamaa sosiaalista tukea välittyi naisille läsnäolon ja osallistumisen kautta. Kokkonen (2010, 8) on todennut, että sosiaalisen tuen muodot ovat monenlaisia. Niitä voi olla vaikeaa erotella toisistaan ja usein ne täydentävät toinen toistaan (emt). Oma etninen ryhmä ja muut maahanmuuttajanaiset tarjosivat naisille tukea, joka kohdistui heidän tarpeisiinsa. Vaikka iranilaisten naisten etäiset sosiaaliset suhteet olivat sidottu paikallisuuteen ja sukupuoleen, olivat nämä suhteet olennaisen tärkeitä tuensaannin lähteitä.

Monelle naiselle sukuyhteisö oli tarjonnut sosiaalista tukea, ja varsinkin silloin, kun naisten omat resurssit eivät riittäneet arjessa selviytymiseen. Huomattavissa oli, että Suomeen aikaisemmin muuttaneiden sukulaisten tarjoama tuki oli ollut informaatiivista tukea, jonka tärkein tehtävä oli uuteen yhteiskuntaan perehdyttäminen. Tämä oli nopeuttanut arjessa tarvittavien taitojen oppimista, mikä oli edistänyt naisten itsenäistä toimimista. Naisten sukulaisuusverkostoissa oli ollut tarjolla myös taloudellista ja emotionaalista tukea. Sukulaisuussuhteiden tuoman tuen ja turvan merkitys oli naisille suuri. Sukulaisuussuhteet koettiin merkittäväksi sosiaalisen voimavaran lähteeksi.

Tukea ja apua naiset olivat saaneet myös transnationaalisten sukulaisuussuhteiden kautta. Tarpeen vaatiessa haastattelemi naiset turvautuivat entisessä kotimaassa tai maailmalla asuviin sukulaisiin saadakseen heiltä sosiaalista tukea. Tärkeitä naisten tukijoita olivat lähisukulaiset, joilta oli pyydetty taloudellista tukea toimeentulon turvaksi. Näytti siltä, että transnationaaliselta sukuyhteisöltä saatu tuki oli ensisijaisesti taloudellista tukea. Naiset, joilla siteet sukulaisiin olivat pysyneet vahvoina, turvautuivat yhä sukulaisten tarjoamaan tukeen ja apuun.

Toisaalta kävi ilmi, että Suomessa asuessa iranilaisten naisten mahdollisuudet turvautua sukuyhteisön tarjoamaan tukeen olivat heikentyneet, koska jotkut naisista

eivät juurikaan saaneet sukulaisilta apua. Vastavuoroisuuteen perustuvaa tapaa auttaa sukuun kuuluvia ei enää pidetty tärkeänä, joten tämä yhteisöllinen perinne oli taantumassa. Naisten mahdollisuus tai halukkuus tukeutua sukuyhteisön apuun oli vähentynyt paitsi sukulaisuussuhteissa tapahtuneiden muutosten, myös suomalaisen sosiaaliturvan myötä. Toisinaan oli koettu, että sukulaisia oli autettu paljon, itse harvoin apua saaden. Naiset eivät siis olleet vain sosiaalisen tuen vastaanottajia, vaan heillä oli ollut myös tärkeä rooli sosiaalisen tuen antajina.

Siinä, missä tuen saanti sukulaisilta oli kokenut muutoksia, oli perheyhteisö pysynyt tärkeänä tuen tarjoajana naisille. Naisten perhekeskeinen toiminta sekä perheen naisille antama monenlainen apu ja tuki viittaavat omiin kulttuurisiin käytäntöihin, joita oli pidetty yllä. Eniten naiset olivat saaneet apua ja tukea Suomessa asuvilta aikuisilta lapsilta, joiden katsottiin yhä kuuluvan perheeseen. Apua oli saatu myös perheen muilta jäseniltä, kuten sisaruksilta ja appivanhemmilta.

Perhesiteiden merkitys avun saannissa korostui varsinkin iäkkäämpien naisten kohdalla. Nämä naiset tarvitsivat monesti perheenjäsenten apua suomenkielentaitoa vaativissa asioinneissa. Erityisesti viranomaisasiointi oli osoittautunut naisille vaikeaksi. Se edellytti suomenkielen osaamista, joka monella naisella oli riittämätön ja esti itsenäisen toimimisen. Perheen naisille tarjoamaa tukea voidaan luonnehtia matalan kynnyksen tueksi, koska sitä oli ollut helppoa pyytää. Lisäksi transnationaaliset perhesuhteet olivat tarjonneet naisille apua ja tukea epävarmoissa elämäntilanteissa. Transnationaalisessa perheyhteisössä perheenjäsenten tarpeet koettiin yhä tärkeäksi, joten perheeseen kuuluvia autettiin mahdollisuuksien mukaan.

Ylirajaisissa perheissä apua pystyttiin järjestämään pitkistäkin välimatkoista huolimatta. Valtioiden rajat ylittävästä avusta erityisesti rahälähteykset toteutuivat perheen piirissä. Rahälähetys oli tuonut taloudellista helpotusta, mutta perheen tarjoamalla tuella saattoi olla naisille muutakin tärkeää merkitystä. Ylirajainen huolenpito viestitti perhesiteiden lujudesta sekä perinteiden ja arvojen säilymisestä. Muuttuneessa kulttuurisessa ympäristössä perhe oli naisille ensisijainen taloudellista ja emotionaalista tukea tarjoava yhteisö.

6.1.4 Iranilaisten naisten integroitumiseen vaikuttavia tekijöitä

Maahanmuuttajien integraatio on koko yhteiskuntaa koskeva kysymys, joka vaikuttaa sekä valtaväestöön että maahanmuuttajiin. Vaikka maahanmuuttajien odotetaan sopeutuvan suomalaiseen yhteiskuntaan, on kantaväestönkin totuteltava elämään kulttuurisesti ja etnisesti yhä monimuotoisemmassa yhteiskunnassa. (Valtioneuvosto 2008; Saukkonen 2013, 87.) Erilaiset sosiaaliset käytännöt ja kulttuurien etäisyys aiheuttavat haasteita maahanmuuttajille ja vastaanottavalle yhteiskunnalle (Malin & Suvisaari 2010, 134–135).

Iranilaisten naisten yhteiskuntaan kiinnittymistä tukivat vuorovaikutussuhteet sukulaisiin ja perheenjäseniin, suhteet tuttuihin, kavereihin ja ystäviin sekä naapureihin ja viranomaisiin. Kiinnittymisessä sosiaaliseen ympäristöön keskeistä on vuorovaikutus muiden ihmisten kanssa ja siinä syntyvät suhteet (Kokkonen 2010, 26). Sosiaalisissa verkostoissa oli ollut tarjolla monenlaisia naisten integroitumista tukevia voimavaroja. Suomessa asuvat sukulaiset olivat nopeuttaneet naisten sopeutumista opettamalla heille suomalaisessa yhteiskunnassa tarvittavia taitoja. Perheenjäsenten kautta naisten arkeen oli tullut vaikutteita valtakulttuurista, joten perheellä oli ollut tärkeä rooli naisten yhteiskuntaan integroimisessa. Maahanmuuttajien sopeutumista muuttuneeseen kulttuuriseen ympäristöön edistävät sukulaisuuteen perustuvat suhteet, monikulttuuriset sosiaaliset suhteet sekä sosiaalisten suhteiden luominen valtaväestöön (Alitolppa-Niitamo 2005, 39).

Aikaisemmissa tutkimuksissa (esim. Pohjanpää 2003b, 128; Alitolppa-Niitamo 2005, 44–45) on todettu, että toimivien sosiaalisten suhteiden olemassaolo on yksi tärkeimmistä maahanmuuttajan integroitumista edistävästä tekijöistä. Monella naisella oli tiiviit yhteydet muihin iranilaisiin naisiin, mikä oli auttanut ylläpitämään omaa kulttuuria ja kieltä sekä vahvistamaan omaa kulttuuri-identiteettiä. Oman kulttuuri-identiteetin ja kielen säilyttämistä pidetään integroitumisen edellytyksenä, koska ne toimivat uuteen yhteiskuntaan kiinnittymisen resursseina (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010; Valtion kotouttamisohjelma 2012; 2016). Iranilaiset naiset arvostivat omaa kulttuuria ja kokivat sen säilyttämisen tärkeäksi myös vieraassa kulttuurisessa ympäristössä. Tällä on saattanut olla vaikutusta naisten yhteiskuntaan sopeutumiselle. Berryn (1992) mukaan maahanmuuttajan asenteilla ja valinnoilla on merkitystä uuteen yhteiskuntaan integroitumiselle. Naisten vahva kiinnittyminen omaan kulttuuriin on saattanut aiheuttaa syrjään jäämistä yhteiskunnallisesta elämästä.

Pysyminen oman etnisen ryhmän ja kulttuuriselta taustalta itsensä kaltaisten maahanmuuttajanaisten sosiaalisissa verkostoissa on voinut hidastaa iranilaisten naisten sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Vaikka iranilaiset naiset olivat integroituneet joillekin elämänalueille, voi heitä kuitenkin luonnehtia perinteisiä arvoja kunnioittaviksi naisiksi. Siten myös uskonnolla ja arvoihin perustuvilla valinnoilla on saattanut olla vaikutusta naisten yhteiskuntaan integroitumiselle. Modernit naiset korostivat valinnoillaan identiteetin muutosta länsimaiseen suuntaan, kun taas perinteiset naiset islamilaista identiteettiä. Modernien naisten asenteissa ja arvoissa oli tapahtunut muutoksia, mikä kertoo kulttuurisesta integraatiosta. Kulttuuriseen integraatioon viittaa myös modernien naisten saavuttama suomenkielentaito. Suomenkielen osaaminen mahdollisti kouluttautumisen ja työllistymisen ja sitä kautta rakenteellisen integraation.

Tämän tutkimuksen aineisto vahvistaa, että iranilaisten naisten integroitumiseen vaikuttivat monet muutkin tekijät kuin naisten omat valinnat ja tahto integroitua.

Naisten integroitumisen mahdollisuuksiin vaikuttivat perheensisäiset toiminta- ja roolimallit. Naisten pyrkimys tehdä itsenäisiä päätöksiä ei aina toteutunut, koska perheenjäsenten mielipiteitä oli otettava huomioon. Perhesuhteiden vaikutus naisten integroitumiseen näytti ristiriitaiselta. Yhtäältä ne edistivät yhteiskunnassa tarvittavien taitojen omaksumista, mutta toisaalta perheen ylläpitämät perinteiset sukupuolittuneet roolimallit rajoittivat naisten yhteyksiä kodin ulkopuolelle ja hidastivat siten sopeutumista. Kulttuurin eri sukupuolille asettamat normit sanelevat, millaisia ovat hyväksyttävät tavat toimia ja millaisia odotuksia naisiin ja miehiin kohdistuu (Ojala ym. 2009, 27). Oman kulttuurin, uskonnon ja etnisen ryhmän asettamat ehdot saattoivat viivästyttää iranilaisten naisten integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Valtaväestöön iranilaiset naiset olivat tutustuneet asumisen, opiskelun, työssäkäynnin, viranomaisasioinnin ja uskonyhteisön kautta. Suhteet viranomaisiin olivat olleet täynnä jännitteisiä odotuksia ja ehtoja, joten viranomaisten tärkeä osuus integroitumisen tukemisessa jäi naisilta monesti huomaamatta. Myös kuuluminen uskonnolliseen yhteisöön ja myönteiseksi koetut sosiaaliset suhteet uskonyhteisössä tukivat naisten yhteiskuntaan integroitumista. Siinä, missä osa iranilaisista naisista oli päässyt mukaan yhteiskunnalliseen elämään, olivat toiset jääneet sivuun yhteiskunnan valtavirrasta. Näiden naisten vähäiset kontaktit valtaväestöön ilmentävät heikkoa vuorovaikutuksellista integraatiota. Heidän kohdallaan tämä integraation muoto ei ollut toteutunut. Vuorovaikutus valtaväestöön kuuluviin olisi ollut naisille tärkeä monessakin mielessä. Sosiaalinen kanssakäyminen valtaväestön kanssa olisi kehittänyt heidän kielitaitoaan ja tukenut heidän integroitumistaan (esim. Pälli & Latomia 1997, 3–4; Pehkonen 2006; Rask ym. 2012).

Iranilaisten naisten integroitumista saattoi vaikeuttaa myös heidän kokemansa syrjintä, joka oli lisännyt ulkopuolisuuden ja kuulumattomuuden tunteita. Naiset eivät aina onnistuneet luomaan sosiaalisia suhteita valtaväestöön, koska tulivat torjuttuiksi. Opiskelemassa tai työelämässä mukana olleet naiset kokivat jääneensä monesti niiden yhteisöjen sosiaalisen elämän ulkopuolelle. Naisia ei kovin usein lähestytty, heille ei aina puhuttu, eikä heidän aloittamaansa keskusteluun osallistuttu. Kokemus itsestään näkymättömänä ja merkityksettömänä oli lisännyt kuulumattomuuden tunnetta ja vahvistanut kielteistä käsitystä omista mahdollisuuksista suomalaisessa yhteiskunnassa.

Haavoittavat sosiaaliset suhteet nousivatkin merkittävimmin esiin naisten integroitumista hidastaneiden tekijöiden joukossa. Epäystävällinen ja asenteellinen kohtelu, sosiaalinen leimaaminen ja yksityisyyttä loukkaavat huomautukset viestittivät naisille, että heitä ei arvosteta eikä hyväksytä omana itsenään. Rasismin kokemuksista syntyneitä kielteisiä vaikutelmia saattaa olla vaikea sivuuttaa, jonka seurauksena sopeutuminen voi olla stressaava ja kestää pitkän ajan. Integroituakseen maahanmuuttajat tarvitsevat myönteisiä kohtaamisia valtaväestön kanssa (Valkeapää 2016, 30). Niiltä, jotka eivät onnistuneet luomaan sosiaalisia suhteita suomalaisiin,

jäi puuttumaan tämä yhteiskuntaan kiinnittymistä tukeva tärkeä verkosto. Aikaisemmin tehtyjen tutkimusten mukaan (esim. Forsander & Alitolppa-Niitamo 2000, 27; Reuter & Jaakkola 2005, 23) sosiaalisten suhteiden puuttuminen valtaväestöön vaikeuttaa maahanmuuttajien integroitumista.

Samoin aiemmin koetut menetykset ja pakolaisuus saattoivat vaikeuttaa naisten sopeutumista. Menneisyyden traumaattiset tapahtumat olivat yhä läsnä naisten elämässä. Iranilaisilla pakolaisnaisilla elämänpainotus voi olla menneessä, surussa ja menetyksissä (Turtiainen 1998, 84). Pakolaisuuden aiheuttamat stressitekijät vaikeuttavat pakolaisten sopeutumista uuteen elämäntilanteeseen ja muuttuneeseen ympäristöön (Kokkonen 2010, 14). Toisaalta vastaanotto uudessa maassa, vieraan ympäristön aiheuttama stressi ja sosiaalisen aseman heikentyminen saattavat horjuttaa pakolaisten henkistä tasapainoa enemmän kuin entisessä kotimaassa koetut traumaattiset tapahtumat (Simich ym. 2009).

Iranilaisten naisten integraatio näyttäytyi muutosprosessina, jonka myötä joistakin omista kulttuurisista erityispiirteistä oli luovuttu ja tilalle oli omaksuttu joitakin länsimaisia elämäntapoja. Vaikka oma kulttuuri oli naisten muistissa, oli se muuttunut Suomessa asuessa. Kirjallisuuden (esim. Anttonen 1999, 199, 203–204, 206) ja tutkimusaineiston pohjalta kulttuuri näyttää niin staattisena kuin muuttavana. Perinteisten naisten tavassa tulkita kulttuuria korostui kulttuurin staattinen olemus, kun taas modernien naisten käsitys kulttuurista painotti sen muuttuvaa luonnetta. Tästä voidaan päätellä, että integroituminen tapahtuu kulttuurisen muutoksen kautta. Iranilaisten naisten kohdalla kulttuurinen muutos oli ollut hidasta. Naisten keskuudessa kulttuurisen erilaisuuden nähtiin aiheuttavan sopeutumiselle niin paljon haasteita, että se tulisi viemään vuosia.

Naisten puheessa näkyi vastakkaisuus siten, että yhtäältä sopeutuminen suomalaisen yhteiskuntaan katsottiin tärkeäksi, mutta toisaalta tuotiin esiin sopeutumiseen liittyvä pakonomaisuus. Vaikka ei haluaisi sopeutua, muutakaan vaihtoehtoa ei ole. Tällöin voidaan puhua vastentahtoisesta integroitumisesta, joka tapahtuu ympäristön ehdoilla. Pohjoismaisen ajattelun mukaan integroituminen on maahanmuuttajalle tavoittelemisen arvoista, joten siihen pitäisi pyrkiä ja päästä (Forsander 2001a, 41–42). Oli kuitenkin huomattavissa, että pakon sanelemalla sopeutumisella ei ollut naisille sisäisiä merkityksiä. Integroitumista ei siis aina koettu mahdollisuudeksi, eikä tavoittelemisen arvoiseksi, vaan yhteiskunnan odotusten mukaiseksi velvollisuudeksi. Vastentahtoinen integroituminen saattaa olla yleisempikin ilmiö, joka on jäänyt huomaamatta. Toisaalta integroituminen ei ole itsestäänselvä tavoite kaikille maahanmuuttajille (Suokonautio 2008, 23).

Tämän tutkimuksen perusteella iranilaisten naisten integroitumiseen sosiaalisten suhteiden kautta vaikutti merkittävästi myös suomenkielentaito. Kielitaito on tärkeä maahanmuuttajan integroitumiseen vaikuttava tekijä (Pälli & Latomaan 1997, 3–4).

Lisäksi integroitumiseen vaikuttivat kulttuurinen erilaisuus, uskonto, naisten halukkuus, mahdollisuudet ja edellytykset integroitua sekä suomalaisen yhteiskunnan integroitumiselle luomat puitteet. Islamintaustaisten naisten integroituminen näyttäytyy kulttuuriin sidottuna monitahoisena prosessina, jonka eteneminen ja vaiheet eivät ole ennustettavissa.

6.2 Lopuksi

Tarkastelin tässä tutkimuksessa Iranista Suomeen muuttaneiden naisten sosiaalisia suhteita ja niiden solmimiseen vaikuttavia tekijöitä, naisten sosiaalisilta suhteilta saamaa tukea sekä tekijöitä, jotka vaikuttavat iranilaisten naisten integroitumiseen sosiaalisten suhteiden kautta. Tutkimus osoitti, että suuren kulttuurisen erilaisuuden takia islamintaustaisilla maahanmuuttajanaيسilla on vaikeuksia integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan. Tästä voidaan päätellä, että islamin maista tulleiden naisten kotouttamisessa pitäisi panostaa erityisten kotoutumismahdollisuuksien luomiseen. Naisille pitäisi tarjota heidän kulttuuriaan huomioon ottavia sosiaali- ja terveystalveluja, asumisneuvontaa, pitkäjänteisiä tukitoimia kieliopintojen ja kouluttautumisen edistämiseksi sekä työelämään pääsemiseksi.

Palvelutarjonnassa olisi otettava huomioon naisten tarpeet ja toiveet sekä heidän integroitumiselleen asettamansa tavoitteet. Islamintaustaisten naisten integroitumisen tukeminen on tärkeä tehtävä, koska hyvin monet tekijät vaikeuttavat heidän yhteiskuntaan kiinnittymistään. Islamintaustaisille maahanmuuttajanaيسille suunnatuissa kotoutumispalveluissa olisi hyvä tiedostaa yksilöllisten tekijöiden yhteisvaikutus. Kotoutumisessa sukupuoli, koulutustausta, ikä ja muut yksilölliset ominaisuudet nivoutuvat yhteen, ja niiden yhteisvaikutus voi olla ratkaiseva kotoutumisen kannalta.

Islamintaustaisten naisten kotouttaminen edellyttää viranomaisilta monikulttuurista osaamista ja sukupuolisensitiivistä tietoisuutta. Islamintaustaisten naisten kotouttamistyössä olisi panostettava kulttuurispesifien palvelujen kehittämiseen ja palveluista tiedottamiseen. Palvelujen suunnittelussa olisi oleellista kuunnella asiantuntijoiden mielipiteitä ja hyödyntää maahanmuuttajanaيسista tehtyjä tutkimuksia. Maahanmuuttajakoulutuksessa islamin maista tulleille naisille pitäisi tarjota enemmän kotimaisten kielten opintoja ja heitä voitaisiin ohjeistaa hakeutumaan omachtoiseen kotimaisten kielten lisäopiskeluun. Kielen osaamattomuuden takia monelta naiselta oli jäänyt puuttumaan suomalaisilla työmarkkinoilla vaadittava koulutus. Kouluttautuminen ja osallistuminen työelämään lisäisivät islamintaustaisten naisten sosiaalisia resursseja ja integroitumisen mahdollisuuksia.

Tutkimus osoitti, että islamintaustaiset maahanmuuttajanaiset tarvitsevat paljon ohjausta ja tukea pärjätäkseen suomalaisessa yhteiskunnassa. Islamintaustaisten

naisten kanssa tehtävässä sosiaalityössä pitäisi paneutua enemmän naisten elämänhallinnan ja omatoimisuuden tukemiseen sekä yhteiskunnallisen osallisuuden lisäämiseen. Sosiaalityön keinoin voitaisiin vahvistaa naisten voimavaroja, parantaa heidän osallistumismahdollisuuksiaan ja ehkäistä siten heidän yhteiskunnasta erilleen jäämistään. Enemmän olisi tuettavaa islamin maista tulleiden naisten mukaan pääsemistä valtaväestön sosiaaliseen toimintaan. Luontevien yhteyksien syntyminen naisten ja valtaväestön välille voitaisiin edistää kulttuuritoiminnalla ja vapaa-ajan toiminnalla. Entistä enemmän olisi luotava paikkoja ja tilaisuuksia monikulttuurisille kohtaamisille. Toiminnallisen yhdessäolon kautta islamintaustaiset naiset saisivat mahdollisuuden tutustua valtaväestöön.

Sosiaalityössä kohdataan yhä enemmän moninaisuutta ja monenlaisia eroja, mikä edellyttää sosiaalialan ammatillisen toiminnan kehittämistä. Sosiaalityön yhtenä orientaationa pitäisi olla kulttuurien välisen kompetenssin ja monikulttuurisen osaamisen syventäminen sekä syrjinnästä vapaa sosiaalityö. Islamintaustaisten maahanmuuttajanaisten kanssa tehtävässä sosiaalityössä olisi panostettavaa työntekijöiden kulttuuritietoisuuden lisäämiseen. Karttunut tietämys parantaisi sosiaalityöntekijöiden valmiuksia kohdata kulttuurista erilaisuutta ja maahanmuuttajanaisia yksilöinä heidän omassa elämäntilanteessaan. Kulttuuristen erojen tiedostaminen ja ihmisten samanlaisuuden ymmärtäminen antaa sosiaalityöntekijälle mahdollisuuden toimia asiakkaan kanssa ja hänen hyväkseen.

Naisten kokemukset työpaikan sosiaalisista suhteista eivät aina olleet myönteisiä, eikä sosiaalinen kanssakäyminen työkavereiden kanssa ulottunut vapaa-ajalle, mikä kertoo työpaikan ihmissuhteiden rajoittuneisuudesta. Jatkotutkimuksessa voitaisiin selvittää, millaisia sosiaalisia suhteita iranilaisille naisille syntyy työyhteisössä, koska omassa tutkimuksessani aiheen käsittely jäi vajaaksi aineiston vähäisyyden takia.

Lähdeluettelo

- Aden, S. (2009) Ikuisesti pakolaisina? Maahanmuuttokeskustelu Suomen somalialaisten näkökulmasta. Teoksessa S. Keskinen, A. Rastas & S. Tuori (toim.) *En ole rasisti, mutta ... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto, 25–32
- Ager, A. & Strang, A. (2004) Indicators of integration. Final report. Home Office Development and Practice Report. Research, Development and Statistics Directorate. London
- Ahmad, A. (2005) Getting a job in Finland: The social networks of immigrants from the Indian subcontinent in the Helsinki metropolitan labour market. Research Reports, no. 247. Helsinki: University of Helsinki
- Aikio, L. (2016) Opettajattareksi sopimaton? Diskurssianalyysi seminaarien naisoppilaiden poikkeavuuden tulkinnasta ja kontrollista Suomessa 1860–1960-luvuilla. Turku: Turun yliopisto
- Akar, S. & Tiilikainen, M. (2009) Katsaus islamilaiseen maailmaan. Naiset, perhe ja seksuaaliterveys. Helsinki: Väestöliitto
- Al-Sharmani, M., Tiilikainen, M. & Mustasaari, S. (2019) Introduction. Wellbeing, family life, and transnational Muslims in the West. In M. Tiilikainen, M. Al-Sharmani & S. Mustasaari (eds.) *Wellbeing of Transnational Muslim Families. Marriage, Law and Gender*. Abingdon: Routledge, 1–21
- Alasutari, P. (1999) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino
- Alavi, N. (2007) *Me olemme Iran*. Vaajakoski: Gummerus
- Alitolppa-Niitamo, A. (1994) Somalipakolaiset Helsingissä. Sosiaaliset verkostot ja klaanijäsenyyden merkitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö
- Alitolppa-Niitamo, A. (2005) Maahanmuuttajataustaiset perheet ja hyvinvoinnin edellytykset. Teoksessa A. Alitolppa-Niitamo, I. Söderling & S. Fågel (toim.) *Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin*. Vammala: Väestöntutkimuslaitos ja Kotipuu, 37–52
- Allahwerdi, H. (2002) Islamin porteilla. Teoksessa H. Allahwerdi & H. Hallenberg (toim.) *Islamin porteilla*. Helsinki: Tammi, 15–19
- Allahwerdi, H. & Hallenberg, H. (2002) Tietoja islamilaisen kulttuurin maista. Teoksessa H. Allahwerdi & H. Hallenberg (toim.) *Islamin porteilla*. Helsinki: Tammi, 246–255
- Allardt, E. (1983) Suomen kulttuurielämän yhteiskunnallisista kehitysedellytyksistä. Teoksessa R. Kivelä (toim.) *80-luvun kulttuuripolitiikan näköaloja*. Opetusministeriö. Helsinki: VAPK, 19–27
- Anttila, P. (2005) *Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen*. Hamina: Akatiimi
- Anttonen, M. (1999) *Etnopolitiikkaa Ruijassa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki: Vammalan Kirjapaino
- Arajärvi, P. (2009) Maahanmuuttajien työllistyminen ja kannustinloukut. Maahanmuutto. Sisäasiainministeriön julkaisu 2/2009, Monistamo. Helsinki: Sisäasiainministeriö
- Barth, F. (1995) Other knowledge and other ways of knowing. *Journal of Anthropological Research* 51, 65–68
- Bauböck, R. (1995) Maahanmuuttajien integrointi. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 1995: 27. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö

- Benjamin, S. (2014) Kulttuuri-identiteetti - merkitys kehitykselle ja kotoutumiselle. Teoksessa M. Laine (toim.) Kulttuuri-identiteetti ja kasvatus. Kulttuuriperintökasvatus kotoutumisen tukena. Tallinn: K-print, 56–105
- Berger, P. & Luckman, T. (1994) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Gaudeamus
- Berry, J.W. (1980) Acculturation as varieties of adaptation. In M. Padilla (ed.) Acculturation. Colorado: AAAS, 9–25
- Berry, J.W. (1990) Psychology of Acculturation. In J.J. Berman (ed.) Nebraska Symposium on Motivation 1989, Volume 37. Cross-Cultural Perspectives. Current theory and research in motivation. Lincoln: University of Nebraska Press, 201–234
- Berry, J.W. (1992) Acculturation and adaptation in a New Society. *International Migration*, June 1992, Volume 30, Issue Supplement 1, 69–85
- Berry, J.W. (1997) Immigration, acculturation and adaptation. *Applied Psychology: An International Review* 46 (1), 5–68
- Berry, J.W., Poortinga, Y.H., Segall, M.H. & Dasen, P.R. (1992) *Cross-Cultural Psychology. Research and applications*. Cambridge: Cambridge University Press
- Blokland, T. (2003) *Urban Bonds*. Cambridge: Polity Press
- Bottas, O. (2009) *Kulttuurit tutuksi*. Keuruu: Otava
- Brekke, I. (2013) How Do Husbands Affect the Labour Market Participation of Majority and Immigrant Women? *Journal of Ethnic and Migration Studies* 39(10), December 2013, 1639–1657
- Brooks, G. (2001) *Islamin naisten salattu elämä*. Jyväskylä: Gummerus
- Castaneda, A.E., Rask, S., Koponen, P., Mölsä, M. & Koskinen, S. (2012a) Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. THL raportti 61/2012. Tampere: Suomen Yliopistopaino
- Castaneda, A.E., Lehtisalo, R., Schubert, C., Pakaslahti, A., Halla, T., Mölsä, M. & Suvisaari, J. (2012b) Mielenterveys. Psykkiset oireet. Teoksessa A.E. Castaneda, S. Rask, P. Koponen, M. Mölsä & S. Koskinen (toim.) Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. THL raportti 61/2012. Tampere: Suomen Yliopistopaino, 145–150
- Chiswick, B.R. & Miller, P.W. (1999) Language skills and earnings among legalized aliens. *Journal of Population Economics*, Volume 12, Issue 1, 63–89
- Cobb, S. (1976) Social support as a moderator of life stress. *Psychosomatic Medicine*, 38 (5), 300–314
- Coffé, H. & Geys, B. (2008) Measuring the bridging nature of voluntary organizations. The importance of association size. *Sociology*, 42 (2), 357–369
- Dahlgren, S. (2016) *Teheranin kodeissa, Kairon kaduilla. Nuorten elämää islamin maissa*. Helsinki: Otava
- Darvishpour, M. (1999) Intensified gender conflicts within Iranian families in Sweden. *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, Volume 7, 1999, Issue 1, 20–33
- Darvishpour, M. (2002) Immigrant Women Challenge the Role of Men. How the Changing Power Relationship within Iranian Families in Sweden Intensifies Family Conflicts after Immigration. *Journal of Comparative Family Studies*, Volume 33, no. 2 (SPRING 2002), 271–296
- Darznik, J. (2011) *Iranilainen tytär*. Helsinki: Like
- Ekholm, E. & Salmenkangas, M. (2008) *Johdanto*. Teoksessa E. Ekholm & M. Salmenkangas (toim.) *Puhumalla paras: ratkaisuja arjen etnisiin konflikteihin*. Sisäasiainministeriö, 12–14
- Ekholm, E. (1994) *Syrjäytyä vai selviytyä - pakolaisten elämää Suomessa*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä, nro 9. Helsinki: Painatuskeskus Oy
- Ekholm, E. (2008) *Naapurusto*. Teoksessa E. Ekholm & M. Salmenkangas (toim.) *Puhumalla paras. Ratkaisuja arjen etnisiin konflikteihin*. Sisäasiainministeriö, 64–71
- Elling, R.C. (2010) *The Minority Issue. Nationalism and Ethnic Identity in Iran after Khomeini*. Denmark: University of Copenhagen
- Emami, A. (2005) Making Sense of Illness. Late-in-Life Migration as Point of Departure for Elderly Iranian Immigrants' Explanatory Models of Illness. *Journal of Immigrant Health*, July 2005, Volume 7, Issue 3, 153–164

- Eriksson, K. (2015) Yhteiskunnallinen verkostoajattelu. Teoksessa K. Eriksson (toim.) Verkostot yhteiskuntatutkimuksessa. *Gaudeamus*, 7–24
- Etnisten suhteiden neuvottelukunta (2005) Kala kuivalla maalla. Kotoutuminen maahanmuuttajan näkökulmasta. Työhallinnon julkaisu, nro 344. Helsinki: Työministeriö
- Faist, T. (2000) *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. Oxford: Oxford University Press
- Flandrin, J.-L. (1980) *Families in Former Times. Kinship, Household and Sexuality*. Cambridge: Cambridge University Press
- Flügel, J.C. (1971) *The Psychology of clothes*. New York: International Universities Press
- Fornäs, J. (1998) *Kulttuuriteoria. Myöhäismodernin ulottuvuuksia*. Tampere: Vastapaino
- Forsander, A. (2000a) Maahanmuuttajien integraatio. Etnisten ryhmien ja yhteiskunnallisen keskiön suhteista eri aikoina. Teoksessa M. Mäkikalli & K. Siivonen (toim.) *Muuttuvat asemat. Kompassi integraatioon arkeen*. Turku: Kirja-Aurora, 69–102
- Forsander, A. (2000b) Työvoiman tarve ja maahanmuuttopolitiikka – onko maahanmuuttajien osaaminen vastaus työvoiman kysyntään? Teoksessa M.-L. Trux (toim.) *Aukeavat ovet - kulttuurien moninaisuus Suomen elinkeinoelämässä*. Helsinki: WSOY, 143–202
- Forsander, A. (2001a) Etnisten ryhmien kohtaaminen. Teoksessa A. Forsander, E. Ekholm & P. Hautaniemi (toim.) *Monietnisyys, yhteiskunta ja työ*. Helsinki: Yliopistopaino, 32–56
- Forsander, A. (2001b) Kenelle ovet aukeavat? Maahanmuuttajat ja työllistymisehdot. *Työpoliittinen aikakauskirja* 2, 28–38
- Forsander, A. (2002) Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 39/2002. Vammala: Väestöntutkimuslaitos
- Forsander, A. (2004) Tekeekö työ oikeaksi suomalaiseksi? Teoksessa T. Helne, S. Hänninen & J. Karjalainen (toim.) *Seis yhteiskunta - tahdon sisään! SoPhi julkaisuja*, nro 80. Jyväskylä: Kopijyvä, 195–215
- Forsander, A. & Alitolppa-Niitamo, A. (2000) Maahanmuuttajien työllistyminen ja työhallinto - keitä, miten ja minne? Työministeriö, työhallinnon julkaisuja, nro 242. Helsinki: Työministeriö
- Forsander, A. & Ekholm, E. (2001) Maahanmuuttajat ja työ. Teoksessa A. Forsander, E. Ekholm & P. Hautaniemi (toim.) *Monietnisyys, yhteiskunta ja työ*. Helsinki: Yliopistokustannus, 57–82
- Forsander, A., Ekholm, E. & Hautaniemi, P. (2001) *Monietnisyys, yhteiskunta ja työ*. Helsinki: Yliopistopaino
- Forsander, A., Ekholm, E. & Saleh, R. (1994) *Monietninen työ. Haaste ammattitaidolle*. Helsinki: Helsingin yliopisto
- Gavahi, A. (1987) *The Islamic Revolution of Iran. Conceptual Aspects and Religious Dimensions*. Sweden: Uppsala University
- Ghazinour, M. (2003) *Trauma and Resiliency. A study of refugees from Iran resettled in Sweden*. Umeå: Umeå Universitet
- Good, C., Dweck, C.S. & Aronson, J. (2007) Social Identity, Stereotype Threat, and Self-Theories. In A.J. Fuligni (ed.) *Contesting Stereotypes and Creating Identities. Social Categories, Social Identities, and Educational Participation*. New York: Sage, 115–135
- Granovetter, M. (1973) The strength of weak ties. *American Journal of Sociology* 78, 1360–1380
- Granovetter, M. (1982) The strength of weak ties. A network theory revisited. In P.V. Marsden & L. Nan (eds.) *Social structure and network analysis*. Beverly Hills: Sage Publications, 105–130
- Haapasaari, O. & Korhonen, E. (toim.) (2013) *Mikä perhe? Perhe eri kulttuureissa*. Helsinki: Väestöliitto
- Hall, S. (1992) The Question of Cultural Identity. In S. Hall, D. Held & T. McGrew (eds.) *Modernity and its futures*. Cambridge: Polity Press, 273–326
- Hallikainen, M. (2014) ”Kun olisi yksi paikka”. Maahanmuuttajien kotoutumista edistävän toiminnan kehittämistä Etelä-Savossa vuosina 2008–2014. *Pointti - Maahanmuuttajat työvoimaksi Etelä-Savossa - hankkeen kehittämistyön kuvauksia*. Mikkeli: Grano

- Hammar-Suutari, S. (2009) Asiakkaana erilaisuus - kulttuurien välisen viranomaistoiminnan etnografia. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja, nro 147. Joensuu: Joensuun yliopisto
- Hamzeh, B. (2009) Intimate Partner Violence against Women. Foundation for Prevention and for an Educational Programme for New Couples in an Iranian City. Stockholm: Karolinska Institutet
- Hanki, K., Könni, O., Manninen, P. & Nyyssönen, S. (2006) Pyhän virta. WSOY
- Hannerz, U. (2003) Kulttuurin määritelmien yhteentörmäys. Teoksessa M. Lehtonen & O. Löytty (toim.) Erilaisuus. Tampere: Vastapaino, 213–232
- Haré, R. (1999) Trust and its surrogates. Psychological foundations of political process. In M.E. Warren (ed.) Democracy and Trust. Cambridge: Cambridge University Press, 249–272
- Hattstein, M. (2008) Islam. Uskonto ja kulttuuri. Kiina: Ullmann-publishing
- Hautaniemi, P. (2001) Etnisyys ja kulttuuri. Teoksessa A. Forsander, E. Ekholm & P. Hautaniemi (toim.) Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Helsinki: Yliopistopaino, 12–30
- Hautaniemi, P. (2004) Pojat! Somalipoikien kiistanalainen nuoruus Suomessa. Helsinki: Hakapaino
- Haverinen, M. (2017) 100 vuotta kahdenvälisiä suhteita. Suomen suurlähetystö, Teheran. 29.5.2017 Suomen ulkoasiainministeriö. Saantitapa: <http://www.finland.org.ir/public/default.aspx?nodeid=39991&contentlan=1&culture=fi-FI> Viitattu: 31.5.2017
- Heikkinen, K. & Kupiainen, T. (1994) Merkilliset merkit. Esinekulttuurin semiotiikkaa. Teoksessa J. Kupiainen & E. Sevänen (toim.) Kulttuurintutkimus. Johdanto. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Jyväskylä: Gummerus, 249–269
- Heino, E. (2018) Yhteiskunnan jäsenyyden ehdot. Arjen kansalaisuuden rakentaminen ja peruspalvelukokemukset venäläisten perheiden kertomuksissa. Helsinki: Unigrafia
- Helkama, K. (2015) Suomalaisten arvot. Mikä meille on oikeasti tärkeää? Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
- Helne, T. (1998) Poissuljetut? Merkintöjä ranskalaisen syrjäytymiskeskustelun kritiikkiin. Janus 2/1998, 229–234
- Hiltunen, S. & Havi, M. (2012) Työnantajan näkemyksiä maahanmuuttajien oppimisesta ja työllistymisestä. Teoksessa S. Hiltunen (toim.) Maahanmuuttajien matka suomalaiseen yhteiskuntaan. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, 89–95
- Himberg, L. & Jauhiainen, R. (1998) Suhteita. Minä, me ja muut. Helsinki: WSOY
- Himberg, L., Laakso, J., Peltola, R. & Vidjeskog, J. (2003) Kehittyvä ihminen. Psykologia 2. Helsinki: WSOY
- Hjerrild, B. (2003) Studies in Zoroastrian Family Law. A Comparative Analysis. Denmark: University of Copenhagen
- Hjärpe, J. (1992) Islam, oppi ja elämäntapa. Gaudeamus
- Holland, K. & Hogg, C. (2001) Cultural awareness in nursing and health care. An Introductory Text. London: Arnold
- Holy, L. (1966) Anthropological Perspectives on Kinship. Pluto Press
- Honkasalo, L. (2016) Pöytä yhdelle. Yksinäisyydestä ja yksin olemisen taidosta. Helsinki: Kirjapaja
- Hosseini-Kaladjahi, H. (1997) Iranians in Sweden. Economic, cultural and social integration. Stockholm: Almqvist & Wiksell International
- House, J. S. (1981) Work Stress and Social Support. London, Sydney etc.: Addison-Wesley
- Huttunen, L. (2002) Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäntarinoissa. Helsinki: SKS
- Huttunen, L., Löytty, O. & Rastas, A. (2005) Suomalainen monikulttuurisuus. Paikallisia ja ylijäällisiä suhteita. Teoksessa A. Rastas, L. Huttunen & O. Löytty (toim.) Suomalainen vieraskirja, kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino, 16–40
- Hyvärinen, M. (2017) Haastattelun maailma. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvoori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 11–45
- Hyypä, T.M. (1995) Sukupuolten kirjo. Seksi, aivot, roolit. Helsinki: Helsinki University Press
- Hämeen-Anttila, J. (2001) Islam-taskusanakirja. Helsinki: Basam Books
- Hämeen-Anttila, J. (2004) Islamin käsikirja. Helsinki: Otava

- Hämäläinen, J. (1987) Laadullinen sosiaalitutkimus käytännössä. Johdatus laadullisen sosiaalitutkimuksen ”käsiyötaitoon”. Tilastot ja selvitykset 2/1987. Kuopio: Kuopion yliopisto
- Häyrynen, S. (2006) Suomalaisen yhteiskunnan kulttuuripolitiikka. Jyväskylä: Kopijyvä
- Häyrynen, S. (2015) Kulttuuripolitiikan liikkuvat rajat. Kulttuuri suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
- Iranta, M. (2016) Iran, isoäidin maa. Vilna: Petro Ofsetas
- Iranilaiset (2011) Turun kaupungin virallinen verkkosivusto, internetissä osoitteessa <http://www.turku.fi/public/default.aspx?nodeid=13041&culture=de-&contentlan=1> Viitattu: 26.7.2011
- Jaakkola, M. (1999) Maahanmuutto ja etniset asenteet. Työministeriö, työpoliittinen tutkimus, nro 213. Helsinki: Edita
- Jaakkola, M. (2000) Asenneilmasto Suomessa vuosina 1987–1999. Teoksessa K. Liebkind (toim.) Monikulttuurinen Suomi, etniset suhteet tutkimuksen valossa. Helsinki: Gaudeamus, 28–55
- Jaakkola, M. (2005) Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987–2003. Helsinki: Työministeriö
- Jaakkola, M. (2009) Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta. Asennemuutokset 1987–2007. Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisuja, nro 2009/1. Helsinki
- Jaakkola, T. (2000) Maahanmuuttajat ja etniset vähemmistöt työhönotossa ja työelämässä. Työministeriö, työpoliittinen tutkimus, nro 218. Helsinki: Työministeriö
- Jallinoja, R. (1985) Johdatus perhesosiologiaan. Porvoo: WSOY
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K. & Vesala, T. (2002) Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia. Helsinki: Gaudeamus
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K., Horenczyk, G. & Schmitz, P. (2003) The interactive nature of acculturation. Perceived discrimination, acculturation attitudes, and stress among young ethnic repatriates in Finland, Israel and Germany. *International Journal of Intercultural Relations*, 27, 79–97
- Johansson, U. (2016) Nuoruuden kapinaa ja huumaa Iranin islamilaisessa tasavallassa. Teoksessa S. Dahlgren (toim.) Teheranin kodeissa, Kairon kaduilla. Nuorten elämää islamin maissa. Helsinki: Otava, 120–147
- Jokinen, E. (2004) Kodin työt, tavat, tasa-arvo ja rento refleksiivisyys. Teoksessa E. Jokinen, M. Kasikisaari & M. Husso (toim.) Ruumis töihin. Käsite ja käytäntö. Tampere: Vastapaino, 285–304
- Jokiniemi, J. (2012) Eurooppalainen viitekehys. Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys. Helsinki: SanomaPro
- Joronen, T. (2005) Työ on kahden kauppa. Maahanmuuttajien työmarkkina-aseman ongelmia. Teoksessa S. Paananen (toim.) Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 59–82
- Julkunen, R. (2010) Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Tampere: Vastapaino
- Juntto, A. (2005) Maahanmuuttajien asuminen - integroitumista vai segregoitumista? Teoksessa S. Paananen (toim.) Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 43–58
- Jyrkiäinen, S. (2016) Tarkasti valitut askeleet - naiseen kohdistuva häirintä Egyptissä. Teoksessa S. Dahlgren (toim.) Teheranin kodeissa, Kairon kaduilla. Nuorten elämää islamin maissa. Helsinki: Otava, 56–87
- Kağitçibaşı, Ç. (1996) Family and Human Development across Cultures. A View from the Other Side. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers
- Kaikkonen, P. (1993) Kulttuuri ja vieraan kielen oppiminen. Tapaustutkimus lukiolaisten ranskan ja saksan kielen ja kulttuurin oppimisen opetuskokeilusta. Tampereen opettajakoulutuslaitoksen julkaisuja, A16/1993. Osa 1. Tampere: Tampereen yliopisto
- Kaiser, S. (1990) The Social Psychology of Clothing. Symbolic Appearance in Context. New York: Macmillan Publishing
- Kalhama, P., Kitola, A. & Walamies, M. (2006) Kulttuurikasvatuksen konteksteja ja määrittelyä. Teoksessa P. Kalhama & P. Vartiainen (toim.) Kulttuurista kasvua. Näkökulmia kulttuurikasvatukseen. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Helsinki: Gummerus, 12–39

- Kamalkhani, Z. (1988) Iranian immigrants and refugees in Norway. *Bergen studies in social anthropology*, no. 43. Bergen: Migration Project Studies
- Kamalkhani, Z. (1996) *Women's Islam. Religious practice among Women in Today's Iran*. Norway: University of Bergen
- Kangas, R. (2006) *Yhteiskunta. Tutkielmia yhteiskunnasta, yhteiskunnan käsitteestä ja sosiologiasta*. Helsinki: Tutkijaliitto
- Kankainen, T. & Salminen, V-M. (2016) *Sosiaaliset verkostot. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali*. Jyväskylän yliopisto. Saantitapa: <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/sosiaaliset-verkostot/> Viitattu: 2.12.2016
- Karjalainen, R. (2010) *Maahanmuuttajien asuminen Helsingissä - monimuotoisten alueiden rakentamista*. Teoksessa Heikkinen, T. & Mynttinen, E. (toim.) *Kollaasikaupunki. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja*, nro C 78. Helsinki: Yliopistopaino, 55–63
- Katouzian, H. (2009) *The Persians. Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. New Haven, London: Yale University Press
- Kauppila, R.A. (2005) *Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot*. PS-kustannus
- Kavli, H.C. (2014) *Adapting to the Dual Earner Family Norm? The Case of Immigrants and Immigrant Descendants in Norway*. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Volume 41, 2015, Issue 5, 835–856
- Keene, M. (2004) *Maailman suuret uskonnot*. Helsinki: WSOY
- Keltikangas-Järvinen, L. (1996) *Suomalainen kansanluonne*. Teoksessa P. Laaksonen & S.-L. Mettomäki (toim.) *Olkaamme siis suomalaisia*. Helsinki: SKS
- Keskinen, S., Rastas, A. & Tuori, S. (2009) *En ole rasisti, mutta ... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto
- Ketola, K. (2008) *Uskonnot Suomessa. Käsikirja uskontoihin ja uskonnollistaustaisiin liikkeisiin*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus
- Khosravi, S. (2018) *A Fragmented diaspora. Iranians in Sweden*. *Nordic Journal of Migration Research*, Volume 8, 2018, Issue 2, 73–81
- Kim, Y.Y. (2001) *Becoming intercultural. An Integrative Theory of Communication and Cross-Cultural Adaptation*. Sage: Thousand Oaks
- Kinnunen, M. (2001) *Luokiteltu sukupuoli*. Tampere: Vastapaino
- Kinnunen, V. (1999) *Iranista Turkuun*. Teoksessa T. Sakaranaho & H. Pesonen (toim.) *Muslimit Suomessa*. Helsinki: Yliopistopaino, Helsinki University Press, 76–102
- Knuutila, S. (1994) *Kaiken kattava kulttuuri?* Teoksessa J. Kupiainen & E. Sevänen (toim.) *Kulttuurintutkimus. Johdanto*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Jyväskylä: Gummerus, 9–31
- Koistinen, P. (1999) *Työpolitiikan perusteet*. Helsinki: WSOY
- Kokkonen, L. (2006) *Pakolaisten interpersonaaliset vuorovaikutussuhteet vieraassa maassa*. Jyväskylä: Viestintätieteiden laitos
- Kokkonen, L. (2010) *Pakolaisten vuorovaikutussuhteet. Keski-Suomeen muuttaneiden pakolaisten kokemuksia vuorovaikutussuhteistaan ja kiinnittymisestä uuteen sosiaaliseen ympäristöön*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto
- Kokkonen, L. (2018) *Pakolaisten sosiaalinen tuki viranomaiskohtamisissa*. Teoksessa J. Hiihtola, M. Anis & K. Turtiainen (toim.) *Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi*. Tampere: Vastapaino, 98–123
- Korvela, P. (2003) *Yhdessä ja erikseen. Perheenjäsenten kotona olemisen ja tekemisen dynamiikka*. Helsinki: Stakes
- Koskela, R. (2012) *Maahanmuuttajien sosiaaliset suhteet transnationaalisuuden näkökulmasta*. Tapaus-tutkimus Helsingin Hämeentieltä. Helsinki: Helsingin yliopisto
- Koskennurmi-Sivonen, R. (2012) *Ihmiset pukeutuvat*. Teoksessa R. Koskennurmi-Sivonen (toim.) *Johdatuksia pukeutumisen tutkimukseen*. Helsinki: Tekstiilkulttuuriseura, 5–14

- Koskinen, L. (2010a) Kulttuuri, monikulttuurisuus, monikulttuurinen hoitotyö ja maahanmuuttaja käsitteinä. Teoksessa P. Addehmid, A. Juntunen & L. Koskinen (toim.) Monikulttuurinen hoitotyö. Helsinki: WSOY, 16–19
- Koskinen, L. (2010b) Asiakkaan hoitotyön tarpeiden arviointitaito. Teoksessa P. Addehmid, A. Juntunen & L. Koskinen (toim.) Monikulttuurinen hoitotyö. Helsinki: WSOY, 138–144
- Koskinen, S., Sainio, P. & Rask, S. (2012) Sosiaalinen toimintakyky. Teoksessa A.E. Castaneda, S. Rask, P. Koponen, M. Mölsä & S. Koskinen (toim.) Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. THL raportti 61/2012. Tampere: Suomen Yliopistopaino, 199–207
- Kovasin, M. (1995) Monikulttuurinen hoitotyö. Teoksessa O. Ketola, M. Kovasin & T. Suominen (toim.) Peiton alta - hoitaminen kulttuurisena ilmiönä. Helsinki: Painatuskeskus, 92–103
- Kupiainen, J. & Sevänen, E. (2013) Esipuhe. Kulttuurintutkimus. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
- Kyhä, H. (2011) Koulutetut maahanmuuttajat työmarkkinoilla. Tutkimus korkeakoulututkinnon suorittaneiden maahanmuuttajien työllistymisestä ja työurien alusta Suomessa. Turku: Turun yliopisto
- Kyllönen, K. (2016) Etnisten vähemmistöryhmien välinen rasismi Suomessa. Helsinki: BoD
- Kylmä, J. & Juvakka, T. (2007) Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Editat
- Laakasuo, M., Jokela, M., Rotkirch, A. & Berg, V. (2017) The Company you keep. Personality and Friendship Characteristics. *Social Psychology and Personality Science*, Volume 8, Issue 1, 66–73
- Laine, K. (2005) Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Helsinki: Otava
- Laine, R., Nissilä, L. & Sergejeff, K. (2007) Eväitä, esimerkkejä ja kokemuksia. Luku- ja kirjoitustaidon opetus aikuisille maahanmuuttajille. Helsinki: Opetushallitus
- Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010
- Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 9.4.1999/493. Suomen Laki II, Kv. 408: kansainväliset suhteet ja ulkomaalaiset. Helsinki: Talentum, 2011–2020
- Lehtonen, M. & Löytty, O. (2003) Miksi erilaisuus? Teoksessa M. Lehtonen & O. Löytty (toim.) Erilaisuus. Tampere: Vastapaino, 7–17
- Lehtonen, M. (2009) Olen suomalainen (lo sono finlandese) Teoksessa S. Keskinen, A. Rastas & S. Tuori (toim.) En ole rasisti, mutta ... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto, 109–115
- Leitzinger, A. (2002) Muslimit Suomessa. Teoksessa H. Allahwerdi & H. Hallenberg (toim.) Islamin porteilla. Helsinki: Tammi, 225–229
- Leitzinger, A. (2011) Islamin myyttejä - tarua vai totta? Teoksessa T. Martikainen & T. Sakaranaho (toim.) Mitä muslimit tarkoittavat? Keskustelua islamilaisista virtauksista Suomessa ja Euroopassa. Helsinki: Savukeidas, 156–187
- Lepola, O. (2000) Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopolitiisissa keskustelussa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
- Liebkind, K. (1994a) Maahanmuuttajat ja kulttuurien kohtaaminen. Teoksessa K. Liebkind (toim.) Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Gaudeamus, 21–49
- Liebkind, K. (1994b) Monikulttuurisuuden ehdot. Teoksessa K. Liebkind (toim.) Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Gaudeamus, 224–240
- Liebkind, K. (2000) Kun kulttuurit kohtaavat. Teoksessa K. Liebkind (toim.) Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Tampere: Gaudeamus, 13–27
- Liebkind, K., Mannila, S., Jasinskaja-Lahti, I., Jaakkola, M., Kyntäjä, E. & Reuter, A. (2004) Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen. Helsinki: Gaudeamus
- Liimatainen, L. (2009) Iran - huntua ja haaste, yritys ymmärtää Iranin yhteiskuntaa. Jyväskylä: Gummerus

- Lindroos, K. & Lähdesmäki, T. (2006) Luku- ja kirjoitustaidottomien aikuisten maahanmuuttajien koulutus. Suositus opetussuunnitelmaksi. Opetushallituksen suositus, nro DNO 2/421/2006. Vammala: Opetushallitus
- Lutz, H. (2010) Gender in the Migratory Process. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36 (10), 1647–1663
- Mahler, S. & Pessar, P. (2006) Gender matters. Ethnographers bring gender from the periphery toward the core of migration studies. *International Migration Review*, 40, 27–63
- Makkonen, T. (2003) Syrjinnän vastainen käsikirja. Helsinki: Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö IOM
- Malin, M. & Suvisaari, J. (2010) Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Teoksessa A. Pakaslahti & M. Huttunen (toim.) *Kulttuurit ja lääketiede*. Helsinki: Duodecim, 134–163
- Mammon, R. (2010) Kolmen etnisen ryhmän kotoutumisprosessi Suomessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto
- Mannila, S., Castaneda, A.E. & Jasinskaja-Lahti, I. (2012) Syrjintä- ja väkivaltakokemukset. Teoksessa A.E. Castaneda, S. Rask, P. Koponen, M. Mölsä & S. Koskinen (toim.) *Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa*. THL raportti 61/2012. Tampere: Suomen Yliopistopaino, 229–243
- Manninen, M. (2001) Katsaus kotoutumistutkimukseen. Työministeriön julkaisu, Maahanmuuttoasiaa, nro 5. Helsinki: Työministeriö
- Mapping the Global Muslim Population (2009) A Report on the Size and Distribution of the World's Muslim Population. The Pew Forum on Religion & Public Life. Washington: Pew Research Center
- Marjeta, M. (2001) Äidit ja tyttävät kahdessa kulttuurissa. Somalialaisnaiset, perhe ja muutos. Sosiologian tutkimuksia 4. Joensuun yliopisto
- Martikainen, T. & Sakaranaho, T. (2011) Esipuhe. Teoksessa T. Martikainen & T. Sakaranaho (toim.) *Mitä muslimit tarkoittavat? Keskustelua islamilaisista virtauksista Suomessa ja Euroopassa*. Turku: Savukeidas, 7–10
- Martikainen, T. & Tiilikainen, M. (2007a) Maahanmuuttajanaiset. Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos
- Martikainen, T. & Tiilikainen, M. (2007b) Maahanmuuttajanaiset. Käsitteet, tutkimus ja haasteet. Teoksessa T. Martikainen & M. Tiilikainen (toim.) *Maahanmuuttajanaiset. Kotoutuminen, perhe ja työ*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, 15–37
- Martikainen, T. (2007) Maahanmuuttajaväestön sukupuolittuneisuus, perheellistyminen ja sukupuoliuus. Teoksessa T. Martikainen & M. Tiilikainen (toim.) *Maahanmuuttajanaiset. Kotoutuminen, perhe ja työ*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, 38–67
- Martikainen, T. (2008) Muslimit suomalaisessa yhteiskunnassa. Teoksessa T. Martikainen, T. Sakaranaho & M. Juntunen (toim.) *Islam Suomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki: Bookwell, 62–84
- Martikainen, T. (2011) Täällä pohjantähden alla - muslimeista Suomessa. Teoksessa T. Martikainen & T. Sakaranaho (toim.) *Mitä muslimit tarkoittavat? Keskustelua islamilaisista virtauksista Suomessa ja Euroopassa*. Turku: Savukeidas, 100–114
- Mathiesen, H.E. (1992) *Sculpture in the Parthian Empire. A Study in Chronology*. Denmark: University of Århus
- Matinheikki-Kokko, K. (1997) *Challenges of Working in a Cross-Cultural Environment. Principles and Practice of Refugees Settlement*. Jyväskylä: Lievestuore
- McPherson, M., Smith-Lovin, L. & Cook, J.M. (2001) Birds of a feather. Homophily in social networks. *Annual Review of Sociology* 27, 415–444
- Melasuo, T. (2011) Politikointia islamilla. Teoksessa T. Martikainen & T. Sakaranaho (toim.) *Mitä muslimit tarkoittavat? Keskustelu islamilaisista virtauksista Suomessa ja Euroopassa*. Turku: Savukeidas, 45–63
- Metsämuuronen, J. (2006) Metodologian perusteet ihmistieteissä. Teoksessa J. Metsämuuronen (toim.) *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. Jyväskylä: Gummerus, 15–77

- Moallin, M. (2005) Islam ja perhe. Teoksessa A. Alitolppa-Niitamo, I. Söderling, & S. Fägel (toim.) Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Vammala: Väestöntutkimuslaitos ja Kotipuu, 96–106
- Muhammed, H. (2011) Yhtä erilaiset. Islam ja suomalainen kulttuuri. Helsinki: Teos
- Mustanoja, U-M. (1999) Muslimiruokailuun liittyviä tapoja ja säännöksiä. Teoksessa T. Sakaranaho & H. Pesonen (toim.) Muslimit Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino, 147–178
- Mähönen, T.A. & Jasinskaja-Lahti, I. (2013) Etniset ryhmäsuhteet ja maahanmuuttajien akkulturaatio. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.) Muuttajat. Kansainvälinen muutoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 247–261
- Mäkelä, J. (2000) Hyvä ruoka ja paha ruoka. Teoksessa T. Hoikkala & J-P. Roos (toim.) 2000-luvun elämä. Sosiologia teorioita vuosituuhannen vaihteesta. Helsinki: Gaudeamus, 201–217
- Mäkisalo-Ropponen, M. (2012) Tavoitteena kotoutuminen - valtion kotouttamisohjelman 2012–2015 painopistealueita. Teoksessa S. Hiltunen (toim.) Maahanmuuttajan matka suomalaiseen yhteiskuntaan. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, 21–29
- Naghdi, A. (2010) Iranian Diaspora. With focus on Iranian Immigrants in Sweden. *Asian Social Science*, November 2010, Volume 6, no. 11, 197–208
- Naskali, P. (2010) Kasvatus, koulutus ja sukupuoli. Teoksessa T. Saresma, L-M. Rossi & T. Juvonen, (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 277–288
- Naukkarin, O. (2012) Päällekäyvä estetiikka. Vaatteet, ulkonäkö ja arjen estetiikka. Teoksessa R. Koskennurmi-Sivonen (toim.) Johdatuksia pukeutumisen tutkimukseen. Helsinki: Tekstiilikulttuuriseura, 15–26
- Naumanen, P. (2002) Koulutuksella kilpailukykyä. Koulutuksen yhteys miesten ja naisten työllisyyteen ja työn sisältöön. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportteja, nro 57. Turku: Turun yliopisto
- Newcomb, M. (1990) Social Support by Many Other Names. Towards a Unified Conceptualization. *Journal of Social and Personal Relationships*, Volume 7, 1990, 479–494
- Nieminen, S. (2010) Neuvotteluja ammatillisesta jäsenyydestä – maahanmuuttajasairaanhoitajat terveydenhuollon työyhteisöissä. Teoksessa S. Wrede & C. Nordberg (toim.) Vieraita työssä. Työelämän etnistyvä eriarvoisuus. Helsinki: Helsinki University Press, 147–171
- Nisula, T. (2000) Johdatus kulttuuri- ja sosiaaliantropologiaan. Yksilö ja yhteiskunta. Sukulaisuus. Tampereen yliopiston avoimen yliopiston verkkokurssi. Tampere: Tampereen yliopisto. Saantitapa: <http://www.uta.fi/avoinyliopisto/arkisto/sosiaaliantropologia/> Viitattu: 22.11.2017
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. (2014) Ihmisen psykologinen kehitys. WSOY
- Oberg, K. (1960) Cultural Shock. Adjustment to New Cultural Environments. *Practical Anthropology*, Volume 7, 177–182
- Ojala, H., Palmu, T. & Saarinen, J. (2009) Paikalla pysyvää ja liikkeessä olevaa. Feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa H. Ojala, T. Palmu & J. Saarinen (toim.) Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa. Vastapaino, 13–39
- Oksi-Walter, P. (2009) Syleilen ulkomaalaista. Teoksessa P. Oksi-Walter, J. Roos & R. Viertola-Cavallari (toim.) Monikulttuurinen perhe. Helsinki: Arkki, 67–127
- Oksi-Walter, P., Roos, J. & Viertola-Cavallari, R. (2009) Monikulttuurinen perhe. Helsinki: Arkki
- Paananen, S. (2003a) Asuminen. Teoksessa K. Pohjanpää, S. Paananen & M. Nieminen (toim.) Maahanmuuttajien elinolot. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002. Elinolot 2003:1. Helsinki: Tilastokeskus, 137–142
- Paananen, S. (2003b) Koulutus ja kielitaito. Teoksessa K. Pohjanpää, S. Paananen & M. Nieminen (toim.) Maahanmuuttajien elinolot. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002. Elinolot 2003:1. Helsinki: Tilastokeskus, 83–90
- Paananen, S. (2005) Alkusanat. Teoksessa S. Paananen (toim.) Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 4–5

- Paananen, S. & Pohjanpää, K. (2003) Maahanmuuttajien elinolosuhteiden yhteenveto. Teoksessa K. Pohjanpää, S. Paananen & M. Nieminen (toim.) Maahanmuuttajien elinolosuhteet. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002. Elinolosuhteet 2003:1. Helsinki: Tilastokeskus, 143–149
- Paavola, H. & Talib M-T. (2010) Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. Juva: Bookwell
- Pakolaisasiain neuvottelukunta (1989) Suomen pakolaispolitiikka. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1989:3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö
- Pakolaisneuvonta (2016a) Turvapaikka- ja pakolaistilastoja. Saantitapa: http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=38 Viitattu: 7.3.2017
- Pakolaisneuvonta (2016b) Turvapaikka- ja pakolaistilastoja. Saantitapa: http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=90 Viitattu: 7.2.2017
- Pakolaisuus koettelee psyykettä (2014) Työ- ja elinkeinoministeriö. Saantitapa: <http://kotouttaminen.fi/pakolaisuus-koettelee-psykyketta> Viitattu: 1.9.2017
- Palomurto, A. (2002) Naisten ja miesten maailma. Teoksessa H. Allahwerdi & H. Hallenberg (toim.) Islamin porteilla. Helsinki: Tammi, 149–161
- Palva, H. (2002) As-salam’alaikum - vieraanvaraisuudesta ja tavoista. Teoksessa H. Allahwerdi & H. Hallenberg (toim.) Islamin porteilla. Helsinki: Tammi, 163–175
- Parsons, T. (1937) The Structure of Social Action. New York: McGraw Hill
- Pehkonen, A. (2006) Maahanmuuttajan kotikunta. Vammala
- Pels, T., Model, S. & Dekovic, M. (2006) Cultural Diversity and Its Impact on Child Rearing and Family Support. In M. Dekovic, T. Pels & S. Model (eds.) Child Rearing in Six Ethnic Families. The Multi-Cultural Dutch Experience. Lewiston: The Edwin Mellen Press, 3–22
- Peltola, M. (2014) Kunnollisia perheitä. Maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema. Helsinki: Nuorisotutkimusseura
- Peltola, U. & Metso, L. (2008) Maahanmuuttajien kuntoutumisen ja työllistymisen tukeminen Helsinkiin. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 79/2008. Helsinki: Yliopistopaino
- Pentikäinen, M. (2005a) Loputon matka. Vietnamiläisten ja somalialaisten kertomuksia pakolaisuudesta. Työpoliittinen tutkimus 274. Helsinki: Työministeriö
- Pentikäinen, M. (2005b) Loputtomalla matkalla. Kertomuksia pakolaisuudesta. Helsinki: Etnika
- Pentikäinen, M. (2012) Uudet vähemmistöryhmät - moninaisen yhteiskunnan uudet voimavarat. Teoksessa O. Daher, L. Hannikainen & K. Heikinheimo (toim.) Suomen kansalliset vähemmistöt. Kulttuurien ja kielten rikkautta. Keuruu: Otava, 109–116
- Perho, I. (2002) Shari’a - islamilainen laki. Teoksessa H. Allahwerdi & H. Hallenberg (toim.) Islamin porteilla. Helsinki: Tammi, 96–111
- Pietilä, I. (2014) Ryhmä- ja yksilöhaastattelun diskursiivinen analyysi. Kaksi aineistoa erilaisina vuorovaikutuksen kenttinä. Teoksessa J. Ruusuvaari, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino
- Pietilä, I. (2017) Ryhmäkeskustelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvaari (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 111–130
- Pitkänen, P. & Kouki, S. (1999) Vieraiden kulttuurien kohtaaminen viranomaisyhteistyössä. Helsinki: Edita
- Pohjanpää, K. (2003a) Maahanmuuttajat viranomaisten asiakkaina. Teoksessa K. Pohjanpää, S. Paananen & M. Nieminen (toim.) Maahanmuuttajien elinolosuhteet. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002. Elinolosuhteet 2003:1. Helsinki: Tilastokeskus, 78–82
- Pohjanpää, K. (2003b) Sosiaaliset suhteet. Teoksessa K. Pohjanpää, S. Paananen & M. Nieminen (toim.) Maahanmuuttajien elinolosuhteet. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002. Elinolosuhteet 2003:1. Helsinki: Tilastokeskus, 128–136
- Pohjanpää, K., Paananen, S. & Nieminen, M. (2003) Maahanmuuttajien elinolosuhteet. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002. Elinolosuhteet 2003:1. Helsinki: Tilastokeskus

- Pohjola, A. (1989) Maata, jossa kasvoim, kannan mukana mun... Tutkimus paluumuuttajien muutto-taustasta ja sosiaalisesta ankkuroitumisesta. Lapin korkeakoulun yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 6
- Porter, J. (1987) *The Measure of Canadian Society. Education, Equality and Opportunity*. Ottawa: Carleton University Press
- Puhakka, H. (1998) Naisten elämäntietä nuoruudesta aikuisuuteen - koulutuksen merkitys elämäntietä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto
- Puumala, E. & Kynsilehto, A. (2017) Turvapaikanhakijoiden ja paperittomien haastattelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvoori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 357–377
- Puuronen, V. (2011) *Rasistinen Suomi*. Helsinki: Gaudeamus
- Pyykkönen, M. & Martikainen, T. (2013) Muuttoliike ja kansalaisyhteiskunta. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.) *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 281–300
- Pyykkönen, M. (2007a) Naiset maahanmuuttajien yhdistyksissä. Teoksessa T. Martikainen & M. Tiilikainen (toim.) *Maahanmuuttajanaiset. Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007*. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, 105–124
- Pyykkönen, M. (2007b) Järjestyvät diasporat. Etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto
- Pälli, P. & Lomama, S. (1997) Aikuisten maahanmuuttajien suomen kielen taito. Maahanmuuttajakoulutuksen arviointi. Helsinki: Opetushallitus
- Pöllänen, P. (2013) Hoivan rajat. Venäläiset maahanmuuttajanaiset ja yllirajainen perhehoiva. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 57/2013. Helsinki: Väestöliitto
- Rask, S., Martelin, T., Nieminen, T. & Solovieva, N. (2012) Osallistuminen ja luottamus. Teoksessa A.E. Castaneda, S. Rask, P. Koponen, M. Mölsä & S. Koskinen (toim.) *Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa*. THL raportti 61/2012. Tampere: Suomen Yliopistopaino, 219–228
- Raunio, A-M. (1996) Favorite Clothes. A Look at Individuals' Experience of Clothing. In U. Suojanen (ed.) *Clothing and Its Social, Psychological, Cultural and Environmental Aspects*. University of Helsinki, Department of Teacher Education, 179–197
- Remennick, L. (2002) Transnational community in the making. Russian-Jewish immigrants of the 1990's in Israel. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Volume 28, Issue 3, 515–530
- Reuter, A. & Jaakkola, M. (2005) Venäjänkielisten, vironkielisten ja kaksikielisten maahanmuuttajien sosiaaliset verkostot. Teoksessa S. Paananen (toim.) *Maahanmuuttajien elämää Suomessa*. Helsinki: Tilastokeskus, 23–41
- Rossi, L-M. (2003) *Heterotehdas. Televisiomainonnasta sukupuolituotantona*. Helsinki: Gaudeamus
- Rossi, L-M. (2010) Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Teoksessa T. Saresma, L-M. Rossi & T. Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 21–37
- Ryan, L. (2007) Migrant women, social networks and motherhood. The experiences of Irish nurses in Britain. *Sociology*, Volume 41, Issue 2, 295–312
- Ryan, L. (2011) Migrants' social networks and weak ties. Accessing resources and constructing relationships post-migration. *Sociological Review*, Volume 59, Issue 4, 707–724
- Ryan, L., Erel, U. & D'Angelo, A. (2015) Introduction. Understanding "Migrant Capital". In L. Ryan, U. Erel & A. D'Angelo (eds.) *Migrant Capital. Networks, Identities and Strategies*. UK: Palgrave Macmillan, 3–17
- Ryan, L. & Mulholland, J. (2014) French connections. The networking strategies of French highly skilled migrants in London. *Global Networks*, Volume 14, Issue 2, 148–166
- Ryan, L., Sales, R., Tilki, M. & Siara, B. (2008) Social networks, social support and social capital. The experiences of recent Polish migrants in London. *Sociology*, Volume 42, Issue 4, 672–690

- Räsänen, M. (2013) Kaupunki ja kulttuurintutkimus. Ihminen ja kaupunki. Teoksessa J. Kupiainen & E. Sevänen (toim.) Kulttuurintutkimus. Johdanto. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Jyväskylä: Gummerus, 184–204
- Räty, M. (2002) Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi
- Sabour, M. (2000) Arabina Suomessa. Teoksessa T. Sakaranaho & H. Pesonen (toim.) Muslimit Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino, 105–111
- Sajavaara, K. (2006) Kielivalinnat ja kielten opiskelu. Teoksessa R. Alanen, H. Dufva & K. Mäntylä (toim.) Kielen päällä. Näkökulmia kieleen ja kielenkäyttöön. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 223–254
- Sakaranaho, T. (2004) Muslimit Euroopassa. Teoksessa J. Pentikäinen & K. Hyry (toim.) Uskonnot maailmassa. Helsinki: WSOY, 215–232
- Sakaranaho, T. (2008) Arabian aavikoilta Helsingin lähiöihin. Suomalaisen islamin tutkimuksen näkökulmia. Teoksessa T. Martikainen, T. Sakaranaho & M. Juntunen (toim.) Islam Suomessa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki: Bookwell, 11–36
- Sakaranaho, T. & Pesonen, H. (1999) Johdanto. Muslimit monikulttuurisessa Suomessa. Teoksessa T. Sakaranaho & H. Pesonen (toim.) Muslimit Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino, Helsinki University Press, 8–22
- Sallinen, S. (2004) Koti-ikävä ja nostalgia arjen kokemuksena. Teoksessa P. Granö, J. Suominen & O. Tuomi-Nikula (toim.) Koti. Kaiho, paikka, muutos. Jyväskylä: Gummerus, 79–102
- Salmi, R. (2018) Turvapaikanhakijoita kääntyy kristityiksi muuallakin Euroopassa -Tuomas Martikainen kaipaa selvitystä. Turun Sanomat 11.3.2018
- Salminen, O. (1997) Entisestä Jugoslaviasta tulleiden pakolaisten kotoutuminen ”Täällä on kaikki hyvin, mutta...”. Sosiaali- ja Terveysministeriön selvityksiä 1997:9. Helsinki: Sosiaali- ja Terveysministeriö
- Saresma, T., Rossi, L-M. & Juvonen, T. (2010) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino
- Saukkonen, P. (1999) Suomi, Alankomaat ja kansallisvaltion identiteettipolitiikka. Tutkimus kansallisen identiteetin poliittisuudesta, empiirinen sovellutus suomalaisiin ja hollantilaisiin teksteihin. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden Seura
- Saukkonen, P. (2010) Yhteiseksi tavoitteeksi uusi suomalaisuus. Suomi muuttuu kun Suomeen muutetaan. Kuntalehti ”Kunta”, 9/2010, 39–41
- Saukkonen, P. (2011) Maahanmuuttajien kulttuuri osaksi valtakulttuuria. Esitelmä. Suomen kansallismuseo, Kulttuurien museo & Suomen museoliitto. Kansainvälinen seminaari ”Kohti monikulttuurisempaa museota”, 21.1.2011. Helsinki: Suomen kansallismuseo
- Saukkonen, P. (2013) Erilaisuuksien Suomi. vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot. Helsinki: Gaudeamus
- Saukkonen, P. (2014) Suomalainen kulttuuri-identiteetti kotoutumisen estäjänä ja edistäjänä. Teoksessa M. Laine (toim.) Kulttuuri-identiteetti ja kasvatusta. Kulttuuriperintökasvatusta kotoutumisen tukena. Tallinn: K-print, 13–55
- Saukkonen, P. (2016) Mitä on kotoutuminen? Vad är integration? Kvartti nro 4/2016, 60–71
- Schierup, C-U. (1995) Multiculturalism, Neo-racism and Vexatiousness of Contemporary Democracy. In J. Hjernø (ed.) Multiculturalism in the Nordic Societies. Proceedings of the 9th Nordic Seminar for Researchers on Migration and Ethnic Relations. Final Report, TemaNord 1995:516. Copenhagen: Nordic Council of Ministers, 10–29
- Schneider, S. C. & Barsoux, J-L. (1997) Managing across cultures. London: Prentice Hall
- Schwartz, S. H. (2011) Kulttuuriset arvo-orientaatiot. Kansallisten erojen luonne ja seuraukset. Vaajakoski: Bookwell
- Sedghi, H. (2007) Women and politics in Iran. Veiling, unveiling and revealing. Cambridge: Cambridge University Press
- Seikkula, J. (1996) Sosiaaliset verkostot. Ammattiauttajan voimavara kriiseissä. Helsinki: Kirjayhtymä

- Sergejeff, K. (2007) Lukemaan ja kirjoittamaan opettaminen. Teoksessa R. Laine, L. Nissilä & K. Sergejeff (toim.) *Eväitä, esimerkkejä ja kokemuksia*. Luku- ja kirjoitustaidon opetus aikuisille maahanmuuttajille. Helsinki: Opetushallitus, 36–79
- Sevänen, E. (1998) Taide instituutiona ja järjestelmänä. Modernin taide-elämän historiallis-sosiologiset mallit. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
- Siim, P. (2007) Äidit ja heidän lapsensa. Perhesuhteista neuvottelua yllirajaisissa perheissä. Teoksessa T. Martikainen & M. Tiilikainen (toim.) *Maahanmuuttajanaiset. Kotoutuminen, perhe ja työ*. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestötutkimuslaitos, 218–244
- Siivonen, T., Taipale, U., Leino, K., Lehikoinen, J., Saarela, T., Karhunen, T. & Laihia, M.-L. (2010) *Kirkko turvapaikkana - opas seurakunnille*. Helsinki: KDY
- Silvennoinen, M. (1999) *Elämää verkostoissa - toimivat ihmissuhteet*. Helsinki: Edita
- Simich, L., Maiter, S. & Ochocka, J. (2009) From social liminality to cultural negotiation. Transformative processes in immigrant mental wellbeing. *Journal of Anthropology & Medicine*, Volume 16, 2009, Issue 3, 253–266
- Simmel, G. (1986) *Muodin filosofia*. Helsinki: Odessa
- Skutnabb-Kangas, T. (1988) *Vähemmistö, kieli ja rasismi*. Helsinki: Gaudeamus
- Smart, N. (2005) *Uskontojen maailma*. Helsinki: Otava
- Smith-Lovin, L. (2007) The Strength of Weak Identities. *Social Structural Sources of Self, Situation and Emotional Experience*. *Social Psychology Quarterly*, June 2007, Volume 70, Issue 2, 106–124
- Smits, J. & Gunduz-Hosgör, A. (2003) Linguistic capital. Language as a socio-economic resource among Kurdish and Arabic women in Turkey. *Ethnic and Racial Studies*, Volume 26, Issue 5, 829–853
- Suokonautio, J. (2008) *Palapelin palat paikoilleen. Maahanmuuttajien kokemuksia kotoutumiskoulutuksesta ja ehdotuksia sen kehittämiseksi*. Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki: Kopiajyvä
- Suomalaisen ruokakulttuurin ulottuvuuksia (2009) Finfood - Suomen ruokatiето*. Helsinki
- Suurpää, L. (2002) *Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevuudesta ja rasismista*. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja, nro 28. Helsinki
- Süräl, H. (2008) “Kun tullaan kotiin pystytään sulattamaan se kahden kulttuurin ero”. *Suomalais-turkilaisten perheiden arki ja sosiaaliset verkostot kolmannessa tilassa*. Helsinki: Helsingin yliopisto
- Syödään yhdessä. Ruokasuositukset lapsiperheille (2016) Terveys- ja hyvinvoinnin laitos, VRN Valtion ravitsemusneuvottelukunta*. Tampere: Suomen Yliopistopaino
- Säävälä, M. (2013) *Maahanmuutto perheilmionä*. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.) *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 101–122
- Takala, P. (1992) *Kohti postmodernia perhettä*. Teoksessa O. Riihinen (toim.) *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY, 577–602
- Talib, M.-T. (1999) *Toiseuden kohtaaminen koulussa. Opettajien kokemuksia maahanmuuttajaoppilaista*. Helsingin yliopiston opettajakoulutuslaitoksen tutkimuksia, nro 207. Helsinki: Hakapaino
- Tarnanen, M. & Pöyhönen, S. (2011) *Maahanmuuttajien suomen kielen taidon riittävyys ja työllistymisen mahdollisuudet*. *Puhe ja kieli*, 31:4, 139–152
- Thomas, A. (1988) *Untersuchungen zur Entwicklung eines interkulturellen Handlungsstrainings in der Managerausbildung*. In *Psychologische Beiträge*, Band 30. Meisenheim: Hain, 149–153
- Tiilikainen, M. (1999) *Äidin huolet, arjen kivut. Kärsimys, oireet ja strategiat Suomessa asuvien somalilaisten arjessa*. Helsinki: Helsingin yliopisto
- Tiilikainen, M. (2003) *Arjen islam. Somalilaisten elämää Suomessa*. Tampere: Vastapaino
- Tiilikainen, M. (2007) *Somaliiäidit ja transnationaalinen perhe*. Teoksessa T. Martikainen & M. Tiilikainen (toim.) *Maahanmuuttajanaiset. Kotoutuminen, perhe ja työ*. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestötutkimuslaitos, 266–284
- Tilastot eivät kerro muslimien määrää (2017) Kuntalehti 5/2017*, 47
- Toivanen, M. (2014) *Negotiating home and belonging. Young Kurds in Finland*. Turku: Painosalama

- Tolonen, T. & Palmu, T. (2007) Etnografia, haastattelu ja (valta)positiot. Teoksessa S. Lappalainen, P. Hynninen, T. Kankkunen, E. Lahelma, & T. Talonen (toim.) Etnografia metodologiana. Lähtökohdiana koulutuksen tutkimus. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda, 89–112
- Tulkin käytön lyhyt oppimäärä (2011) Vältä väärinkäsityksiä - käytä tulkkaa. Opas 1.9.2011. Vastaanottava Pohjois-Savo- hanke. Kuopio
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2013) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi
- Tuomi-Nikula, O., Granö, P. & Suominen, J. (2004) Oma koti kullaa kallis. Johdannoksi. Teoksessa P. Granö, J. Suominen & O. Tuomi-Nikula (toim.) Koti. Kaiho, paikka, muutos. Jyväskylä: Gummerus, 7–12
- Turtiainen, K. (1998) Taistelusta taisteluun. Iranilaisten pakolaisnaisten matka islamilaisesta vallankumouksesta Suomeen. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen yhteiskuntapolitiikan työpapereita, nro 103. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino
- Tylor, E. (1871) Primitive Culture. Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art and Custom. London: J. Murray
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2005) Maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden kielipalvelujen järjestäminen ja kustannusten korvaaminen. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, ohje, nro O/3/2005 TM. Helsinki
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2012) Työvoiman käyttötapojen ja työn tekemisen muotojen muutostrendejä selvittävän ja kehittävän työryhmän väliraportti. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, raportteja, nro 16/2012. Työ- ja elinkeinoministeriö, työelämä- ja markkinaosasto. Helsinki
- Valjus, S. & Nirvi, M. (2006) Korkeakoulutettujen maahanmuuttajien kotoutumista tukeva koulutus Suomessa. Tampere: Suomen kesäyliopistot
- Valkeapää, H. (2016) Maahanmuuttaja-afgaanien kotitalouden toiminta ja akkulturaatio. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto
- Valtion kotouttamisohjelma (2012) Valtion kotouttamisohjelma. Hallituksen painopisteet vuosille 2012–2015. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 27/2012. Helsinki: Edita
- Valtioneuvosto (2008) Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle kotouttamislain toimeenpanosta. Helsinki: Valtioneuvosto
- Valtioneuvosto (2013) Valtioneuvoston periaatepäätös maahanmuuton tulevaisuus 2020-strategiasta. Valtioneuvoston periaatepäätös 13.6.2013. Helsinki: Valtioneuvosto
- Valtonen, A. (2005) Ryhmäkeskustelut - millainen metodi? Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 223–241
- Valtonen, K. (1994) The adaptation of Vietnamese refugees in Finland. *Journal of Refugee Studies*, 7, 63–78
- Valtonen, K. (1997) The Societal Participation of Refugees and Immigrants. Case Studies in Finland, Canada and Trinidad. *Migration Studies C 12*. Turku: Institute of Migration
- Valtonen, K. (1998) Re-settlement of Middle Eastern refugees in Finland. The elusiveness of integration. *Journal of Refugee Studies*, 11, 38–60
- Valtonen, K. (1999) Pakolaisten kotoutuminen Suomeen 1990-luvulla. Työhallinnon julkaisu, nro 228. Helsinki: Työministeriö
- Vartiainen-Ora, P. (1996) Paossa. Perusasiaa pakolaisista meillä ja muualla. Helsinki: Edita
- Vartiainen-Ora, P. (2005) Monikulttuurisuus työelämässä. Taskumatti-sarja. Helsinki: Työväen Sivistysliitto TSL
- Varto, J. (1992) Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Tammer-paino
- Vega, W., Kolody, B., Ramon, V. & Weir, J. (1991) Social networks, social support, and their relationship to depression among immigrant Mexican women. *Human Organization*, Volume 50, Issue 2, 154–162
- Viertola-Cavallari, R. (2004) Seka-avioliitot yhteiskunnallisena katalysaattorina. Teoksessa E. Heikkilä (toim.) Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 8–21
- Viertola-Cavallari, R. (2009) Italiasta tuli kohtaloni. Teoksessa P. Oksi-Walter, J. Roos & R. Viertola-Cavallari (toim.) Monikulttuurinen perhe. Helsinki: Arkki, 13–66

- Veistilä, M. (2016) Muutosta hyvinvointiin. Tutkimus venäläistaustaisten lapsiperheiden sosiaalisen hyvinvoinnin rakentamisesta integraatioprosesseissa. Mikkeli: Grano
- Vihervuori, M. & Schreiberhuber, H. (1989) Iran, maa mullahin varjossa Allahin nimeen. Keuruu: Otava
- Virrankoski, O. (2001) Maa kallis isien. Tutkimus peruskoulun päättävien oppilaiden isänmaallisuudesta, suvaitsevaisuudesta ja etnisistä ennakkoluuloista. Turku: Kirja-Aurora
- Vuorela, U. (2002) Transnational Families. Imagined and Real Communities. In D. Bryceson & U. Vuorela (eds.) *The Transnational Family. New European Frontiers and Global Networks*. Oxford: Berg, 63–82
- Vuori, J. (2012) Arjen kansalaisuus, sukupuoli ja kotouttamistyö. Teoksessa S. Keskinen, J. Vuori & A. Hirsiaho (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press, 235–262
- Vuori, J. (2015) Kotouttaminen arjen kansalaisuuden rakentamisena. *Yhteiskuntapolitiikka* 80, 2015, 4, 395–404
- Väestöliitto (2017) Yhteisöllinen ja yksilöllinen kulttuuri. Tietoa monikulttuurisuudesta. Väestöliitto.fi. Saantitapa: http://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/tietoa-monikulttuurisuudesta/monikulttuurinen_parisuhde/yhteisollinen_ja_yksilollinen_ku/ Viitattu: 9.10.2017
- Väestöntutkimuslaitos (2016) Maahanmuuttajien määrä. Saantitapa: http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/maahanmuuttajien-maara/ Viitattu: 22.9.2016
- Wahlbeck, Ö. (1999) *Kurdish Diasporas. A Comparative Study of Kurdish Refugee Communities*. Great Britain: Antony Rowe Ltd, Chippenham, Wiltshire
- Wahlbeck, Ö. (2014) The Kurdish Diaspora. *Transnational Ties, Home, and Politics of Belonging*. *Nordic Journal of Migration Research*, Volume 4, Special Issue Editorial 2, 53–56
- Walker, M.E., Wasserman, S. & Wellman, B. (1994) Statistical model for social support networks. In S. Wasserman & J. Glaskiewich (eds.) *Advances in social networks analyses. Research in the social and behavioural sciences*. London: Sage, 53–78
- Ward, C. (1996) Acculturation. In D. Landis & R. S. Bhagat (eds.) *Handbook of intercultural training*. 2nd ed. London: Sage Publications, Thousand Oaks, 124–147
- Ward, C. & Kennedy, A. (1999) The measurement of sociocultural adaptation. *International Journal of Intercultural Relations*, Volume 23, Issue 4, 659–677
- Williams, P., Barclay, L. & Schmied, V. (2004) Defining social support in context. A necessary step in improving research, intervention, and practice. *Qualitative Health Research*, September 2004, Volume 14, Issue 7, 942–960
- Ylitapio-Mäntylä, O. (2012) Sukupuolittuneet käytännöt varhaiskasvatuksessa. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (toim.) *Villit ja kiltit – tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille*. Jyväskylä: PS-kustannus, 15–29
- Ylänkö, M. (2000) Kansainvälistymisen kahdet kasvot - muuttoliikkeet ja kulttuurien globalisaatio. Teoksessa M-L. Trux (toim.) *Aukeavat ovet -kulttuurien moninaisuus Suomen elinkeinoelämässä*. Helsinki: WSOY, 21–84
- Young, I.M. (1997) *Intersecting Voices. Dilemmas of Gender, Political Philosophy, and Policy*. Princeton: Princeton University Press
- Zahedi, F. (2006) *Henrik Ibsen and Iranian Modern Drama. Reception and Influence*. Norway: Oslo University Press
- Zandkarimi, M. (2013) Kurdeille on tärkeää yhteisöllisyys ja kunnia. Teoksessa O. Haapasaari & E. Korhonen (toim.) *Mikä perhe? Perhe eri kulttuureissa*. Helsinki: Väestöliitto, 28–35
- Zangenehpour, F. (1999) Sufism and the Quest for Spiritual Fulfilment in D. H. Lawrence's "The Rainbow". Sweden: University of Gothenburg
- Öhrnberg, K. (2005) Kamelin kesyttämisestä Bagdadin tuohon 1258. Teoksessa H. Palva & I. Perho (toim.) *Islamilainen kulttuuri*. Helsinki: Otava, 83–127

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

Haastateltavan koodi _____

TAUSTATIEDOT

Nimi

Ikä

Kansalaisuus

Äidinkieli

Etnisyys

Uskonto

Siviilisääty

Muuttosyy

Asumisaika Suomessa

OSALLISTUMINEN SOSIAALISEEN ELÄMÄÄN

Kerro omasta sosiaalisuudestasi

SOSIAALISET SUHTEET

Kerro sosiaalisista verkostoistasi

Kerro perheestäsi

Kerro sukulaisista

Kerro ystävistä ja tutuista

Kerro viranomaisuhteista

Kerro asumisympäristöstäsi

KIELITAITO

Kerro kielitaidostasi

KOULUTUS

Kerro motivaatiostasi kouluttautua Suomessa

TYÖMARKKINATILANNE

Kerro työmarkkinatilanteestasi ja työhön hakeutumisesta

KOKEMUKSET SOPEUTUMISESTA

Kerro sopeutumiskokemuksistasi

**TURUN
YLIOPISTO**

ISBN 978-951-29-8177-9 (Painettu/Print)
ISBN 978-951-29-8178-6 (Sähköinen/pdf)
ISSN 0082-6995 (Painettu/Print)
ISSN 2343-3205 (Verkkajulkaisu/Online)